СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації

ч. 44 (160)
1–7
листопада

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СИНДРОМ ІКСА, СЛЬОЗИ ІГРЕКА...

Фото "Rzeczpospolita"

Я плачу разом з вами, рідні загиблих українців та громадян Росії, я співчуваю всім, хто пройшов крізь пекло операції "Норд-Ост" на московській Дубровці. Я, разом з мільйонами людей, плачу неймовірну ціну за ці 57 годин московського часу наприкінці жовтня 2002 року, — бо психологічна, моральна картина світу, яку я вибудовувала протягом півстоліття свого земного життя, назавжди зруйнована в моїй уяві та моєму сприйнятті…

Бо, разом з моїми сучасниками, починаю розуміти, що настала інша епоха — епоха терору, а в ній людське життя є розмінною, дрібною монетою, якою держава оплачує свій ґонор, свою слабкість, свої амбіції. Держава в епоху терору стає найбільшим терористом, бо прирікає своїх громадян на роль людського м'яса. Ні воля, ні розум, ні Бог, ні любов не беруться до уваги: всі уявлення про права та обов'язки вивітрюються разом з галюциногенним газом без кольору та запаху. Замість повітря вітчизни, замість того поетичного відчуття, що "дым Отечества нам сладок и приятен", над людьми зависає примара газу BZ — втрачається контакт з реальним світом, оцінка того, що відбувається, змішується з галюцинаціями…

Простіть мені, люди, але я не можу позбутися відчуття, що "великі, могутні, горді, незборимі" великороси перебувають нині в цьому, зумовленому дією газу, стані. Реальність, у якій перебуває Росія, далека від тієї, що витворюється на сторінках ЗМІ та телеекранах.

Як повідомляє "Комсомольская правда в Украине", на дверях поїздів московського метро наклейки: "Великороссы! Спецназ — молодцы! Отлично сработали! Поздравляем!" Не думаю, що ці поздоровлення вповні зрозумілі тим, хто пов'язаний кровно чи дружньо з 200 загиблими від газу; більше того, вони суперечать словам зі звернення президента Російської Федерації Володимира Путіна, адресованим рідним та близьким загиблих: "Ми не змогли врятувати всіх. Простіть нас. Пам'ять про загиблих повинна нас об'єднати".

Пам'ять про загиблих… Вона відлунюватиме в жорсткій, кривавій "зачистці", що вже почалася в Чечні. У зненависті, з якою будуть ставитися до чеченців, до всіх осіб "кавказької" національності. У відкладенні переговорів з чеченцями на безкінечно довгий термін, аж доки війська не зітруть Чечню з лиця землі; а всім чеченцям, які бачать свою землю незалежною, і таврованих ім'ям "сепаратисти", буде запропоновано здатися російській владі. Захід, за підтримкою до якого зверталась Чеченія, відвернеться од цієї розтерзаної землі та її народу — всесвітній з'їзд чеченців, що відкрився 28 жовтня в Данії, мало чим зможе допомогти своїй нації в умовах, що склалися. Власне, не відпускає думка, що ФСБ за будь-яку ціну вирішило припинити залогу в культурному центрі до його відкриття: а що, як мирні переговори та пряме звернення з'їзду до бойовиків могли б урятувати заручників, принаймні, більшу їх частину… Одначе, тоді б і моральна перевага залишилася на боці чеченців… Тоді не було б морального права говорити про їх "безпрецедентну жорстокість", — та навряд чи можна назвати застосування газу, забороненого конвенцією із хімічної зброї, яку Росія підписала ще 1997 року, милосердним засобом отруєння понад 700 чоловік, котрі стали заручниками не лише терористів, а й власної країни. Чи був переговорний процес, про що там ішлося, якщо він вівся, чи, врешті, була зацікавлена офіційна Москва в будь-яких переговорах, чи одразу вищим її керівництвом було вирішено віддати найбільшу жертву, аби назавжди прив'язати чеченську війну до світового тероризму? Чому так холоднокровно і рішуче ФСБ відкинуло скромні намагання офіційної України визволити своїх сорок громадян: виявляється, що не лише тероризм не має національності й громадянства, але й заручники? І чи не стали ці сорок українських мучеників суворим попередженням нашому українському суспільству про те, що для Росії не існує незалежної України і в будь-яких пограничних ситуаціях вона не рахуватиметься ні з громадянськими правами, ні з кордонами, ні з міжнародними правилами щодо нашої країни? Чому наш уряд, наш Президент, підтримуючи дії Кремля, не наполягали на визволенні українців, скориставшись тим, що Бараєв та його поплічники готові були вести переговори, про що повідомив Йосип Кобзон?

"Ведіть переговори!" — вимагали заручники. "Домовляйтесь!" — волали їхні родини. "Домовлятися з ними можна!" — твердили Борис Нємцов, Ірина Хакамада, Анна Політковська, яким вдалося пройти до заручників, — і це широко транслювалося НТВ, ГРТ, "Эхом Москвы" та "Московією". Але, як сказав у прямому ефірі заммініcтра внутрішніх справ Володимир Васильєв, "Нарешті у нас стали довіряти професіоналам", і їхні професіонали спрацювали жорстоко і чітко. Ці дії журналісти оцінили діагностично: "Вбивча перемога".

Чого хотіли чеченці Мовсара Бараєва? "Ми прийшли, щоб померти", — заявили вони вже в перші години захоплення шоу "Норд-Ост". І вони померли, включивши магнітофони, з яких полилися звуки мусульманських молитов, — про це свідчать врятовані. Чого досягли вони своєю смертю? Чи примусять задуматися світ над тим, що діється в Чеченії? Чи пом'ягнуть їх люди, як воїнів, чи проклинатимуть, наче катів?

Що сказав Аллах Зурі Бараєвій (вдові польового командира Арбі Бараєва), вдовам польових командирів Зелімхана і Резвана Ахмадових, іншим їхнім посестрам, коли вони стали на його високім порозі? Слідом за своїми чоловіками вони прийняли смерть, але в ім'я чого: заради майбутнього (якого?) своїх дітей чи ненависті і помсти?..

Багато разів у ці дні звучало і звучить слово "джихад" — смерть в ім'я Аллаха, во славу свободи. Чи прийняв Аллах їхню смерть саме такою? "На їхній мусульманський джихад у нас є наш російський спецназ", — цинічно "спасажував" російський журналіст з ГРТ Леонтьєв і несподівано для самого себе сформулював основну суперечність російсько-чеченської війни, кавказької, антимусульманської політики Росії, яка ніколи не поважала чужих релігій і світоуявлень, ніколи не шукала мирного вирішення стосунків Росії та Ічкерії. "Їхній джихад" та "російський спецназ" вирішували різні проблеми. Для Росії образ чеченського бандита, як не парадоксально це звучить, став засобом нейтралізації протестних та антидержавних настроїв у суспільстві, засобом тіньової економіки, міжнародних торгів. Для Чеченії, як виявляється, це стало вузькою дорогою в тероризм, у світове і людське сирітство, в ізгої планетарного братерства…

Який страшний і кінечний образ нашого часу: динаміт, смерть-вибухівка, прикріплена до жіночого дітородящого лона! Хто сьогодні прочитав цю метафору? Я не вірю, що люди, які називають своїх співгромадян виключно "відморозками", "подонками", здатні на це. Правда їм не відкриється. І тоді напрошується висновок, який сформулював мій знайомий поет-дисидент О. К., котрий, перебуваючи нині в Ізраїлі, просить не називати його прізвища: "Якщо хтось думає, що "демократія" людяніша від "тоталітаризму", то це не просто помилка — це небажання дивитися жахливій правді у вічі. А правда одна — влада в будь-якому її прояві людського обличчя не має, бо вона — машина придушення, жертвоприношення та смерті"!

Хтось із моїх читачів може цілком слушно сказати, що в мене несподівано розвинувся стокгольмський синдром: страх за життя примушує розглядати терористів як рівних партнерів у переговорах. Але інтелігентів-художників не допускають до переговорів, навіть коли вони того прагнуть. Хоча саме художники завжди є заручниками влади, в усі часи.

"Завдання художника, — радить остережений печальним досвідом О. К., — у такий безвихідний час (це єдине, що в його силах) не декларувати, а знаходити спосіб художньо відображати, залишаючись при цьому непоміченим, оскільки, якщо він буде по-справжньому зрозумілий і почутий у відпущений йому долею час, то такого "відщепенця" невідкладно позбавлять права на існування!"

У ці ж дні Гліб Павловський, президент Фонду ефективної політики, якого так любить український політичний бомонд, пророк через ефір "Эхо Москви" щось подібне до того, що, нарешті, в Москві навчилися "інтелігентно вбивати".

Зміщення понять, епоха терору, деструкція психологічного сприйняття світу…

Я плачу над вами, чеченці. Я оплакую страждання сорока українців-мучеників, заручників ситуації, сусідньої і власної держав. Я плачу вам, росіяни, — тим, що в ці дні вашої жертви до мене прийшло розуміння: люди імперії не володіють своїми іменами, не вільні в своєму житті і своїй смерті. І все ж вони прагнуть гармонії і взаєморозуміння між собі подібними, навіть якщо це вороги держави, в якій вони живуть. Хочуть жити, але держава, застосувавши газ, не подбала про достатню кількість антидоту і "забула" попередити лікарів про отруєння цим газом. Нині, коли я пишу ці роздуми, з московських лікарень виписано лише 333 заручники.

Ця страшна половина від сакраментального числа "666" змушує мене думати про синдром Ікса і сльози Ігрека — невідомих, заблуканих людських душ на дорогах війни цивілізацій у третьому тисячолітті. Вони не вірять ні у вбивчу перемогу, ні в перемогу вбивством…

● **Любов ГОЛОТА**

**ВСІ УКРАЇНЦІ, ДОРОСЛІ І ДІТИ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ "СЛОВО ПРОСВІТИ"!
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 30617. ЦІНА НА РІК — 16,8 грн.**

В РЕАЛЬНОСТІ

Тойді, як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить,
Незрячі прозрять.

Тарас Шевченко

Фото О. Кутлахметова

Фото О. Кутлахметова

Українську Державницьку Волю гріх оббріхувати. Це все одно, що оббріхувати пам'ять мільйонів найкращих синів і дочок України, які загинули в борні за торжество української національної ідеї. Хіба не ображає пам'ять мучеників замість точка (24 рядочки!) у "Віснику Переяславщини" від 23 серпня 2002 р. (рубрика "День за днем"), де читаємо: "Незалежність не ми безпосередньо завойовували… Незалежність ми ніби отримали в подарунок". У коробці, перев'язаній червоним бантом?! Що на це сказали б Василь Стус, Юрій Литвин, Олекса Тихий, Валерій Марченко, Олекса Гірник (самоспалився в Каневі біля могили Тараса Шевченка) — мільйони й десятки мільйонів українців і неукраїнців, які поклали життя за Українську Державну Свободу?!

Зокрема, рішуче несприйняття викликають ті виступи, де можливість висловитися про Незалежність використовується як нагода повернути читача до "світлого минулого", до золотого віку соціалістичного благоденства. "Незалежною наша держава стала в 1991 році, одержавши в спадок від Радянського Союзу прекрасну економіку, заможне життя громадян… Сьогодні День незалежності для мене — не свято. Цей день стане для мене святом тоді, коли в державі будуть значні зрушення на краще і народ це відчує". Це міркування Михайла Толочка, викладача педінституту (на той час).

А ось Іван П'ятаченко, інженер Головного селекційного центру України, секретар міськрайкому компартії України: "Україна після розпаду СРСР мала одні з кращих стартових можливостей, багатий економічний фундамент, досить високий духовний і науковий потенціал, працелюбний народ… І що ми маємо на сьогодні?"

Давайте, читачу, допоможемо товаришам комуністам конкретніше визначити, що ж то за "спадок" дістався "заможному" (на той час) радянському народові й зокрема Україні. Пошлемося на визнання перед усім світом їхніх же комуністичних вождів, на документи тієї епохи. Ось "Известия" від 28 липня 1990 року. Про Українську Незалежність ще ніякі громи не сповіщали, а газета друкує постанову Верховної Ради СРСР "О положении в стране".

Ще одне свідчення багатого "спадку", який дістався нам, незалежним, від Союзу: звернення до народів СРСР трьох перших вождів ЦК компартії Білорусі, України та РРФСР з приводу березневого референдуму 1991 року. Тоді тт. Малофєєв, Гуренко і Полозков констатували на всі світи: "У житті нашої багатонаціональної Вітчизни настав критичний момент. Суспільно-політична і економічна криза досягла небезпечної межі". Це я ще раз підкреслив, аби товариші комуністи освіжили в пам'яті своїй забуті, а чи замовчувані ними "проблемки" "развітого соціалізма". Згадаймо, крім сірникового та мильно-порошкового дефіциту, ще й дефіцит… шкарпетковий! Про нього "Комуністична праця" розповіла у матеріалі від 3 серпня 1990 року.

Та, як мовиться, все йде, все минає. І забувається. Отож, і деякі мої колеги забули, як виблискували голими п'ятами в пошуках шкарпеткового дефіциту. Забули, бо 5 травня 1998 р. у "Віснику Переяславщини" (під рубрикою "День за днем") написали: "Прекрасні були часи, між іншим. (Це до Незалежності. — ***І. Ш.***). Все було зрозуміло, здавалося правильним і непохитним. Останні дванадцять років ми тільки те й робимо, що все змінюємо, відмінюємо, — от і свято наше (День преси. — ***І. Ш.***) перенесли на червень, та тільки чомусь мало щастя в наших очах, мало прагнення до

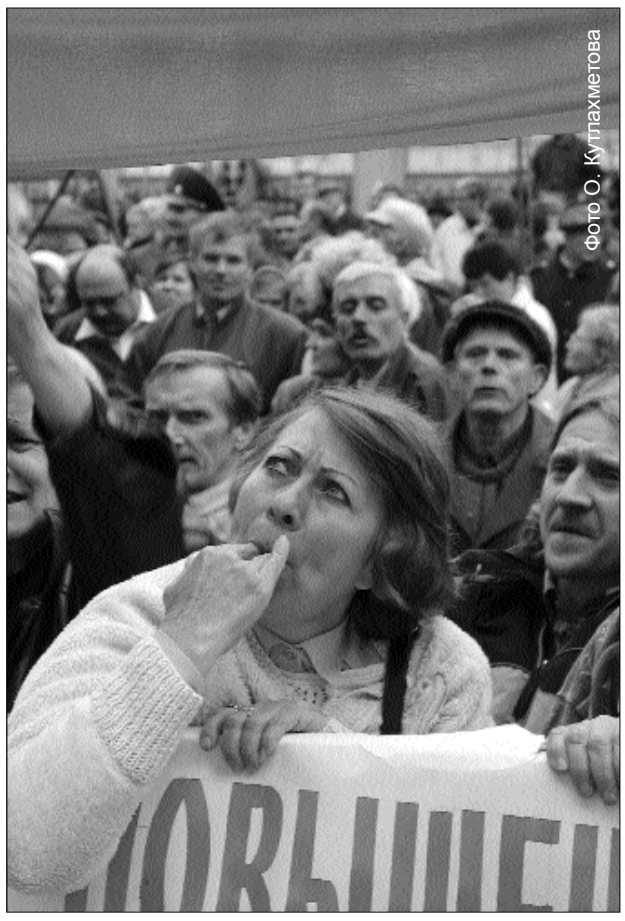
Фото О. Кутлахметова

спілкування й до порозуміння. Господи, як хочеться спокою, затишку і старих свят, коли до кожного з них — нова одяганка, гарний настрій, веселі обличчя — де це все?"

"Як хочеться… старих свят"! Яких же це? Може, тих, "на честь" яких радянські люди готували "подарунки"? Скажімо, "на честь" XX роковин "вєлікого октября" УНКВС Ленінградської області підготував "подарунок": було розстріляно 134 "українських буржуазних націоналісти". Вирок виконано 3 листопада 1937 р. Серед розстріляних були Олександр (Лесь) Курбас та Микола Куліш — геніальні українські режисер та драматург.

"Прекрасні були часи…"

Щоб завершити тему "економічного процвітання" України в союзницьких обіймах, пошлюся на опубліковану в "Комуністичній праці" від 5 вересня 1990 р. аналітичну записку заст. міністра фінансів УРСР М. Петраченка, що розглядав фінансове забезпечення так званої "економічної реформи" та "шляхи виходу з кризи". І тут чорним по білому: "Багато її пунктів ("комплексної програми фінансового оздоровлення економіки" — ***І. Ш.***) залишаються на папері… У промисловості республіки, наприклад, у поточній п'ятирічці з цим завданням (поповненням скарбниці від виконання плану по прибутках — ***І. Ш.***) не справляється 919 підприємств. За чотири роки вони недоодержали 5,2 мільярда карбованців…". Загальна сума непродуктивних втрат (від браку, загибелі худоби) "в республіці коливається по роках у межах 3—4 мільярдів карбованців". Арифметика, що й казати, промовиста!

Це в промисловості. А в сільському господарстві? "Сільські вісті" від 29 грудня 1989 р. друкують розлогий матеріал: "Агропром: галузь у тупику. Чи знайдено вихід?"

Що б то значило? А ось що. "Про стан плодоовочевого господарства республіки можна судити по напівпорожніх прилавках магазинів. Останніми роками галузь розвивається нестабільно (а раніше — стабільно? — ***І. Ш.***), погіршилося постачання населення овочами і фруктами, збіднів їх асортимент. Жодного року нинішньої п'ятирічки не виконано план закупок огірків, два роки — моркви, три — помідорів. До плану чотирьох років недодано понад 645 тисяч тонн помідорів, майже 1,3 мільйона тонн огірків, 165 тисяч тонн моркви. Дожилися до того, що, скажімо, Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Херсонська та деякі інші області завозять не якісь там заморські делікатеси, а елементарне — капусту, огірки… Численні реорганізації… некваліфіковане керівництво плодоовочевим комплексом підірвали його, призвели до того, що практично розгублено те, що надбали в попередні роки".

До речі, про селян. Постачальниця "чорнухи" в Україну, найкомуністичніша, сказати б так, "Комсомольская правда", люто ненавидячи нашу Незалежність, забула, про що писала раніше. Нагадаємо: про наше колгоспне безправ'я. Це ж вона 11 жовтня 1990 р. опублікувала розлогу кореспонденцію під заголовком "Крепостные крестьяне" — йшлося про рабське становище полтавських колгоспників! А 1 червня 1991 р. газета "Труд" розповіла про розстріл 2 червня 1962 р. в Новочеркаську робітників, які зібралися на мітинг, протестуючи проти підвищення цін у країні та зниження на електровозобудівному заводі розцінок. Тоді директор цього заводу глумливо сказав: "Не хватает денег на хлеб — ешьте пирожки с ливером". Того чорного дня було вбито 23 новочеркасці. Сім чоловік розстріляно за рішенням суду, десятки засуджено тільки за участь у демонстрації…

То що, виконроби та десятники збанкрутілих соціалістичного й комуністичного довгобудів? Накажете факти боротьби з рідним народом з допомогою автоматів Калашникова, танкових кулеметів та гусеничних траків, саперних лопаток, газу "Си-Эс", обрубків арматурного пруття та дротяних канчуків; з допомогою в'язниць, концтаборів з бетонними карцерами, психіатричних душогубок; з допомогою фізичного й морального терору щодо інакодумаючих розглядати як приклади "гарантованої соціальної захищеності та впевненості у завтрашньому дні"?!!

Іван ШПИТАЛЬ,
м. Переяслав-Хмельницький

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

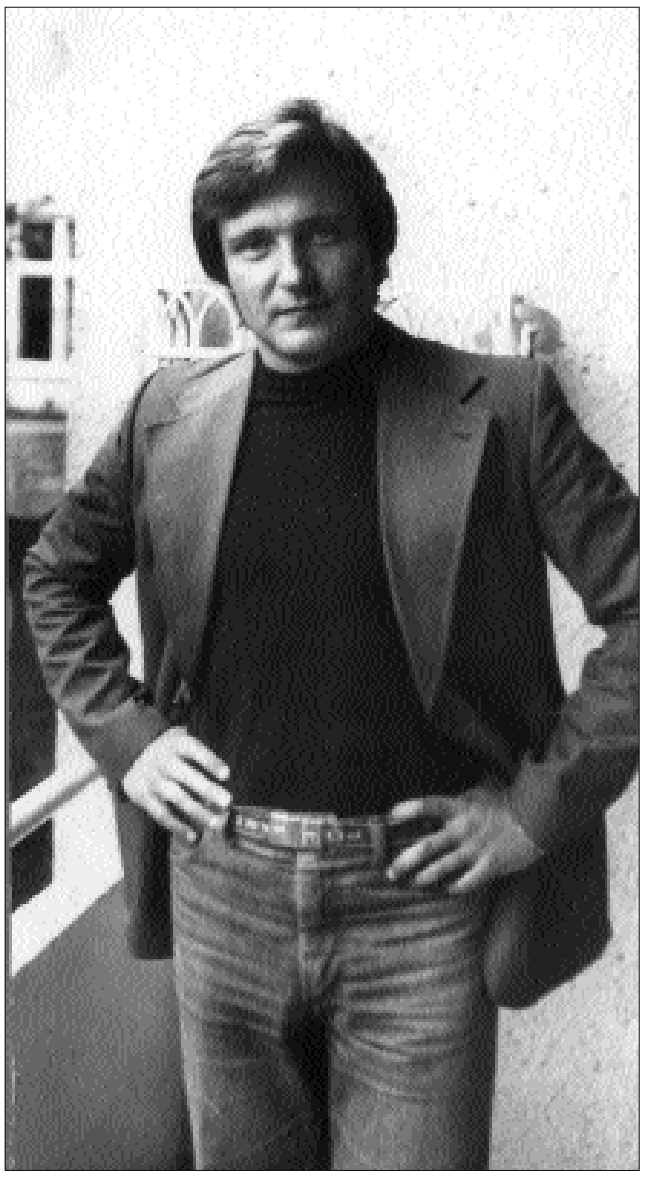

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю непідробністю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його сплив час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної рути" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідривно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної рути", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка пройнявся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з краєвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінить ся напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, одначе, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних резюмувань. Він уводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Можу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короткочасним святам, власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної рути" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому авторові популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загалові слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заполонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дужо сходила його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короткочасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, коли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаюче. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси…". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної рути" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу затьмарила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоній руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чиїми піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився — поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я…

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет невгамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах
Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь –
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти…

Нарешті, у сінокосному серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова гордівливо відкинута назад…

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючися через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вижниці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вижницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорогі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сідав за стареньке фортепіано. Починав наспівувати…

Одного разу Володя приїхав до Вижниці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз…".

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу…

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настрій більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закапелки серця, оживав легендою і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Де тільки і за яких обставин не доводилося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор невгамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба…

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой…

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він звіряв оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і… хвилювання, хвилювання…

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Быково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зикіна, початкуючий Лещенко… Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимирові Івасюку було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в мединституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"…

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не заграв із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективові Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учасниками ансамблю. Левко, Василь та я поривати з Вижницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної рути", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні…", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла все-таки гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самобутнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя заграв нову пісню "Два перстені", він став у стократ кращий. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку попурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було фортепіано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немузичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого…

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії--музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського мединституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заочно закінчуючи мединститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрощів. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вкладалася у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до мединституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацьовував безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володю чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Нинішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав заглохнути двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту.
Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається непідробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрмилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до уподобаних артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захваленнями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якісь спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносній, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликала наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов досередини без жодного ґудзика на плащі. Сестра Галя ступала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загал скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившися зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любили. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленцем", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної рути" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливість і вино взаємозв'язані.

"…Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галю, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!…". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики…

Павло МОВЧАН
ВИТОКИ

Фото О. Кутлахметова

Продовження.
Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9,11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29, 30, 35, 36, 39 (2002 р.)

Чи, можливо, це колесо було покликане для вивільнення плоті, щоб плекати душу, а не губити її? Згадується принагідно Лев Толстой, який зазначав, що біда не в тому, що жінка не може стати генералом чи полковником, а в тому, що чоловік не може стати матір'ю, нянькою, господинею, берегинею…

Тому, коли ми ведемо розмову про здоров'я нації, про її інтелект, про її духовний рівень, передовсім потрібно згадувати жінку, матір. Хто спородив тих усіх наших богатирів, Муромців, Микул-Селяниновичів, Юріїв-змієборців? Хто їх виховав? Їхніх імен ми не знаємо. Є збірне поняття — мати. Так, це вона давала світові і рататв, і ратоборців… Не про них, матерів наших, мова, хоч і про них. Про тих, хто залишає напризволяще своїх дітей єдиноутробних, що никають безпритульними по великих містах України, і число яких уже сягає мільйона; про ту кожну шосту дитину шкільного віку, яка не вміє читати-писати; про тих нерожденних дітей, для яких кожен телеканал пропонує бездоганні памперси, а Міжнародний щорічний Всесвітній день готовий їх захищати-оберігати раз на рік. Та від кого? Це не тема моєї розмови: безробіття, беззарплаття, безземелля…

Мій фокус — витоки… І цілком логічно, що образи амазонок, згадуваних батьком історії Геродотом, асоціюються у нас із праукраїнськими жінками, тому і не відкидається рішуче твердження згадуваного мною Василя Кобелюха про те, що на території стародавньої України утворилися дві вольниці: жіноча та чоловіча… Дівчата-косачки утворили свою державу і "під орудою жінок-полководців Мирини, Пантесилаї та Фелєстри… робили набіги на грецькі колонії та інші рабовласницькі держави… А хлопці **косаки** (бо носили оселедець, заплетений косою) оберігали переселенські громади на новій землі…"

Я не збираюся спростовувати цих міфологем, навпаки, можу підсилити версію дослідника нашої давнини, посилаючись на історично-реальну постать боспорської цариці Динамії, що була дружиною архонта, тобто мера Асандра, не грека, а скіфа, який фактично узурпував владу у Пантикапеї (сьогоднішній Керчі) в 45-му р. до н. е., карбував свої золоті монети не з образом імператора Марка Антонія, а з власним образом. Образ цариці Динамії збережений так само на золотих монетах, але знайдене в 1898 р. у Новоросійську погруддя, за твердженнями історика Наталії Сон, є достеменним портретом Боспорської цариці, головним убором якої була так звана гостроверха фригійська шапка, що зберігалася і за часів княжих, оздоблена зірками та квітами, а у вухах були сережки, що формою нагадують традиційні українські півмісяці. А проста зачіска цариці нагадує зачіски наших матерів — на проділ… Мене цікавить сам факт царювання Динамії, не як історичний виняток, а як певна традиція, що усталилася на наших землях ще задовго до утворення Боспорського царства. Жінка в Україні посідала особливе місце в суспільстві в усі часи, про що свідчать як давні історики, так і ті, хто знайомився з життям українців у середньовіччі. І при цьому зверталась увага на взаємне шанобливе ставлення батьків до дітей та дітей до батьків, свідченням чого є звертання до батька-матері на "ви", а не на "ти". Це нині звучить ніби неприродно: "наші мати", "наші батько", але саме в цих формулах — вся повнота шанобливості і винятковості. І я ще пригадую той давній звичай, що панував в Україні, коли діти цілували руку матерям та батькам…

Лихоліття, що супроводжували вік моїх дідів та батьків, поволеньки роз'їдали ці неперевершені в обопільному ставленні один до одного національні звичаї. Адже, як ми зазначали, фізичне здоров'я невідривне од духовного. Тільки сповнена духовного здоров'я особа могла робити застереження супротивникові: "Іду на ви…" Напад не підступний, не несподіваний, підлий, а відкритий, викличний… Стрільба з-за рогу — це прояв боязгузства і підлості, криводушність і гріховність… Відкритий герць у чистому полі, а не засідки, тенета та пастки…

Іду на ви — означало: я не боюся тебе, бо я маю душевну перевагу. Моральна перевага підсилювала фізичну. Моральна перевага ґрунтувалася на інтуїтивному сприйнятті супротивника: логіці відводилось останнє місце. Воля перемоги зумовлювалася душевною правотою: за право, за правду — поняття нерозривні. Правда і справедливість стоять поряд, як синоніми… Справедливість — рушійна сила воїна-праукраїнця, який захищав свою правду на своїй землі…

Справедливість, правда, як ми зазначали, — найвищий моральний критерій, що був домінуючим у суспільному житті багатьох поколінь українців.

По правді потрібно жити, **по правді** говорити, **по правді** думати, **по правді** любити, — тільки це робило людину духовно потужною і морально досконалою, і вона ставала невразливою для зла.

"Національний кодекс словесної добропристойності" — термін ученого М. Стельмаховича, формувався, зрозуміла річ, не одне століття. І відбився він у найправдивішому дзеркалі: в мові. "Коня приборкують уздами, а людину словами", "Все згине, лише правда зостанеться", "Козак душа правдивая — сорочки не має", "Вона мене вірно любить, вона мені правду каже", "Смириться перед правдивим словом", "Який розум, така і бесіда", "Великий рости, щасливий будь, себе не хвали, другого не гудь", "Стережися собаки, котрий не гавкає, а чоловіка — котрий не говорить", "Добре слово й залізні ворота відчинить", "Гостре словечко коле сердечко", "Щире слово три зими гріє". Так, мова віддзеркалює всю історію нашої нації, в ній відбився і побут, і сам національний характер, і українська культура, хоча, як зауважує відомий дослідник української мови Ярослав Радевич-Винницький, "кожна людина має свій мовленнєвий паспорт", тобто кожен наділений неповторністю мовлення, власною інтонацією, але в цілокупності все влягається в океан загальнонаціональної мови, яка має і свою глибину і своє просторове поширення.

Людський вік короткий, і в пам'яті поколінь не зберігаються індивідуальні мовленнєві паспорти, але глибина висловленого кимось фіксується у відповідній ідіомі, прислів'ї, крилатому вислові. Мова тяжіє від індивідуального до загального, від авторського до анонімного. І найвищим анонімом є загальновживаність того чи іншого звороту, тієї чи іншої сентенції, і цілком зрозуміло, що це, в свою чергу, спричиняється до стереотипізації. "Кати знущаються над нами, а наша правда п'яна спить". Цей крилатий шевченківський вислів, важливий для суспільної оцінки тогочасся, згуставшись до ідіоми "п'яна правда", вже достосовується не лише до історичних кривд, а й до буденних сьогочасних взаємин.

Повертаючись до згаданих моральних критеріїв правди, які формували націю не лихварів-перекупщиків чи загарбників-здобичників та людоловів, а хліборобів, звіздарів, ремісників та поетів, не можу не зробити переліку найменувань правди, наведеного у Новому тлумачному словникові української мови під редакцією Василя Яременка та Оксани Сліпушко: дійти правди, довести правду, дошукуватись чи вивідувати правду. Докопуватися до правди, суща, свята, чистісінька правда, на правду вийшло, по правді, правда на моєму боці, кажучи по правді, від правди не втечеш, правду різати, проти правди не попреш, правда життя, служити вірою і правдою, по правді робити, стояти за правду, правда зверху буде…

Навіть Кодекс українського середньовічного права називався не інакше, як "Руська правда"… Правда стає суспільним законом, тому і **праведник і праведний** указує на найвищу моральну людську якість. Слово "правда" стає ключовим словом у нашому словнику. Воно формує людину, формує воїна-захисника, формує звичаї, формує неписані закони, диктує лінію поведінки: жити по правді — йти прямо, без викрутасів та ухилясів. Жити ти мусиш так, аби ні перед ким не виправдовуватись…

Чуєте, знову **правда** стає центром поведінки… Правий — це той, хто не почуває за собою провини, це той, хто безневинний, це — прямий, не зігнутий, чіткий. А побіля правди стоїть — "правило" і "правило", і "правильний", і "правитель", і "правити" і "правління", і "правний", і навіть "правнук"… Про "правосуддя" і "православ'я" ми також згадаємо… Всі ми нині знаємо, що виховувати на правді і жити по правді, і говорити правду ой, як нелегко… Але саме історики від Геродота до Павла Алепського свідчать про наших пращурів як про людей, що живуть за законами справедливості та правдолюбства. І ця національна вдача "прямоти" вже в новітні часи почала витрактовуватись як недолік. Гнучкість стає позитивним показником. Бурав замінює цвяха. Бурав ошукує площину, цвях — прямолінійний… Він хоче встромитися в чужу твердь. Куля замінює меч, куля вививається з цівки, розкручена по спіралі, в ній, у кулі, сфокусовано нові цивілізаційні принципи: ошука і простору і супротивника… Меч для фізичної сили і вправності. Куля — для кмітливості, несподіваності і безпринципності… Меч княжої доби і козацька шабля для відкритого герцю, для дійсної демонстрації лицарства, а куля — для боягуза, для замовника. Куля стає відправною точкою в стосунках правди та кривди… Меч, акінак, шабля — атрибути правди, і саме вони формували відповідний кодекс честі давніх українських воїнів. Духовними мечами озброюються воїни Христові. Куля ж гуляє по світу в пошуках жертви. Куля стає слугою диявола. Лінія меча змінюється на крапку. І це мені нагадує давню індійську класифікацію розвитку світу: спершу було коло, згодом з'явилась усередині крапка, а за тим — виникла риска розділення кола пополам, а згодом з'явився четвертий вимір розділення кола по вертикалі: хрест вписався в коло, згодом коло розімкнулося і зостався один хрест, який поволі знову переходить в крапку… тобто крапка — абсолютизується, крапка однаковою мірою є як початком, так і кінцем… Дійсно, пантеїстичний світ замкнутий у велике коло повторюваності подій, ритуалів, свят. Хрест його розриває, духовна вертикаль, пов'язана з духопіднесенням, з людською внутрішньою довершеністю стрімко відривається од горизонталі: земне знову стає самодостатнім.

Де пошукувати рівновагу? Якщо вертикаль уся спрямована в майбутнє, то горизонтальна риска є лінією сюхвилинності, рискою теперішності, за якою — минуле. Так, кожна хвилина, пережита нами, наступної хвилі стає вже минулим. Тому зрозуміло, що рівновагу можна знаходити лише скеровуючи душу в майбуття: переусвідомлювати минуле (це означає, що ми одночасно вже в самій мові і рухаємось в майбуття, і занурюємось у минувшину).

Тож шлях до витоків — це не просто потреба щось пригадати, а нагальна необхідність відновлювати загальний часовий контекст.

І тут я (знову) посилаюсь на історію єврейського народу, який перейнятий рівною мірою майбутнім, як і минулим, пам'ятаючи про всі періоди становлення своєї нації як богообраної.

Далі буде.

Чому ж ми не спроможні відновити свій власний історичний національний час, адже загальновідомо, що існувало первісне і надприродне одкровення, яке було дане і нашим пращурам у вигляді давньої віри, що цілком логічно еволюціонувала від пантеїзму до монотеїзму. Первісне одкровення мало місце колись, але воно і нині відоме нашим подвижникам, що наділені провіденційними, тобто передбачальними властивостями… Коли скептики

ДЯКУЄМО ВАМ, ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

...і, за кожний ваш лист до редакції, а особливо за ваші від-
...у числі № 41 "Слова Просвіти" анкету, яку сьогодні повто-

...маємо ваші критичні зауваження, шанобливо вклоняємося
...ва визнання слушності нашої праці. І якщо тут цитуємо ваші
...всім не для нашого самозвеличення, а для об'єктивного ві-
...мок та інформування про різноманітність існуючих точок зо-
...щодо тем, напрямів і змісту газети.
...тацька конференція, де кожен з виступаючих має рів-

...очи ваші висловлювання, ми допоможемо вам ліпше
... дехто схоче познайомитися для реалізації якихось
...я!

Редакція

СПІЛЬНА СПРАВА

ПРАВО НА ПРАВДУ

У світі панує неспокій. У цьому твердженні немає нічого нового. Скільки існує людство, стільки зло намагається перемогти добро — сіяти сумніви, неспокій, спокушати чисті серця на недобрі вчинки, що забруднюють совість і несуть страждання. Від Каїна, який через заздрість забив свого брата Авеля, і до наших днів.

Нове, мабуть, в іншому: у світі дедалі більше стає зла, спокус і засобів поширення неспокою. Людство переважно спромоглося так-сяк дати собі раду з матеріальними та енергетичними проблемами, проте ніяк не може опанувати ситуації у сфері інформації. Особливо в країнах, "інфікованих" так званим комуністичним паразитом. Кажу — так званим, бо всі відомі визначення **інформаційної бацили** зла відрізняються лише різноманітністю назв, не змінюючи суті. "Наївний" комунізм Маркса, концтабірний більшовизм Леніна-Сталіна, "розвинутий" соціалізм Брежнєва, трудові комуни Мао і Пол Пота, сотні інших різновидів організаційно-ідеологічного оформлення нещадної боротьби одних громадян проти інших (коли вартість кожного людського життя стає рівною нулю) — лише повторюють модель мислення, почуттів і поведінки Каїна. Каїнів стає щоразу більше — ось головна суть і причина більшості процесів, що відбуваються в сучасному світі. Досить перемкнути канали телебачення, особливо увечері, щоб переконатися в тому, що зло набуває щораз більшого поширення, захоплюючи свідомість людей і призвичаюючи їх до життя поряд зі злом, сприймаючи його за норму нашого життя. І тоді вже не на екрані, а на вулиці з'являються "нормальні" вбивці, для яких вбивство — це "нормальна" робота за гроші, з'являються "нормальні" злодії, які прокручують мільярди в тіньовому обігу держави за підтримки "нормальних" державних службовців, з'являються ЗМІ і журналісти, які "нормально" відтворюють цю атмосферу, нічого не порушуючи в "нормальному" процесі удосконалення і поширення зла, а подекуди й пояснюючи (читай: виправдовуючи) цю "нормальність".

Зло існує тільки там, де є брехня, де створено атмосферу, поле, середовище брехні. У середовищі, де панує правда, зло ніяк не може існувати. Бо правда в слові, в думках і вчинках людей — це результат вимог і порад совісті. Той, хто живе згідно з вимогами совісті — а саме ці вимоги Бог подав людям у Декалозі (Десяти Заповідях) — той має спокій в серці і не завдає клопоту іншим. На таку людину можна покладатися, їй можна довіряти, бо вона не вчинить зла, вона й допоможе в тяжку годину.

Часто доводиться чути звинувачення на адресу нашої газети і її авторів, наприклад: "Ваші публікації занадто політизовані", "Людям набридло читати про політику, в якій все одно немає порядку", "Що Ви там пишете про національну свідомість, коли дітям немає чого їсти, а дорослим немає де заробити" тощо.

А дехто ще й додає, що не в змозі передплатити газету на рік (аж 17 гривень!) і просить передплатити йому "Слово Просвіти" за рахунок редакції.

Щодо політики. За визначенням, **політика** — це мистецтво можливого. Тобто мистецтво досягнення, вчинення, зроблення того, що не суперечить інтересам, бажанням та можливостям активної, рішучої і чинної більшості. Оте, що може вчинити рішуча, активна, відповідальна більшість, спираючись на власні можливості, оте й буде зроблено. Якщо більшість рішуча і відповідальна.

Якщо більшість суспільства не активна, не відповідальна, вважає, що не має можливостей для реалізації власних **доброчинних інтересів**, тоді цю більшість обов'язково експлуатуватиме злочинна меншість у своїх **злочинних інтересах**. Бо злочинна меншість завжди вважає, що має **право** там, де більшість не здатна відстояти **правду**.

Щоб відстояти **правду**, треба цю правду знати. Особливо, коли злочинна меншість веде війну проти правди. І війну не тільки інформаційну, а й матеріальну та енергетичну.

Наша газета — незалежна. І тому багато хто з наших читачів дізнається **правду** саме з нашої газети.

Але для того, щоб ми могли й надалі вести правдопросвітницьку роботу, необхідно, щоб читачі гарантували собі регулярне отримання газети через передплату, а нам — роботу для читачів.

В Україні неспокій поширюється через брехню і злочинність. Ми будемо стояти на сторожі правди, якщо МИ потрібні ВАМ, шановні читачі. Чи ми насправді потрібні? Відповідь на це запитання нам дає щомісяця "Укрпошта" у довідці про кількість передплатників на "Слово Просвіти".

Цими цифрами Ви, шановні читачі, даєте нам, журналістам, велике чи мале (таке, яке вважаєте за слушне) право на публікацію **правди**, право повстати і боротися проти зла. Сподіваємося, що Ви надасте нам це право і тоді наша боротьба проти зла буде спільною. Все-таки від часів Каїна ми стали мудрішими.

Шануймося!

● **Євген ҐОЛИБАРД**

ВІД РЕДАКЦІЇ

м. Запоріжжя.
Панові І. С. Мельнику

Шановний Іване Сергійовичу!

Дякуємо за Вашу відповідь на анкету, за лист, за неспокійну вдачу і віру в Бога.

Дякуємо також за Вашу пропозицію щодо матеріалу "Чому я не пішов на повстання 16 вересня", будь ласка, надішліть. Це не гарантує публікацію на 100%, але, як бачите на наших сторінках, дописи читачів (якщо теми актуальні і чітко викладені) ми друкуємо постійно, залишаючи за автором право на власну думку. Тим більше, якщо Ви обговорюєте наші публікації з іншими читачами "Слова Просвіти".

І взагалі, якщо є така можливість, просимо всіх надсилати нам свої спостереження про будь-яку (навіть маленьку) подію, факт (нехай не значний, але типовий), свої міркування-відгуки на рішення місцевої влади, критичні зауваження, повідомлення про свої успіхи, проблеми і їх вирішення.

Київ, 22.10.2002

ЧОГО НЕ ВИСТАЧА

ДУМКИ ВГОЛОС

У ваших публікаціях повинно бути більше перцю. Треба надавати слово справді опозиційним депутатам від БЮТ, СПУ, КПУ, друкувати більше листів читачів з різними думками, відкрити рубрику "Не все в порядку в нашому домі".

Більше пишіть про альтернативні засоби лікування, пропагуйте народну медицину, а також висвітлюйте дослідження історичного клубу "Холодний Яр".

Допомагатиму вам тим, що писатиму. Чи надрукуєте, чи ні, а знатимете мою думку.

Оксана РУМЯНЦЕВА,
м. Севастополь

* * *

Більше демонструйте невігластво і некомпетентність чиновників, порушення ними діючого законодавства, подавайте більше матеріалів про права людини і приклади виконання патріотичного обов'язку. На мою думку, газета виграла б, якщо частіше організовувала б диспути, конкурси, подавала приклади наочного економічного аналізу актуальних господарських проблем, матеріали журналістських розслідувань та інтерв'ю з чесними економістами.

Оксана ЄВСЄЄНКО,
м. Херсон

* * *

З великим задоволенням читаю "Слово Просвіти" і бажаю, щоб її авторитет зростав надалі, щоб ніколи не стала вона подібною до тих "видань", основними матеріалами яких є пуста сенсація і реклама.

Дуже ціную ідейну спрямованість вашої газети, об'єктивний аналіз та висвітлення подій і своєчасну інформацію про міжнародні і внутрішні наші справи.

У газеті є все, що потрібно нашому читачеві, задеградованому радянським колоніальним періодом. Слід більше друкувати висловлювання читачів-патріотів, яких неукраїнська влада свідомо переганяє в кошару московської імперії насильства і зла.

Микола МІЩЕНКО,
с. Переяславське, Київська обл.

* * *

Більше пишіть про досвід розбудови держави, про нинішніх патріотів, їх роботу і здобутки.

Треба більше подавати гумору і жартів, які притаманні українцям. Обов'язково вміщуйте звіт про спортивні досягнення українців.

Іван МЕЛЬНИК,
м. Запоріжжя

* * *

Одна з головних тем — розвиток почуття власної гідності у складних умовах сьогодення, збереження духу Тараса Григоровича.

Мені б хотілося бачити в газеті історичні і сучасні постаті української інженерної думки, наукової і народної медицини, городництва і бджільництва. Доцільно виділити постійну сторінку для висвітлення діяльності осередків "Просвіти".

Продовжую передплату на 2003 рік й надалі ознайомлюватиму учнів і колег з цікавими публікаціями "Слова Просвіти".

Богдан СУШЕВСЬКИЙ,
м. Івано-Франківськ

ЛЮДИНА

«ПОСЛІДОВНО І ФАХОВО...»

Прагну домогтися, щоб ваше видання було у кожній школі і бібліотеці, щоб його читали якнайбільше моїх земляків.

Трагічні події у моєму житті: смерть мами, незаконне звільнення з Контрольно-ревізійного управління. Офіційна причина звільнення "за невідповідність займаній посаді", після 6 років праці на посаді ревізора з дипломом про вищу освіту (!), а фактично — за виявлення корупційних вчинків, скоєних моїми керівниками-держслужбовцями.

Мені призначено матеріальну допомогу по безробіттю, втричі меншу від прожиткового мінімуму, на яку я мушу утримувати себе і своїх двох дітей-школярів. Телефонне право не дає мені змоги влаштуватися на нормальну роботу.

Я виступаю сьогодні в суді позивачкою до КРУ в Херсонській області та до обласної прокуратури. Мою заяву прийнято до розгляду Європейським судом з прав людини у Страсбурзі. Я не плачу, не опускаю руки, а послідовно, цілеспрямовано і професійно відстоюю свої порушені права, права моїх дітей, а також встигаю допомагати іншим людям.

Просвітницьку роботу веду також, але люди занадто зневірені, доведені до відчаю нестатками. Дається взнаки традиційна проросійська орієнтація нашого реґіону.

Пересилаю вам заповнені передплатні квитанції всіх бібліотек району та однієї школи. Постійно використовую матеріали ваших публікацій, в тому числі: у виступах на засіданнях нашої літературної студії "Біле озеро", членом якої є, в школах, у спілкуванні з різними людьми.

"Слово Просвіти" відкрило мені дещо інший світ, який я не дуже розуміла, а тому не звертала уваги та не надавала значення окремим сферам нашого життя, які сьогодні мене дуже хвилюють. Становлення моєї особистості відбулося багато в чому завдяки знайомству на шпальтах вашої газети з видатними особистостями сучасності, з історичними постатями, які вже стали легендарними, про які я раніше нічого не знала.

Оксана ЄВСЄЄНКО,
● м. Херсон

ЯКИМ Я БАЧУ «СЛОВО ПРОСВІТИ» У 2003 РОЦІ

1. Матеріали яких сторінок у "Слові Просвіти" Вам подобаються найбільше? (підкресліть).

Академія
Абетка відомих імен
"Просвіта" сьогодні
Такі вони, просвітяни
Мова єдина
Жіночий проект
Самотнє серце
Старожитності
Земля козацька
Молода країна
Книжкова полиця
Читаночка
Еліта
Здоровий спосіб життя
Палітра
Духовний простір
Репортаж на тему
Гаряча тема
Сторінка гумору
Читацьке віче
Очевидець і літописець
Особистості
Цікаво знати
Погляд
З блокнота письменника
Таланти і поклонники
Nota bene
Культура
Хліб і видовища
Інформаційний простір
Родовід
Політика
Святе діло
Національний продукт
Малі міста України
Подорожні нотатки
Соціологія
Економіка і ми
Суспільство і ми
Наука і ми
Нашого цвіту по всьому світу
Таємниці розкриває санскрит
Люди про людей
Прошу допомоги

2. Які напрями, проблеми, теми слід висвітлювати частіше?

_____
_____
_____

3. Публікації яких авторів викликають у Вас найбільший інтерес?

_____
_____

4. Чого, на Вашу думку, не вистачає в газеті?

_____
_____
_____
_____
_____

5. Чим конкретно Ви могли б підтримати газету, якою участю?

_____
_____
_____

6. Хто Ви, наш читачу? (Вік, професія, чим живете, у кого і що вірите. Якщо можна — адреса, ім'я, прізвище.)

_____
_____
_____
_____

Наша адреса, факс і електронна скринька — до Ваших послуг.

Зі щирою вдячністю **РЕДАКЦІЯ**

НАШ ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 30617

ПРОГНОЗ

«ТРЕТЬОГО ПРЕЗИДЕНТА ОБЕРЕ ТРЕТИНА УКРАЇНИ»

впевнений редактор журналу "Політична думка" Володимир Полохало, чиї політологічні прогнози мають звичай справджуватися. А змагатимуться за найвищу посаду Віктор Ющенко і умовний пан анти-Ющенко. Персона останнього наразі незасвічена.

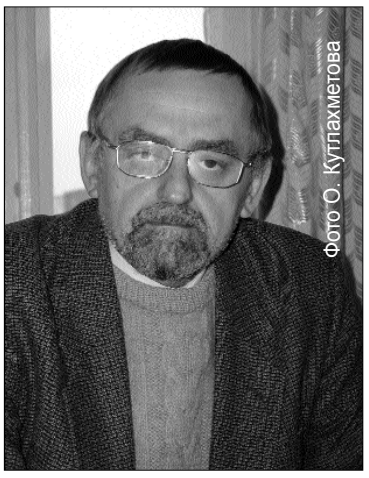

Фото О. Кутлахметова

НЕ ТАКИЙ СТРАШНИЙ РОСІЯНАМ ЮЩЕНКО, ЯК ПРО НЬОГО ПИШУТЬ РОСІЙСЬКІ ГАЗЕТИ

— Який клан висуватиме анти-Ющенка?

— За політичними орієнтаціями, за бізнесовими і світоглядними інтересами це має бути людина, яка задовольняла б російський істеблішмент. Набір параметрів, якими характеризують чи які приписують Ющенку, не відповідає агресивному прагматизму російських бізнесових і політичних кіл. Таким чином, термін анти-Ющенко, вжитий мною, означає економічного і політичного контрагента лідера блоку "Наша Україна". Цим антиподом може бути будь-хто з Києва, сходу або півдня України. Тут не йдеться про його географічне походження, а про об'єднання інтересів груп, які готові висунути зі свого середовища саме таку людину — не проукраїнську з погляду національних інтересів. Це буде представник державно-олігархічного капіталізму — або від дніпропетровської групи, або від СДПУ(о), меншою мірою — донецька група. Мається на увазі рівень економічних зв'язків з її закордонними партнерами і її певна самодостатність в межах України.

— Названі групи тісно пов'язані з російським бізнесом.

— Сьогодні Ющенко сприймається Москвою як антиросійський політик. В тамтешніх медіа циркулює образ Ющенка-націоналіста, проамериканського з націоналістичним оточенням. Саме тому в Росії багато хто схиляється до іншої кандидатури третього Президента України. З іншого боку, у тих політиків, які влаштовували б російську еліту, недостатньо високий рейтинг. Це проблема для Росії — відсутність рейтингу в анти-Ющенка. Але тут є свої технології.

Хоч насправді Ющенко готовий враховувати інтереси російського капіталу в Україні. Не виключено, що його остання поїздка до Москви сигналізувала про це відповідним колам Росії.

Тим часом Кучма дедалі агресивніше говорить про Захід і навіть свого стратегічного партнера, яким є Польща. Варто лише пригадати його істеричну реакцію на запрошення тамтешнього прем'єра приїхати до Варшави на зустріч з українською опозицією. Відповідь була цілком неадекватною і недипломатичною. Але її факт свідчить про те, хто сьогодні впливає на Президента. Тому ті з оточення Ющенка, хто ще зберігає ілюзії, що Президент зробить його своїм правонаступником, роблять лідерові "Нашої України" ведмежу послугу. Здається, Ющенко і сам якоюсь мірою на це сподівається — що він буде обраний ще до президентських виборів.

ПОЛІТИЧНИЙ ТОТАЛІЗАТОР ПО-УКРАЇНСЬКИ

— Та поки що вибори нового Президента нагадують ділення шкури невбитого ведмедя.

— Сьогодні проблема українських еліт — на кого поставити — на Ющенка чи анти-Ющенка? Ця дилема й пояснює патову ситуацію в парламенті. В якому утворилися два чи три парламенти зі своїми фракціями і внутрішньою опозицією. Наприклад, "Регіони України" чи Тигіпко зовсім не проти вступити в переговори з Ющенком. Це — прагматична частина президентського оточення, яка не хоче спалювати мости і хоче якихось гарантій на перспективу на випадок програшу їхнього висуванця. Звичайно, це інстинкт самозбереження і політична гра. Але демаркаційну лінію вже проведено. В цьому вирішальну роль відіграла СДПУ(о). Адже ще в середині вересня Ющенко був готовий приєднатися до пропрезидентської більшості разом з НДП, "Регіонами" і Тигіпком. Було складено угоду, було 202 підписанти. Те, що вона не здобула ще 40 голосів, було наслідком втручання Адміністрації Президента і її шефа.

З іншого боку, є проблема Ющенка — йому треба, щоб у нього повірила частина східного і центрального бізнесу. В його представників — та ж дилема: на кого ставити, щоб не програти? Все це нагадує український політичний тоталізатор.

— Захід теж грає у нього?

— Я не сказав би, що він не бере в цьому участі. Захід сьогодні формує світовий клімат. Один з показників зацікавленості Заходу Україною — її сміховинний бюджет, що обговорюється сьогодні в парламенті. Тобто наш економічний потенціал настільки низький, що Україна так чи інакше буде залежати не тільки від Росії, а й від Заходу. Та йому сьогодні не до України. Але зовнішній чинник — незалежно, західний чи російський, стає мало не ключовим у розташуванні політичних сил напередодні президентських виборів. Їхній переможець вийде в другий тур, це буде жорстка боротьба — але це буде боротьба за голоси третини громадян. Третій Президент буде обраний частково Україною, а частково не Україною. І зараз я не протиставляв би Захід Росії. Бо між ними сьогодні немає серйозних суперечностей, хіба що стосовно Іраку. Обом треба домовлятися.

— А в Україні продовжуються перманентні акції протесту опозиції, які теж мають на меті прихід третього Президента.

— Ющенко і тут залишився у виграшній ситуації, не докладаючи до цього особливих зусиль — по-перше, не спрацювали проекти Банкової, спрямовані проти нього (один з останніх — утворення парламентської більшості), по-друге, Мороз і Тимошенко сьогодні створюють найбільший дискомфорт Президенту і його оточенню. Останнє опитування засвідчило — Кучмі довіряють лише 7% громадян. Можливо, опозиція, проводячи свої акції, сама придбала не так вже й багато, але втрати Президента — серйозні. І Ющенко не мав би зараз такої можливості для маневру і торгу з Тигіпком, якби не дії опозиції. Водночас є різниця між образом Ющенка у центрі, на сході і на заході. Саме тут опозиція може сприйматися як більш послідовна і рішуча сила. Вже сьогодні Юлія Тимошенко входить до трійки рейтингових політиків України. А спільний рейтинг опозиційної трійки вищий, ніж у Ющенка. Тобто він повинен пропонувати щось своє, більш чітку лінію поведінки.

Як би там не було, сьогодні три центри впливу визначають характер сьогоднішньої політичної ситуації: Медведчук-Банкова, "Наша Україна" і Мороз-Тимошенко.

— Які бали за ступенем впливовості виставили б Ви кожному з них?

— Бали я поділив би приблизно порівну — всі три сили мають однакові шанси. Опозиція сьогодні найбільш послідовна, демонструє те, за що її обрали до парламенту — вона бореться з існуючим режимом. Сьогодні йдеться про те, хто вибере найпродуктивнішу тактику, яка може принести найбільшу підтримку населення. Якщо Президента вважали блискучим тактиком, то сьогодні він поганий стратег і поганий тактик. Йому залишається тільки просити Путіна про допомогу в політичних перспективах. Загалом же дії усіх трьох сил спонтанні, часто нераціональні. Якщо на Медведчука працює група інтелектуалів, на Ющенка — рейтинг і декілька груп впливу, кожна зі своїм баченням розвитку подій, то важко наразі сказати про інтелектуальний рівень оточення Тимошенко і Мороза. Ці двоє лідерів беруть на себе все — і генерацію ідей, і їх втілення. Та потрібна ще команда, якої я зовсім не бачу в Мороза, і я не знаю, наскільки продуктивна команда в Тимошенко. У мене з'явився скепсис стосовно інтелектуальних потуг її оточення. Зараз рівень технологічного забезпечення названих трьох — 5—7 балів. Однак переможе той, хто зможе його підняти бодай до 8.

П. Л.

ТЕХНОЛОГІЇ

МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ВИРІШУЄ РОСІЙСЬКА ДЕРЖДУМА?

Як уже повідомлялося, парламент Криму звернувся до Верховної Ради з пропозицією внести зміни до Основного Закону і надати статусу другої державної мови російській. Хоч на півострові зовсім не всі його мешканці говорять "так" цьому рішенню своїх депутатів.

Зокрема, під час ток-шоу "Вибір" від 26 жовтня на ТДРК "Крим" на тему "Статус російської мови" було проведено опитування телеглядачів. На запитання "Чи потрібен референдум про надання російській мові статусу державної?" ствердно відповів 631 глядач, але 541 сказав "ні". Не визначилися ще 49 опитаних.

У ток-шоу взяли участь відомі політики й журналісти. Олег Фомушкін, голова кримського Руху (УНР), нагадав у ефірі, що свого часу 282 000 мешканців півострова визнали українську рідною мовою. Щоправда, це було ще в 1970-му році, і "влада злякалася цієї цифри і постійно піддає кримчан русифікації". А ось як вважає відома журналістка Ліля Буджурова:

— Тема російської мови виникає, коли починається передвиборча кампанія. Ми готуємося до президентських виборів, тому під тиском Віктора Медведчука, що прагне стати Президентом України, у суспільство цинічно вкидається ідея "державності" російської мови.

Показова і реакція Москви на мовні питання в Україні – трагічного вечора, коли в театральному комплексі тримали заручників, Держдума Росії перейменувалася… проблемою їхньої державної мови в Україні. Відтак було прийнято "обращение" до українських колег у зв'язку з відомою ініціативою кримських парламентарів. До документу доклав рук голова думського комітету з питань законодавства Павло Крашенинніков. У тексті звернення вкотре згадується про дружбу-партнерство двох держав-сусідів і таке інше. При цьому депутати законотворчого органу Росії обіцяють "всемерно способствовать развитию украинского языка в местах компактного проживания украинцев на террритории РФ". Як "способствовалі" досі, свідчать цифри: в Україні 2 973 школи з російською мовою викладання, тим часом жодної, де школярам викладали б українською, в Росії немає. Така ж ситуація з театрами (в Україні російських – 30), державними бібліотеками (24 382 російські – в нас), газетами й журналами (1 172 російськомовні в Україні). Нарешті, в Україні навчаються 2 945 924 російськомовних школярів і 4 661 120 (56,2%) студентів.

Громадські організації та партії націонал-демократичного спрямування звернулися до наших парламенту, уряду та Президента з вимогою зробити заяву щодо неприпустимості втручання Держдуми РФ у внутрішні справи України, а також забезпечити права українців у РФ. На її території мешкають 10 мільйонів українців.

Мовне питання сьогодні обговорювалося на прес-конференції ВУТ "Просвіта" в УНІАН.

РЕФЛЕКСІЯ

ЩО ЛЮДЯМ — СМЕРТЬ,

Львівщину забили податками — тому місцеві, і не тільки, націонал-демократи знову пікетують тамтешню податкову адміністрацію. Навіть Віктор Ющенко поїхав пікетувати.

Чим львівський Сергій (голова тамтешньої ДПА) і столичний Віктор (голова Президентської адміністрації) брати Медведчуки дуже невдоволені. Такі справи, братва…

Зате як вона відіграється, коли головного податківця країни — Азарова — на прем'єра поставлять! Щоправда, можуть і не поставити — замість Кінаха гарант пропонує ще й віце-прем'єра Дубину, донецького губернатора Януковича і того ж Кінаха. Тепер залишається одного вибрати. Леоніду Даниловичу, за великим рахунком, особливої різниці немає — що Микола Янович, що інший, Янукович — всі ж свої люди. Голова парламенту пообіцяв, що підтримає ту кандидатуру, за яку виступить парламентська більшість. Сам Литвин уже виступав — голосно з парламентської трибуни, аж у буфеті Верховної Ради чутно було — так кричав на опозицію. Бо вона не хотіла голосувати — поки парламент не розгляне політичну ситуацію в країні.

А що тут розглядати, коли й так усе зрозуміло — то п'ятірка депутатів з більшості виходить, то знову туди входить. Скучили за своїми, мабуть. Така в нас політична ситуація.

Дякуйте, що не така, як останніми днями в Росії. Але що людям — смерть, те політикам — піар. На тлі нажаханих московських заручників у Києві напіарилися донесхочу в яких завгодно позиціях з мікрофоном. Загалом же наша влада була напрочуд оперативною — про своїх громадян згадала всього через два дні після перших повідомлень про катастрофу. Хоч могла б за звичкою і зовсім не згадувати — у неї ж справи завжди важливіші знайдуться.

Генпрокурор Піскун, тим часом, скучив у США за справою Гонгадзе і після повернення в Україну пообіцяв запросити до нас американських експертів — щоб допомагали в розслідуванні. А ви кажете, що історія не повторюється — за попереднього Генпрокурора Потебенька теж американці до нас приїжджали, з агенства "Кролл". Провели глибокі слідчі дії під диваном у кабінеті Президента і сказали, що він журналіста не вбивав. Що і треба Генпрокуратурі знову довести.

Взагалі, в нашій державі для журналістів шкідливе повітря. Вони у ньому зникають. Недавно пропав редактор агентства "Українські новини" Михайло Коломієць. Тим часом Україна знову потрапила до списку країн, у яких незахищені журналісти.

Голосно про це, звичайно, не говорять — тема така ж збита, як наші "кольчуги" в Іраку. Про них і зовсім мовчать — західні експерти пошукали їх трохи в Україні — і нічичирк, мовчки поїхали додому. Кажуть, що заговорять аж за кордоном. Знають, мабуть, що в нас подібні розмови заохочуються довічним мовчанням.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

«ТОЙ ДОМОК», або РОЗДУМИ ПІСЛЯ ПРОЧИТАННЯ ДАВНЬОЇ ПУБЛІКАЦІЇ ТА НЕДАВНЬОГО ТУРИСТИЧНОГО ПОХОДУ…

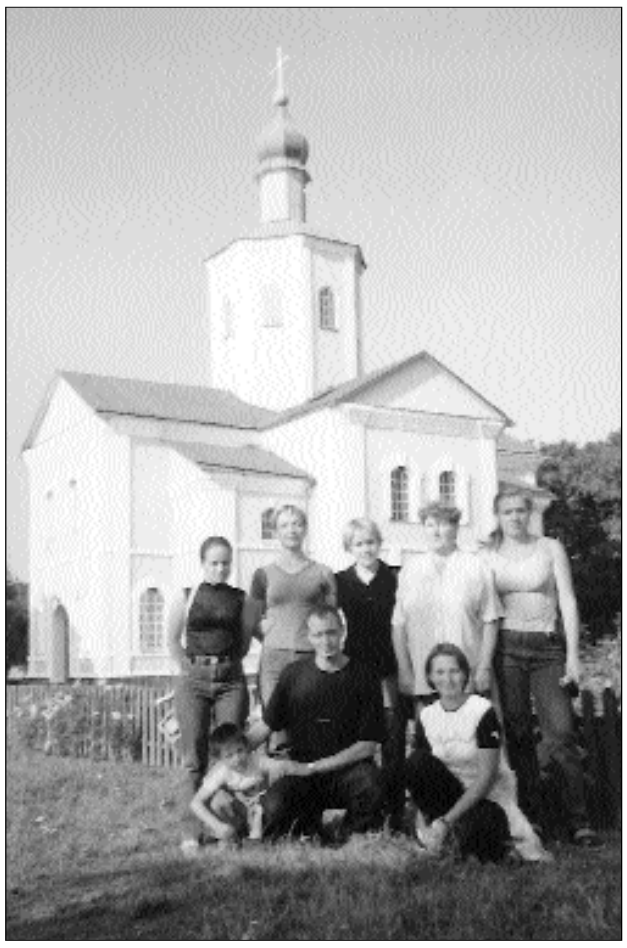

Готуючи матеріал чергового випуску радіожурналу “Криниця” з циклу передач, що присвячені 120-й річниці заснування українського професійного театру, театру корифеїв, гортаючи пожовклі папери власного архіву, натрапив на матеріал, який впав мені в око ще майже 15 років тому, коли працював науковцем музею І. Тобілевича Хутір “Надія”. Це виписка з газети “Червоний шлях” від 10 червня 1928 року (КОДА 1575—1576), органу Зінов’євського окружкому компартії (більшовиків) України, окружвиконкому ради селянських і робітничих депутатів та округового бюро профспілок головного, на той час, друкованого видання на території нашого краю. Публікація, що мене зацікавила, має назву “На батьківщині Карпенка-Карого”. Вона, як на мою думку, варта того, аби сьогодні її видрукувати повністю, а згодом я постараюся пояснити, чому.

Отже:

“НА БАТЬКІВЩИНІ КАРПЕНКА-КАРОГО”

Зінов’євщина наша має немало цікавих історичних місць. Зінов’євщина — батьківщина людей, які уславили своє ім’я (Демьян Бєдний, Зінов’їв, Винниченко і т. д.), нарешті Зінов’євщина — батьківщина українського театру.

Щоб повільно ознайомитися зі своєю округою та одвідати історичні місця, група юнаків спілок: друкарів, нарзв’язку, транспортників обміркувавши цю справу, одного разу у неділю вирішили одвідати могилу й хату одного з фундаторів українського театру відомого українського драматурга Івана Карповича Карпенка-Карого (Тобілевича).

* * *

Шість годин ранку. Степ під сонцем як вилитий — блищить. По ньому нитки — дороги з могилами, з могилами-одмітинами.

Ось і нам аж ген-ген… на ту могилу. За нею у балці і Надеждівка. Кажуть, що до неї верстИ 3-4, а як навпростець, то й менше.

Звісно, ми пішли навпростець, і звісно, що йшли не 3 й не 4 версти, а якнайменше 8.

Але байдуже!.. Такий же прегарний степ стоїть, такий багатий. Він добрий нині — веселить серце хлібороба.

* * *

Пройшли Олександрівку, край Миколаївки зачепили… На дубках сиділи, з дядьками балакали.

— Атож ми й думаємо, чого це суне така отара. А то ви у Тобілевичево.

— Душа чоловік був Іван Карпович, — розказують старші. — Бувало й чарку з ним на хуторі вип’ємо, й співаємо, любив, щоб до нього люди з деревні на “бесіду” ходили. Багатьом і помагав.

— Ну, а чули ж ви, що Іван Карпович книжки писав про життя ваше селянське.

Отут трішечки й не тає. І знають, і не знають. І як завше у таких випадках, наш дядько на когось пишеться: он Орест Соломаха з Миколаївки той же знає за Івана Карповича.

Ще пам’ятають і старій молоді, що як ховали Івана Карповича у 1907 році, то: “панів, — панів було… Казали люди, що з самого Києва пани приїжджали…”

* * *

Хутор, як хутор, край балки широченної. Великий сад. Ставок. Старенький старосвітський домок з великим дахом череп’яним, що немов вдавлює стіни в землю.

Хутор передано Наркомпросом родині Тобілевичів. Нині живе й господарює на одведених до садиби 28 десятинах Андрій Юр’євич Тобілевич, онук Івана Карповича.

Кілька день тому приїхала й дружина Івана Карповича Софія Віталіївна.

Подивишся на неї, та й думаєш: вже й года не малі, шість десятків, певно, не малим гаком перекрито, а Софії Віталіївні хоч би що… І на мову, і на прудку ходу, і на слово смішне та веселе здатніша за молоду, ще й досі в театрі грає.

* * *

Багацько Софія Віталіївна нам розказала цікавого.

Після смерті Івана Карповича Юрко (син І. К.) зберігав кабінет небіжчика з усім тим, що в ньому було. За революції ніхто з селян і не подумав чогось лихого чинити. Та наскочили махновці й од хутора нічого не лишилося. Ледве встигли люди живими утікти (між іншим тікав тоді й народний артист Лесь Курбас, що саме гостював на хуторі).

Хутор спустів. Все, що не потрощили махновці, розібрало околишнє селянство, бо речі валялись без догляду — на хуторі й живої душі не було.

Трохи згодом осілось на хуторі кілька переселенців, які з тої половини дому, де був кабінет Івана Карповича, зробили стайню до коней.

Так було кілька років, аж поки уряд не передав хутір родині письменника. Тоді заходилися його відбудовувати. Знесли дещо з забраного селяни, більшости з речей Івана Карповича — книжки, альбоми й переписка, письменний стіл, шафа бібліотечна, крісло й т. д. Деякі речі єсть у окремих селян і треба було б нашому музеєві разом з окрполітосвітою якось відкупити їх чи що й обставити таки кабінет покійного письменника хоч приблизно так, яким він був. Принаймні Софія Віталіївна має такий намір і у ньому їй слід допомогти.

Це таке ми чули. Бачили теж дещо. Єсть рідкі фотографічні картки Івана Карповича, єсть портрет його, намальований художником Красицьким, є дещо з старовинної меблі, килимів…

Головне, є той домок і та обстановка зовнішня, в якій творив великий письменник. Все це лишає по собі кріпкий слід, задержується в пам’яті, бо зв’язується з почуттям пошани й того незвичайного настрою, який охоплює тебе серед речей і людей, що носять на собі печать особливої близости до великого чоловіка.

* * *

Поховано Івана Карповича на невеличкому цвинтарі, що на горі поодаль села стоїть. Над могилою великий білий хрест.

— Треба було б — казали нам селяни — поставити погруддя, бо могила це ж не звичайна і її треба якось відзначити.

“В. і М.”

Не буду зараз давати оцінки авторській манері, щодо викладу матеріалу. Як на мою думку, вони це роблять досить вдало, і деяким нашим сучасним авторам-журналістам не завадило повчитись у наших попередників, як кількома штрихами вправно передають тогочасну суспільну атмосферу, поєднуючи при цьому поезію степового роздолля, ставлення селян до Івана Карповича Тобілевича та його родини. Скажу про інше, про те, що зачепило, що тривожить і непокоїть зараз. Як на мене, нарис із наукової точки зору великої ваги не має. Такі собі, емоційні враження від побаченого молодими людьми, своєрідний щоденниковий запис, зроблений ініціаторами туристичного походу — авторами публікації, що заховались під псевдонімом “В. і М.”, зробленої багато років тому. То що ж все-таки так зачепило за живе?

Зверніть увагу на рік написання. 1928. Майже 11 років минуло від жовтневого перевороту. Одинадцять! 2002 рік. 11 років, як проголошено незалежність Української держави. Дивна паралель, чи не так? До чого тут незалежність до якоїсь там публікації 75-річної давності про хутір Тобілевича, — запитаєте мене. Нагадую, публікація починається так: “Зінов’євщина — батьківщина людей, які уславили своє ім’я (Демьян Бєдний, Зінов’єв, Винниченко і т. д.) Нарешті Зінов’євщина — батьківщина українського театру”. Бачите, як послідовно й наполегливо більшовики на чолі зі Сталіним впроваджують свою ідеологію в тогочасне суспільне життя. Застосовують всі методи, що працюють на її утвердження: Єлисаветград в Зінов’євск перейменовано, на першому місці пролетарський поет Д. Бєдний, а вже потім В. Винниченко та український театр.

То вже опісля будуть процеси над СВУ, покінчать самогубством життя Микола Хвильовий та Микола Скрипник, Україна переживатиме голодомор 33-го та жахіття 37-го. У 1928 ще можна говорити, писати й вшановувати українське та видатних українців. Дозволялось. Сьогодні ж ніхто не забороняє, але… Щось усетаки заважає. Що саме? Ось про це й мова. Не хотілося б акцентувати на вже досить-таки заяложеному диспуті про перейменування нашого обласного центру, котрий, судячи з усього, має перспективу стати райцентром. Не можемо ніяк дійти згоди. Але це по нашому, по-українському. Уміємо, і навіть дуже добре, не поступатися там, де робити цього не треба. Так-так. Правда, це вже відболіло, принаймні у мене особисто. Непокоїть інше. Нещодавно група кіровоградських ветеранів спільно з групою студентської молоді побувала в урочищі Холодний Яр, одному зі святих місць для кожного українця. Це було на другий день, коли України відзначала свято Незалежності, тобто 25 серпня. У селі Мельниках, на сільському цвинтарі відбувалось освячення кам’яних козацьких хрестів на могилах головного отамана холодноярських повстанців Василя Чучупака та героїв-холодноярців, які полягли за волю України в 20-і роки минулого століття.

Вражає те, що заходи, які провадилися з ініціативи Історичного клубу “Холодний Яр” та Всеукраїнського товариства імені С. Бандери з Києва, за підтримки й спонсорського сприяння Тернопільської міської ради (!), не зацікавили представників офіційної державної влади, ані з Чигирина, ані з Черкас, окрім депутата обласної ради Олександра Самойленка, директора приватного підприємства “Смілянське”. Але ні, перепрошую, я все-таки помиляюсь, бо таки представляли владу хлопці в однострояхспецназу та “Беркута”. Бо перед цим ходили чутки, що прибулі “західняки” з Тернопільщини провокуватимуть сутички та безладдя. Зрозуміло, нічого такого і не планувалося, і не сталося.

“Головне, що зберігся той домок”, — писали автори публікації вже далекого 1928. Так, він зберігся і стоїть сьогодні. І завдячувати цьому маємо онукові великого драматурга Андрієві Юрійовичу Тобілевичу, котрий, повернувшись з війни в 1945, до кінця свого був його хранителем. І будівничим. По крихті збирав матеріали про славне минуле своїх попередників, вів наукову й дослідницьку роботу, разом зі своїм братом Назаром крок за кроком відвойовував у бюрократів від влади право на створення в колишній садибі Карпенка-Карого музею-заповідника Хутір Надія. І створив його. Та чи достатньо бережемо це святе місце ми сьогодні? Відповісти на це запитання ствердно — важко. Пісне фінансування, яким послуговується на даному етапі музей, не дозволяє на повну силу розгорнути і вести роботу, яка необхідна, аби цей заклад культури, і не тільки він, — успішно працювали та відповідали своєму призначенню й вимогам часу.

Розмови з учасниками урочистостей та міркування з приводу публікації, котру я насмілився запропонувати вам, дорогі читачі, примушують автора відповісти на запитання: кого й чого ми, українці, боїмося, коли мова заходить про таку просту річ, як свідоме засвоєння, впровадження й утвердження в наше життя національної ідеї та всього того, що за цим стоїть? Сусідів чи самих себе? Про це вже дуже й дуже багато говорено й переговорено, та й події останніх днів є яскравим свідченням. Ми все-таки намагаємося залишатися гуманістами. Але кажуть же в народі, що скупий платить двічі, а невпевнений у собі, нерішучий — втрачає все, що йому належить по праву. То чи варто втрачати те право, за котре так дорого заплатили наші попередники? Подумаймо!

Микола ХОМАНДЮК,
заступник голови
Кіровоградського обласного
об’єднання “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

●

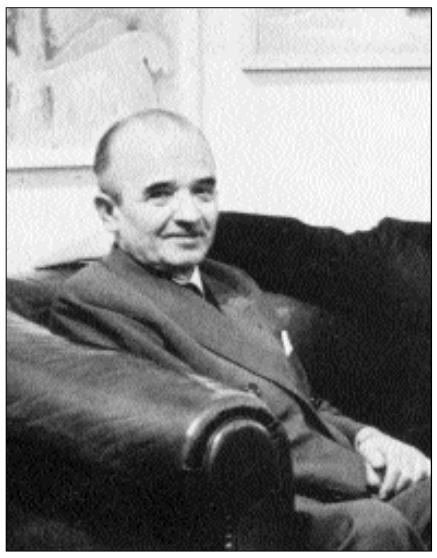

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника XX сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалось у вразливій юній душі, закладало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком їздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заарештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишила пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були активними організаторами й учасниками створення української національної школи.

1933 рік (Голод)

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав… невідомий двадцятитрирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирав обертів, то довшими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

У жовтні 1928 року він емігрує до Аргентини. Буенос-Айрес зустрів митця прихильно. Для заробітку спробував працювати графіком у рекламному агентстві й дуже швидко досяг величезних успіхів і авторитету. На замовлення уряду він проектує гроші, марки, герби, документи, а також виконує величезну кількість рекламної графіки для найповажніших фірм і банків усіх країн Південної Америки, а також Англії, Німеччини, Бельгії тощо. Тут він був поза конкуренцією. "Взагалі, як графік, Віктор Цимбал — це унікальне явище, що майже не має рівних у світовому мистецтві" (І. Кейван). Кожна його рекламна робота була маленьким шедевром.

Рекламна графіка, хоч і добре оплачувалась, забирала у Віктора надто багато часу і сил, але він не вважав за можливе ані відмовитись од цієї роботи, ані бодай зменшити її обсяг, — і не заради особистого збагачення, бо ніколи не був грошолюбом. Весь свій вільний час і значні кошти Віктор віддавав громадській та меценатській діяльності в українській діаспорі Аргентини. І, певна річ, писав картини. Залишивши Україну юнаком, він назавжди зостався не лише патріотом рідної землі, а й глибоко національним митцем. Віктор знав, у яку руїну перетворив новий лад Україну, його пекли й мучили болі спотвореної, сплюндрованої землі. І у своїх картинах митець відтворював духовний світ, давні традиції, історію й релігію Батьківщини. З великою любов'ю змальовував рідний Київ, в якому минули його дитячі та юнацькі роки. Це — "Софійські бані", "Веселка над Києвом", "Золоті ворота", "Горб Перуна", "Кам'яна баба" тощо. Глибоко зворушують картини релігійної тематики: "Творець", "Св. Михайло", "Охтирський хрест", "Непорочна", "Оранта", "Богоматір Північного сяйва", "Христос у пустелі", "Молитва" та ін.

Однією з вершин творчості В. Цимбала є картина "1933 рік (Голод)", що вражає своєю трагічністю. Виснажена до краю — самі кістки, обтягнені шкірою — мати, в жахливому розпачі притискаючи мертву дитину до грудей, летить між хмар і зірок до Бога зі скаргою на катів--нелюдів. Цей шедевр могла створити лише людина, якій тяжко боліли пекельні страждання рідного народу. А беручи до уваги, що створено картину в 1933—1934 роки, саме тоді, коли від усього світу приховувався страшний злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважну більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідома у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

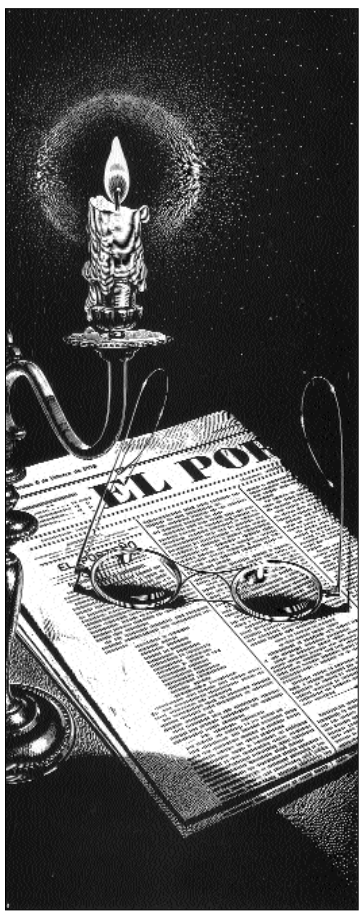

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

● **Тетяна ЦИМБАЛ**

КІЛЬКА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО

Свого часу письменник, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Роман Лубківський керував обласним управлінням культури, організовував амбасаду України в Чехо-Словаччині. Нині ділиться власними набутками з майбутніми дипломатами, котрих виховує Національний університет імені Івана Франка. У попередній розмові ми намагалися зачепити загальні проблеми духовної спадщини — на чім має базуватися наша нинішня духовна школа? Ще одне зауваження. Назва попередньої публікації у "Слові Просвіти" — "Соняхи Романа Лубківського" — не просто поетична алегорія, що стосується нинішнього його стану. Так, за ними він себе почуває затишно, сонячно. А обіч хатини ростуть два правічні дуби, ніби слугуючи образом своєрідної основи, — на чому повинна триматися наша духовність…

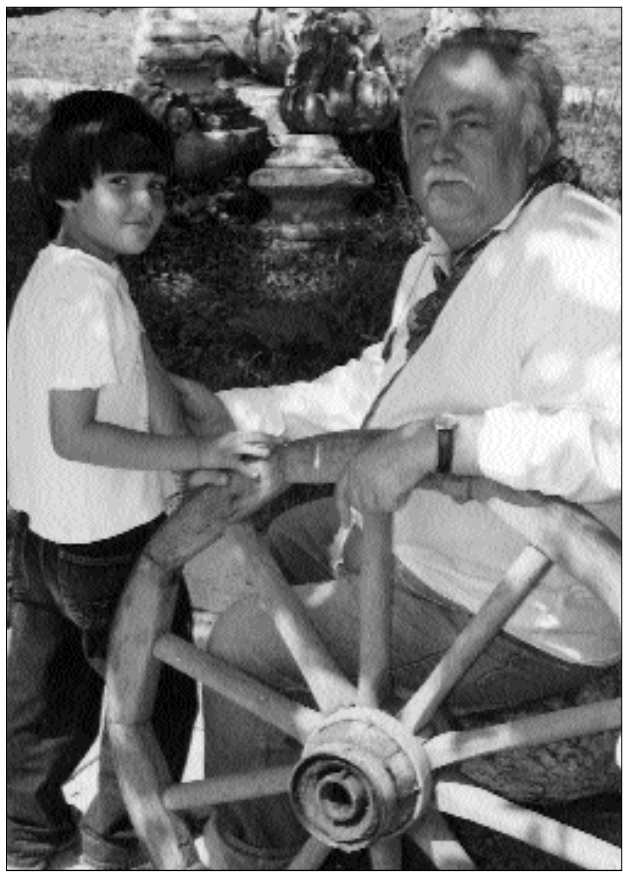

"СТВОРЮВАТИ СЕРЕДОВИЩА"

— Пане Романе, у попередній розмові ви з якимось особливим сумом говорили про так звану київську золоту вісь і про столицю…

— Радше про те, що, на жаль, Київ ще не став столицею Української держави. Кермують там славнозвісні "крановщики" чи кранівники, сказати б.

— А ми?

— А що ми? Я вже згадував про знахідку руської вежі у Львові на вулиці Руській. Це ж колосальна археологічна знахідка! А ті фрагменти замурували до "ліпших часів". Коли вони настануть? І коли навчимося гідно показувати світові свою спадщину! А наш пам'ятник Данилу Галицькому? Переконаний, йому б пасувало зовсім інше місце, а не той пляц, де кишить "напівцивілізований" базар. Так само варто би було поставити йому пам'ятник і в Холмі, де знайшли його палаци. Інтелігенція Польщі пропонує відкрити ці палаци й увіковічнити пам'ять нашого короля. До слова, ініціатором такого вшанування був Дмитро Павличко. Гадаю, після того, як полишив дипломатичну місію в Польщі, однак не відмовиться од подібної ідеї. У таких, власне, місцях потрібно створювати своєрідні середовища. Не просто, щоб там камінь якийсь стояв чи стела. Це стосується й наших теренів. Бо чим таких середовищ буде більше, тим сильніший вплив матимемо на формування культури наших людей. Тому що в такому плані людина не просто глядить на образ, вона бачить простір, потрапляє у певне середовище, досі незнане, а отже, інакше починає сприймати світ. Тому, переконаний, ми не все ще зробили для прийдешніх поколінь у сенсі формування духовності через сприйняття Франка, Шашкевича, Устияновича… Навіть на тому місці, де спалили хату, а інакше я це не сприймаю, маємо відновити її. І людина, котра має певну уяву, фантазію, одразу собі відтворить атмосферу, перекине той умовний місток між минулим і сьогоденням.

— Але ж ті мости палилися вже не раз — навмисно…

— Прикро, бо справді для України більшовицькі часи були страшними. Нищили церкви без аналізу мистецької чи художньої вартості, палили замки. Галичину певною мірою не так пошматували, бо вдалося зберегти тисячі експонатів. Скажімо, в тій же галереї мистецтв Сталінові не вдалося все знищити. Інша проблема — самі не шануємо те, що маємо. Багато пам'яток занепадає в наші часи. Їх засипають, бетонують, вивозять за кордон.

— Ви очолювали обласне управління культури. Чи все вдалося зробити з того, про що мріялося? Це до того, що багато нарікаємо на сучасників.

— На жаль, далеко не все. Шкодую, що не вдалося зреалізувати, перш за все, задум вшанування Івана Виговського в тих місцях, які з ним пов'язані. Донині ми ще гідно не пошанували Богдана Хмельницького. Це не локальний патріотизм. Бо, попри те, що Галичина мала постійно свої прикмети прикордонного краю, вона ніколи не була окраїною ні культури, ні духовності. Вона історично-традиційно слугувала своєрідним донором української ідеї. Так, ми мали завше особливо загострене почуття патріотизму, але ж до цього краю причетні були провідні носії ідеї державності. Хмельницький, Сагайдачний, Виговський, Франко, Шашкевич… То все постаті, котрі, повторюю, ще належним чином не пошановані.

"МИ ЖИВЕМО МИНУЛИМ"

— Чи не здається Вам, що ми, маю на увазі певні прошарки суспільства, починаємо надто заглиблюватися, навіть зациклюватися на минувшині?

— То ще одна проблема. Ми живемо відсотків на сімдесят-вісімдесят минулим. Ми співаємо прекрасних пісень Івасюка та Білозора, а хто творить нині? Те, що діється навколо, інакше як звуковим насильством не назвеш. Це абсолютно антинаціонально.

— І як з тим боротися?

— Боротьба тут зайва. Просто людям нашого покоління, молодшим, випала робота. Вона не патетична, а рутинна, буденна. І одночасно варто пам'ятати про ідеологію. Бо без національної ідеї жодна справа не має сенсу.

Я не уявляю, як можна святкувати річницю Переяславської Ради, так званої "молодої гвардії" і ювілей Володимира Щербицького. Так, кожна з тих подій десь відбулася, кожна людина пройшла свій шлях. Але яке вони мають значення для нинішньої України? Давайте гуртувати людей довкола тих правдивих цінностей, що мали чи мають вплив саме на утвердження незалежної України. Щодо Щербицького, то взагалі це викликає великий протест і обурення, тому що це людина, котра, свідомо чи несвідомо, дуже багато робила проти України. Саме слово українське йому було чуже. Пригадую вже часи Горбачова. Як Щербицький — уже на схилі кар'єри — з особливим якимось обуренням сприймав нові віяння, пробудження української демократії. І як же цинічно, без коментарів, нам нині нав'язують відзначення його річниці "на загальнодержавному рівні"!

А відновлення "радянської" символіки в Харкові? Хіба депутати тамтешньої міської ради не читали Конституції?! А де Кабінет міністрів, де Президент, як гарант Основного закону?! Бодай би хоч незгоду хтось висловив з такими речами, якщо закон про місцеве самоврядування дав харків'янам таку антиконституційну "нішу". І ще одне вражає. Не чую реакції ні своїх колег з літературної ниви, ні з депутатського корпусу. Звичайний обиватель не просто сприймає те чи інше рішення зверхників. Він традиційно чекає реакції авторитетів, а митці саме з цієї когорти. Тому дуже хвилює мене тема "митець і час"… але то тема окремої розлогої бесіди…

— А темою поезій?

— Я взагалі не планую написання віршів. Мені інколи дивно зустрічати колегу, котрий "зачитує" своїми новими творами. Я навчений інакше працювати… Творчо добре почуваюсь у Словаччині, — коли відходиш од гамору й знаходиш затишок у якійсь винарні. Там дуже гарні винарні, в яких звучать улюблені пісні, дуже схожі до наших. Тішить спостерігати, як люди люблять. Не тільки як закохані, а як друзі. Обнімаються за плечі і заводять якусь "збойницьку" (батярську) пісню. У нас це втрачено. Там можеш спокійно піднести троянду якійсь чарівній незнайомці, і ніхто не вимагатиме в тебе сатисфакції за образу. Існує атмосфера, котра надихає на творчість. Бо, попри те, що митець має бути наодинці зі словом, він не може одриватися від оточення. Для чого ми пишемо? Не задля "текстів", як дехто вважає, бо сам текст — це є штука, але вона мертва, якщо пишеться, власне, заради себе. Потрібно усвідомити, що не лише зовнішні вимоги спонукають до написання, а здебільшого внутрішні потреби.

ТВОРЧИЙ ЛЮД ШУКАЄ СПІЛКУВАННЯ

— Свого часу Львів теж мав схожі традиції. Були славні місця, де митці могли посидіти за кавусею чи чарчиною, поспілкуватися. Як Ви сприймаєте нинішні кав'ярненні тенденції?

— Та ж були і в Галичині такі традиції. Відомо, що Франко полюбляв пити знамениту віденську каву, мав свій столик, до якого підсідали постійно чи однодумці, а чи поціновувачі, і ніколи не відмовлявся од бесіди. Або ж Олександр Олесь, який по двадцять годин просиджував у знаменитому "Ведмедику". І не забував про пиво.

Прикро, що ті традиції були перервані війною і подальшою відбудовою. Атмосфера була такою, що про подібне творче вільне спілкування не можна було й мріяти. Лише десь у шістдесяті роки минулого століття поновилася і так звана традиція "водити козу". Особливо полюбляли болгарське біле вино. Потім повернулася кава. Спочатку "банякова", у склянках, потім краща. Далі запанувала вона у тих химерних закладах, якщо пригадуєте: "Бурачок", "Телевізор", "Під Дашаком", "Сільрада", "Жіночі сльози"... Спілкування набувало певної клубної форми. Але ж була ще й кава, так би мовити, суспільна. Наприклад, молоді митці дуже полюбляли потрапити на каву до Ірини Вільде, бо там було справжнє спілкування. А хіба інакше було в майстерні Якова Чайки? По-різному можна зараз його трактувати, але це була дуже непроста і своєрідна людина. З одного боку, творив "вождів" — з кепками і без кепок, з іншого — підтримував молодих малярів, був своєрідним пробивним інструментом Спілки художників. А кавування в Емануїла Миська!

Або візьмемо унікальну творчу родину Безніських. Вічно гнана, вічно потерпала, вічно без грошей. Але вони (Євген разом із, на жаль, уже покійною дружиною Теодозією Бриж) творили. І постійно прагнули творчого спілкування, завжди віддавали закуток у своїй малесенькій майстеренці, аби пригостити того, хто завітав у гості.

Звичайно ж, під час таких кавувань піднімалися й найсерйозніші політичні питання. Якщо відверто не критикувалися, бодай починали розумітися по-інакшому.

Окремо — поговоримо колись про письменницький клуб, який проіснував щось зо п'ять років, але залишив слід в історії. Прикро бувати на "фуршетах", де все зводиться до поїдання та випивання.

Після "третьої" взагалі ні з ким словом перемовитися.

— Бідує митець…

— На жаль, так. І все-таки творчий люд не обминає затишних куточків.

КАВА ДЛЯ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА

— Чи є у Львові улюблені вами місця, куди б із задоволенням повели своїх друзів з дальшого чи ближчого зарубіжжя?

— Звичайно. Спершу я б повів гостей у "Світ кави", хоча там є одна вада. Він перевантажений великою кількістю людей, та й сноби вже його облюбували. Є ще мила серцю "Галка". Порівнюючи з серединою 90-х, відзначаю значні зрушення. Єдине, що дратує, це відсутність належної атмосфери. От збоку вулиці Стефаника є цікавий підвальчик "Під куполом", де відтворена своєрідна атмосфера помешкання 30-х рр. XX ст. Звичайно, є свої акценти, бо то було помешкання польської письменниці. А чи не можемо відтворити щось подібне в помешканні українського митця? Тим часом стилістика більшості наших "кнайп" витримана у псевдостаровині, і ніхто не може затримати мене більше години. Починається галас, звучить "зековська" або "распутінська" попса.

Кілька років тому прибув уперше до Львова Вацлав Гавел. Забажалося попити кави. Зупинилися в літньому ресторанчику на проспекті Свободи, що під міськими мурами. І уявіть собі: йому приносять каву в одноразовому пластиковому "стакані". Ще один казус, пов'язаний з чеським Президентом. У Львові супроводжувати Гавела голова тодішньої облдержадміністрації Михайло Гладій доручив мені. На дипломатичній службі в Празі неодноразово ми зустрічалися з паном Президентом, багато говорили про долю України та про перспективи розвитку. Зокрема, я постійно зауважував, що Україна — то своєрідний європейський фонтан, який ще не затих. Він серйозно переймався нашими проблемами. Взагалі, вважаю, чи не єдиний політик у світі, котрий є правдивим нашим симпатиком. Отож, переходимо проспектом Свободи. Зупинилися біля пам'ятника Шевченкові. Вацлав Гавел висловив бажання покласти квіти до підніжжя Кобзаря. Але цього протоколом чомусь не передбачили. Виручив радіожурналіст Казимир Плаксюк. За якихось дві хвилини він, на моє прохання, дістав-таки букет. І Гавел залишився задоволеним.

Тому, вважаю, що саме через аромат львівської кави, львівського пива, мандрівки нашим містом (автомобілем він відмовився скористатися) ота симпатія до України ще глибше закорінилася.

Ми якось з вами перейшли з однієї теми до іншої…

— Чому ж? За великим рахунком, кожним словом намагаємося сягнути людської сутності, пізнати характер, що формує митця.

— Тоді варто додати таке. Якщо ми говоримо про діалог митця з суспільством, то повинні будувати його не банально, а творчо. І обов'язково керуватися — любов'ю до людини, прихильністю. За що й вип'ємо по гальбі пива!

Тим часом за іншим кінцем столу під яблунею вже попоралася пані Наталя — дружина Романа Лубківського. Нас чекали якісь особливі домашні делікатеси. Правда, спочатку господиня бідкалася, що не все вдалося. Але реальність перевершила сподівання. Обід видався славним.

А під хатою присів на колоду внук Северин. Він уже набавився з чотирилапими "співмешканцями" — песиком Арчібальдом і котиком Стефиком. Сперся в задумі на старе колесо від воза. Крутиться колесо життя. І на згадку про цю неповторну мить ми вирішили сфотографувати двох Лубківських…

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

«ЛЕГЕНДА ПРО ІВАНКА ТА ОДАРКУ» — ВІД «МАНДРІВ»

У жовтні 2002-го столичний клуб “44” нагадував “світлої пам’яті” кав’ярню “Остання барикада”. Чим, спитаєте? А велелюдною присутністю шанувальників однієї з найпопулярніших українських груп, що цього вечора замандрувала у “44” своїх фанів та досить велику кількість мас-медіантів. Як кажуть, під час п’єси з’ясувалося, що журналісти всіх жанрів, часів і народів люблять і знають творчість групи, бо хіти, тобто пісні, які вже давно є у репертуарі “Мандрів”, найголосніше виспівували саме вони. Долучилися до хору журналістів і колеги — гурт “Гайдамаки”, що у повному складі завітав на свято. Присутність Олега Скрипки також не стала несподіванкою для тих, хто знає творчість “Мандрів”, у якій прочитується захоплення творчістю “Братів Гадюкіних” та “ВВ”. Тобто, мабуть, треба пояснити, чому саме про кав’ярню “Остання барикада” згадалося і про клуб “44” так подумалося. А… Тому, що “Мандри” чи не найчастіше виступали і презентувалися в “Останній…”, а в “44” того вечора, 17 жовтня, навіть фуршетне меню було а-ля барикадним. Канапки з салом, солоні огірочки, вареники і, самі знаєте, що під це йде найкраще. Але в міру і до доброго настрою та хорошої музики і пісні. До речі, стосовно пісень, то на презентації чергового компакту групи “Легенда про Іванка та Одарку” подумалось і про хіти, які сучасні артисти намагаються творити чи не на свої власні три слова, аби вони затямилися і запам’яталися, а пісня та виконавець стали популярними. “Мандри” переконали мене остаточно у тому, що у зверненні до фольклорних джерел — запорука успіху. Береться за основу народна пісня, навіть не досить відома, але народна, бо саме така забезпечить успіх у процесі сприйняття харчу на рівні ментальності. Далі робиться добре аранжування, як це зробили “Мандри”, продукт записується класним звукорежисером, як Аркадій Віхорєв, і віддається на ексклюзивну дистриб’юцію “LAVINA COMPANY DISTRIBUTION”.Тут і мова про “формат” здається недоречною, бо таки крутить українське радіо “Мандри” як нікого. З FM-станцій досі, правда, “Ніка-FM” мандрує найчастіше, але експансія на “ефемешки” з піснями від “LAVINA MUSIC” — гарантована.

Фото О. Кутпахметова

Чом не почитати газету, яка пише про нас, перед виступом

У результаті вищезгаданої корупції маємо музику й пісню, що може бути окрасою молодіжної тусовки, яка виспівує разом з Фомою “Ой, чий то кінь стоїть…”, “Орися” та і всі інші, навіть пісні, що ввійшли до компакт-диску, але є новими для шанувальників. Про це подумалося під час презентації у столичному клубі, бо сама бачила та й усі присутні можуть підтвердити, що молоді офіціанти, працівники клубу танцювали так, як не на кожній модній дискотеці. Розкуто, радісно і щиро.

Лариса БЕЗСМЕРТНА

ТОЧКА ЗОРУ

СЬОГОДНІ ТИ СПІВАЄШ ДЖАЗ…

Тринадцятий “Київ Фест” пам’яті Івана Карабиця особисто мене вразив і надихнув на роздуми одного вечора, коли після нелегкого редакційного робочого дня я опинилась у стінах Національної музичної академії, у затишному Великому концертному залі.

Що, здавалося б, кращого музичному гурману міг Бог послати. І один з концертів джазової музики, який мав назву “Естафета поколінь” і завжди збирав на фестивалі кращі зразки української джазової школи. І…І…І… Джаз люблять усі, кому за тридцять, мабуть, ще й тому, що він був у нас забороненим плодом і музикою інакомислячих. Джаз знає молоде покоління, якому можна по-доброму позаздрити, бо вони мають змогу розвивати цей жанр і проявлятися максимально, маючи змогу знати і вчитися на кращих зразках. Без перебільшення, український джазовий час настав разом зі змінами суспільно-політичної системи. І, без перебільшення, саме цей жанр став адекватно реагувати на всі настрої, що нав’язуються останнім часом нашому культурологічному середовищу. Чому на такій серйозній ноті доводиться зупинятися? Чому доводиться розповідати не про виконавців — музикантів та солістів чи й про нові імена в українському джазі? Чому, спитаєте? А, мабуть, тому, що наступне, вже моє запитання вимагає не простої відповіді.

Чому ведучий “Естафети поколінь” Олексій Коган, який блискуче володіє українською мовою і предметом жанру, якоюсь тихою, київською мовою, тобто по-російськи з єврейськими інтонаціями, проводив фестивальний захід у стінах державного музичного закладу, що має статус національного? Чому на фестивалі пам’яті Івана Карабиця з уст ведучого молодь, а її в залі було найбільше, дізналася про те, що “Київ Музик Фест” був заснований світлої пам’яті Володимиром Симоненком і чому цей захід був перетворений на тихий, відверто антиукраїнський путч? Ідею засновника фестивалю було вшановано виступом Валентини Михайленко, яка виконала пісню Івана Карабиця у супроводі метрів київської джазової школи. Цим виступом, власне, розпочався і закінчився тринадцятий джазовий… куплений чи позичений у організаторів фестивалю “кіт у мішку”. Можливо, мої враження стануть несподіванкою для тих, хто знав, за що боровся один з українських за духом та змістом композиторів. Тут доводиться повторитися і згадати про “відкат” або навіть явно потужне прагнення проросійських сил отримати реванш у всіх сферах інформаційно-духовного впливу. Вечір проросійського фарс-мажору на “Київ Фесті” почався з джазменів, що фактично продемонстрували своє ставлення до проблеми. Всі ці моменти затьмарили в цілому непогані враження про джаз-блок, який проявив високий інтерес як до музичного жанру, так і до виконавців. Співали і грали джаз викладачі, їхнє виконання затьмарювали учні. З’явилися нові імена й талановиті виконавці. Особисто мене вразили учні Юлії Роми — однієї з найяскравіших зірок сучасного вітчизняного джазу. Називати імена не хочу, бо джаз замолоду співають і грають всі або майже всі співаки і музиканти, адже це музика і стан душі, яка у кожної молодої людини прагне викричатися, бо їй болить усе.

Не наважуюсь і передбачити долю кожного з виконавців, бо, як раніше казали: “Сьогодні ти співаєш джаз…” — закінчення крилатої фрази, народженої у часи репресованості жанру, знаєте? Так і з джазменами чи метрами, виходить, сталося. Інакше як можна пояснити таку відверту провокаційну ситуацію, що категорично свідчить про “патріотичні” смаки й уподобання учасників та ведучого “Естафети поколінь”?

Л. С.

ВРАЖЕННЯ

СВЯТО, ЯКОГО МИ ЧЕКАЛИ ДАВНО

Радісно-яскравий, незабутній концерт хорової музики подарував рівнянам камерний хор “Київ”, відомий не лише в Україні, а й за її межами, під орудою одного з найяскравіших диригентів, заслуженого діяча мистецтв України Миколи Гобдича. Концерт відбувся наприкінці вересня в залі органної та камерної музики. Сюди прийшли шанувальники хорового співу, всі, хто любить і шанує це високе мистецтво. Адже хоровий спів здавна в Україні був тим, що підносило душу, хвилювало і зворушувало серця, а духовні піснеспіви майже тисячолітньої давності і сьогодні бентежать нас. Переповнений зал камерної та органної музики. Хвилююча мить зустрічі з піснею. Виходить диригент. Помах рук — і зал поринув у чарівний, дивовижний світ мелодій. З перших звуків і до кінця концерту в залі витав той високий дух пісенного таїнства, та природна стихія музики, коли голоси і душі співаків зливалися в одне і дарували слухачам зворушливу до сліз невимовну насолоду.

З глибокою задушевністю, емоційною виразністю, майстерністю звучали неперевершені перлини духовної музики і прекрасні самобутні обробки українських народних пісень, такі близькі нашому серцю і сприйняттю.

Концертна програма нагадувала розкішний букет у повному його розмаїтті: М. Дилецький, А. Ведель, М. Лисенко, Л. Дичко, Е. Станкович, В. Зубицький, О. Бударіна й інші.

Багату палітру почуттів широко і всеохоплююче передав слухачам хор під керуванням М. Гобдича. Всю щедрість, глибину і щирість свого таланту маестро втілив у високому мистецтві диригування, яке творило витончену гармонію тексту і звуку.

Бурхливими оплесками та вигуками “браво” сприймали слухачі кожен виконаний твір. Уся концертна програма була пройнята лагідною синівською любов’ю до України, до її співочих традицій, за що низько вклоняємося хору і диригентові — великому патріотові України. Сподіваємося на нову зустріч з цим чудовим колективом і його керівником.

Марія ОСТАПЧУК, Оксана ДАВИДЮК

ФЕСТИВАЛЬ

ВПЕРШЕ ЛАУРЕАТИ ДРУГОЇ ПРЕМІЇ…

11-12 жовтня у Тернополі, в концертному залі “Березіль” уже вдруге відбувся Всеукраїнський фестиваль козацької пісні, що зібрав учасників з усіх куточків України.

Серед тих, хто брав участь у фестивалі, були і кияни — фольк-шоу гурт “Козацькі забави”, ансамбль МВС України — лауреати десятків премій та нагород, у тому числі гран-прі, професійний колектив, який мав сольні концерти у найкращих концертних залах світу. Повернулися вони з Тернополя у захваті. Їх запросили тернопільчани як учасників козацького фестивалю. Їхали “Козацькі забави”, бо ніколи не відмовляються од участі у заходах, які організовує козацтво. Логічно. Далі все цікавіше, бо довелося професіоналам, серед яких артисти, що мають звання, досвідчені музиканти-віртуози, брати участь у конкурсі самодіяльних колективів з різних реґіонів України, у тому числі з Криму, з Євпаторії, Сак. Ансамбль “Хайтарма” виконав дві мелодії на трубі, і дівчинка-солістка заспівала татарську народну пісню. Білгород-Дністровський також делегував самодіяльні колективи. Лауреатом першої премії став гурт “Черкаські козаки”. Почесне друге місце професійне представницьке жюрі присудило і нашим героям. Соліст Віктор Тетеря отримав диплом за кращий костюм, також гурт нагороджено пам’ятним подарунком (картиною) за найдодепніший виступ на фестивалі. Прикро, що в залі майже нікого з місцевого населення не було, хоча реклама вже на вокзалі привітно запрошувала місцевих жителів на козацьке свято і концерт. Поважне козацьке зібрання також фактично зігнорувало фестивальну програму, бо вирішувало свої важливіші козацькі проблеми, і фестиваль перетворився на міжусобні показові виступи та турнір між професіоналами та самодіяльністю.

Фото О. Кутпахметова

Соліст ансамблю Віктор Тетеря та пересмішник Ігор Ратушний зачиталися...

Хоча урок з цього і висновки зроблено. Про фестиваль розповів незмінний художній керівник, заслужений діяч мистецтв України Андрій Верес. Йому цікаво було побувати в Тернополі, бо разом з режисером Валентином Козаченком виношує ідею проведення Всесвітнього фестивалю козацької пісні у місті Біла Церква і прийшов до висновку про участь у цьому фестивалі лише професійних колективів, які можуть продемонструвати жанр козацької пісні на гідному рівні.

З гостем редакції спілкувалася
Леся САМІЙЛЕНКО

ОБЕРЕЖНО, ПРОВОКАЦІЯ!

«РУССКИЙ МИР» НЕ ОБІЦЯЄ МИРУ

Серед численних “Комсомольская правда в Украине”, “Московский комсомолец в Украине”, “Известия в Украине” тощо минулого року з’явилося “Издание русского движения Украины — **Русский мир”**.

Причому не “русское движение **в** Украине”, тобто не рух росіян (це було б природно, адже у багатонаціональній нашій державі розвиваються культурологічні рухи німців, болгар, поляків, татар тощо), а саме “движение Украины русское”, тобто російський розвиток України, її розвиток за російським сценарієм.

Маєте сумнів? Зацитую кілька фрагментів з числа № 7(11) — жовтень 2002 р. цього “издания”. На першій сторінці бачимо величезний малюнок (невідомого художника), зміст якого розкривається у заголовку під зображенням сучасного “бізнесмена”: **Быдло — “герой” нашего времени.**

Оцей “быдло” на першому плані тримає російське оголошення: “…Родину предам… “Замочу” кого надо. За доллары!”

Ну й добре, — скажете. Нехай собі зраджує свою “родіну”, аби нашу Батьківщину не чіпав. Тим більше, що й нинішнім “героям” нашого часу “нє впєрвой мочіть” на Кавказі волелюбні народи, котрі з часів М. Лєрмонтова не зрадили свого прагнення увільнитися від “дружескіх об’ятій” отаких “мочітєлєй”.

Про те, куди “двіжет” оце “двіженіє”, читаємо тут-таки, з приводу запуску першого супутника: **“Великая Россия, большая Россия, называющаяся СССР, 45 лет назад сделала невозможное. В это отказывались верить современники. …Это была победа нашей цивилизации — Русской цивилизации, нашей культуры, нашей науки, образования, наконец, нашего смысла жизни…”**

Як бачите, українці Кондратюк, Янгель і Корольов, завдяки кому відбулося “начало космической эры”, в рахунок не йдуть.

Про те, що “Русское движение” є рухом політичним, ідеологічним і спрямованим проти інтересів Української Нації, свідчать і такі ремінісценції “Русского міра”:

“Совершенно очевидно, что блок “Наша Украина” является грубо антироссийской политической силой. Многие деятели этого блока виновны в подавлении русского языка на Украине, нарушениях прав русских и русскоязычных, захватах храмов УПЦ Московского Патриархата, связях с международным терроризмом в Чечне. Рвущаяся к власти так называемая “непримиримая”, а точнее — проамериканская оппозиция (Тимошенко, Ющенко и компания), афиширующая на каждом углу свою “революционность”, на деле еще более реакционная, чем тот режим, который она так страстно обличает.

…Россия должна перейти к политике жесткой защиты своих интересов, аналогично процессу отрезвления… в отношении Грузии”.

Залякують. Це їхній стиль. Брехня і залякування. Під багатозначними гаслами тут-таки:

“…категории “русский”, “Русь единая” относятся к духовности и это нужно понять. …Когда мы это поймем, мы громко и открыто скажем: “Национальная идея — Святая Русь!”. И это национальная идея всех русских — белорусов, украинцев и росиян”.

Скажете: божевілля? Ні, бо ж тхне відвертим більшовизмом і ремиґає ГУЛАГом: **“Ничего нового придумывать не надо. Все уже было придумано до нас. Это и общинное жительство и положительное из опыта Советской власти. История наша богата нужными примерами”.**

Воно й зрозуміло. Віками Росія вчиняла все їй необхідне, не перебираючи у засобах, щоб “наша” історія була історією виключно Росії. І досягла в цьому величезних успіхів.

Один тільки більшовицький досвід (“положительный опыт”) совєцької епохи в Україні нараховує, за різними оцінками, від 16 до 30 млн. жертв. Тільки за зв’язки з УПА (читай: за боротьбу проти більшовицько-московських окупантів) було репресовано 2 млн. українців.

“**Решение об отмене обязательного изучения русского языка в школах Украины стало преступным актом национал-бюрократического режима, политику которого продолжает нынешний Кабмин**” — пише “Русский мир”. (підкреслення моє — **С. К.**)

А от цікаво, чи хто-небудь з “нинєшнєго Кабміну” України образиться на те, що його невеликі кроки на відродження мови і культури титульної нації названо **злочинним актом**?

Але такий уже стиль цього “издания”, з хворої голови — на здорову:

“…в начале 90-х годов на Украине запузырились бешеные дрожжи национализма…

…насильственное отлучение народа Украины от русской культуры и языка обернулось разгулом тотального дичайшего бескультурья…”

Яку “культуру” просуває в Україні це “издание”, виносячи на першу шпальту “быдло” з оголошенням: “Дочь отдам в любой бордель” та “Жену сдам по дешевке”, не хочу коментувати, як і питання про те, який саме **мир** несе в Україну “Русский мир”. Я вже не кажу про те, чи варто ставити запитання: на кого цей “мир” працює? Відповідь очевидна. Як очевидно й те, хто саме є джерелом “тотального дикого безкультур’я…”

Стефан КОСТКА

ПОДІЯ

БО ВЛУЧНЕ СЛОВО ПОСТРІЛОМ ВЕРТАЄ

20 жовтня у київському міському Будинку вчителя відбувся благодійний вечір. Поетеса і режисер Олена Матушек, перший лауреат Міжнародного благодійного Фонду Святої Марії окрилила цей захід такими рядками: “… І золотим пером записані рядки”. Присвячені ці слова загиблим журналістам, які своїм життям, творчістю та розумінням громадянського обов’язку вписали яскраві сторінки в історію рідної України. Прикро, але їх чисельність росте з кожним роком і переходить за десятки. Прикро, але журналістська професія стає все небезпечнішою у мирний час і у мирній країні. Страх перед словом правди спонукає тих, хто його боїться, і до злочинних дій, довести які можуть і намагаються ті ж працівники мас-медіа, бо журналіст— це, передусім, людина, що акумулює і змушена акумулювати біль і вирішувати проблеми далеко не особистого характеру. Таким він має бути в усьому і завжди, такими є не всі, а яскраві та “небезпечні” стають жертвами фізичної розправи і морального та професійного знищення. Уособленням злочину, що є фізичною розправою над журналістом, є Георгій Гонгадзе. Портрет загиблого зустрічав усіх тих, хто зібрався на вечір пам’яті. Хвилина мовчання… Згадали, помолились і устами ведучої Тамари Стратієнко вшанували загиблих і розповіли про багатьох із тих, кого вже не можна почути чи побачити серед присутніх, але чиї слова написані “золотим пером” і більшість з яких пішли від нас без гідних нагород. Прикро, але подарунки та відзнаки, які приготували організатори, тобто Міжнародний Фонд Святої Марії, отримали родичі загиблих, серед яких були діти та дружини журналістів. Подарунком був і прекрасний концерт, учасниками якого стали ансамбль солістів “Благовість”, Валентина Степова, Ніна Матвієнко, Павло Мрижук, циганський театр “Романс”, Ольга Крюкова. Співак Ігор Якубовський присвятив свій виступ пам’яті друга і співавтора Анатолія Тарана. Піснею “Донна Людмила” він звернувся до дружини журналіста і поета Людмили, котра на цей захід привела і маленького сина Василька, що мріє бути журналістом, як його покійний батько.

Нагородив Фонд і тих журналістів, які багато уваги приділяють соціальним проблемам та криміналу. Іменні годинники та Почесні грамоти від Фонду та Постійних комісій Київради з питань гуманітарної політики, з питань інформаційної політики за підтримки Київського міського голови Олександра Омельченка та Київської міської державної адміністрації отримали заввідділів соціальних та кримінальних проблем газети “Вечірній Київ”, журналісти газети “Столиця”, яким урочисто вручила нагороди пані Ганна Матійко-Бубнова. Серед нагороджених була і ведуча — Тамара Стратієнко. Близько двадцяти нагород не знайшли своїх господарів серед присутніх в залі, але, за словами пані Галини, будуть вручені під час чергового засідання міськадміністрації.

Добродійництво у наш час — справа не популярна, і увага до доль родин журналістів, що пішли з життя у розквіті сил і творчої наснаги, — справа не ординарна. Думаю, цей день, коли поіменно називали людей, чиє серце не витримало акумуляції напруги і болю та уваги до чужих бід, присутнім у залі запам’ятається. А журналістська робота ніколи не стане “невостребуваною” у суспільстві. Серед присутніх було дуже багато молоді.

ТОЧКА ЗОРУ

«А ТИ ХОЧ НОГИ ЗАДЕРИ, НЕ ЗРОЗУМІЄШ ТОЇ ГРИ»...

Ріелiті-шоу як головний атрибут сьогоднішнього телебачення спростовує тезу про те, що життя завжди вигадує крутіший сюжет, ніж будь-який сценарист. “Невже життя може бути таким нудним?!” — хочеться вигукнути, перегорнувши “найцікавіший проект “1+1”, як рекламує свій “Гарем” відомий канал.

Ідея шоу — “дівчата згори” — так і не стала “бомбою” для теле-публіки, вихованої у кращих традиціях класично патріархального суспільства. Подумаєш, вона вибирає його, а не навпаки — це не тільки в “Гаремі”, але й по цей бік екрана — в офісі, на дискотеці чи ще де завгодно. Інша справа, що гаремні хлопці-наложники навряд чи стали б озиратися на вулиці чи тій же дискотеці за кимось із чотирьох “султанш”: дівчата як дівчата, не “страшненькі”, але й на фотомоделей “не тягнуть”, а коли заговорять... Одне слово, на інтелектуалок теж “не тягнуть”. Пересічні середньостатистичні феміни бавляться в світських левиць, що змінюють хлопців, мов колготки. І це виглядає так само природно, якби справжні левиці жували траву десь на кенійській фермі.

“Межа між життям і грою стерлася”, — час від часу нагадує глядачам ведуча Альона Свірідова. Ніби в цієї гри немає сценариста, який би банально вигадав гаремним мешканцям сякий-такий сюжет — бодай для того, щоб глядач не позіхав біля екрана. Знуджений нескінченними діалогами Його і Її штибу:

— А тєбє какіє дєвушкі вообщє нравятся?

— Ну-у, ето от многово завісіт…

Тож публіка просто зобов’язана чекати — не дочекатися, коли ж між ними буде “це”. Які там інтрига чи вир пристрастей у такому “Гаремі”? Всі учасники, вибачте на слові, телепроекту теж відверто нудьгують і навіть не дуже це приховують. У попередньому “хіті” “1+1” — “Останньому герої” — молоді, і не зовсім, люди мали хоч якісь випробування (крім спільного для всіх “ріелiті” перемивання кісток одне одному). В “Гаремі” всі випробування зводяться до походу в бар, на пляж тощо. Не дивно, що декотрі парубки, яких відшили “султанші”, потім мало не плачуть перед камерою — лафа з халявною екзотикою закінчилася. У те, що вони плачуть за дівчатами, в яких начебто встигли закохатися, не вірять ні дівчата, ні хлопці, ні ті, хто за ними спостерігає.

А “живого” сексу перед камерою теж не буде — умовами контракту з “султаншами” і “наложниками” показові любощі не передбачені. Тобто все це може бути наприкінці, але не обов’язково на ваших очах. Передбачені тільки великі гроші для переможця, який перемагає невідомо що і невідомо, задля чого.

“А ти хоч ноги задери, не зрозумієш тої гри,” — співав колись бард-пересмішник Тризубий Стас.

●

ТЕЛЕКРИТИКА

ЩО І ТРЕБА БУЛО ДОВЕСТИ

Переїзд чи перехід Генерального продюсера каналу “1+1” Олександра Роднянського до вічнобратської та наївідрідної для частини українців Росії має позитивні наслідки. Адже на улюбленому каналі, за життя якого боролися тисячі глядачів у важкий час баталій пана Рабіновича з “плюсами”, такого ще не було. Переконана, що ті самі тисячі змріліли до сотень чи навіть десятків шанувальників. На кого розраховані чи навіщо куплені чи позичені за великі гроші останні надбання російського телебачення? За ведучими, яких за покликом душі партіями перекидають на українське телебачення, у контексті порівняльного аналізу та фінансових збитків, як з’ясувалося, закохана в нас, українців, старшенька сестра Росія, мала на увазі експортувати і свої збиткові проекти. А чому б ні, коли покупець, що витрачає гроші далеко не свої власні, скуповує все оптом і вроздріб. Ситуацію, яку ми маємо на сьогодні, тобто тотальну експансію непотребу російського виробництва на канал “1+1” під рубрикою, яка може мати підтекст “для українського лоха”, можна охарактеризувати як суперпозитивний експеримент. Заперечити можна, якщо не враховувати факт результату порівняльного аналізу на користь “плюсаків”, тобто творчої групи каналу “1+1”. Адже на фоні російських проектів “Гарем”, про який уже пишуть як про “Гарем для євнухів”…, “застєколья” та “Останнього героя-2” без українців і… не знати ще чого, що входить у плани взаємообміну продукції двох сусідських держав від пана Роднянського, українські проекти та авторські програми можуть викликати лише шквальні овації. Шкода лише, що такий дефіцит, як ефірний та вільний від роботи час українських громадян для ініціаторів обміну інтелектресурсів є розмінною монетою, що має оцінку — розчарування і невігластво. Противагою зубожінню може стати лише процес деградації. Кращої демонстрації протесту, ніж уседозволеність на телебаченні, не може бути. Думаймо і частіше залишаймося на каналі “1+1”, щоб отримати “останній куш”, після якого уривається терпець у кожної нормальної людини. Хоча саме проект Отара Кушанашвілі “Великий куш”, який багатьом шанувальникам “Бульвару” замінив улюблене чтиво, можна й відзначити. Професійність самого Отара, вигадані та знайдені ним історії з життя ненормальних людей та вилучена (“для прілічія”) з ефіру ненормативна лексика викликає тваринний апетит, роздратування та іноді й захоплення у багатьох. Але не лишає байдужими не лише тих, хто серед ночі матиме змогу побувати на “Останній барикаді”. Хотілося б і раніше, та ось вам “Великий куш” у ваших інтелектуальних побаченнях. Останній куш — та не остання крапка в турнірному змаганні двох братніх народів, бо після року українізації Росії “Хорошиліще грядєши”, як казали древні, а по-нашому — рік русифікації зрусифікованої України, яка на “всіх язиках вже мовчить, бо благоденствує”, залишаючись із ранку до ночі на каналі “1+1”.

Лариса БЕЗСМЕРТНА

●

27 жовтня відбулося урочисте закриття київського міжнародного кінофестивалю "Молодість". Гостей приймав палац "Україна". Все відбувалося традиційно: офіційна частина, нагородження лауреатів, кіно. "Молодість" 2002 р. зробила приємний сюрприз. Першу премію у конкурсній програмі "короткого метру" отримав анімаційний фільм "Йшов трамвай № 9" Степана Коваля (Україна). Він же завоював приз глядацьких симпатій. Браво…

Гран-прі фестивалю, Скіфського оленя, вручили швейцарцю Стефану Хаупту за повнометражну стрічку "Утопія блюз".

КОРОТКИЙ МЕТР

ЛІКАР ПОРАДИВ ХОДИТИ ПРЯМО І НАЇСТИСЯ ВАТИ...

Побутує менторська думка, що режисер, котрий серйозно бавиться у "маленьке" кіно, не є серйозним митцем. Зірок у кіномистецтві звикли "запалювати" повнометражними стрічками. Як на мене, "короткий метр" є не менш складним, ніж "повний". Просто інша "вагова" категорія. Потребує максимального лаконізму. Ледь "перетягнеш", і рояль одразу "дасть півня".

Географія короткого фільму на тридцять другому київському фестивалі є доволі багатою. "Міжнародність" зобов'язує. Основний акцент на Європі. Франція, Іспанія, Велика Британія, Італія, Голландія, Україна…

Чи не найбільшу кількість картин подали Франція та Великобританія. Мають універсальні точки дотику: якість, професіоналізм, закоріненість у власну культуру. Попри все виникає бажання їх протиставити. По-різному вирішують часопростір короткометражної новели. Французи вміють створити "повітря". М'які контури інтер'єрів. Будинки, вулиці, ресторани, вокзальні бістро… Такі затишні, сентиментально-милі. Якби не велич минулого, котрим просякнуто кожен камінь, любителів жаб'ячих стегенець можна було б запідозрити у міщанстві. Але тисячолітня культура… Ненав'язливо формує модерн сьогодення і "мислячого француза". Громадянам аж надто не треба напружуватися. Закоріненість, тяглість… Кліше? Традиційна паризька куртуазність. Настільки в'їлась у столичну плоть та кров, що провокує на якусь вибухову асексуальність. Забагато буденщини.

У фільмі "Емілі від'їжджає" маємо "чисто" французьку драму. Літня пані, в минулому палка красуня, прощається з юнаком. Вокзальна кав'ярня. Прицмулюють коньяк, димлять "пахітосками". Ніжна сцена прощання з онуком? Навряд. Таке пуританство пасувало б радше "голівуду". Емілі покидає молодого коханця. Втікає. Любов "сильніша за смерть". За Мопасаном… Старіння безпардонно торкає декольте. Життя дало тріщину. Самота. Час вишивати хрестиком і бавити чужих дітей? Фільм "Чоловік, що ходить пішки" теж на одній хвилі із філософією коханя. Того, яке "сильніше за смерть". Метафоричне рішення. Навіть метафізичне. Чоловік без особливих прикмет і претензій торує провінцію. Харон та Казанова в одній особі. Відвідує старих самотніх жінок. Вони помирають в його обіймах. На застиглих обличчях блаженство евтаназії.

По той бік Ламаншу не бавляться у сентиментально-куртуазні ігри. Британці тяжіють до глобалізму й помпезності. Пишаються серйозним підходом. Всі оті французькі фривольності, геронтофілія їм не до шмиги. Діти колишньої імперії. Недавні володарі доброї половини земної кулі. Колоніальний ласощ не хоче відпускати свідомість. Проблеми расизму, неонацизму. "Факаний пакистанець", — верещить до свого дзеркального відображення юний громадянин Британії у фільмі "Глибина шкіри". Істерично зішкрябує волосся лезом. Тепер він, як і всі на його вулиці. Бритоголовий… Інше "чистокровне лицо якоїсь національності" у фільмі "Герой" теж верещить і ридає. Пострілявши десь на далеких колоніальних островах, "тероризує" рідних синдромом війни.

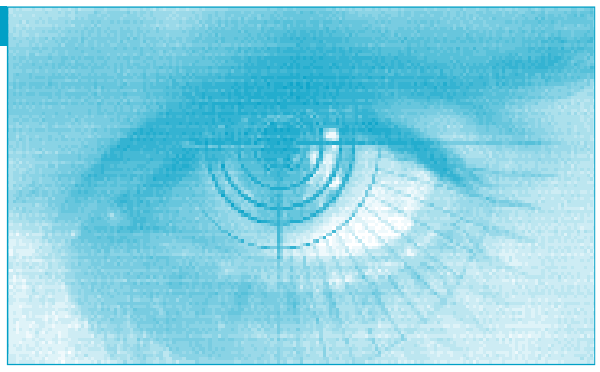

Іспанці та латиноамериканці свої проблеми намагаються вирішувати з гумором. Кохання, загроза диктатури… все це у іронічному ракурсі. "Швачка, котра ковтнула голку". Їй, швачці, начхати на президентські вибори. У неї своїх проблем по горло. А тут ще й голку ковтнула. Лікар порадив ходити прямо і наїстися вати. Для ізоляції та м'якого виводу інородного тіла… А перед тим священик їй, ревній католичці, порадив "начхати" на лікаря. Мовляв, все у руках Божих. Вона не повірила, що "її кишки у руках Божих", і наїлася вати. Усе закінчилось благополучно. І для швачки і для когось із кандидатів у президенти.

Резюме. Проскочив "шедевр" мимо короткого метру "Молодості". Пристойний фаховий рівень усієї програми підсолодив цей ґандж. У міру моралізаторська, в міру повчальна. Сите західне поспільство "знає толк" в гуманізмі.

ВІРТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР

ТВОРЕННЯ — Є АКТ ВОЛІ

Мало не щодня в рамках фестивалю проходили різноманітні прес-конференції, презентації. Товариство "Кіно-Кола" також вирішило не пасти задніх. Чому б не на "Молодості" познайомити кіноманів із черговим квартальником свого журналу, а заодно представити новий віртуальний проект: національний кінопортал kinokolo. Ua. Функціонувати проект почне з листопада місяця. Незважаючи на тихе болітце українського кінопрокату, організатори прагнуть інформувати поспільство про загальнонаціональну кіноситуацію у її різних проявах та виявах, у ретроспективі і перспективі. Зобов'язуються подбати про якісний моніторинг інформації та енциклопедію для аматорів. Себто для нас, пересічних любителів кіно, планують завершити енциклопедію українського кінематографа, включно зі словником, документалістикою та анімацією. Пан Войтенко, головний редактор журналу та кінопорталу, чомусь "з ходу" відкинув комерційність проекту. Мовляв, такі речі неможливо зробити прибутковими. Мабуть, гасло "Кіно-Кола" "творення — є акт волі" передбачає суто емоційне задоволення. Оте, що капнуло від каналу "1 плюс 1", з тим і будуть активізувати волю. Журналістам дали зрозуміти, що гонорарами на порталі не пахне. Проте запевнили, що погоджуються на безкоштовну співпрацю з усіма бажаючими. Схоже на те, що вже із самого початку під проект закладається бомбочка тривалої дії. Або це буде "міжсобойчик", дублет журналу "Кіно-Коло" або сухий, нецікавий, поміч "Невеликої подорожі…" одного автора.

Резюме. Не скажу, що сучасне українське кіно — це спосіб небуття. Не скажу, що Юрій Іллєнко та Богдан Ступка — "ето наше всьо". З'являються нові імена. "Мамай" Олеся Санін майже завершений. З ініціативи автора оте "майже" і перекреслило його участь у конкурсній програмі. Режисер надто вимогливий до себе. Хочеться завершити його ж словом-порадою наступнику. "Намагайтеся бути максимально незалежними від людей і структур, які у нас в Україні "зацікавлені" у виробництві кіно… Не варта модна плівка "Кодак" чи "крута" камера свободи творчості. Є дуже дешеві технологічні рішення — монтажні, звукові. Головне — мати свою історію, своє обличчя, свій погляд…".

ФЕСТИВАЛЬ ФЕСТИВАЛІВ

ОТРУЙНИЙ ДЛЯ ЄВРООКА КІМ КІ-дук…

Позаконкурсна програма кінофестивалю була доволі об'ємною. Глядач мав змогу побачити ретроспективу швейцарця Даніеля Шміда, панораму шведського й норвезького кіно, картини Жан-Марка Барра. "Фестиваль фестивалів" представив Кім Кі-дука, Вуді Алена, Жака Перрена, Девіда Лінча… Нові картини світового класу. Для того, щоб "Молодість" вийшла за некомерційні межі Будинку кіно, оргкомітет фестивалю розкинув "світовий клас" по кінотеатрах. Акредитованим журналістам не надто сподобався буржуазний фінт. Звикли "тусуватися" безкоштовно. Але й для них перепали крихти від "Фестивалю фестивалів". У вечірньому сеансі Будинку кіно прокрутили "Поганого хлопця" Кім Кі-дука та "Птахів" Жака Перрена.

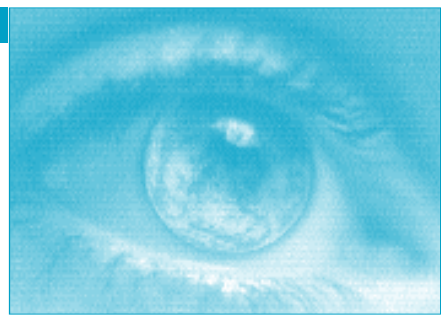

Кім Кі-дук — режисер з Південної Кореї. Голова журі "Молодості" 2002 року. Його фільми надто складні та відверті, щоб переказати сюжет між двома ковтками коньяку. В кількох словах: краса потворного. Вона існувала завжди. Кореєць не є піонером у цій естетиці. Однак не кожен митець береться за "брудну" справу: викохувати ідеал поміж слизьких лушпайок, чуми і темної крові. "Поганий хлопець", сутенер, закохався в ангелоподібну дівчину з коледжа. Любов з першого погляду. Аби домогтися взаємності, силоміць зробив її повією. Продавав, кому заманеться. Вона покохала його. Він її обожнює. Усе поза межами наших моральних кліше. Ані радості буття, ані західного розуміння щастя. "Дика" східна вітальність. Отруйна для єврооока. Кім Кі-дука звинуватили у "відсутності" жінки. Ні, не відсутності. Вона є, але не в "європейському" розумінні. Вона — "річ для користування". Вона — "річ для насолоди". Вона — "річ для приниження". Вона — "річ для…". Вона — "річ". Вона — "не людина". Вона — "не особистість". Вона — "не…". Вона — "ніщо". Вона — "ніщо" для Кім Кі-дука. Вона — "ніщо" для Європи. Вона — "ніщо" для Європи Кім Кі-дука.

УКРАЇНСЬКА ПАНОРАМА

СВОБОДА ТВОРЧОСТІ ДОРОЖЧА ВІД МОДНИХ «КОДАКІВ»...

Було б неправдою сказати, що на "Молодості" взагалі не було українського кіно. Фестиваль відкрив фільм Миколи Мащенка "Богдан Зиновій Хмельницький". У конкурсній програмі "короткого метру" було представлено аж п'ять українських картин. "Старі люди" Валентина та Максима Васяновича, "Одноразова вічність" та "Невелика подорож на великій каруселі" Михайла Іллєнка, "Томен. Кольори життя" Максима Суркова, "Обережно, пофарбовано" Сергія Наталушка, "Йшов трамвай номер дев'ять" Степана Коваля. На конкурсі студентських фільмів були "Зяблики та інші" Анатолія Лавренишина. На цьому крапка. Жодного повнометражного. Фільм "Цикута" Олександра Шапіро на "Молодість" не допустили. Мовляв, не вписується у євростандарт. Аматорство. Не сперечатимуся з журі фестивалю. Український "короткий метр" теж виглядав не "медово". Притягнутий за вуха глобалізм, безсюжетність, "село і люди", солодкава повчальність. Комплекси. Професійна нерівність. Доволі непогана анімація "Одноразової вічності" і препаршивий

Сторінку підготувала
Уляна ГЛІБЧУК

СЛОВО Просвіти
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

«ОКЕАН МРІЙ» ДЛЯ МОЛОДИХ І КМІТЛИВИХ

На фото — одна з найпопулярніших співачок. Впізнаєте?..

Вихід № 6–7 музичної газети “Океан мрій”, присвячений прихильникам української естради, став щасливим для групи “Таліта Кум” та її солістки Юлії Міщенко, яка вважає, що “людина не може жити без мрій…” Саме в цьому номері видання в інтерв’ю із зіркою можна детально дізнатися про всі подробиці життя-буття однієї з, на сьогодні, культових українських груп, яку мали нагоду зустріти і розпитати журналістки Олена Багрянцева, Марта Макушенко та Тетяна Чиж. А в наступних номерах обіцяють надрукувати роздуми Юлії Міщенко про український і світовий фемінізм та наш національний комплекс меншовартості. Отже, “Океан мрій” інтригує і стимулює до подальшої уваги свого потенційного читача. А стимул уже закладено у попередніх випусках газети, бо таки ж вона є і цікавою, і професійною, думаю, що серед молоді — і популярною.

Звичайно, серед молодих, що люблять українську естраду, знають та цікавляться музичним життям у всіх аспектах і проявах та захоплюються музикою взагалі. Є в номері інформація всіх жанрів — інтерв’ю (як правило, ексклюзивні), аналітичні статті чи розвідки (“Готика або темна музика України”) на теми ексклюзивні, тобто досі не порушені в українських масмедіа, інформаційні і навіть філософські повідомлення та роздуми, професійні рекламно-іміджеві статті, що навіюють смак бажання побувати чи не бути у тих чи інших розважальних закладах. “Сторінка фана” сімома порадами виховує фанатів, окультурює це реально існуюче і, як правило, розхристане середовище. Побувавши у “Куточку розваг” (остання сторінка видання), я трохи засмутилася, бо на добру половину цікавих музичних запитань для кмітливих та ерудованих відповіді, чесно кажучи, не знаю. Але поліпшив мій настрій карикатурний шарж та фото у підрубриці “пофантазуй” із філософським підтекстом, який може зрозуміти лише той, хто професійно працює у нашому шоубізнесі: “Який там біс? Давай піар!”

І завершу я свій екскурс у світ “Океану мрій” словами класика, які стали мені відомими завдяки саме цій молодіжній газеті: в житті, як правило, більше інших досягає успіху той, хто володіє повнішою інформацією, — сказав чи написав Б. Дізраелі.

Думаю, що журналісти та видавці газети “Океан мрій” мають усі шанси досягти значних успіхів у своїй справі.

НОВЕ ВИДАННЯ

Музичний оглядач
● **Леся САМІЙЛЕНКО**

Куди поділась Катя Чілі?

ДЯК, ВІН ЖЕ РОКЕР

Він не вважає себе кимось на кшталт дволикого Януса, навпаки — впевнений, що це цілком природно: готуватися прийняти духовне звання і грати рок на бас-гітарі. Перше — вдень, під час занять у Вищому духовно-катехітичному училищі, друге — у вільний від навчання час. Майбутнього дяка і рокера по життю звати Михайло Гур’єв, він живе у провінційному містечку Чортків Тернопільської області.

РОК-ЗІРКА РАЙОННОГО РОЗЛИВУ

Райцентр теж може бути центром рок-культури. Місцева тусовка не розмінюється на різні одноденні течії, як-от джангл чи індастріалз, надаючи перевагу класиці — старий-добрий хард і рок-ен-рол. Плюс певні вкраплення неповторного західноукраїнського фольку. Решта все, як у людей: свого часу рокери билися з “клятими реперами”, бритоголовими та іншими несвідомими елементами, які гамселять музикантів просто так — щоб довге волосся не носили. Групові з’ясування стосунків, які зазвичай закінчувалися кількома розбитими носами, зубами на асфальті, на щастя, вже кілька років не практикуються. Мабуть, представники молодіжних культур стали цивілізованішими.

А в ті часи, коли Мишко Гур’єв, він же Міхал, він же Дяк, збирав свій гурт “Фата-Моргана” — років п’ять тому — по-іншому було. “Патлатих”, себто рокерів, навіть міліціонери вважали за потрібне образити — бо надто вже ці хлопці відрізнялися од традиційно причесаної публіки.

Приблизно у ті самі часи вчорашній петеушник став першокурсником духовно-катехітичного училища. Колеги по “Фата-Моргані” разом із фанатами, що на той час уже з’явилися, нічого не могли второпати — чому це Міхал в дяки подався? І тільки втаємничені знали, що “в Гур’єва це серйозно”. Бодай тому, що підлітком був помічником священика в місцевому римо-католицькому костелі, далі — солістом його хору. У храмі свої довгі чорні кучері Міхал зачісував у скромний хвіст — становище зобов’язувало.

Після репетицій хору починалися рокерські — хлопці старанно молотили по ударних на радість собі і сусідам. Ті не цінували свого щастя і періодично нарікали, що надто голосно, мовляв. Ніби рок тихим буває... На останнє кишенькове “бабло” — гроші (сленг) — ***ред.,*** — що залишилося від купівлі уживаних інструментів, Міхал з друзями орендували приміщення на околиці міста — спеціально для музикування.

Далі був успіх у межах району — “Фата-Моргана” перемагала на місцевих фестивалях, давала сольники на одному з найгонорозніших майданчиків Чорткова — в клубі залізничників, гастролювала по району. Цілком серйозний гастрольний тур — хлопці клеїли афіші, публіка — від 10 до 50 — платила гроші за квитки, дарувала музикантам квіти і кричала “біс!”. Особливо вдячним був сільський слухач — після концерту артистам навіть приносили макітри з варениками. Що дало привід одному місцевому виданню написати: “Фаті-Моргані” платять гонорар харчами”. Хлопці тоді на пресу образилися: ми ж цілком серйозно працюємо.

ПОШЛИ РОКЕРА БОГУ МОЛИТИСЯ...

Але це ще не привід, аби взагалі відмовлятися од спілкування з журналістом. Доказом чого є ця розмова з рокером-дяком.

— Мишко, викладачі в училищі знають про твоє захоплення роком?

— Декотрі знають, декотрі — ні. У будь-якому випадку одне другому не заважає.

— Нічого собі не заважає — пам’ятаю, хтось з вищого духовенства якось назвав рок “сатанинською музикою”.

— Цікаво, чи чув він про християнський рок? На Заході у цьому жанрі створено цілу індустрію, а в нас про комерційний успіх такого напрямку говорити не доводиться. Та й взагалі про те, що рок дає прибуток. Ми більше для душі граємо.

— Зараз почнеться лірика.

— Не почнеться, уся лірика — на сцені, багатьом, до речі, подобається.

— Надто дівчатам, яким присвячено пісню “Моя ти сіра та мінлива”.

— Не дівчатам, а одній дівчині, Олені, з якою ми вінчалися минулого року і тепер чекаємо першої дитини.

— Сім’ю на гонорари від концертів утримуєш?

— З музикою довелося тимчасово “зав’язати” — сама розумієш, що таке маленька дитина і чекання на неї. А родину прогодувати можу не за рахунок мистецтва, займаюся приватним підприємництвом.

— Усе ж таки — що приводить релігійну людину у рок-музику?

— Мабуть, інакше було неможливо — це й привело. Взагалі-то, жахливий стереотип, що рок і віра в Бога — взаємовиключні поняття. Чомусь ні в кого не викликає подиву віруючий художник чи скульптор, а рокерам, виходить, не можна? Я виховувався у сім’ї, яка щонеділі відвідувала службу Божу — бо такі традиції і потреба. Музикою захоплювався з дитинства — спочатку до музичної школи ходив, екстерном перестрибнув з першого класу до третього, потім, щоправда, школу покинув. Дуже заповажав групу “Кіно” і Джиммі Хендрікса. Років у 16 мені купили справжню гітару, професійну. Тоді все й почалося — ми з друзями грали по весіллях і ресторанах. Між іншим, непогана професійна школа.

ПЕРСОНАЛІЇ

— Як ти потрапив до духовно-катехітичного училища?

— У середній школі я відверто нудьгував. Як і в ПТУ потім — віддали мене вчитися на кухаря, аби вчився. Професія потрібна, та не моя. Я співати і грати люблю. В училищі це теж любять, до того ж голос там ставлять — дай Боже. На сцені це теж придалося.

Звісно, можна надутися власним снобізмом і зневажливо говорити — мовляв, який там у вас рок у місті з 40 000 населення — суцільна самодіяльність. То й на здоров’я. Але за “фата-моргалістів” можу поручитися — ці люди знають, що таке професійна музика. Ми навіть альбом записали — в домашніх умовах, але ж треба з чогось починати. Так, інструменти у нас не “ямахівські” і навіть не “роландовські”, але достатньо якісні. І звук пристойний — струни для моєї бас-гітари мені аж з Нью-Йорка на замовлення привозили.

— Переконав. Що будеш далі робити — все життя розриватися між рокерською тусовкою і служінням Богу?

— Що буде далі, тільки Бог і знає. А служити йому можна і на рок-майданчику — чому б і ні? У наших композиціях, хоч і важкуватих, немає нічого, що ображало б християнську мораль.

Утаємничені кажуть, що Міхал має заповітну мрію — зіграти сольний концерт на руїнах середньовічного замку в Чорткові. І щоб навколо було темно, освітлення — тільки факели, а публіки — бодай кілька сотень. Чомусь здається, що ця мрія колись та збудеться — Бог допомагає романтикам.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

● **P.S.** Недавно Михайло Гур’єв став батьком сина Валентина. Вітаємо!

Я — УКРАЇ-

До війни сім'я жила у Києві по вул. Пушкінській в будинку, котрий був потім розбомблений у 1941 році. Від загрози окупації Києва евакуювалися на Схід. У товарному вагоні з іншими сім'ями, з домашнім скарбом ми переїздили з міста в місто: Куйбишев, Казань, Сталінград.

У Сталінграді війна нас таки наздогнала. Тато з сусідом на вулиці біля паркану будинку, де ми жили, копали бомбосховище.

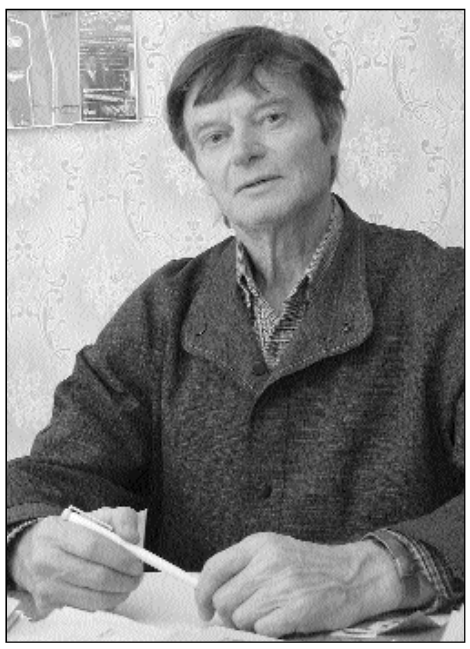

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ

ЗАВЖДИ СТОЯЛИ У ЧЕРЗІ

Дивно, але пам'ятаю, що у Казані жили у якомусь дерев'яному будинку біля самісінької ріки (Волга, а будинок був — Рятувальна служба на воді). Іноді на веранді крутили ручну сирену, вона голосно вила, а якийсь міцний дядько зупиняв її відразу ж і дивно як: засовував свій палець скрізь решітку до лопаток! У мене були тоді великі очі. І я його просив це зробити ще й ще раз і він це робив для мене. Мій батько був тоді начальником Рятувальної служби на воді всієї України. Звичайно, був членом партії більшовиків.

Одного дня я побачив просто над головою як кружляли чотири літаки. Кружляли дуже малим колом. Ми побігли у бомбосховище. Сиділи так: я, притиснувшись лівим вухом до мамки, потім татко і сестра. Раптом так грюкнуло, що я заплющив очі й у мене в очах з'явилася картина: палає чотириповерховий будинок, в будинку — самі лише стіни та отвори вікон (з чого саме це запам'ятав?!) і з палаючих вікон виглядають та кричать поросятка (чи то з книжки С. Михалкова про троє поросяток?, чи було воно тоді — не пам'ятаю).

Тільки, коли я вже вчився у школі, десь у 5-му класі, виявилося, що я погано чую на праве вухо і недочуваю на ліве. Не чув свисту, співу птахів, "високих" голосів, шепоту. Я гадав, що так і повинно бути, бо ж права рука сильніша за ліву, наприклад. А лікарі не наважувалися підтвердити мамі, що це справдідійсно могло бути від бомбордування, і навмисно придумували інший діагноз, казали, що це був, наприклад, отит.

Тому вже далі в житті, усі мої знання йшли, в основному, від читання. І знаєте, сьогодні я кажу, що маю від цієї вади слуху досить відчутну "компенсацію". Природа ж часто компенсує людині, якщо та отримає чуттєве каліцтво. Цією компенсацією для менебула можливість здогадуватись про майбутній вчинок, чи про слова, що хотіли мені сказати за секунди до цього, дуже грана пам'ять (і зараз, як потрібно, можу пригадати розмову з кимось у школі з друзями, вчителями). Запам'яталося й як, за яких обставин, у дитячому садку (це ж у 4 роки!) в Сталінграді ж, я звихнув собі праве плече. Я дуже легко вчився, запам'ятовував безліч потрібних і непотрібних формул (алгебра, тригонометрія, фізика, хімія), віршів (й досі пам'ятаю майже усі вірші, котрі "проходили" у школі), займався винаходами тощо.

А коли мені пропонували відновити слух через операцію (правда, без гарантії, що відновиться), я відмовлявся, бо боявся, що мене виведе з ладу багатоголосся гаму-шуму навколо, на що скаржилися рідні, знайомі. Багато, дуже багато, читав-ковтав усе: медицину, філософію, кримінальне право, художнє малярство тощо. І ще — шахи. У мене був І розряд.

Повернулися ми у Київ взимку 1945 року. Нам надали кімнату у комунальній квартирі на Подолі. Йшов сніг. З машини вивантажували скарб. Біля під'їзду стояла дуже симпатична дівчинка у пальто із різноколірним хутряним коміром.

Тато був щирий більшовик-комуніст. Поясню, як я розумію — "щирий". Коли надходила черга на отримання квартири, він казав на зборах, щоб її віддали сім'ї, де було гірше із житлом — називав прізвище. І так було не один раз. Відгукувався сам добровільно на всі призови партії і мама слідувала за ним. Завідував дитячим інтернатом — і все "тягав" туди. Якось йому доручили організовувати продаж пива у бочках. Одного разу хлопець-продавець каже татові, що він наторгував на суму, більш аніж вартість пива у бочці — то що, питає, робити із зайвою сумою? Тато розхвилювався, порадився з кимось-там, щоб віддати зайву суму у дитячий інтернат і наказав продавцеві пива, щоб був точним у торгівлі. І тато, і мама самі виросли у дитячому інтернаті, а тому й мене із сестричкою досить своєрідно готували до життя. У дорослому житті нас легко було обманути, ми не могли себе примусити казати людям неправду, і також поступалися чергами на щось, коли стояли у черзі в магазинах. Намагалися допомагати іншим і дуже старалися, щоб не завдавати комусь будь-якого клопоту щодо нас.

"ТИ ЧТО, БОЛЬНОЙ?"

Після школи я хотів вступити до Політехнічного інституту — це тоді було важко, але я іспитів не боявся, бо "знав усе". Але через ваду слуху туди документів не прийняли і я вступив до Київського будівельного технікуму (він був розташований на Львівській площі). Осінь попрацювали у колгоспі і ще з місяць — підсобним будівельників у знаного тоді бригадира Петра Рахуби, на вулиці Кіквідзе. Знаного-то знаного, але роботу, яку ми виконували, він забирав собі. І коли його питали: "Петро, ти хоч чимось позолотив би практикантів" — то він, сміючись, відмахувався. Коли повернулися до навчання, відразу ж раптом нам оголосили, що технікум переїздить у Кам'янець-Подільський і що з нами переїдуть усі вчителі. Переїхав тільки один. Я закінчив технікум із відмінним ("червоним") дипломом, отримав від райкому партії грамоту "За активну участь…" (їй-же бо, не знаю за що! На зборах я був щиро здивований, коли мене викликали отримувати грамоту — у залі сміялися від мого виразу обличчя). Стипендію не отримував, бо казали — твої батьки отримують зарплатню, як в середньому "заможні". А треба казати, що відмінники повинні були отримувати стипендію підвищену.

Після технікуму з "відкритим" дипломом повернувся до Києва. Першою посадою був майстер на будівництві житлового будинку по вул. Повітрофлотській, що біля Повітрофлотського ж мосту. Особливих успіхів не мав. Але дуже пам'ятаю перше запитання до мене хлопців-будівельників з села: "Що відразу будують, коли починають будувати щось". Я "відмінник", з "червоним" дипломом і щоби не знав відповіді! — "Дороги!" Сміються, перепитують, познущаються, а потім і кажуть: Нужник!

Мене звільнили з посади майстра "за скороченням штату" (насправді, я не годився командувати, не міг пити горілку з виконробом тощо. І до цього дня не п'ю і не палю. І коли у якійсь компанії знущаються, кажуть, що їх не поважаю, "ти що — хворий?", — я завжди відповідав: "саме тому, що здоровий"). Пішов працювати техніком на Нормативно-дослідну станцію (завдання Станції — розробляти норми та розцінки на виконання робіт та послуг). Далі була дуже швидка кар'єра. Через п'ять місяців перевели на посаду інженера, скоро ж — на старшого інженера, незабаром — начальника відділу і так далі. Одночасно вчився на вечірньому відділенні Київського будівельного інституту. Відпустки на роботі не любив і мене виганяли у відпустку, накопичену за 3—4 роки. Тоді я йшов сам до райкому комсомолу і мене направляли вожатим у піонерський табір. І так десь 7—10 сезонів. Діти і я дуже любили одне одного. Я був веселий, знав багато жартів, ігор, фокусів, "пророкував" наперед, хто ким буде через 5—10 років. Дивно, але мене перевіряли: батьки привозили чиюсь фотокартку (я не знав, що цій фотокартці понад 10 років), я пророкував і десь на 50—75 відсотків угадував професію, кількість дітей тощо. Пізніше я забоявся такого мого "шарлатанства", чи як там це назвати, і припинив цю практику, бо не міг пояснити, як це роблю, та й час був такий — "ідеологічний". Зарплатню вожатого я витрачав на "призи", щоб робити своєму загону усілякі атракціони з призами. Нашвидку з табору виїздив на 2—3 дні у Київ на здачу сесії, бо достроково не дозволяли чомусь здавати усе, а міг би. Правда, оцінки були середні.

У кар'єрі — далі став головним інженером Нормативно-дослідної станції у системі Міненерго СРСР (будування атомних електростанцій), був на усіх АЕС, що тоді будувалися.

Ну, скажу, й грошей тоді йшло на "вітер" через усілякі доводки-доробки. Гей-гей, скільки ж то електроенергії витрачалося, наприклад, коли пропалювали електродами отвори у товстезних бетонних стінах під комунікації! У ті роки, скільки ж то було кумедних випадків, через "пильність" секретчиків, шкода, що розповісти не зможу. Відряджень було по 20 днів на місяць упродовж 20-ти ж років. Був і позаштатним "ревізором" ЦК КПУ і КРУ України. Тоді так ганяли "шабашників" — гуцулів, вірменів, грузинів! Та на моїй совісті все чисто. Роботу робив фахово, швидко, але завжди доводив, що "шабашники" робили дешевше і багато заробляли по-справедливості. На посаду головного інженера Нормативно-дослідної станції довго не затверджували, бо був дуже тендітним хлопцем і не був членом КПРС. А членом КПРС не ставав, бо була черга для інтелігенції. Я особливо й не старався у кар'єрі: просто робив все залюбки, був "трудоголіком", фахово, багато знав, гарно і легко писав усілякі матеріали, доклади, проекти постанов, ніким не командував — от мене і пересували на посаду вище. Щодо затримки висування мене на головного інженера, мої співробітники були обурені таким підходом "наверху", тим більше, що й роботу виконував за в. о. головного інженера і встиг отримати деякі трудові нагороди.

ЩОБ УДОСКОНАЛЮВАТИ СЕБЕ У МОВІ

Потім вступив до аспірантури і пішов працювати старшим науковцем у економічну лабораторію того ж Київського будівельного інституту, котрий колись закінчив. Дисертацію не встиг захистити. "Не встиг", це — у 1988 році, коли дозволили "кооперативи". Зорганізував виробничо-будівельний кооператив. Був одночасно пів-бухгалтера і пів-юриста, і плановим, і виробничим відділами. Одним словом, у штаті були тільки пів-бухгалтера (та й то тільки тому, що так вимагало законодавство), секретарка і я. За рік швидко стали на ноги. Ще б пак! Тоді на п'ять років нам надавали пільги — сплачували лише 5 відсотків податків! Вже наступного року ми так багато заробляли, що стало совісно перед іншими. Ми самі, без усякої вказівки взяли шефство над дитячим садком, що був у моєму дворі (туди ходили, тоді ще маленькі, мої онучата Валетка з Вовчиком). У першу чергу фінансували і зробили дитсадочку дах: зі склотканини на гермобутилі — а це на 10 років! Придбали дитсадочку мікроавтобус (РАФ — колишня швидка допомога). Постійно щось та купували їм. А ще, за списком райвиконкому, 11 пенсіонерів від нас отримували ще одну пенсію. А ще, раді самоврядування мого мікрорайону сплачували рахунки за картоплю та яблука для бідних. Так-так, був "дивако́м" у цій благодійності. Ні про яке "депутатство" й думки не було. Просто, ну, незручно було жити краще, аніж люди навколо та вже так мене виховали своїм прикладом мої батьки.

У 1991 році створив ще два малих підприємства і був їх директором. Але, невдовзі діяльність і кооперативу, і цих МП була "заморожена" за "стандартної" для усіх моїх колег причини — державі на довгий термін ми стали не потрібними.

Пішов на пенсію. 42 роки стажу, ветеран праці. Але голова звикла працювати по 12—14 годин на добу. Двоє онучат (Валетка у 6-му класі, Вовчик — у 8-му) ще до школи були добре підготовлені з математичної логіки. Спілкувався з ними виключно українською мовою (їх батьки — виключно російською; так вже виростили їх). Заради них став навмисно з усіма спілкуватися і самоудосконалювати свою українську. На жаль, школа швидко "підстригла" моїх математиків під один гребінець. Плюс до цього — вони стали жити окремо від батьків. У школі їм дуже пощастило. Першою вчителькою (1—3 класи) у них була Емілія Василівна Мазуркевич — надзвичайно приязна до своїх підопічних, вельми совісна і старанна щодо своїх обов'язків. А я, треба сказати, через велику завантаженість мого сина та невістки (батьків моїх онучат) ходив на усі батьківські збори і у дитячому садочку, і у школі. Отож, вихователька дитячого садочку та Емілія Василівна скаржилася, що, на жаль, цікавої хрестоматії для школяриків не видано.

Від себе додам, що носіїв української (як і я) у школі — одиниці. З думкою про "хрестоматію" — щоб дітлахи, відкривши будь-яку сторінку збірки, побачили для себе цікаве і захотіли б читати усе — я почавстав займатися залюбки перекладами. У першу чергу, для моїх онучат (та й для дитячого садочку), щоб якось заохотити їх до читання і став шукати, відбирати з інших хрестоматій, згадувати найбільш цікаву дитячу російську та українську поезію. Так склалася перша моя збірка "Вивчаємо українську".

Ця збірка не для вивчення творчості поетів та письменників. Вона — для допомоги в оволодінні культурою усного (публічного) мовлення, вимовними нормами літературної мови, насамперед, правильною вимовою звуків слова, наголосу, інтонування речення. Для зацікавлених, у збірці наведені витоки та їх автори. Щодо ілюстрацій: ми орієнтуємося на дітей, томувони мають "багатофункціональне" призначення. Із пізнавальними "секретами", і виконані так, щоб у дитини виникло бажання ще раз повернутись до малюнків. Роздивлятися їх, перемальовувати, вчитися малювати.

Переклав десь 300—400 віршів. Перекладацька робота сподобалася і якось допомагає мені знайти розвагу у вільний час і поживу голові. Та й дуже хотілося якось зарадити — зробити й свій посильний, хоч і мале-е-есенький внесок у становлення української, котрій так важко у нашій неукраїнській державі.

Переклав 45 байок І. А. Крилова і, чесно кажу, сам здивований, що немовби вийшло добре. Пізніше сторонні фахівці дали схвальні відгуки. І вже після того знайшов і прочитав переклади цих байок іншими знаними тридцятьма (рівно!) поетами, видані у 1950 році. І зрадів. Таки у мене більш суворе дотримання сюжету і поетичної мелодії байок.

Багато хто з російськомовних мені кажуть, що "кумедно" читати переклади українською. Наприклад, "В лесу родилась елочка" чи "Не брани меня, родная" тощо. Бо ж так вони, ці витоки, багатьом ввійшли в пам'ять, що їх не можуть вже сприймати українською мовою. Мені здається, що наші дітлахи, молодь, з малих років звикнувши тільки до українського тексту цих пісень, коли підростуть і побачать ці пісні російською, сприйматимуть вже їх як "кумедні". А російськомовним прихильникам української, мабуть, було б цікаво — а як "їх" класиків переклали? Та й легше їм було б удосконалювати свою розмовну українську. У цьому, великою мірою, покладаюся на "Слово Просвіти".

●

Микола КАРПЕНКО

І УСМІХНЕТЬСЯ ЛІТНІЙ ЧОЛОВІК

* * *

Останній місяць теплої зими
в холодну весну звільна переходить…
Та хміль весняний
все ж таки забродить
в березах юних;
і заб'є крильми
весняний птах
у небі понад ними,
і молоком запахне із левад…
Город зітхне,
воскресне раптом сад,
і вишняки озвуться позивними!..

І в тілі теж немов забродить сік —
той хміль беріз, що в небо зашуміли, —
і оживе, і стрепенеться тіло,
і усміхнеться літній чоловік…

* * *

Одним ланцйм давно ми скуті —
ланцйм, протягнутим з війни…
Вертаєм дати призабуті
з минувшини, із давнини.

Нам є з тобою що згадати,
над чим подумать, помовчать,
всміхнутися і заридати,
і, як від болю, закричать.

Отим німим беззвучним криком,
коли й сльоза не помага…
Минув наш вік з двадцятим віком.
Дорогу тінь перебіга…

Де наша стежка до спасіння?
Де слава наших поколінь?..

Взаємного нерозуміння
на душу нам лягає тінь.

Вертаєм дати призабуті
з минувшини, із давнини…
Одним ланцем давно ми скуті —
ланцем, протягнутим з війни…

Там жодну ланку не порушить —
ми в тім любов'ю присяглись.
…Колись той ланець нас задушить,
або врятує нас колись…

* * *

Там, де Славута горнеться до кручі,
ряд осокорів стали на горі…
Вже много літ пливе повз них Ревучий —
його вітають велетні старі.

Вони вітри північні переймають,
щоб затишком наповнилась гора,
вони корінням береги тримають,
а руки простягають до Дніпра.

Все тягнуться, кремезні й білокорі,
до славної-преславної води —
поспівчувати й помогти у горі
та відвернуть хоч крихітку біди
від хворого Чорнобилем Славути…

В них, осокорів, пам'ять ще жива,
як можна було з хвилі зачерпнути —
посмакувати з пригорщі питва…

Вони її, ту пам'ять, зберігають,
бажаючи Ревучому добра, —
і віти, наче руки, простягають,
і горнуться, і линуть до Дніпра.

* * *

Предок наш здавен звикав до лану —
не в сусіда відвойовував харчі:
правітчизну нашу — Оріяну —
населяли орії чи орачі.

Землеробству і дітей навчили —
потяглася борозна за виднокруг!..
Для роботи коней приручили,
а ще винайшли і колесо, і плуг.

То вже згодом, із чужої волі,
як несите налітало вороння,
предок плуга залишав у полі —
і для битви переучував коня.

Знав: наука — і одна, і друга —
хліб дає йому, з неволі виручa…
Так і жив — поміж меча і плуга,
поміж плуга хліборобського й меча.

* * *

Пригадаєм давай та й по многих літах
те найперше побачення наше…
Мене доля носила по далеких світах,
твоя доля складалась інакше.

Чом не стрів я тебе, як додому вернувсь
у шинелі солдатського крою?..
Ти дісталась комусь…
Я дістався комусь…
Розділило життя, як горою.

Вже здавалось, навіки поклалась межа —
не порушить і не розорати…
Але ж я не чужий,
але ж ти не чужа
тій стежині від клубу до хати!

І спішила вона, і спиналась вона
поміж нас на ту гору високу —
і вступалася стежці земна далина,
і потроху скорялась щороку.

Як зв'язківець отой, що розриву шука
і знаходить на кабельній ниті, —
так шукала вона, та стежина легка,
двох людей на широкому світі.

І знайшла, і звела та й по многих літах,
пригадала побачення наше, —
хоч носило мене по далеких світах,
а тобі повелося інакше.

І зітхнула вона. І лягла нам до ніг.
І прослалась у рідне роздолля…
На стежині отій — наш святий оберіг,
все, чого напророчила доля.

Хай міняється світ, хай бунтується світ, —
будем вічно її пам'ятати,
Аріаднину нить із клубка наших літ —
ту стежину від клубу до хати…

* * *

Якби не той багрянолиций празник,
якби ти не зустрілася мені, —
і вогнище давно б моє погасло,
і попіл засинів би на вогні.

І не прибігла б стежечка до стежки,
холодним буднем видалось життя,
і дотлівали б, ніби головешки,
в душі моїй пригаслі почуття…

ЕКСПРОМТ

…Я поглядом провів тебе до хати,
я задивився на твою ходу,
на тебе всю, стрімку і молоду,
яку мені, на щастя чи біду,
судилося зустріть і покохати…

Живи, лебідко, радуйся і йди
Назустріч дню, де сонечко не в хмарі,
і хліб любові розділи у парі
і сіль, і кухоль чистої води…

* * *

Колись навколо каменя-чурила
святий вогонь збирав сім'ю-рідню —
і жив там Чур, як добрих духів сила,
як оборонець роду і вогню…

Із віку в вік так проростає правда,
і не лишають батьківських осель

весни й життя богиня — ніжна Лада,
бог місяця й кохання — добрий Лель.

* * *

До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світи,
яким ще словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?

З якого кликать сновидіння,
з яких надій навиглядать
те передзим'я-поосіння?
Хіба згадать і заридать…

Одне лиш знаємо: то ми,
то ми були таки насправді —
найпершому цілунку раді
із повоєнної зими!

Як треба мало на землі:
якоїсь скромної події,
та поцілунку, та надії —
щоб серце квітнуло в теплі!

Як треба мало й для жалю,
коли втрачаємо усе це —
і серця не дозветься серце,
аби сказать йому: люблю!..

Отак від щастя до біди —
як треба дивовижно мало:
учора квітло й раювало,
а нині — жаль і холоди…

А там і літо осеніє:
а там і знову до зими —
звідкіль і починались ми,
моя любов, моя надіє!

…До дівчини з тієї хати,
що віддалилась у світи,
яким же словом обізватись,
якою пам'яттю дійти?..

* * *

Пізнім віком своїм не хвались:
Добрий сміх — не за вітром полова…
Світло й мудро звучав він колись
на гарячих вустах твого слова!

А пісні, а та ніжна струна,
що в твоєму рядку оживала, —
чи сама обірвалась вона,
чи зажура її обірвала?..

Загойдало буденне й дрібне,
збило з курсу мою бригантину…
Тільки вгледів я зірку єдину —
і вона врятувала мене!

І вона повернула мені
і моєму вже пізньому віршу
почуття, що їх знають пісні,
і в піснях тих струну найніжнішу…

Поклонюсь небесам і зіркам —
вічній схованці блискавки й грому:
я тебе і себе відшукав,
щоб з'єднатись в сузір'ї одному!

там для кожного місця стає,
там часу вистачає розмові,
а усміхнене слово моє,
якщо й плаче, —
то плаче з любові…

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧИЙ СУСІДА

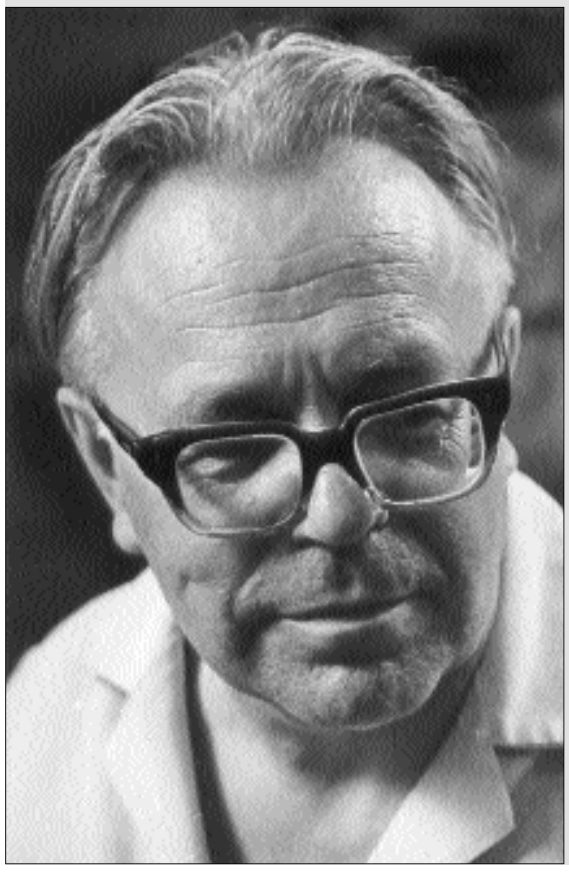

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплого погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. Відразу хочу сказати, що ми дуже поважали один одного, але разом з тим не належали до кола найближчих друзів. Знаючи, який дорогоцінний час у Миколи Олексійовича, я намагався зайвий раз не турбувати його, то того ж ми і так часто бачилися. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та, зважаючи на різні причини, розповім наразі тільки про декілька епізодів.

З того далекого 1968 року Микола Олексійович запам'ятався дуже заклопотаним, — він тривалий час переживав, що тодішнє керівництво Спілки не зважило на його прохання і надало йому лише однокімнатну квартиру, де не було місця для великої книгозбірні, тому й змушений був виділити для неї кухню. Усі ми, найближчі сусіди, співчували йому і намагалися хоча б чимось допомогти, адже він відмовився від плити кухонної і хоча ходив обідати до їдальні, що містилася неподалік у Міністерстві сільського господарства, постійно перебував під загрозою погіршення здоров'я.

А то бачу, сусіда наче просвітлів, запросив мене до себе і каже, що хоче подивувати, але з єдиною умовою, щоб я був уважним слухачем. Микола Олексійович читав:

Дощ іде в Сант-Яго
Темненької ночи.
Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки "Мадригаль містови Сант-Яго". Далі звучали "Співанка про Богородичку-мореходочку" та інші вірші галісійського циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: "Ходімо тихонько берегом до броду", "Штири воли, як соколи", "Несут шкляні голубойки", "Ходіте, легіні, із гір і з долин" та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. Потім він запитав: "Як вважаєте, Олесю, ви ж галичанин, чи виправдані тут вживання слів галицької говірки?" Мені було приємно, що такий авторитетний майстер радиться зі мною, молодим письменником, і я, звичайно, висловив своє цілковите схвалення. "От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу, — сказав наостанку Микола Олексійович.

На його робочому столі, на підвіконні, на стільцях, та, власне, скрізь в кімнаті лежали рукописи, верстки. Тоді він жив передчуттям виходу у світ однотомника лірики Лорки у видавництві "Дніпро". Поява цієї книжки, як і однотомника творів Й.-В. Гете в серії "Шкільна бібліотека" у видавництві "Молодь", де було вміщено знаменитого "Фауста" у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві. Для нас, тодішньої творчої молоді, це дорівнювало ще одному інститутові майстерності поетичного слова.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в пообідню пору, а ще частіше — надвечір'я збиралися у парку Слави і, рушаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох нині сущих. Микола Олексійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелігент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра. Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти.

Якось до мене загостювали брати Григорій і Ярослав, і трапилася нагода познайомити їх із Миколою Олексійовичем. Довідавшись, що Григорій — інженер-будівельник і очолює реставраційне управління у Львові, він одразу заговорив про унікальність цієї роботи за нинішніх умов, адже треба зберігати хоч те, що доля нам залишила. Микола Олексійович щиро радів і Ярославу-кінорежисеру, з похвалою відгукувався про його фільми "Хліб дитинства мого" і "Данило — князь Галицький", а згодом не раз запитував мене, над яким новим фільмом він працює, навіть підказував цікаві сюжети для сценаріїв, радив екранізувати українську класику.

Як то буває у сусідів, ми часто заходили один до одного, щоб позичити необхідну книжку, довідник, словник чи в господарських справах, не раз дивилися по телевізору передачі про футбольні зустрічі, а Микола Олексійович був щирий, справжній уболівальник. У перервах розмовляв він із моїми синами, цікавився, як вчаться, підтримував перші успіхи Ярослава у малярстві. Микола Олексійович переживав разом із нами, коли наші хлопці пішли служити до війська і радів їхньому поверненню додому. Завжди він умів знайти потрібні сердечні слова, якими прихиляв до себе моїх синів, врешті вони могли б самі написати свої спогади про доброго і завжди привітного сусіда. Та й уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму.

Як інтелігент, Микола Олексійович умів щиро, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших привітав мене в 1968 році із виходом роману "Грань", який наступного року перевидали в США, також із появою моєї статті "Собори душ людських" про роман Олеся Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети "Літературна Україна" і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, по-батьківському став заспокоювати: "Олесю, не переживайте, ви вчинили правильно і мужньо. Ви нині серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів "Собор", це — виклик системі. Проминуть роки і ви будете пишатися своєю статтею. А робота знайдеться..." Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню "окупували" книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без попередження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години. Якось ми розмовляли з ним на цю тему, відчувалося, що він і не скаржиться (молодих можна теж зрозуміти), але завжди якось тяжко зітхав, похитуючи головою: "На жаль, Олесю, я і нині не зробив те, що запланував собі..."

Ще більше часу відбирали приховані недоброзичливці, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй квартирі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Внадився до мого сусіди один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив напідпитку і після безуспішного гримання у двері, став погрожувати: "Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чуєш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні..." Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: "Ах ти, петлюрівець... я тобі ще устрою". Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича. Але той приблуда тільки зрадів моїй появі і став горлати ще голосніше: "А, так ти тут живеш, бандерівець?! Ану впусти, зараз я з тобою поговорю".

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зітхаючи: "Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою". І справді ще не раз появлявся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до "петлюрівця", то до "бандерівця", погрожуючи всім розповісти, хто ми є насправді, і нині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці, вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося, із виразу обличчя було видно, як йому погано. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. У той час і я нездужав, готувався до операції та все ж, домовившись із лікарем, поїхав у інший кінець міста і провідав Миколу Олексійовича в лікарні. Він лежав на крайньому ліжку біля стіни і йому було важко повернутися. Бачачи, як він страждає, я не стомлював його зайвими запитаннями, але він сам поцікавився моїм здоров'ям, побажав успішної операції, сказав на прощання: "Не падайте духом, Олесю!" І не думалося, що то наша остання зустріч. Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Я говорив від імені сусідів з нашого будинку. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої непоправної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідкалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Одначе ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кролевці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: "Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить найкраще передати книгозбірню науковій бібліотеці". Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорошенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку "Книгозбірня Миколи Лукаша". Невдовзі така печатка була виготовлена і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: "Ой і багато тих книг у Миколи..." Це була нелегка праця, але саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то Його власність.

Віриться, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

ЕПІСТОЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ОГІЄНКА

(З приводу публікації його листів за 1907—1968 роки)

В ІМ'Я ІДЕЇ

Наші й чужинські етносоціологи, етнографи, демографи найчастіше описують українців (як цілість, як націю) некваплівими, мрійливими, незлобливими, довірливими, прихильними до чужинців, помірно роботящими, терплячими, толерантними. Кажуть, що завдяки цим рисам ми вижили після нищівного вторгнення монгольських орд хана Батия у 1240 році на нашу середньовічну Батьківщину — Київську Русь-Україну. Інші кажуть, мовляв, вижили то вижили, але натерли великого мозоля на потилиці від чужинських ярем (монгольських, татарських, литовських, польських, австрійських, угорських, а найбільше — від московитських), тому так повільно оживаємо тепер, коли, нарешті, вибороли самостійність, державну незалежність. Усі ці описи можна сприймати на віру і навіть під оглядом серйозного наукового обґрунтування, але тільки у вимірі нашої багатомільйонної спільноти, але аж ніяк не у відношенні до численних особистостей, які, хоч і складали меншість нації, але були її "моторами", її пробивною силою, будителями від колоніальної сплячки.

Тут ми знайдемо гарячі натури, самовідданих подвижників, гнівних звинувачувачів, хоробрих лицарів, полум'яних промовців, глибокодумних філософів — тобто таких, що аж ніяк не вписуються в типовий портрет типового українця. Не знаю, хто більшою мірою допоміг нам вижити за ці 750 років (1240—1990) невпинної борні за національне буття, — чи некваплива, неповоротка маса більшості, чи ці полум'яні, несамовиті одинаки-геній. Можливо, одні були базою, а другі надбудовою, що й надало нам феноменальної стійкості на цій відкритій усім вітрам історії благодатній землі.

Яскравою ілюстрацією може бути минуле двадцяте століття. Тепер багато трагедій розкрито, але ще не всі. Нація було поставлено на грань зникнення, але вона вижила! Сталося диво. Після усіх пережитих жахів сьогодні Україна є державою, в якій кількісно питома вага громадян корінної нації (близько 80%) є найбільшою серед інших держав на європейському континенті. Істинно пророчі слова сказав Тарас Шевченко: "Вона знову оживає і сміється знову!"

Хай ми не такі проворні, як наші сусіди в Європі чи деінде, але наші провідники на терені праці й інтелекту значно компенсували цю рису своїм гуманізмом. Часто Господь посилав цим подвижникам праці ще й довгий вік, як-от видатному вченому і духовному пастиреві Іванові Огієнку, який аж у 58-му віці прийняв спочатку чернечий постриг під ім'ям Іларіона, потім був хіротонізований на єпископа, підвищений до сану архієпископа, а відтак і до митрополита. Він прожив 90 років (1882—1972). Здавалося б: що можна зробити видатного в сані архієрея після 58-ми років, тобто на порозі старості? Адже це час, коли треба більше відпочивати, ніж працювати. Тим часом, у випадку з владикою Іларіоном Огієнком сталося так, що найбільше подвижництво у праці він продемонстрував між 60-ма і 90-ма роками життя. Сталося так тому, що перед посвятою себе Церкві він понад 40 років, з ранньої юності, готувався нести свого тяжкого хреста в сані архієрея. Він був упродовж кращих літ молодості цілком світською людиною, займався науково-дослідною, педагогічною працею, був членом Уряду УНР. Він здобув належні академічні кваліфікації — доктора філософії та професора, і навіть пізніше на титулах своїх книг з богослов'ї, догматики, історії Церкви ставив після свого архієрейського імені "митрополит Іларіон", в дужках — "проф. д-р Іван Огієнко". Не часто духовні особи ставлять після своїх освячених імен суто світські регалії. А Огієнко ставив — і в цьому він був оригінальним, як і в багатьох інших речах.

А коло його інтересів було правді гідним енциклопедиста. У передмові до рецензованої книги перелік його професійних і громадських звань займає мало не цілий абзац: "Єрарх Української Православної Церкви, перекладач українською мовою Святого Письма, відомий учений, педагог, публіцист, архівознавець, книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, бібліофіл, визначний державотворець доби Директорії, член Уряду УНР в Україні й на еміграції, громадський діяч, поет, драматург, редактор, меценат, видавець, науковець-філолог і філософ". Від себе додам: це перелік тільки основних напрямів його діяльності. Коли ж звернути погляд у бік його богословських зацікавлень, то можна перерахувати не менший абзац його духовних професій, хоча б найважливіших: основна богослов'я, гомілетика (мистецтво церковної проповіді), апологетика (корпус доказів про буття Бога й істинності християнського віровчення), біблійна історія, історія Вселенської й Української Церков, патристика (святі отці Ранньої Церкви), літургіка, канонічне право, церковна археологія, катехізис, монахознавство, герменевтика (правила пояснень священних догматів). Хай не в усіх цих богословських предметах митрополит Іларіон зробив якісь великі відкриття (адже богословським наукам близько двох тисяч років, і основні постулати вже досліджені), проте дивом є вже сам факт, що він у своїх письмових працях і усних промовах та проповідях безпосередньо торкався цих предметів. Тобто він був фахівцем у кожній з них і мав судження професіонала, а не аматора.

Україна відкрила Огієнка тільки після проголошення незалежності. До 1990 року його ім'я було під суворою забороною. Лиш у деяких замовлених ЦК КПУ й КДБ книжках його згадували в неймовірно лайливих словах і прокляттях. Воно й не дивно: митрополит Іларіон був не просто емігрантом, а видатним емігрантом, натхненником боротьби всіх порядних українців проти комуно-большевицького режиму. Він подавав свій голос правди спочатку з Польщі, Австрії, Швейцарії, а з 1947 року й до кінця життя — з Канади. Природно, що провідники комуністичної ідеології в Україні не могли інакше, а тільки лайкою, характеризувати Огієнка. Він-бо був їм особливо ненависний, бо знав їхнє нутро, аналізував їхню чорну природу як мудрий учений, досвідчений політик і проникливий християнин.

НАСЛІДКИ ПОДВИЖНИЦТВА

На терені ідей в Україні упродовж останніх десяти років сталися справді корінні зміни, якщо після такого несамовитого відкидання Огієнка і його праць ми сьогодні маємо низку вчених, які спеціально досліджують колосальну спадщину цього діяча. Про нього захищено докторські й кандидатські дисертації, написано з десяток грубих книг, сотні статей і есе. Автор цих рядків чи не перший в Україні написав до 110-річчя від дня народження Івана Огієнка велику, на цілу шпальту, статтю в газеті "Літературна Україна" (16 січня 1992 року). Мені тоді були погрози; на письмовому столі на місці моєї праці я знаходив анонімні записки з обіцянками помсти за написання статті "про фанатика і мракобіса". Тепер я можу пишатися, що з тієї статті фактично почалося українське огієнкознавство у нас в незалежній Україні. Дякувати Богу, більшість дослідників Огієнка, які за цей час написали грубі книги й дисертації, не обходять увагою цієї статті як першої об'єктивної публікації про нашого подвижника.

І ось напередодні 120-ї річниці від дня народження Огієнка з'явився том його епістолярної спадщини за шість десятиліть — з 1907 до 1968 року. У підготовку кількох сотень опублікованих у книзі листів доклали великої праці вчені кількох академічних інститутів Національної Академії наук України, Державного комітету архівів України, Науково-дослідного інституту архівної справи та джерелознавства. Їхні прізвища зазначені на звороті титульного аркуша цієї великої книги, яка має солідний формат 60x84/8, надрукована на гарному білому папері і добре оформлена з дизайнерського та друкарського погляду. Правду кажучи, для мене сам факт виходу у світ листування Івана Огієнка є великою приємністю і не меншою дивиною. Бо я бачив усі ці стоси листів у Вінніпезі 1989 року, в архіві нашого великого пастиря. З січня до червня 1989 року я викладав історію українського мистецтва в Альбертському університеті в Едмонтоні як запрошений професор. На весняні канікули вилетів з Едмонтона у Вінніпег (7—11 квітня 1989 року), щоб вивчити поближче творчість знаменитого скульптора Леоніда Молодожанина, про якого починав тоді писати монографію. Мешкав я при українській православній консисторії, часто зустрічався зі священиками і його блаженством митрополитом Вінніпезьким і всієї Канади Василієм Федаком. Владика Василій подарував мені канадське факсимільне перевидання Острозької Біблії 1581 р., а коли довідався, що я земляк митрополита Іларіона Огієнка з Житомирщини, сам особисто, в супроводі священиків Степана Ярмуся, Тимофія Міненка і відомої громадської діячки Анни Фіґус-Ралько повів мене у своєрідне Огієнкове "святеє святих" — у приміщення, де зберігався його архів. З того квітневого дня 1989 року я виніс уявлення, що титанами праці були не тільки блаженний Августин з його колосальним трактатом "Про місто Боже", Тома Аквінський з його "Сумою теології", Мікельанджело Буонароті з його розписами Сікстинської капели, Іван Франко з його ста томами творів: титаном праці був і Огієнко!

ДОСЛІДНИКИ МОЖУТЬ РАДІТИ!

Тоді у Вінніпезі я не міг повірити, що ця його рукописна спадщина, а особливо його епістолярія, колись потрапить в Україну, а тим більше буде в найближче півстоліття видана. Але саме так сталося. І ось перед нами — том його листів. Починається він з листа 25-річного студента Київського університету святого Володимира Івана Огієнка до професора Миколи Сумцова від 2 лютого 1907 року з проханням позичити йому працю Сумцова про видатного релігійного діяча України XVII ст. Йоаникія Галятовського, бо й він, студент Огієнко, пише роботу про Галятовського. А закінчується том листом митрополита Іларіона Огієнка (з приписом: "Кличу Боже благословення на всіх вас і на вашу працю — ваш постійний богомолець") до Управи вінніпезького товариства "Волинь" з проханням "зайнятися опікою фондів моїх праць (а разом з листом було 13 великих рукописів книг, назви яких митрополит перераховує в цьому листі. — *Д. С.*), виданих Видавничою комісією, Ініціативним комітетом і Товариством "Волинь".

І це знаменно, що початок і кінець епістолярії Огієнка — по суті про те саме: про науку, про знання, про Україну. Покликання цієї людини не змінилося за шість десятиліть. Він збирав духовний врожай по зернині, і за довгий свій вік назбирав цілі засіки добірного духовного хліба.

Звичайно, у томі є багато листів іншого змісту, поза наукою, поза богословією. Тут і актуальні політичні питання в роки, коли Огієнко був членом Уряду Симона Петлюри, тут і нагальні, гострі питання влаштування побуту вояків Армії УНР у Польщі в перші роки еміграції і багато-багато іншого. Навіть важко охопити в думці коло тих проблем, які хвилювали Огієнка упродовж його довгого життя. Листи, щоденники, спогади видатних особистостей тим і цінні, що вони дають повноту подій, завершеність процесів — подібно до того, як маляр картини за допомогою лесировок вимальовує дрібні деталі, що надають творові завершеності і краси.

Українська епістолярія і мемуаристика досить бідні. В умовах тоталітарних режимів люди боялися публікувати свої приватні листи, щоденники і спогади, бо там вони писали ніким не цензуровану правду, а за правду тяжко карали. Тому публікація листування митрополита Іларіона Огієнка — видатна подія в українській науці і культурі. Упорядники тому Володимир Лящоцький, Наталія Московченко й Ірина Преловська багато потрудилися над листами й написали до них дві вступні статті. Хоч значна частина листів митрополита надійшла з Канади — і в цьому безперечна заслуга вінніпезького священика Тимофія Міненка та його дружини Анастасії, — проте довоєнне листування проф. Івана Огієнка збереглося в Україні, було розпорошене по різних архівах і приватних особах. Упорядники все зібрали (уявіть собі, читачу, скільки на те пішло часу і праці!), проаналізували, поставили в хронологічний ряд, написали коментарі до імен, назв, подій, склали різні покажчики, словники, скорочення. Поїздки у Вінніпег проф. д-ра Миколи Тимошика, який написав дві монографії про Огієнка, налагодив зв'язки з опікунами спадщини митрополита, переконав у необхідності передавати неопубліковані Огієнкові матеріали в Україну, теж важили дуже багато в тому, що ці листи тепер доступні дослідникам.

Зрештою, фастівський міський голова Оксана Власенко і фастівський підприємець Сергій Соколов частину коштів для опублікування книги, — це теж добрий вчинок у дусі давньої української меценатської традиції. Адже колись вся україніка робилася на приватні пожертви, і золотий фонд нашої культури й духовності складався з особистих внесків. Національне Огієнкознавство з виходом у світ цього тому зробило значний крок уперед.

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор богословських
і філософських наук,
~~доктор мистецтвознавства,~~
професор Київської
Духовної Академії

МАЄМО ДОПОМОГТИ ПРАВДІ!

ЛИСТ ЧИТАЧА ДО ДРУКУ

Коли п. Вітренко, змагаючись за президентське крісло, виступала у нашому місті, вона запевняла, що тільки надання російській мові статусу державної забезпечить мир і злагоду у міжнаціональних стосунках. Лукавила пані Наталія, ой лукавила. Який мир може бути у ситуації, коли гість зайшов до вашої хати і випхав вас з-за столу? Станете ви "заради миру" скромно біля дверей, опустивши очі долу, чи візьмете до рук дрюка? Не знаю, чим п. Медведчук виправдовує свою надмірну прихильність до російської мови, знаю тільки, що вони обоє використовують мовне питання у політичних цілях. Як показали вибори, національна зрада не принесла їм очікуваних високих політичних дивідендів.

А запорукою миру на нашій землі є не подальша дискримінація титульної нації, не приховування історичної правди та погодження з Москвою того, які сторінки нашої історії можна показати нам, а відкритість і правда. Росія повинна сказати, які злочини вчинили кремлівські правителі проти українського народу, назвати число жертв голодоморів, репресій, переселень і т.ін. І вибачитися!

"Это нужно не мертвым,
Это нужно живым".

Не тим чемним і порядним етнічним росіянам, які говорять: "Мне бывает стыдно, что я русская", а тим шовініствуючим невігласам, котрі думають, що "Россия сохранила Украину", за що ми маємо вік їм дякувати і зберігати їхні привілеї.

Якби вони читали історію, то не приписували б собі усю славу, бо половину України Росія віддала Польщі "на хранение", ще й Угорщині шматочок дістався.

Пропоную почати збирання підписів під вимогою офіційного вибачення Росії (це буде якраз на часі, враховуючи рік Росії в Україні, що наближається) і відкликання президентського указу про відзначення річниці Переяславської угоди. Союз із Росією був лише меншим із зол. На ті часи, бо коли враховувати наші втрати у XX ст., то хто його знає. Хай про це скажуть вчені, а ми, громадськість, повинні простежити, щоб політики не плуталися у них під ногами і не вигадували, буцімто знання історії призведе до загострення міжнаціональних стосунків. Саме відкритість і правда сприятиме їх поліпшенню, бо допоможе поховати все негативне, що було в минулому, і почати наші стосунки з Росією з чистого аркуша.

Галина САГАТЮК

У ПОЛІ ЗОРУ КОСМОСУ

ПРО КОРИСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛІТОПИСІВ

Колись давним-давно (напередодні трагічної колективізації 29-го року) я малим хлопцем разом із бабою Марією ходив на прощу у Києво-Печерську лавру. Окрім храму, побував у підземних галереях, де зберігалися мощі християнських святих від X сторіччя. В одній із могильних ніш, прикритій прозорим склом і ледь освітленій свічкою, побачив загорнуті в траурно-чорні одіяння мощі, які ніби випромінювали енергію, породжували в моїй душі якесь незбагненне сум'яття. Ця згадка ожила під час читання "Руського літопису" (К. — "Дніпро". — 1989), в якому вміщено Несторів звід "Повісті минулих літ" від 860 до 1111 року.

Із відомих причин в Україні ніколи не було ладу з літописами, тим паче немає його й тепер. Видавалися літописи вряди-годи або й зовсім не видавалися, залежно від кон'юнктури… Пересічний український інтелігент мало що знає про Лаврентіївський, Іпатіївський, Київський чи Галицько-Волинський літописи, і марно зосереджувати його увагу на деталях, якщо неправильні вихідні методологічні засади. А йдеться ж бо насамперед про національну ідею — фундамент українського світогляду. Без історичної самосвідомості не може бути ні розвинутої культури, ні здорової моралі, ні людської гідності.

Історія, як відомо, це процес не ізольований від інших діючих законів у об'єктивному світі. Історичні події — як давні, так і новітні — органічно вписані в контекст планетарного і космічного середовища, котре безпосередньо впливає на життя і вчинки індивідів, народів, груп, суспільних структур тощо. Інакше кажучи, глобальний аналіз історії можливий лише при всеоб'ємному застосуванні теорії біосфери і ноосфери — цього дивовижного, як і Фройдів психоаналіз, епохального відкриття XX сторіччя.

Літописи України цілком надаються до відповідного археографічного і евристичного застосування. Чи то йдеться про всілякі знамення, так звані дива, чи то про незбагненні чудеса природи, ми бачимо, що в літописах вони тісно пов'язані з історичними фактами і подіями. Питається: так що це — космічна закономірність чи звичайна фіксація типових ноосферних знаків?

Термін ноосфера (лат. noos — "розум" + сфера) завдяки авторитету академіка В. І. Вернадського (1863 – 1945) вперше прийшов у 20-х роках із Франції. Під дією космічної і земної енергій формується біосфера — планетарна колонія поширення життя, взятого в минулому, теперішньому і майбутньому. Потім під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан — ноосферу (сферу розуму). При цьому така перебудова біосфери — натуральний природний процес. Володимир Вернадський вважав, що всяка творчість — реальна енергетична сила, а наукова думка — планетне явище, яке безпосередньо впливає на хід історичного процесу і на ідеологічні домінанти. На думку вченого, наукова праця — геологічний фактор, зумовлений розвитком біосфери.

Сучасна наука продовжує поглиблене дослідження біосфери і ноосфери, згадаймо хоч би так звані торсинові ("скручені") поля, що сприяють моментальному поширенню будь-якої інформації. Пов'язуючи в одне ціле всі рівні природної ієрархії, вони дають можливість природним чином пояснити багато незрозумілих досі явищ. Окрім того, торсинова теорія світобудови передбачає безперервне накопичення інформації у Всесвіті, її миттєве поширення і можливість зчитування розумною істотою в будь-якій точці Космосу. Ба більше, за законами голографії (винахід недавньої пори), будь-яка матеріальна мікроскопічна структура містить і уможливлює відтворення інформації про всю світобудову.

Локальні психічні утворення з належними вакуумно-флуктаційними властивостями, прив'язані до окремого індивіду або групи, не зникають цілковито після смерті і акумулюються в околицях Землі, Сонячної системи і, можливо, далеко за її межами. Щоб переконатися в цьому, досить поглянути на внутрішній феномен — сновидіння. Наперекір закономірним відчуванням і сприйняттям, ми бачимо себе уві сні мовби зосторонь. Отже, душа — енергетична структура локального порядку — може, саме через те після смерті людини покидає тіло і деякий час (перші 9 днів) перебуває поблизу нього, продовжуючи жити напівсамотнім життям, і тільки через 40 днів зливається із загальним енергоінформаційним простором Всесвіту. Таким чином, як бачимо, у наявності прямий зв'язок із Космосом, який, відповідно до властивих йому об'єктивних закономірностей, програмує, власне, схему взаємодії відсталого, живого і психічного. Інакше кажучи, і в Космосі, і в безмежному його енергоінформаційному полі наявні канали постійного взаємозв'язку з усім живим і розумним. До речі, це явище завжди усвідомлювалося, діставало закодоване вираження у розмаїтих видіннях і знаменнях, поставало у вигляді одкровень, інтуїтивних творчих осяянь та екстазу.

Глибинне енергоінформаційне поле Всесвіту кодує і зберігає у вигляді голограм будь-яку інформацію, що надходить від живих і неживих структур. Але інформація не зберігається пасивно, а збирається, перероблюється і передається в потрібних дозах, у потрібний час і в необхідному напрямі. Процеси ці неможливі без неперервного енергетичного мислення й інформаційного коловороту, в русі якого виникають стійкі змістові структури, що зберігаються і передаються від одних носіїв (живих і неживих) до інших. До речі, це стосується і Слова, котре, як ми знаємо, незнищенне.

Всесвіт безперервно породжує і накопичує різної якості інформацію, включаючи і Слово. Літописці України-Руси це прекрасно розуміли. Так, у "Житії Костянтина Філософа" (Кирила) написано: "Заповідь — світильник закону і світло. Скажи мудрості: "Ти сестра моя" і розум назви рідним твоїм. Мудрість сіяє сильніше сонця, і якщо ти візьмеш її за дружину — багатьох лих позбудешся при її допомозі". У наявному сенсі Слово — розкодована інформація на фізичному рівні, включаючи і глибинний. Священні слова літописець поєднує в одному акті, зливаючи думку і слово, безпосередньо виходить в енергоінформаційне поле, звідки дістає необхідне психологічне і моральне живлення. Екстатичні акти (молитовний екстаз, благодать, катарсис, заспокоєння тощо) безпосередньо пов'язують людину з ноосферою. За такою ж приблизно схемою в ноосфері виникає позитивна або негативна спрямованість дії на об'єктивні історичні явища. Фігурально кажучи, у ноосферному плані літописи не просто словесні пам'ятки подій давно минулих літ, вони ще й матеріалізована система ноосферної інформації, яка сприяє вникненню в минуле, поєднуючи його з теперішнім і майбутнім.

Однак з погляду сьогодення в будь-якому літописі легко помітити істотні лакуни. Наприклад, у Несторовому Начальному літописі з 916 до 940 року 21 хронологічна позиція залишається порожньою: цифрами означені лише дати, натомість інформація відсутня. Трапляються різночитання тих самих подій в Лаврентіївському та Радзивилівському літописах. Це сліди безславної діяльності пізніших редакторів — на догоду. Не будемо цим перейматися, адже припасовувати історію до абстрактних схем — явище не нове. До оскомини приїлися банальні терміни "візантизм", "норманизм", "монголизм" і подібні. Суб'єктивні інтереси постали на світанку цивілізації, а може, й раніше, ніде від них не дітися. Тим часом природна реальність покликала до життя ноосферні закономірності. За їхньою допомогою, незалежно від того, чи йдеться про космічне, фізичне, біологічне, інформаційне середовище, а чи про історичні процеси, людство, спрямувавши погляд у майбутнє, так само не зводить очей як зі свого сьогодення, так і з минувшини.

Ось чому треба вивчати літописи.

● **Іван ГРИШИН-ГРИЩУК,**
м. Вижниця

МОСКВА НА ВИГАДКИ ШВИДКА!

Зовсім недавно в багатьох газетах друкувалися повідомлення на кшталт: "5 квітня 1242 р., 760 років тому, на льоду Чудського озера військо під проводом Олександра Невського розгромило лицарів Тевтонського ордену". Здавалось би, ця подія та ця особа настільки відомі, що не викликають ніякого заперечення. Насправді ж Олександр Невський не брав ніякої участі в тій Чудській сутичці. Це давня побрехенька російської історичної науки. Як казав М. М. Карамзін, звичайнісінька "домішка неправди".

Пропоную читачам разом зазирнути у ту далеку минувшину. І щоб історики не звинуватили нас у якомусь наклепі, звернемося виключно до російських джерел.

Отож, перше джерело — книжка під назвою: "Листи та папери імператриці Катерини II", видана О. Ф. Бичковим у 1873 р. Ця книжка зберігається у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського у Києві. У ній на сторінках 115 – 136 міститься праця Катерини II під назвою: "Размышления о проекте истории России XVIII века, написанныя собственноручно и сохранившиеся в черновом подлиннике". І що цікаво: "Роздуми…" подані французькою мовою — без перекладу російською. Такий собі нонсенс із присмаком таємниці. Отож читаємо: "Коли татари повернулись, то не з боку Дону (я думаю, що вони були зайняті завоюваннями в Сибіру і вздовж Волги у Булгар), і там вони потрапили в землі нащадків Георгія, які не були об'єднані ні між собою, ні з іншими гілками роду. За місяць були підкорені п'ятнадцять міст на Оці і на Волзі. Святий Олександр Невський тоді тільки народився, йому було 5 – 6 років".

Сподіваюся, що читач розуміє: йдеться про 1237 рік, коли хан Батий прийшов у Ростово-Суздальські землі, — Катерина II це засвідчує. Отож, у 1237 році Олександрові, т. зв. Невському, було лише 5—6 років, себто народився він десь у 1231 – 1232 роках. А тепер уявіть собі полководця 10 – 12 років, який у 1242 році керував Чудською сутичкою. Нісенітниця! Між іншим, у російських джерелах про рік народження Олександра написано: "около 1220 или 1221 года".

А ось іще одне. Хан Батий, як відомо, народився у 1208 році. Хто хоче в цьому переконатися, може зазирнути до Великої Радянської Енциклопедії (третє видання, том III, сторінка 46). Отож його син Сартак міг народитись десь близько 1228 – 1232 років (мова про першого сина). Я вдаюся до цього підрахунку тому, що ніде у московсько-російських джерелах ви не знайдете точної дати народження хана Сартака, який володів Ростово-Суздальською землею десь з 1250 до 1257 року. Річ у тім, що син Батия — Сартак та Олександр, себто Невський, були андами-побратимами, що давали клятву на крові: обидва різали собі руки, цідили кров до келихів, потім, змішуючи її з кумисом, пили по черзі; дивились на сонце, промовляючи слова вічної клятви, як велів звичай. Між іншим, сам Чингісхан давав таку клятву та мав анду Джамуху. Хто хоче про це дізнатися більше, може прочитати цікавий художній роман Ісаї Калашнікова "Жорстоке століття", видання 1985 року.

Зверніть лише увагу: андами можна було стати тільки в дитячому та юнацькому віці, тобто до 16 років. Бо з 16 років юнак-монгол ставав дорослою людиною. Про це теж повідомляє професор Л. М. Гумільов у своїй книзі " В поисках вымышленного царства", на сторінці 209.

Зрештою, в 1246 році у хана Батия побував посол Папи Інокентія IV Плано Карпіні, який у своїй книзі "Історія монголів" пише: "І після неодноразової вказівки йому (Чернігівському князю Михайлу — ***В. Б.***) поклонитися і його небажання вищезгаданий князь (хан Батий) передав йому через сина Ярослава, що він буде вбитий, якщо не поклониться". Ця фраза наведена зі стор. 29 книги Джіованні дель Плано Карпіні "Історія монголів", виданій у Москві в 1957 році. А далі на сторінці 252 дано пояснення, що йдеться про Олександра, так званого Невського. Тобто, у 1246 році Олександр ще не був князем, а перебував у тому віці, коли юнака величали "сином князя Ярослава".

Ми повинні чітко зрозуміти, що держава Чингісхана мала діючі закони, які називались Яса Чингісхана. І Московія, що була складовою частиною імперії, ніколи не становила винятку з тих законів. А діяла Яса Чингісхана в Ростово-Суздальській землі з січня 1238 року, з дня захоплення. Згідно Яси, ні один старший князь не міг отримати "ярлик" на князівство, якщо не передавав в аманати (заручники) свого старшого сина, першого за чергою спадкоємця. Все, що підноситься інакше, — це московські "домішки неправди". Закон для Москви не робив винятків! Про це чітко писали і Плано Карпіні, і Рубрук, що перебував у Золотій Орді в 1253 – 54 роках. Я вже не кажу про Рашід-ад-діна та збірники В. Г. Тизенгаузена, де чітко прописані закони, що діяли в імперії Батия.

Так ось: вже на початку 1238 року князь Ярослав Всеволодович надів ярмо на шию та поповз до ніг хана Батия, аби отримати "ярлик" на Володимирське князівство. А перед тим мусив передати ханові в аманати (заручники) свого старшого сина Олександра, т. зв. Невського. Вже в січні 1238 року до Володимира ханом Батиєм був призначений "великий баскак", а по удільних князівствах — "малі баскаки", які правили Ростово-Суздальською землею. Послухаймо нашого великого земляка Миколу Білозерського. У своїх архівах, що зберігаються в Національній бібліотеці України, він залишив такі слова: "Баскаки. В Росії після підкорення її Моголами були баскаки, а у Володимирі-столиці Великого Князя — Великий Баскак. Вони — головні управителі в підкорених державах: мають військо та ін.".

І перебував Олександр при сім'ї хана аж до 1252 року, коли отримав "ярлик" з рук свого анди Сартака на Володимирське князівство. А було Олександру в 1238 році всього десь близько восьми років. Тому і написав великий свідок Плано Карпіні, що в 1246 році бачив у хана Батия не князя Олександра Невського, а лише — "сина князя Ярослава".

Сподіваюся, читач розуміє, що, проживаючи з 1238 року при сім'ї хана Батия, Олександр саме в ті роки побратався з Сартаком, вивчив тюркську мову, якою розмовляли в Золотій Орді, та став довіреною людиною хана Батия. Бо хан Батий, приймаючи послів, ні до кого з них не звертався особисто, навіть тоді, коли посли знали тюркську мову, а тільки через довірену, сотні разів перевірену людину. Хан вважався намісником Бога на землі, тож не міг спілкуватись з простим смертним. Про це чітко мовлять всі стародавні джерела.

Такою довіреною та наближеною до хана Батия людиною у 1246 році був побратим його сина Сартака — Олександр, юнак, десь близько 14–15 років за віком. І вигадана Москвою брехня про Олександра Невського та його битви — звичайнісінька нісенітниця.

Володимир БЕЛІНСЬКИЙ

●

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА — НАЙВІДОМІША В СВІТІ КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту “Квітуча калина” (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім’я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам’ять про рідний край, любов до нього перелилася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. Із тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження… Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної кролевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім’я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей… Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її “зрізали” на екзамені з російської мови, — як дочку священика.

Та пощастило їй того-таки 1940-го вступити до Львівського університету — на українську філологію. Вона була щаслива!

Із приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священицьку посаду. Сім років Чепліївка не мала церкви (бо її перетворили на “клуб”). До християнського свята Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов’язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім… Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невільничої лікарні… А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти з впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Госляр, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля… І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі “ДіПі” п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга “В німецькій неволі” (1998). Це книга про те, як “остарбайтерів” виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли “тимчасово переміщених осіб” повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?.. У травні 1947 молода сім’я Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильній фабриці у місті Брадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Брадфорді філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українознавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафій українських церков. Стала Віра Смерека й одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Брадфорді. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою “Вічний вогонь”. Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м’які, ненав’язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідування християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала “радянська школа”. Про це довірливо розповідає письменниця у повісті “Христос воскрес”. А також в оповіданні “Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві”. А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот.

Пані Віра, як свідчать нариси, побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашій письменниці проблема релігійної роз’єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі “Велич Рима”. Вона пише: “З побожністю вклоняюся святим місцям і думкою лину в новітні часи… Екуменічний рух — це єдність у Христі… Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим… Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття… Навіщо цей штучний поділ має роз’їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?.. Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті”.

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Віра і англійські традиції, але рідне у неї завжди і скрізь на першому плані. До речі, про життя українців Британії і свої тамтешнє життя готує Віра Смерека свою нову книгу, яка має робочу назву “З берегів Англії”.

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. Із цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщину і на Закарпаття, де Віру з любов’ю називають “закарпатською невісткою”.

Із весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, довголітній голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Брадфорді, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв’язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидають її книжки. Кілька примірників прислали закарпатці кролевецьким просвітянам — міському об’єднанню ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок центральній райбібліотеці, краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славну землячку в районній та обласній газетах.

У своїх листах кролевецьким просвітянам п. Віра не раз зізнається: “Кролевець — моє найрідніше місто”. Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

●

ПАМ’ЯТЬ

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

На початку 90-х мені довелося працювати в газеті “Кам’янець-Подільський вісник”, де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, вийшла заміж... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв’язок перервався. І тоді я попросив Анжелу Кисіль-Райлі передати вітальну поштівку з нагоди 80-річчя славної діячки української сцени у діаспорі. Завдяки їй вітальна листівка знайшла адресата і, як пише у листі до мене чоловік Оксани Вікул, письменник і богослов Олександр Воронин, “дуже гарно відсвяткували її ювілей”, але 21 вересня Господь покликав її у вічність.

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам’янці-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край любов’ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам’янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір’ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подєбрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарській академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне —більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилась танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на Всеслов’янському з’їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевницях 1937 року, коли вона з успіхом імпровізувала “козачка”. Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. “Танець — це чиста радість, — говорила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то… здавалося, що лечу до України…”

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. Із власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи “Українського сокола”, метою якого було показати, як саме можна опрацювати українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з “Ночі перед Різдвом” М. Гоголя. Використала музику з “Різдвяної ночі” М. Лисенка. З’явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року створила ще один хореографічний твір “Невдале побачення”, до якого також використала музику композитора М. Лисенка, — твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса “Катерина”. Оксані запропонували поставити до неї танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксанині задуми щодо хореографії “Катерини” повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Міннеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витримала-таки — переїхала до Нью-Йорка. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — “Останній вальс”, “Бублейниця”, “Свято княгині Ольги”, “Подолянка”… Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомагала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

…Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам’ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх творів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
“Просвіта”,
м. Хмельницький

●

НАРИСИ З МІСТА ДРІМАЮЧИХ ЛЕВІВ

Міська ратуша

Продовження.
Початок у числі 41 за 2002 р.

У княжому Львові була німецька колонія, що вже за часів Лева мала свого війта (голову). Як польський король Казимир зайняв Львів, він надав німецьким міщанам нові привілеї, а передусім дозволив їм закласти укріплене місто над Полтвою. Осередком нового міста став теперішній Ринок, визначений у вигляді великого квадрата. А завершувалося місто мурами і ровами при вулицях: вали Гетьманські (тепер проспект Свободи), вали Губернаторські (сквер між Підвальною та Винниченка), вулиці Скарбківська (Лесі Українки) та Собєського (братів Рогатинців). Першу Ратушу заклав князь Володислав Опольський у сімдесяті роки чотирнадцятого століття. Кілька разів споруда горіла.

Найвеличнішою у старій ратуші була радна зала, де збиралася міська рада. До ради належали найбагатші міщани, "патриціят" міста, самі католики, німці та поляки. Українці майже двісті років вели судовий процес із містом, аби їх допустили до ради. Лише 1745 року цей процес закінчився щасливо і до міської ради увійшов перший українець Юрій Коцій.

За ратушевим будинком стояла стара вежа заввишки 58 метрів. На верху вежі був польський герб і під ним гербовий лев, який зберігся донині. У 1672 р. під час сильної бурі лев упав із вежі, і це уважали лихим знаком для міста. Справді, того ж року прийшла на місто турецька облога. На ратушевій вежі вже від 1404 року був годинник. Теперішній годинник походить з віденської фабрики і свою службу несе з 1851 року.

У ратуші була також міська в'язниця. Легші винуватці сиділи в кімнатці над так званою скарбівницею. Але були й підземні в'язниці: "Доротка", "Під ангелом", "Татарня". Під сторожею тут перебував серед інших і гетьман Юрій Хмельницький.

По західній стороні ратуші, де нині одна з чотирьох міфологічних скульптур, був так званий прангер, місце, де виконували смертний вирок. Скульптурна фігура складалася з двох постатей. Жінка із зав'язаними очима з мечем в одній руці та терезами в іншій — справедливість, та чоловік із піднесеним мечем — кат. Тут було страчено, зокрема, молдавського князя Томшу. Цікаво, що він попросив ката учинити вирок своїм бойовим мечем. Кат виконав волю. Тут же поклав голову Іван Підкова. А пам'ятник славному козакові зсунуто ближче до пр. Свободи.

Нинішнього вигляду набула ратуша в середині дев'ятнадцятого століття. Під час революції, що охопила Австрійську державу, в 1848 р. поляки намагалися захопити Львів. Ринок зайняла польська національна гвардія. У ході артилерійського обстрілу вежа запалала, баня з тріском упала, з нею — годинник і ратушеві дзвони. Відбудовано ратушу 1851 року, але вежу полишили без бані, без закінчення, у вигляді величезного комина висотою 65 метрів. На цю висоту нині мають змогу піднятися туристи, аби помилуватися архітектурним ансамблем кам'яниць площі Ринок, цим своєрідним музеєм просто неба.

Знайомство почнемо із наріжного будинку, що виходить на площу на перетині вулиць Ставропігійської та Друкарської. Це музей-аптека. Тут, поруч із сучасною фармакологією, сусідує давня. Стеля однієї з кімнат прикрашена поліхромними розписами роботи віденських майстрів першої половини XIX ст. з алегоричними зображеннями чотирьох "праелементів Всесвіту": води, вогню, землі, повітря. Із колишнім власником однієї з найстаріших аптек (зведена 1735 р.) львів'яни пов'язують цікаву легенду. Свого часу належала вона відомому українському меценатові та аматору мистецтва Михайлу Терлецькому. А ще він "хворів" грою в карти. Зазвичай фортуна йому не усміхалася. Одного разу несподівано виграв три злотих. Заможний аптекар вирішив відсвяткувати "перемогу". Дорогою він збирав своїх знайомих і водив кав'ярнями, пригощаючи та проголошуючи своєрідну лекцію про таємниці картярства. Коли оповідь закінчувалася, він видавав радісний звук, що нагадував блеяння кози. Так повторювалося кілька разів, аж доки хтось із дотепників не зауважив, що таким чином, переходячи від кав'ярні до кав'ярні, вони водять "козу". Варто додати, що того разу Терлецький стратив на забаву 30 злотих… Так ніби й з'явився цей вислів. А що шанувальників таким чином побавитись у Львові ніколи не бракувало, то це знає навіть найдрібніший…

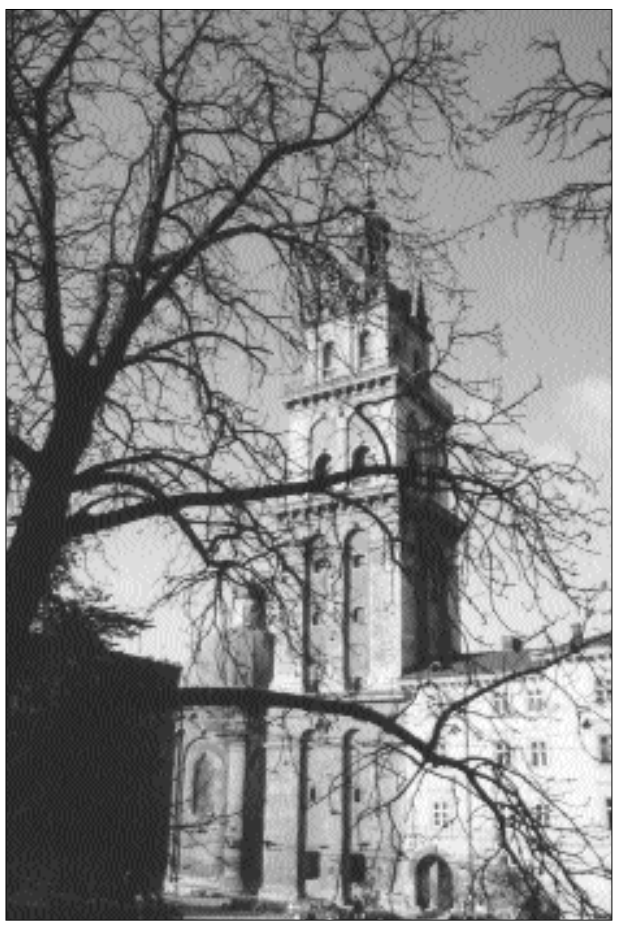

Успенський собор

З давніх часів нумерація будинків на площі Ринок не велася, тому й визначалися кам'яниці за прізвищами тих людей, котрі ними володіли. Найкраще збережена східна сторона. Кам'яниця № 2 (ріг Ставропігійської вул.) — типова пам'ятка стилю пізнього ренесансу. Збудована з каменю, як усі тодішні кам'яниці, поділена на поверхи виступаючими карнизами. Наріжні частини має з кам'яних деталей, що складають на кожному поверсі різні узори. Входові двері в різьбленому порталі, вікна у різьблених кам'яних рамах з головками ангелів. Цей дім був власністю внука флорентійського різьбяра Бартоломея Бандінеллі — купця Роберта Бандінеллі, котрий 1629 р. заснував першу пошту. Щосуботи 21 поштар вирушав за двома напрямками: на Замостя, Люблін, Варшаву, Торунь, Гданськ і на Ярослав, Ряшів, Тарнів та Краків. З тих часів кам'яницю й звуть "дім Бандінеллі".

Так званий "чорний дім" № 4, побудований 1577 р. "італійцем" Петром Красовським, який мав українське походження. А означення "італієць" дістав від того, що зводив будівлі у формах італійського Відродження. Зі всіх споруд ця найбагатше декорована. Цілий фасад зложений з тесаних частин, портал і вікна багато різьблені, переважно рослинним орнаментом.

Найбільша за розмірами кам'яниця № 6 — так званий дім Костянтина Корнякта. Родом був він із Греції, збагатився на оренді митниць у Галичині. Уславився як меценат Ставропігії, поставив своїм коштом вежу Успенської церкви і каплицю Трьох Святителів. Величава кам'яниця має характер палати, значно більшої за сусідні. Замість трьох звичних вікон має по шість. Збудована з великим смаком, без надміру прикрас, вважається найпривабливішою пам'яткою львівського ренесансу. Фасад будинку прикрашений ренесансною орнаментикою. Вхідний повнолукий портал обрамлюють дві коринфські колони, між якими зависає подвійна квіткова гірлянда, що в центрі підтримується маскою лева. Своєрідне обличчя має внутрішній двір. Обрамлений з трьох боків галереями відкритих балконів, нагадує куточок Італії. Не випадково серед львів'ян так званий "італійський дворик" — одне з улюблених місць, де за запашною кавою ведуть неквапні бесіди.

Свого часу будинком володів рід короля Собєського, згодом його викупило місто під музей історії, який нині тут і є.

Дім № 9 від XIV ст. — власність римо-католицьких архієпископів. Мешкав тут великий князь Свидригайло, відомий з пізнішого повстання проти Ягайла. В цій кам'яниці 1673 р. помер король Михайло Вишневецький, останній нащадок українського магнатського роду, що спольщився.

Кам'яниця "Просвіти" (№ 10) займає місце кількох будинків. Від Ринку був тут у XVI ст. дім поета Шимоновича, позаду від Бляхарської — дім Семковичів, потім Торошевичів, між ними ще інші будівлі. Підземелля кам'яниці мають сліди готичної будови, партер — ренесансний, монументальна брама має означений рік будови — 1659. Нинішнього виду надав колишній власник князь Станіслав Любомирський, що близько 1760 р. з'єднав кілька будинків і на них вибудував палату в стилі рококо.

Південний бік Ринку значно перебудований. Зі старих домів найліпше зберігся № 14, в ренесансному стилі, з тесаного каменю, пізніше обтинькований. Над входом — венеціанський лев з відкритою книгою із 1600 р. Жив тут Іван Массарі, венеціанський купець і консул.

Західна частина, на розі Катедральної площі, має дім № 23, побудований 1630 р. для родини Шольців-Вольфовичів. Фасад поділений карнизами на поверхи, має також прямовисний поділ іонійськими й коринфськими пілястрами, в розі другого поверху — кам'яна різьба Богоявлення.

Дім № 29 колись був власністю Кампіянів. Бурмистром Львова спочатку став Павел Кампіян, який на бідах міста збив собі чималий капітал. Згодом його "перевершив" син Мартин Кампіян, який теж став бурмистром і швидко розбагатів. Як і батько, продовжуючи позичати місту гроші, він отримав у заставу частину міської власності. Вінцем фінансового опанування міської економіки стало перекуплення 1627 р. 20-тисячного боргу Львова перед єзуїтами. Він фактично перетворився у диктатора галицької столиці. Але через рік відбувся судовий процес "Місто проти Кампіяна". Закінчився він ганьбливим звільненням з посади бурмистра, а також позбавленням міських прав. Зловживання владою в ті часи не залишалося безкарним. 16 червня 1578 р. із підземелля кам'яниці, де була одна з міських в'язниць, вивели на страту Івана Підкову.

Пізніше будинок цей став власністю львівського поета й історика Зиморовича. Близько 1770 р. перебудований у стилі цісарства. Тодішній власник його, комендант міста Феліціян Коритовський до будівництва залучив гайдамаків, які відбували покарання у Львові. 1803 р. постала тут перша львівська цукорня швейцарця Домініка Андріолі — звідси й назва перехідного пасажу в цьому будинку.

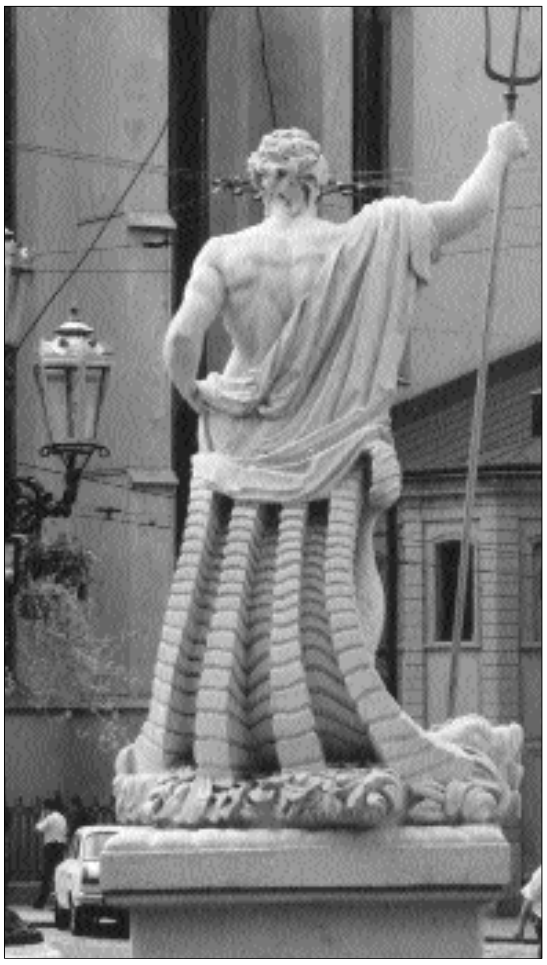

"Нептун" на пл. Ринок

Найбідніша старими будинками північна сторона Ринку. Дім № 36 побудований близько 1781 р. Належав він "Народній торгівлі". Це перша споживча кооперативна торгівля на західноукраїнських землях. Метою її було постачання оптом закупленого матеріалу з перших рук і навчання українського населення вести власну торгівлю. 1939 р. радянська влада націоналізувала майно "Н. Т." і включила її організацію в систему державної торгівлі.

Окрасою площі Ринок є чотири скульптури, розташовані з чотирьох кутів. Чотири ампірні фонтани (початок XIX ст.) зі статуями Нептуна, Діани, Адоніса та Амфітрити належать талановитому скульптору Вітверу. Стилізовані світильники встановлені тут понад 100 років тому. Зупинилися ми лише на окремих характерних спорудах. Загалом же тут налічується 44 кам'яниці. І кожна з них має свою історію, неповторне обличчя.

(Далі буде)

Олесь ГАНУЩАК

Вірменський собор

НАРИСИ З МІСТА ДРІМАЮЧИХ ЛЕВІВ

Продовження.
Початок у числі 41 за 2002 р.

Перші вірмени прибули до Львова у другій половині XIII ст. Сам Данило Галицький закликав до міста відомих своєю майстерністю вірменських ремісників. Мешкали вони спочатку в районі сучасного Підзамча. Але після завоювання Львова Казимиром III змушені зійти до колишнього Низького замку. Тут і виникла вірменська колонія з центральною вулицею Ормянською (від польського ormjani). Проявили себе вірмени ще й з іншого боку. Купці з Кавказу відігравали провідну роль у дуже прибутковій торгівлі міста з країнами Сходу. Їхні каравани сягали Стамбула, Каїра, Олександрії, Багдада. Товари зі східних і південних країн на львівському ринку називалися вірменськими і дуже високо цінувалися. За свідченням іноземних мандрівників і гостей, забудова Вірменської вулиці, як і площі Ринок та вулиці Руської, була однією з найкращих, з найцивілізованіших. Уже в XV ст. вулиця мала кам'яний брук, водопостачання та зливну каналізацію.

Були в історії й трагічні сторінки. 1527 р. на сусідній Театральній вулиці спалахнула пожежа в пивоварні. Вона перекинулася на Вірменський квартал, звідти — на все місто. У результаті загинув цілий готичний Львів.

Центром громадського життя колонії був Вірменський собор. Ансамбль складається із собору, власне, приміщення колишнього жіночого монастиря та палацу вірменських архієпископів. Це одна з найдавніших споруд Львова, що є унікальним зразком національної вірменської архітектури. Масивні стіни (товщина 140 сантиметрів), складені з грубого коленого каменю, мали зовнішнє і внутрішнє облицювання з тесаних кам'яних плит. Донині під бляшаним покриттям дахів ще збереглися такі фрагменти, котрим понад п'ять століть. Унікальна конструкція купола: в його основі — пустотілі ребра, викладені з випалених глиняних глечиків. Загалом собор зазнавав постійних змін, викликаних потребою розширення приміщень та їх реконструкції після частих пожеж.

У січні 2001 р. після тривалої перерви, викликаної "реконструкцією", відновилося в соборі богослужіння. Дехто схильний стверджувати, що це було пов'язано з візитом Івана Павла II. Мабуть, що так воно насправді… Бо Папа відвідав-таки оновлений собор.

Од Вірменського собору в глибину вулиці ми виходимо до Домініканського. Але спочатку можемо зупинитися в одній із двох затишних кав'ярень. Власне, "На Вірменській" — одне з улюблених місць львівських художників. До "Арарату" можуть завітати поважніші відвідувачі, котрі знаються на правдивому вірменському коньяку.

А неподалік будинок № 23 — один із найцікавіших взірців львівського ампіру. За винятковий своєрідний декор його йменують "домом пір року". Весь фриз між верхніми поверхами займають багаті пластикою символи знаків зодіаку. Та найбільший інтерес викликають рельєфи в нішах другого поверху — перший у львівській світській скульптурі зразок використання жанрових сюжетів з життя галицького селянства. Рішуче відступивши од класичних традицій, талановитий український скульптор Гаврило Красуцький, узявши за основу народні типи та костюми, створив сцени праці та розваг селян у різні пори року. В середній ніші — зображення Хроноса, що відраховує скороминущий час.

Замикає вулицю один із авангардових артклубів міста — культурно-мистецький центр "Дзига". Тут можна придбати, на відміну од згаданого "вернісажу", правдиві твори мистецтва. Ціни "кусаються", але ж мистецтво направду потребує жертв…

Гості міста не оминають і майдан, затиснутий між театром ім. Марії Заньковецької, Будинком офіцерів і Преображенською церквою. Колись тут стояли монастир і костел св. Трійці, що належав чину тринітаріїв. Цікаво, що в народі називали їх "ослячими братами", оскільки за статутом вони зобов'язані були пересуватися на віслюках. Займалися вони викупом бранців із турецької неволі. 1783 року монастир потрапив під так звану секуляризаційну реформу, запроваджену австрійським урядом, у результаті якої був закритий. Реформа ця передбачала конфіскацію власності церков, костелів і монастирів та передачі її державі. Так, до речі, тоді було закрито 28 храмів. А на місці монастиря постав 1784 року університет, у якому згодом "оселився" "Народний дім". Нині ж цей майдан міська влада віддала митцям. На "вернісажі" можна придбати якусь дрібничку на згадку про Львів, або ж "шедевр" невідомого майстра пензля.

* * *

Монастир домініканців із костелом розташований на тому місці, де згідно з легендою мав свій терем князь Лев. Його дружина Констанція наприкінці XIII ст. запросила до Львова домініканців. Спочатку спорудили для них невеличкий дерев'яний монастир, а 1405 р. — костел Божого Тіла. Але за три роки він згорів. Його в готичному стилі відбудували згодом з каменю та цегли. З костелом пов'язано драматичну історію Гальшки Острозької, княгині, котра отримала великий спадок родини Острозьких після смерті батька. Чимало виявилося охочих залицяльників, які прагнули поправити фінансовий стан. Хоча дівчина не поспішала заміж, її силою повінчали з магнатом Лукашем Гуркою. Однак мати Гальшки, Беата, не погодилася з намаганнями небажаного зятя. Під покровительством матері короля втекла з донькою до Львова і заховалася у монастирі домініканців. Під виглядом старця у монастир пробрався князь Симеон Слуцький, за котрого мати прагнула віддати доньку. Тут же вони й повінчалися. Але розлючений Гурка почав справжню облогу. Зрештою, перекривши труби водогону, змусив оборонців здатися… За рішенням короля, котрого вона чекала під вартою на Високому замку, Гальшку було повернуто Гурці. Однак

"Діана" на пл. Ринок

нещасна княгиня так і не визнала його своїм чоловіком, а за кілька років, морально знесилена, померла у польському замку Шамотули. Донині тамтешні мешканці показують "вежу чорної княгині". Так звали Гальшку, бо ходила вона завжди у чорному вбранні.

1707 р. у трапезній монастиря Петро I підписував угоду з польською шляхтою про спільну боротьбу проти шведів. Нині тут їдальня поліграфічного училища. У середині XVIII ст. костел знесли, а на його місці спорудили новий у стилі бароко. На фасаді костела — герб домініканців: пес лежить на книзі, тримаючи в зубах палаючий смолоскип. Річ у тім, що латиною слова "domini canes" означають "пси господні". Згідно з легендою, свого часу матері Домініка де Гусмана, який заснував орден, перед пологами явився янгол і сповістив, що народить вона смолоскип, який спалить ворогів святої віри. Книга — символ Святого письма. Нині в костелі розташований Музей історії релігії. Храм же віддано віруючим. Тут можна почути чарівні звуки одного з трьох діючих у Львові органів.

* * *

Від площі Ринок вулицею Сербською виходимо до Староєврейської. Це так званий район колишнього "жидівського гетто". Впирався він у вулицю Братів Рогатинців. Найдавнішою пам'яткою тут вважаються фрагменти зруйнованої синагоги "Золота Роза". У давніші часи тут "оселився" перший у місті будинок розпусти. Один бергамський купець через Львів возив до Європи транспорти рабинь. 1472 р. таким чином потрапило до міста п'ять невільниць. Дорогою в работоргівця скінчилися гроші, аби продовжувати мандрівку далі, він змушений був позичити певну суму, а, власне, "відробляти" борг залишив рабинь. Пізніше ще один бордель виник неподалік на вул. Руській, 20, де нині банк "Львів". Відомий у Європі був і лупанар (будинок розпусти) "На Містках". Загалом, з часом секс-індустрія у Львові набула розвитку, незважаючи на те, що жорстоко каралася. Заповзятливі жидки, а здебільшого вони спеціалізувалися на сутенерстві, почали "вербувати" й місцевих красунь. Із розширенням сітки "будинків кохання" ціни на подібні послуги значно впали. Зокрема, один із мандрівників згадував, що сеанс "інтиму" 1735 р. коштував 12 грошів, тоді як муляр заробляв за день 30 грошів.

В італійському дворику

Та повернімося до "Золотої Рози". Існує кілька легенд, пов'язаних із спорудженням цієї синагоги. За однією версією, фундатор синагоги Ісак Нахманович мав пожертвувати свою доньку Розу за дозвіл на спорудження її. Інша стверджує, що це Роза сама викупила в єзуїтів синагогу ціною своєї честі, після чого наклала на себе руки. Як би там не було, а без традиційної торгівлі жіночим тілом, як бачимо, не обійшлося. Ще одна цікава деталь передувала побудові синагоги. Місто не давало дозволу на спорудження будівлі такої висоти, як хотів Нахманович, бо вона перекривала б сусідні православні храми. Хитрі євреї опустили підлогу на кілька метрів нижче землі. Простояла синагога до 1941 року. Під час окупації німці її підірвали. Залишився фрагмент стіни, від котрої, сподівається єврейська громада, постане нова синагога.

* * *

У цьому місці можемо зробити ще одну паузу в мандрівці. Навпроти одна з найстаріших львівських кав'ярень — "Під вежею". Унікальність її в тому, що у нижньому залі (пивниці) збережено фрагменти оборонного муру. Як і кожна в місті, ця кав'ярня має своє обличчя, своїх завсідників. Загалом же, недарма ще один із мандрівників зауважив, що Львів більше пив, ніж їв. Але ж не забуваймо й іншого філософа, котрий стверджував, що обов'язковими ознаками цивілізації в місті мають бути шинок, тюрма і кладовище…

* * *

Цікавий будинок № 20 на вул. Руській. Збудований він для страхового товариства "Дністер" у стилі сецесії з широким використанням елементів українського народного орнаменту та кольорових керамічних вставок. Був тут спеціальний зал для театральних вистав. Зокрема, саме тут 1907 р. уперше поставили "Украдене щастя" Івана Франка. Тут же у 1908 р. дебютував славетний режисер і актор Лесь Курбас. Він поставив п'єсу "Євреї" та виконав у ній головну роль. Містилося в будинку і спортивне студентське товариство "Україна". При ньому організували першу в Україні хокейну команду "СТ Україна", а її воротар М. Скрипій (прізвисько "Тигр") першим у світі використав захисну маску, змайструвавши її з солдатської каски та дротяної сітки. Нині тут розташовані поліклініка та спортивний зал.

* * *

Перлина архітектури епохи Відродження — знаменитий ансамбль Успенської церкви. Перебував він під патронатом Ставропігійського братства, котре обстоювало вихід з-під юрисдикції місцевих священиків задля безпосереднього підпорядкування патріархатові. Відстоювали братчики й інші інтереси. Так, упродовж ста сорока (!) років тривав процес проти міста за рівність українських міщан у правах з іншими городянами. Аж 1745 р. (ставропігійці розпочали його 1599 р.) українців допустили до всіх міських урядів, ремесел і цехів.

Були тут також бібліотека, школа, музей, друкарня. У 1918 р. саме тут відбулися засідання Української Національної ради, що перетворилася на парламент Західноукраїнської Народної Республіки. За її рішенням 1 листопада 1918 р. вперше над Львовом замайорів синьожовтий прапор. На ратушу його підняв січовий стрілець Степан Паньківський.

Як і в давні часи, нині до Успенського ансамблю входить сама церква, вежа (дзвіниця) Корнякта та каплиця Трьох Святителів. Церкву збудовано приблизно в середині XIV ст. Кілька разів вона горіла, відновлювалася, переважно за кошти членів Ставропігійського товариства. До спорудження останньої (четвертої, котра постала 1629 р. й існує донині) долучилися молдавські господарі, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний і навіть російський цар Федір Іванович.

При головній церкві є окрема каплиця Трьох Святителів, фундації Корнякта, побудована 1590 р. Після пожежі у 1671 р. її обновили за кошти грецького купця Балабана, про що свідчить дошка, вмурована над входом. Тому каплицю іноді називають Балабанівською. Окремо обіч церкви стоїть на квадратній основі вежа. Її висота з хрестом близько 66 метрів. Вважається найгарнішою дзвіницею Львова. Зі всіх львівських дзвонів тут — один із найповажніших "Кирило" (2 метри в діаметрі та 4 тонни ваги). Первісно "Кирило" був вилитий наприкінці XIV ст. "Прославився" дуже гучним голосом. Він виспівував так дзвінко, що заглушував своїх конкурентів із навколишніх костелів. Це не дуже подобалося католикам. За право його звучання братчики навіть судилися з магістратом 1594—1595 рр. Процес виграли на користь "Кирила". Але пізніше спіткала його гірка доля. 1779 року удар під час грози блискавки був настільки потужний, що частина вежі згоріла, а дзвін розплавився. За чотири роки його відлили заново (український майстер Ф. Полянський) і тепер він знову голосно веде свою пісню, нагадуючи, хто у Львові господар.

(Далі буде)

Олесь ГАНУЩАК

УКРАЇНА І ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: ПОЄДНАННЯ НЕПОЄДНУВАНОГО?..

Постколоніальне українське суспільство віднайшло собі досить цікаве хобі: спочатку витворення, а потім активне руйнування передвиборчих фантомів найрізноманітнішого ґатунку — від розвінчання "паперових" партій. Складається враження, що саме такі проблеми найбільше "болять" кожному пересічному українцеві. Якось само собою сталося, що інші питання повсякденного українського життя витісняються на маргінеси суспільної думки. Як, наприклад, такі "прості й звичні" вже для нас проблеми, як масова жіноча проституція і рабство, в яке потрапляють громадяни України; соціально незабезпечена старість; наявність великої кількості дітей-бомжів; злиденна зарплатня більшості держбюджетників тощо.

ГЕНДЕР — НЕ СУТО „ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ"

Отож, видається незайвим нагадати, що й зазначені вище проблеми потребують свого розв'язання. Зокрема, "малопопулярна", "надумана" (за твердженням деяких досить авторитетних особистостей в українській культурі та політиці) проблема, пов'язана із соціальним статусом українського жіноцтва, що отримала модну назву "ґендерної". Хоч насправді ґендерна тематика — це зовсім не суто "жіноче" питання, оскільки в європейській та американській традиції під ґендерною розуміється проблематика, пов'язана зі сферою соціального існування статей, тобто стосунків реальних чоловіків та жінок. У нас же ця тема якось на рівні колективного несвідомого сприймається лише як сфера "існування" жінки. Очевидно, за усталеною мовчазною довголітньою звичкою вважати всі інші сфери суспільного існування чоловічими.

Не будемо переобтяжувати увагу читачів, наводячи знов і знов раціональні аргументи на користь необхідності утвердження в українському суспільстві принципів ґендерної рівності та права жіноцтва бути предметом наукового (і не лише!) дослідження ще за життя, а не тільки у стані археологічних знахідок на території України. Не тому, що бачимо тут значний прогрес. На жаль, маємо сьогодні ситуацію якраз "з точністю до навпаки". Проте, треба все ж колись переходити від теорем, які в цивілізованому світі давно вже перетворилися на аксіоми (як от переконання в тому, що головний принцип, який визначає теперішні соціальні стосунки між двома статями — підлеглість однієї статі іншій, — сам собою хибний і сьогодні є однією з головних завад удосконалення людства; його мусить змінити принцип цілковитої рівності, котрий не надаватиме жодного привілею чи влади одній стороні і не допускатиме жодного утиску іншої), до аналізу конкретних сучасних ґендерних проблем нашого суспільства.

Сьогодні ґендерна проблематика ввійшла до розряду "модних" для обговорення. Проте неважко побачити, що в українському дискурсі, в тому числі і науковому, вона стикається з негативною, настороженою, а то й відверто ворожою налаштованістю суспільної думки. Найчастіше на противагу цим новим для українців студіям висувають насправді неіснуючу загрозу втрати традиційних українських цінностей та мало не самої української жінки — берегині роду. Часто-густо доводиться чути досить банальні "роздуми" про руйнівний вплив ідей західного фемінізму, "нещасних" американських чоловіків, яких мало не щохвилини просто зі "стритів" тягнуть "задвигнуті" американські емансипантки до суду за сексуальні домагання, про величезну пієтетно-трепетну любов українських чоловіків до справжніх українських жінок. Ну просто розділ майбутнього Апокаліпсису на теренах України у феміністично-ґендерних шатах!

III ТИСЯЧОЛІТТЯ — ТИСЯЧОЛІТТЯ ЖІНКИ?

Як тут не позаздрити розвиненим західним суспільствам, де проблема адекватної самореалізації жінки часто впирається лише в її власні ментальні та психологічні особливості. Сучасна західна психологія, філософія, політологія тощо майже в унісон стверджують, що третє тисячоліття належить жінкам. Сучасний світ сприяє керівній ролі жінки, лише вона сама демонструє "невміння бути першою". Отже, питання полягає в тому, щоб подолати в собі відповідні комплекси, змінити світоглядні настанови та взяти долю сучасного людства у свої руки. А світ уже до цього дозрів і готовий впасти жінці в руки, як стигле яблуко. Щоправда, здебільшого подібні твердження належать дослідникам-чоловікам і значною мірою суперечать феміністичній критиці, що існує сьогодні на Заході. Проте й тут знаходиться логічне пояснення "неадекватним" феміністичним тривогам. Адже весь світ сьогодні існує в межах насильницької чоловічоцентрованої культури, яка, за внутрішньою логікою, вимагає витворення образу жінки-мучениці на шляху до обов'язкового звільнення. Зрештою, це звільнення є не чимось іншим, як утвердженням суспільств ґендерної рівності зі збалансованим комплексом суспільних цінностей. Завдання сучасної жінки, на думку професора Антоніо Менеґетті, — подолати власну амбівалентність, непослідовність, внутрішньо звільнитися, вивільняючи тим самим сучасне суспільство від застарілих мертвих культурних табу. І тоді лідерство буде їй майже гарантоване, звичайно, за наявності інтелектуальних здібностей. За деякими дослідженнями, проведеними у Франції, ґендерний розподіл ролей у цивілізованому світі справді зазнав значних трансформацій. З'явилися навіть види роботи з красномовною назвою "він — це вона". Очевидно, в Західному суспільстві йде процес вироблення нової ґендерної парадигми, в основу якої покладено утвердження принципів справжньої ґендерної рівності. І процес цей протікає доволі органічно. Принаймні всі подібні дослідження доводять, що зміна світоглядних орієнтирів на Заході — це природний процес, який, можливо, закінчиться реальним "тисячоліттям жінки".

Але ж будьмо чесними, для нас усе це виглядає як новітня соціальна утопія. І справді, про яке суспільство ґендерної рівності можна сьогодні говорити в Україні, коли ніхто навіть не намагається приховувати надання переваги на робочих місцях чоловікам? На кожному кроці можна почути оповіді про неможливість отримати безробітній жінці з освітою посаду, яка відповідає її фахові. Не допомагає навіть направлення бюро із працевлаштування. Аргумент один: "Нам нужен мальчік", навіть коли йдеться про 40–45-річних. Подібна ж ситуація виникає, коли мова заходить про призначення начальника. Професіоналізм жінки принаймні у 50 випадках із 100 поступається наявності ознак особи протилежної статі. Отже, у постколоніальному просторі мова йде скоріше не про можливість здійснення "третього тисячоліття як тисячоліття жінки", а про так звану "рубіжність" жіночого існування, тобто позасистемність, марґінальність, периферійність, "незнаходження" в українському суспільному просторі.

„ХАТНЯ ГОСПОДАРКА" ДОРЯВНЮЄ „ЖІНКА-ЛЯЛЬКА"

Небажання вбачати проблему в стосунках між українським чоловіком та жінкою на рівні соціальних реалій для багатьох сучасних діячів української культури та політики перетворилося на майже життєве кредо. Будь-які розвідки з цього питання розглядаються такими "реалістами" як "феміністські задвиги, шкідливі українському жіноцтву та чоловікам", "прояви комплексів, якими вражені деякі українські феміністки", " проявом патологічної ненависті до українського чоловіка", "зневажання чоловіків" або ж простіше –" психічним захворюванням наших фемінізованих невдах". Проте справедливість вимагає сказати, що українські жіночі літературні студії все ж не "спромоглися" дістати назву "менструальної літератури", як-то свого часу сталося з жіночими літературними пошуками в Польщі.

Консервативна суспільна критика емансипантських пошуків, представлених в основному жіночими текстами, базується на патріархальному світоглядному підґрунті, центральною міфологічною парадигмою якого є "жінка-берегиня роду". В сучасному українському суспільстві така критика йде пліч-о-пліч із формуванням нового ("нових українців") міфу про жінку-ляльку, яка тільки й мріє про вбрання та прикраси, найбільше переймається проблемами схуднення та макіяжу, ввесь день сидить на тренажері чи принаймні в "Джакузі" в очікуванні свого коханого чоловіка або ж супер-сексуального бой-френда. Інколи навіть важко повірити, що за всім цим стоїть пропаганда не чогось іншого, як ідеалу хатньої господарки, "умебльованої" пральними автоматами та скороварками (до речі, за які кошти в 95 відсотках випадків з реального українського життя?), тобто все той же патріархальний міф у новій блискучій обгортці. Проте абсолютно справедливі ті дослідниці, які стверджують, що ідеалові хатньої господарки в сучасному суспільстві протистоять реалії ринку праці. Сьогодні без заробітку жінок українська родина не зможе проіснувати. Наявність великої кількості неповних родин з жінкою-годувальницею та вихователькою дітей на чолі перетворює подібні рекламні проекти на форму знущання. Культивація хатньої господарки, здатної поєднати в собі неабияку сексуальну жагу із вмінням зекономити на дешевому та ефективному пральному порошкові, витворює в голові пересічної українки авто-образ кентавра, що вічно втрапляє в сіті власної меншовартості через нездатність "жити як на картинці" чи принаймні так схуднути, щоб і про неї складали пісні на кшталт шлягерів "Руского радіо": "ти похудела і стала моложе , і оттого ти мне еще дороже".

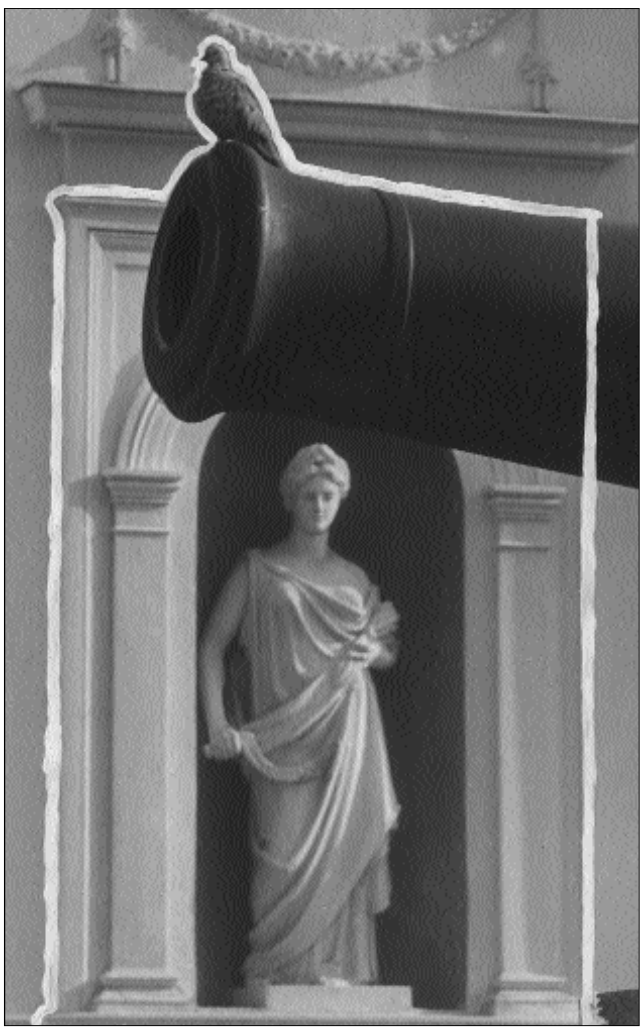

Як вважає дослідниця ґендерної проблематики М. Скорик, "ідеал хатньої господарки" є нездійсненним і виконує функцію ідеологічного супроводу витіснення жінок з царини легальної зайнятості, пропонуючи їм працювати вдома "за любов", а не на робочому місці за гроші. Його наслідок — те, що жінки змушені продавати свою робочу силу на тіньовому ринку праці, без відповідних гарантій та соціального захисту.

...І ТРОХИ ПРО „ЖІНОЧЕ" ЗАКОНОДАВСТВО

Спостерігаючи все це, дуже важко собі уявити, яким же чином Україна зможе виконати всі ті зобов'язання щодо створення на власному просторі суспільства ґендерної рівності, прагнення яке вона задекларувала в цілому ряді документів. Серед них і документи найвищого Міжнародного рівня, зокрема — рівня ООН.

Міжнародні документи підтверджені низкою законодавчих актів української держави. Сьогодні маємо Указ Президента від 25 квітня 2001 року "Про підвищення соціального статусу жінок в Україні", виданий як відповідь на критику міжнародних спостерігачів про бездіяльність української влади у справі проведення в життя підписаних міжнародних актів зазначеного вище спрямування. Є і Постанова Кабінету Міністрів України "Про національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню ґендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 рр." від 6 травня 2001 р.(№ 479). Розроблено і Закон України "Про державне забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок". Отже, проблема створення в Україні суспільства ґендерної рівності сьогодні на часі. Принаймні, таке складається враження, коли аналізуєш існуючі документи з цієї проблеми.

У вирішенні сучасною українською державою певних завдань доцільним є аналіз та використання історичного досвіду попередніх форм української державності та конституційного процесу. Вже Конституція Української Народної Республіки ("Статут про державний устрій, права і вільності УНР") задекларувала утвердження ґендерної демократії в суспільстві шляхом правового забезпечення принципів ґендерної рівноправності.(див. р. 1, п. 2, та р. II, п. 7, 11). Очевидно, що самі конституційні акти УНР базуються на так званому "природному демократизмі, притаманному українському менталітетові".

Показовим з точки зору означеної проблеми є проект Правительственної Комісії по виробленню Конституції Української Держави з назвою "Основний державний закон Української Народньої Республіки" часів Директорії. Цей документ є по-своєму унікальним в українському конституційному процесі, бо тоді він був значно ширшим і докладнішим порівняно з європейськими та американськими конституційними хартіями. Він був і найбільш конкретизованим документом конституційного характеру в українській політико-правовій думці. Аналізуючи цей документ з точки зору проблеми формування суспільства ґендерної рівності в Україні, відзначимо, що своїм артикулом №3 першого розділу Закон проголошує принцип рівності чоловіків та жінок, фактично утверджуючи ґендерну демократію в суспільстві. "Основний державний закон Української Народньої Республіки" зазначає: "Жінка в Українській Державі має всі права цивільні та політичні нарівні з чоловіком".

Отже, доба українських визвольних змагань початку XX століття дає яскраві приклади розвитку процесу ґендерної рівності в українському суспільстві.

Конституція сучасної України теж є прекрасною правовою основою для вирішення зазначеної вище проблеми. Та, на жаль, українська дійсність не надто адекватна вимогам Основного Закону.

Сьогодні для виникнення на теренах України суспільства ґендерної рівності приблизно стільки ж шансів, як і для екологічно збалансованого. А не так вже й давно перспектива перетворення нашої спільноти на екологічно гармонійну зігрівала не одне серце і мала величезний суспільний резонанс. Тепер у цьому напрямку — повний провал. Натомість маємо перспективу нових Чорнобилей на Рівненських, Запорізьких та й самих Чорнобильських просторах. Саме такі нерадісні прогнози мають шанс скоріше реалізуватися в сучасній Україні. Отже, щоб не нагромаджувати знову паперових збмків, треба реально оцінювати перспективи України в плані створення суспільства ґендерної демократії. Адже жоден закон Президента про підвищення соціального статусу українського жіноцтва та надання йому "видатної" ролі в історії не вирішать проблему позитивно. Сьогодні можна говорити лише про впертий рух у цьому напрямку завдяки теоретичним і практичним зусиллям незначної кількості ентузіастів в Україні. Хотілося б, щоб зростало число відповідальних кроків у цьому напрямку. Зокрема у сфері боротьби з домашнім насильством. Інакше перспективи членства України в колі європейських розвинених держав перетворяться на недосяжну мрію. І тоді вже не треба буде сперечатися, чи фізична належність до Європи є доленосною ознакою для нації.

● **Ірина ГРАБОВСЬКА,**
канд. філос. наук,
Центр українознавства
Київського Національного
університету ім. Т. Шевченка

НІКОЛИ НЕ КАЖИ «НІКОЛИ»

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Більшість учених категорична в переконанні, що нелюбов укорочує нам віку.

Коли закохані охоплені пристрастю, то звершують найкраще для свого фізичного і духовного здоров'я, на що не спроможні ні найдосконаліша терапія, ні якісь суперліки чи вітаміни. Лікарі, психологи та соціологи з упевненістю поцінували відчуття щастя як найголовніший і визначальний фактор доброго здоров'я. Назва нового напряму в науці — невроімунологія, яка досліджує вплив почуттів на імунну систему людини.

— Любов — найкращі ліки,— стверджує лікар-консультант "Служби страхування здоров'я" Вальтер Рідингер. — Головний мозок сигналізує проміжному, проміжний — мозковому стовбуру, а той — надниркові залозі: "Увага! Надзвичайний стан! Терміново потребуємо гормонів проти стресу. Впустіть адреналін!" І коли починають діяти гормони, людина відчуває небувалий приплив сил. Хвороби відступають. Ось так виявляється сила кохання у прямому розумінні цих слів.

Учені з медичного інституту Каліфорнійського університету встановили, що період "доки смерть не розлучить вас" триває довше, ніж "порожній" холостяцький час. Статистика свідчить, що тривалість життя одружених на п'ять років більша, ніж одинаків. Крім того, 40 відсотків удівців/удовиць помирають раніше за своїх ровесників, які мають подружжя. Розлучені звертаються до лікарів частіше за щасливих у шлюбі. До аналогічних висновків дійшли й статистики у ФРН.

Повноцінне життя у любові стимулює й ділову активність. Американський фахівець у галузі досліджень мозку доктор Гауд Глейзер каже: "Одразу після інтенсивного сексуального переживання людина дійсно виснажена, проте короткий відпочинок призводить до контрреакції, завдяки якій її активність та енергія стають поза конкуренцією"; людина готова буквально "гори зсувати". Любов також робить людину красивішою. Професор Джим Гендерсон з Чиказького університету дотримується такої думки: "Гормони сприяють кращому зрошенню шкіри. Вони стягують тканини та зморшки довкола очей і рота, помітно їх згладжують".

На думку американського лікаря Уерні Зайгла, чоловіки, які поспішають на роботу з обіймів своїх дружин, менше втрапляють у катастрофи, ніж "неціловані". Причина: ніжне чи пристрасне прощавання мобілізує адреналін і підвищує здатність організму до швидких реакцій. Та й німці щорічно нарощують кількість поцілунків.

Професор Лючіна Ферроні, яка досліджує взаємозв'язки статей, дійшла такого висновку: "Жінка, яка не обдаровує чоловіка тим, чим її наділив Господь, убиває напевніше, ніж алкоголь і тютюн разом узяті". Таку рішучість у формулюванні відкриття можна було б віднести на рахунок італійського темпераменту його авторки, проте її "холоднокровна" колега зі Стокгольмського університету професор Унвара Вікленд ще категоричніша: "Жінка, яка береже себе від любові задля якихось інших потреб, чинить подвійний гріх — завдає смертельного удару чоловікові, а найперше — собі самій".

Хоча наука й життя — речі різні, у питаннях статевих у них різночитань немає. Однак секс повинен супроводжуватися коханням, а не бути предметом купівлі-продажу, від чого його вплив на організм різко знижується. Принагідно згадаємо тут і такий висновок, що його дійшли медики з Інтерполу, ознайомившись з матеріалами дослідів у борделях шести європейських країн: "Чоловіки, які з тих чи інших причин змушені вдаватися до послуг повій, втрачають у своєму духовному й фізичному здоров'ї більше, аніж би вони втрачали хай у навіть „сумному", але регулярному статевому житті з дружиною". Вірогідно, що більшість випробувала особисто на собі благотворний вплив регулярного сексу.

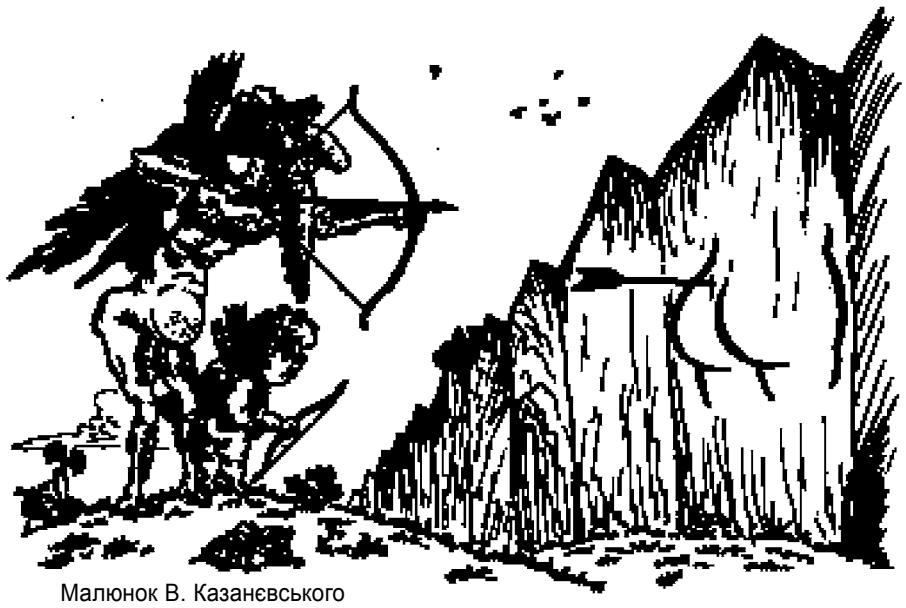

Малюнок В. Казанєвського

Не становлять винятку і знаменитості. 56-річна Тіна Тернер, приваблива і збудлива не тільки для своїх однолітків, а й для молодих людей, віддана принципу: прекрасне не належить ні минулому, ні майбутньому, а тільки сьогоденню.

Отож не відкладайте на завтра поліпшення свого самопочуття, бо втрачене сьогодні не відновити у майбутньому, надто, коли йдеться про любов. Наприклад, якщо у двадцять-тридцять років статева стриманість інколи й бажана, то після сорока вона шкідлива, а після п'ятдесяти — смертельна при тому, що вашій свідомості буде байдуже: чи просто "зіграєте в ящик", чи втратите на розумі стільки, аби вас переселили до "райських кущів" (так у Німеччині називають будинки для розумово відсталих).

Принагідно слід навести дослідження так званих заспокійливих дієт чи приписів щодо зниження статевого потягу, здійснене у Пенсільванському університеті. Так от, усі ці "м'ятні чаювання з медом" (ми вибрали лише один із досліджених заспокійливих популярних рецептів), як і належить цим справді цілющим компонентам, дійсно заспокоюють організм, але тільки для... нового збурення найприроднішого потягу на ще вищому рівні. А коли не давати йому природного виходу, то й руйнація буде ще більшою: накопичена сила, що не вийде назовні за призначенням, спрямовується до середини, знищуючи нервові тканини, судини, печінку, органи травлення, серце і мозок.

Тож ніколи не кажіть собі: "Я вже не можу кохатися". Ви мусите це робити задля власного довголіття, задля найповнішого вираження високих заповідей.

●

ДИВА ЩЕ ТРАПЛЯЮТЬСЯ

НЕВИГАДАНІ ІСТОРІЇ

Звичайна буковинська дівчина мала всі шанси повторити долю сотень нелегальних заробітчанок: оголошення в газеті про роботу офіціантки в Німеччині — підпільний бордель — повідомлення батькам, що "донька пропала безвісти". Власне, так і сталося б, якби не...

У селі, де всі знають один одного, Він і Вона вважалися нареченими мало не зі шкільної парти. Сусіди, завжди разом. Вона дочекалася Його з армії, і їхні родини вже призначили дату весілля — через рік. Протягом цього часу Він мав на будівництві в Росії заробити грошей на майбутнє подружнє життя. Вона не хотіла чекати Його просто так і теж вирішила заробляти. Звичайно, читала моторошні історії про нещасних українок, яких змушують до проституції за кордоном, хоча вдома перед тим обіцяють цілком пристойну роботу. Звичайно, їй було трохи лячно їхати світ за очі у 19 років, але й дуже не хотілося сідати на шию майбутньому чоловікові. Тим паче, що з Її освітою — незакінчений на той час технікум у Чернівцях — працевлаштуватися було неможливо. До того ж, поїхати до Німеччини переконувала добра знайома, в чиїй порядності ніколи не сумнівалася. Та й фірма-посередник здавалася серйозною — офіс в обласному центрі, співбесіда з солідними людьми, протягом якихось двох тижнів оформлені візи для групи молодих буковинок. Вік майбутніх офіціанток баварських кафе — до 25 років.

За тиждень до від'їзду Вона отримала листа від нареченого — Він просив "не робити дурниць і сидіти вдома", обіцяв, що зароблених ним грошей цілком вистачить для подружнього старту. Вона не послухалася.

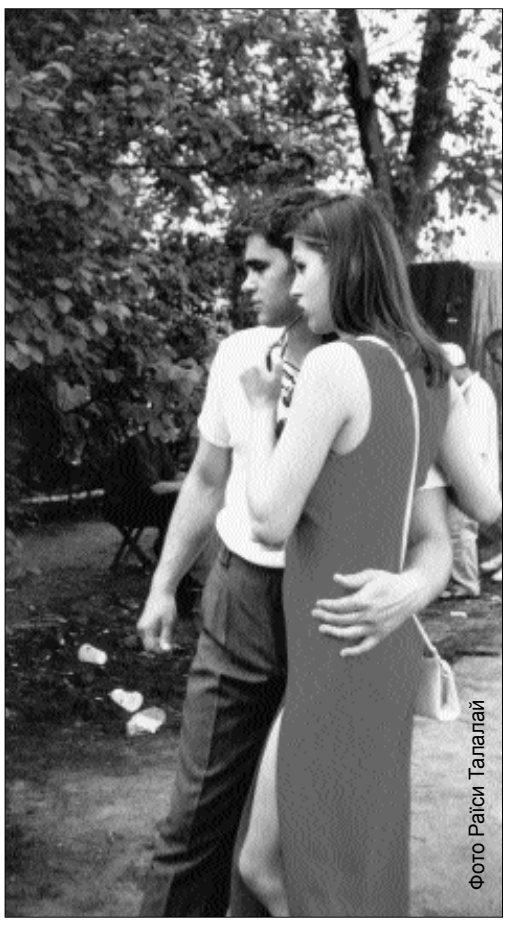

Фото Раїси Талалай

У маленькому містечку поблизу Мюнхена сценарій розгортався так, як вона читала в газетах: спочатку в дівчат зібрали паспорти, потім пояснили, для чого сюди привезли... Хоч кожна мала вибір — або заплатити 2500 марок, витрачених "фірмою" на проїзд, або "обслуговувати" місцевих самців і навіть на цьому заробляти. Відмовилася лише Вона.

Вважається, що їй просто пощастило — не били й не ґвалтували, щоправда, погрожували, але вочевидь зваживши, що на хронічно похмуру і налякану дівчину жоден клієнт не зверне уваги, запропонували джентльменську угоду. Вона має працювати хатньою господаркою в самотнього літнього родича одного з представників "фірми" — поки не відробить борг. Потім Їй дозволять повернутися додому.

Представника "фірми" звали Гюнтером. Дядько, якого він роками не навідував, зрадів як безкоштовній робітниці, так і несподівано частим візитам небожа. Гюнтер, чиї залицяння дівчина з України залишала без уваги, зважився ризикнути бізнесом — відіслав Її листи додому. Через місяць Вона отримала листа-відповідь від Нього: "Можеш залишатися повією у своїй Німеччині. Я знайшов порядну дівчину, незабаром одружуємося".

Того дня Її звільнили від роботи, бо Вона годинами плакала. Врешті, для Гюнтерового дядька українка давно перестала бути просто боржницею — їй навіть платили скромну зарплатню, купували подарунки — на знак подяки за вміння ощадливо вести господарство і гарно куховарити. Перед Її від'їздом Гюнтер зважився на офіційну пропозицію: виходь за мене заміж. Вона відмовилася.

Потім було повернення на Батьківщину, розпитування односельців, осуд і заздрощі — треба ж, не тільки вибралася з халепи, а ще й не з порожніми валізами приїхала. Його Вона не бачила — перебрався з дружиною до обласного центру.

Незабаром після Її повернення з Німеччини надійшов лист — від Гюнтера. На третій лист Вона відповіла. Ще через рік Гюнтер приїхав знайомитися з батьками української нареченої. На той час у "фірмі" вже не працював.

…Тепер, коли Гюнтер з дружиною час від часу приїжджають в Україну, неохоче відповідають хіба що на запитання про історію свого знайомства.

Л. П.

●

РЕФЛЕКСІЇ

Вікторія КОБИЛЯЦЬКА

ЩОДЕННИК ОДНОГО ЧУТТЯ

Вони на довгій витонченій ніжці
з крихітною голівкою.
Навколо голівки — німб. Вони —
це кульбабки, що вже відцвіли.
Колись, коли у цих квітах
ще було багато сонця,
з них можна було сплести віночок.
Спочатку ілюзія… ілюзія, що засліплює тебе
своїм сяйвом, а ти навіть не намагаєшся
протистояти… закриваєш очі і… летиш…
А потім — вир. Як жорстоко!
Вмить усе зникає… просто
зникає…
Залишається лише нерозуміння…
чи непорозуміння?..
Вітер розносить те, що мало стати
твоїм віночком, і те, що колись було
жовтими пелюстками кульбабок…
Тепер це лише бліда прозорість, легкість,
що залишилась від німбу…
Якась дивна спустошеність…
Вона хотіла вінок із кульбабок, що відцвіли. Вона
знала, що це можливо…
Дитяча мрія… звичайнісінька дитяча мрія…
Діти просто кричать: "Хочу! Хочу! Хочу!"…
Дорослі діти роблять те,
що їм заманеться…
Дорослі ж… вони самі не знають,
чого хочуть…
Невже Вона **ще** дитина?..
Чому Він **уже** дорослий?..
Питання лишаються без відповідей…
Неможливе стає можливим.

НОВА РУБРИКА:

ЛЮБИМО МУДРІСТЬ

Багато хто з читачів "Слова Просвіти", переживши різні часи та події (у тому числі: совєцькі, перебудовні й новітні), шукаючи пояснень і глузду в усьому, що відбувається в Україні та світі, торуючи собі шлях через поле зневіри і хащі невігластва та брехні, мав можливість зрозуміти: ***"Не хлібом єдиним житиме людина, а кожним словом, що виходить з уст Божих."***

Боже Слово, записане у Святому Письмі (Біблії), — це найкращий підручник з ПРЕДМЕТУ, який обов'язково проходить кожна людина — ЖИТТЯ. У Біблії знаходимо не лише опис і досвід, нагромаджений унаслідок усіх помилок, що їх здатна вчинити людина, а й науку про те, як цих помилок уникнути. Бо, як сказано, **МУДРА *людина — це та, яка ніколи не втрапляє*** [redacted] ...ага- [redacted] ...іємо [redacted] ...сних [redacted] відомлюємо, що — по-перше: будь-яке слово може лікувати, а може й вбивати;

— по-друге: беручи на себе відповідальність за просвітницьку діяльність у такій важливій і делікатній сфері життя, як Духовний Простір, ми не маємо права на помилку;

— по-третє: наша власна віра і совість можуть і повинні стояти на сторожі правди;

— по-четверте: все, що можемо зробити доброго, мусимо робити разом з Вами;

— по-п'яте,: вибираючись у непросту дорогу до істини, ми всі повинні мати мудрого учителя, терплячого, чесного і милосердного товариша, духовного провідника, здатного у необхідний момент на добру пораду, пояснення, розтлумачення.

Про нашого духовного провідника — трохи згодом, а поки що — про нас з Вами, про душевну розмову з читачами.

Отже, починаючи від цього числа нашого тижневика, ми вестимемо нашу традиційну шпальту "Духовний Простір" більш регулярно, [redacted]авіше і тематично. Зокрема, саме з цією [redacted]тою, вводимо нову рубрику: "**Любимо мудрість**".

Одразу й пропонуємо ТЕМУ нашої першої розмови:

"Як ми розцінюємо слова і вчинки дійових осіб у притчі Ісуса Христа про блудного сина?"(дивись Євангелію від св. Луки 15, 11-32).

Читачів, охочих взяти участь у цій цікавій розмові, просимо надіслати до редакції свої короткі резюме, висвітливши такі три питання:

1. Чи справедливо вчинив батько, коли у своєму домі знову прийняв молодшого сина, як приймають переможця?

2. Чи Ви поділяєте точку зору старшого сина на ці події і підтримуєте його поведінку?

3. Які головні висновки з цієї притчі можемо зробити для себе?

Кращі, несподівані, цікавіші, оригінальніші, відвертіші etc. відповіді ми обов'язково надрукуємо — це засада нашої нової рубрики, яка існуватиме так довго і в такому обсязі, скільки захочете Ви, дорогий читачу.

Для бажаючих листуватися на цю тему зі своїми однодумцями, просимо зазначати у своїх листах: "Прошу надрукувати мої контактні координати: (домашню адресу, телефон, електронну скриньку)".

Чекаємо Ваших листів. Разом із нами Ваших листів чекає наш духовний провідник Едвард Станєк.

Шануймося!

РЕДАКЦІЯ

Едвард СТАНЄК: «ПРАВДА — ЦЕ ФУНДАМЕНТ ЖИТТЯ І ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ»

Чоловік унікальний: священик, професор, до минулого року тривалий час був ректором Вищої Духовної Семінарії у Кракові, а водночас упродовж понад 10 років очолює кафедру гомілетики (проповідництва) у Папській Теологічній Академії, щонеділі відправляє Служби Божі у монастирі сестер-філіціанок, проводить реколекції з питань духовності для вимогливої інтелігенції Кракова, відомий сповідник, Вчитель (з великої літери), автор низки всесвітньо відомих наукових розробок і досліджень із проповідництва, крім того, написав понад 50 популярних книжок про духовність людини. Земляк Святішого Отця: так само народився у Вадовіцах, так само страждає від хвороб і так само багато працює.

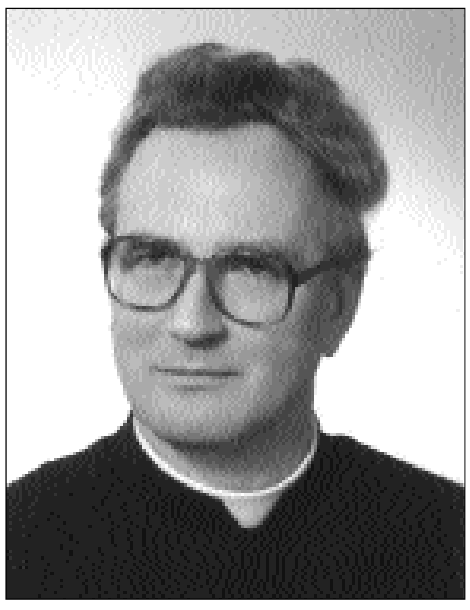

– Отче-професоре, з чого для Вас, як для вченого, почалося творче життя?

– Ще в ліцеї мене серйозно захоплювала математика і фізика. Під час вступу до Гірничо-металургійної Академії ми з товаришем вирішили спочатку вияснити справу світогляду. Ризикнули витратити один рік і вступили до духовної семінарії. Згодом товариш повернувся до попередніх намірів, а я залишився.

– Яка була тема Вашої дисертації?

– Вона стосувалася творчої спадщини Амброзіастра, який жив у IV ст., зокрема його вчення про Церкву. Я шукав відповіді на питання: Чому ми говоримо: "Вірю.. у святу Апостольську Церкву", якщо й так знаємо, що Церква існує?

– І яку відповідь Ви знайшли, отче-професоре?

– У якийсь момент я відкрив, що Церква – це яйце, оболонку якого ми бачимо. А ще є пташенятко, котре дозріває всередині і якого не бачимо. Процес життя пташеняти, яке виклюнеться з оболонки і вилетить до неба – це життя Церкви.

Оболонка – тобто Церква, як інституція – мабуть буває для когось затісна і незручна, часом нестерпна, але якщо її не буде, пташеня зіпсується, загине.

І ще: Церква допомагає людині прийняти до свідомості такі речі, які бувають вищі від її розумових здібностей і цим наблизити її до Бога, до його задуму.

— Отче, Ви написали так багато цікавих книжок, що наша газета просто зобов'язана розповісти про Вас. З чого б Ви почали, звертаючись до читачів?

— Найважливіша справа, яка нині стоїть перед людиною, як завдання, — це возлюбити Правду. Це вона, Правда, є фундаментом усього життя особи, всієї її гідності. Це вона змушує людину приймати точні, виважені рішення. А людина зростає саме через мудрі рішення.

Особисто я завдячую моїм розумінням Правди отцям Церкви, тобто письменникам і теологам-дослідникам перших семи століть після Різдва Христового. Для них Правда була чинником визначальним. Вважаю, що й для нас Возлюблення Правди стає нині завданям номер один.

— Ви знаєте, отче, частіше доводиться чути про такі завдання номер один, як зміцнення соціальних гарантій, підвищення зарплати…Чому Ви вважаєте, що таке, для декого не дуже конкретне поняття, як Правда, треба поставити першочерговим завданням?

— Тому що цей світ будує себе на забріхуванні. У багатьох випадках немає Правди. Від Правди втікають. І так було від самого початку. Якщо звернемося до Євангелія, то побачимо, що в той самий час одні проголошували Правду про Воскресіння, а інші — архисвященики і легіонери біля могили Христа — вже брехали, тобто почали розповідати брехню про те, нібито учні викрали Тіло.

Отже, дві новини — одна правдива, а друга та, що спирається на брехню — течуть поряд. І завжди так ведеться. Христос присутній там, де є Правда. А там, де є брехня, там присутній батько брехні. Тому єдиною можливістю для кожної людини, яка хоче віднайти себе у цьому світі і виконати своє завдання в ньому, є умилування Правди, возлюблення Правди.

— Людина постійно перебуває серед спокус, між Правдою і неправдою. Їй пропонують розмаїті — інколи дуже цікаві — філософії, способи збагачення і ощасливлення. Багато з цих рецептів мають досить привабливий вигляд. Як розібратися — що є Правдою? На що спиратися людині в цьому розбурханому морі інформації, де знайти спокій?

— Святіший Отець Іван Павло II сказав: "Повернімося до Євангелія." Бо Євангеліє, як Слово Боже, існує не для її інтерпретації чи трактування, а для практичної реалізації. І ті найбільш прості євангельські вказівки — дуже прості, часом радикальні, інколи такі, що здаються нам неможливими до прийняття, виявляються насправді найбільш дієвими і плідними. Бо якщо хтось просить дати йому хоча б плащ, щоб прикрити голе тіло, дай йому нормальний одяг і взуття. Дай, щоб його шокувати твоїм ставленням до цього, тим, що для тебе не ганчір'я є головним. І тоді він почне замислюватись, чи він так само вчинив би на твоєму місці.

Мені здається, що сучасний світ потребує саме такого простого, звичайного євангельського радикалізму, гарячим прихильником якого був святий Франциск з Асизу.

— Святий Франциск дав приклад самозречення заради примноження Духа Добра у світі. Нині таке самозречення здається архаїчним…

— Ми завжди підпадаємо спокусі йти широкою, зручною дорогою. Навіть у релігійних інституціях виникає така спокуса. Треба вміти опиратися спокусі. Дорога Правди є прямою, але водночас вона вузька і крута, вимагає самозречення. Одним з найочевидніших виявів самозречення є піст.

Згідно з Євангелієм, піст означує собою мудрий вибір, розумне обмеження. Людина повинна вміти обмежувати себе, відчути власну силу у свідомих обмеженнях. Відмовляючись од чогось, ми набуваємо набагато більше. Йдеться не про те, чи з'їм шматок м'яса, а про те, чи я здатний вибирати. Життя будується у доброму виборі.

— Тобто, людина час від часу має випробувати себе: чи здатна до зусиль, спрямованих на перебудову власного "я"?

— Так. Тобто — чи здатна реалізувати свої прагнення до мудрості, до набуття більш високих цінностей у собі. Для цього треба повернутися до Євангелія у міру власних можливостей. Це є дорога до Правди, на якій багато важить вміння мудро вибирати.

— Хтось із мудрих сказав, що добре і зле часом відрізняються лише кількісними пропорціями. Наприклад, вино чи навіть зміїна отрута у дуже малих кількостях — ліки, у великих — смертельні…

— Кожне мудре рішення — це вибір, що здійснюється з урахуванням певних обмежень. Вся система алкоголізму спирається на невміння накладати на себе обмеження. Так само і система аборції та контрацептивів. Цілком дорослі, здавалося б, розумні, інтелігентні люди не вміють накладати на себе певні обмеження. Це люди, які не вміють вибирати мудрість, а тому вибирають глупоту і, таким чином, входять у ситуації, з яких потім важко знайти вихід.

— У всіх Ваших книжках читач спостерігає оригінальність висвітлення, здавалося б, відомих речей. А Ваші пояснення Святого Письма видаються, часом, надто сміливими, нетрадиційними за формою. Наскільки лексична форма є важливою у творах на духовні теми і чи не є це ознакою нової реформації?

— Коли я став священиком, то найбільше мене дратували проповіді і катехізи. Тому що їх подавали мені, молодій людині, загорнутими у застарілу, архаїчну лексику. І тому всі свої зусилля молодого священика спрямував на те, щоб знайти лексику більш комунікативну, сприйнятну для тодішнього покоління.

ПРОВІДНИК

Це було у 1965–1970 роках. Я постійно досліджував мову і Ви маєте рацію, що мені справді було важливо, щоб переказати Євангеліє сучасною мовою. Тому мусив зберегти простоту євангельської мови, а водночас, зрозумівши ментальність сучасної людини, виходити до неї з її словом, спираючись на ту свідомість, яка вже є в цій людині. Тобто я взявся подавати Євангеліє лише як відповідь на те, що вже сидить у сучасній людині: питання, здібності, бажання, потреби.

Нині, на 38-ому році свого священства, я розумію, що треба шукати вже іншої лексики, більш сприйнятної для нового покоління. Серед моїх учнів поки що не бачу, хто міг би перейнятися розробкою цього поля.

— Але ж Ви, Отче, вже взялися писати новий коментар до Євангелія…

— Для мене Євангеліє, як Об'явлена Правда Божа, — це цілісна, завершена і досконала система, це фантастичне Тіло, в якому є ідеальна гармонія всіх елементів і яке несе в собі красу догматів. Одна з моїх останніх книжок так і називається — "Краса Об'явленої Правди", в якій розкривається чудове багатство догматів Правди. Це книжка для сучасника!

— Проте вважаєте, що мову проповідей надалі треба осучаснювати?

— Якби я стартував зараз до катехізації, то мусив би опанувати комп'ютерні програми і тією програмово-комп'ютерною мовою мав би промовляти до людей. Книжки — книжками, а сучасний проповідник, крім усього іншого, має подавати молодим людям дискетку з матеріалом, на підставі якого вони опрацюють власне уявлення про Слово і опанують своє розуміння Правди.

Сучасна молодь вже це робить. Вони здатні сидіти цілими днями при комп'ютері, шукати в інтернеті і компонувати власні творчі пропозиції.

— У Вашій книзі "Євангельські краплі", не без приємного здивування, я раптом знайшов вірші, які насправді захоплюють: такі короткі, а так багато вміщують! Якщо маєте такий поетичний дар, чому його не використовуєте?

— На жаль, зараз не маю багато часу, щоб працювати над формою вірша. На початку 70-х років я примірявся до віршів. Написав кілька, в яких звертаюся до Найсвятішої Матері. Але я — математик, отже мусив би так удосконалити форму свого вірша, щоб став як… як…

— …точна інженерна, технологічна розробка?

— Так! Мені найбільш відповідає Данте. Бо він був математиком. А до того ж — поетом. І він так собі чудово порахував у "Божественній комедії", що його вірш співає.

— Читаючи Ваші твори, давно маю таке враження, що однією з перших Ви ставите перед собою вимогу гармонії. Гармонії слова і думки в їх лексичному оформленні згідно з потребами контексту.

— Я завжди бачу твір, як певну замкнену, цілісну систему, як кристал, що має назовні виблискувати різними гранями, але свій вогонь випромінювати зсередини.

— Отче, що насамкінець Ви побажали б нашим читачам?

— Читайте. Читайте і думайте. Читайте Правду. Правдива книжка — це найкращий друг у житті. Книжка про добро породжує добро.

ДЕКАЛОГ І СУПЕРЕЧЛИВА СВОБОДА

СЕНС ЖИТТЯ

СОВІСТЬ І ЕГОЇЗМ

Одним з найбільших скарбів, що їх людина отримує від Бога, є совість, тобто сумління. На початку життя сумління ще не подає голосу, оскільки для свого прояву потребує двох інструментів, які розвиваються у людини трохи пізніше: розуму і волі. У міру того, як дитина починає мислити і розрізняти, що є добре, а що — погане, совість дедалі виразніше закликає її до *вчинення добра і уникання зла.*

Совість — це голос Бога, який закладено Творцем в людину і який прагне вести людину дорогою добра. Проте цей голос дуже лагідний, тому що Бог, який створив людину вільною, не може обмежувати її свободу. На жаль, є немало людей, котрі вважають, що така позиція невтручання є свідченням слабкості Бога.

Поряд із совістю у серці людини є ще одна надзвичайно агресивна сила, яка називається **егоїзм.** Егоїзм має певні переваги у порівнянні з совістю, хоча б тому, що починає подавати голос значно раніше, ніж совість. *Сумління розрізняє речі добрі і погані (злі), нагадує людині про необхідність чинити добро і уникати зла. Натомість егоїзм поділяє речі не на добрі і злі, а на приємні і неприємні, схиляючи людину до вибору речей приємних і уникання неприємних.*

Ці два різних поділи переважно не збігаються, а тому заклик совісті до вчинення добра егоїзм сприймає як такий, що є важким для виконання, такий, що вимагає певної жертви, а, отже, неприємний; натомість егоїзм подає зло, як плід насолоди, втіхи, тобто як елемент, що несе приємність. При цьому совість завжди враховує інтереси інших людей, їх право на щастя та радість, тоді як егоїзм взагалі не бере до уваги інших людей, орієнтуючись лише на власну приємність. Сумління враховує факт вічності і все оцінює в перспективі вічності, тоді як егоїзм не бажає навіть рахуватися з реальністю смерті, котра становить його повну поразку.

Егоїзм постійно спрямований на використання даного моменту, визискуючи з нього якомога більше користі для себе. Тоді як *совість шанує свободу*, егоїзм ототожнює свободу із вчиненням того, що йому подобається, поступово замикаючи людину в невільниче коло власних забаганок.

Егоїзм веде постійну боротьбу з совістю і прагне до того, щоб совість зовсім перестала подавати голос. Кожен крок, який людина робить за наказом егоїзму, стає поразкою сумління, котре голосно плаче, наповнюючи серце гіркотою. Це так звані *докори сумління*. У такий спосіб совість закликає до виправлення помилки і усунення вчиненого зла. Якщо людина почує голос власної совісті і, відповідно, виправить помилку, тоді совість знову бере на себе керівництво в серці людини і наповнює серце спокоєм. Натомість, якщо людина, замість виправлення помилки, скоює наступні злі вчинки, тоді її сумління поступово замовкає.

Сумління можна порівняти з ідеально чистою скатертиною або сорочкою: добрий господар терміново реагує на її чистоту і, як тільки на ній з'явилася пляма, вживає необхідних заходів для усунення цієї плями. Натомість, якщо людина не усуне плями, а з плином часу плям прибуває, тоді скатерть (або сорочка) стає щоразу бруднішою і, зрештою, перестає (а з нею і людина) реагувати на бруд, перетворюючись на брудну ганчірку.

Бог промовляє до людини через сумління; навіть кожне слово, що надходить до людини іззовні, завжди є спрямованим на сумління; і лише сумління робить це слово плідним. *Лише сумління здатне видавати розпорядження, щоб людина могла діяти на добро і повставати проти зла.* Натомість, зло і світ людський промовляють до людини через егоїзм. І тому в серці людини постійно триває велике змагання совісті з егоїзмом; змагання, яке насправді є боротьбою Бога проти зла, боротьбою за людину.

Досконаліть людини досягається за рахунок збереження совісті, а недорозвинутість є наслідком оддання керма в руки егоїзму. В першому випадку людина стає слухняною і покірною своєму Отцю-Творцеві, а в другому — покірною злу.

МЕТОДИ НИЩЕННЯ СОВІСТІ

У попередньому розмірковуванні було звернуто увагу на цінність совісті і на загрозу, що з'являється з боку егоїзму. Тепер хочу докладніше показати саму методу нищення сумління.

Діяльність егоїзму, у принципі, спрямовується у трьох напрямках: а) до цілковитого ігнорування наказів совісті; б) до ліквідіції межі між добром і злом, тобто до послаблення праці над собою і пригнічення розуму, котрий є відповідальним за моральні критерії в оцінці поведінки людини; і, нарешті, в) до послаблення волі. Адже сумління використовує волю і розум, а тому, якщо хоча б один з цих інструментів не буде цілком справним, його діяльність стає обмеженою. *Егоїзм, як правило, спирається у своїй діяльності на почуття і пристрасті, тому що саме вони допомогають йому примушувати людину оцінювати дійсність з погляду приємності, а не з точки зору добра і зла.*

Давайте дещо довше задумаємося над суттю форм функціонування егоїзму в означених вище напрямках його деструктивної діяльності. **Перша форма** *виявляє себе у легковажному ставленні людини до закликів (наказів) сумління*. Сумління каже: "Не кради!", але раптом трапилася "слушна" нагода, надзвичайно "сприятлива" ситуація — ніхто не бачить, ніхто не знає про це; "тим більше, що потім це можна використати з користю для інших" (можуть бути ще "кращі" пояснення для самовиправдовування), і дана людина наважується на крадіжку. У підсумку, такий вчинок ушкоджує совість. А тому друга крадіжка стає вже легшою до виконання, бо ушкоджена совість промовляє тихіше, а, отже, невдовзі й наступна крадіжка не забариться, через те, що голос совісті чути щоразу менше, аж врешті совість зовсім перестає реагувати. Тобто егоїзм, просуваючи свідомість людини по шляху отримання принагідної користі (чи може "користі"), здобуває перемогу. Віднині егоїзм, а не совість, може диктувати людині спосіб поведінки.

Сядь і подумай. Не втратиш часу

Наскільки довго совість засуджує вчинки, настільки довго існуватиме шанс виправлення становища. Але коли вже зникає неспокій сумління, навернення стає майже неможливим. Хіба що якийсь дуже сильний поштовх благодаті Божої може врятувати людину. І це стосується не тільки крадіжки, а й будь-якого іншого гріха. Для гінеколога найбільші моральні труднощі виникають тоді, коли він уперше робить аборт. Коли вже зробить їх кілька тисяч, тоді його сумління не реагує на чергові вбивства, котрі він чинить.

Те саме відбувається у разі подружньої зради, занедбання молитви, брехні і т. п. Якщо надчутливі терези переобтяжити великою вагою, понад їх можливості, то пружина лопне. Такі терези вже не виконуватимуть своєї функції. Совість також можна знищити у подібний спосіб, і тоді вона не реагуватиме на гріх.

Друга форма *нищення сумління виявляється в тому, що людина свідомо не хоче бачити різницю між добром і злом*. Тоді людина чинить те, що їй подобається, виправдовуючись тим, що не знає про те, що чинить зло. Ця форма нищення совісті зустрічається досить часто, навіть у інтелігентних людей. Мені траплялося багато таких, які, маючи можливість поглиблення своїх знань на моральні теми, залишали аудиторію, зазначаючи з усмішкою: "Краще цього не знати, щоб легше було жити. Бо коли знатиму, тоді муситиму жити згідно з цим вченням".

Ці бідні люди навіть не усвідомлюють собі того факту, що незнання з власної волі не тільки не виправдовує їх, але навпаки — ще більше обтяжує провиноу. Як тоді вони виправдаються, ставши перед Богом, коли на їх слова: "А я не знав!", Бог відповість: "Але мав шанс дізнатися, проте не використав його!"

Саме в цьому занедбанні праці над собою слід шукати одну з причин того, що певні особи не беруть участі в недільній Службі Божій. Дуже типово представив цю ситуацію один молодий інженер: "Чого це я маю ходити до храму? Щоб слухати про те, що мені не можна робити? Мені все можна, а священики постійно забороняють саме те, на що я маю найбільше бажання. Краще нічого не знати і жити собі спокійно." Тут бачимо приклад занедбання людиною свого обов'язку піклуватися про вдосконалення власного сумління. А отже, цей метод нищення вразливості сумління, яке спочатку мало цілком нормальний стан, є досить підступним (бо ніби не дуже очевидним), а тому ефективним засобом діяльності зла.

Нарешті, **третя форма**: *послаблення волі*. Сумління — це не тільки голос, який говорить, що є добре, а що — погано. Бо це також сила, яка наказує чинити добро і уникати зла. Ця сила використовує волю людини. Якщо воля слабка, тоді совість — безрадна. Людина піде за тим, що є легшим для виконання і приємнішим, а не за тим, що є добрим. Саме тому зло, діючи за допомогою егоїзму, намагається спричинитися до послаблення волі. Найчастіше це здійснюється через хибні звички, особливо такі, що базуються на пристрастях.

Додатковою часткою трагедії є потопання людини в алкоголі, наркоманії або лікоманії. Тут уже відіграватиме свою руйнівну роль не тільки шкідлива звичка, але й органічний голод (потреба отрути), втамування якого в даний момент дає відчуття деякої приємності. У такому разі воля додатково послаблюється агресивною вимогою тіла, яке будь-що прагне отримати приємність (чи заспокоєння) через відповідну дозу отрути. Алкоголь, як і наркотик, послаблює не тільки волю, але також обмежує застосування розуму, а, отже, унеможливлює чітку оцінку того, що є добре, а що зле. Варто додати, що й у цьому разі (подібно до тієї ситуації, коли людина свідомо уникає можливостей удосконалення розуміння і відмовляється од праці над собою) відповідальність людини за вчинки, здійснені нею — нехай навіть через слабку волю і відсутність повного розуміння, — входить складовою частиною до системи відповідальності конкретної особи за пиятику і наркоманію.

Можна також нищити совість, якщо не слухати її закликів до вчинення добра. Егоїзм не хоче, щоб людина завдала собі певного труду і зробила добру справу. Сумління закликає до роботи, видає певні накази, але людина не слухає його. Розпорядження совісті залишаються невиконаними. Через деякий час сумління вже не закликає до вчинення добра. Вже не турбує людину. Стає ушкодженим. Саме тому ми просимо у Бога пробачення не тільки за злі вчинки, а й за занедбання добра.

БОГ ДОПОМОГАЄ СУМЛІННЮ

Розповідаючи про сумління, я звернув увагу читачів на своєрідну, притаманну йому ніжність, скромність, ненав'язливість голосу сумління, яке завжди шанує свободу людини. Зазначив також, що, з нашої точки зору, ця ненав'язливість нерідко трактується як слабкість. За людською логікою, агресивність егоїзму повинна була б вимагати відповідно потужного і не менш агресивного супротивника з боку совісті.

…Бог, знаючи про скромність сумління, поспішає йому на допомогу, яку надає найрізноманітнішим чином. Зокрема, це може бути *приклад поведінки чесних і справедливих людей, котрі живуть у відповідності з наказами совісті.* Своїм прикладом вони доводять, що можна мандрувати по життю у цілковитій слухняності і підпорядкованості Богові. Якщо вони здатні цього досягти, то й нам ніщо не перешкоджає вчинити так само.

Ще більш дієвішою формою допомоги сумлінню можна вважати *зауваження людей, які піклуються про наше добро*. Бог, по відношенню до нас, послуговується своїми пророками. Нелегко їх слухати; інколи сприймаємо їх, як наших ворогів, тоді як насправді вони є *посланцями Бога*, котрі борються за чистоту нашого сумління. Ними можуть бути мати або батько, які роблять зауваження своїй дитині. Дуже часто біля джерел скандалів між батьками і дітьми бачимо піклування про те, щоб діти прислухалися до голосу совісті, а не пасивно мандрували за примхами егоїзму. Батьки мають обов'язок нагадувати своїй дочці або синові про совість, навіть тоді, коли вже самі мають по дев'яносто років і знаходяться на повному утриманні дітей.

Такою людиною, якою Бог послуговується у справі пробудження совісті, може бути дружина по відношенню до чоловіка або чоловік по відношенню до дружини. Якось трапилася мені дуже взірцева родина. Найстарший син того року отримав атестат зрілості. Атмосфера винятково мила. Ділюся моїми радісними враженнями від спілкування з ними: "Як приємно зустріти такий дім, сповнений згоди і любові."

На що чоловік, посміхнувшись, каже: "Але спочатку було зовсім інакше." Було так, що через два роки після шлюбу чоловік почав гаяти час з приятелями в ресторані, пити пиво і грати в карти. Одного дня з'явилася дружина, з сапкою в руках, і вчинила скандал. Пиво і карти полетіли на підлогу: "Де твоє місце?! Хотів грати в карти – то треба було не женитися. Марш додому!" Не хотів робити ще більшої сцени. Заплатив за розбитий бокал і пішов додому. Протягом тижня не обізвався до дружини жодним словом. Але дійшов висновку, що фактично вона має рацію – "Треба було не женитися." Врешті, змінив свою поведінку.

То дружина створила цей милий дім, побудувала його атмосферу. Як бачимо, буває так, що аж сапкою треба сягати по сумління, щоб його збудити, закликати до вірності. Жінка виявилася в руках Бога інструментом, призначеним для рятування совісті свого чоловіка, а, отже, й родинного щастя.

● **Кс. Едвард Станєк.**
Фрагмент книги „W trosce o sumienie", Kraków, 1996, 181 s. (wydanie drugie).
Переклад Є. Ґолибарда

Ніна ГНАТЮК: «ЦЯ ЛЮБОВ, НАЧЕ РАНА, БОЛИТЬ»

Ще 1962 року, в 15 років талановита юнка з села Безводного, що на Вінниччині, вперше надрукувала в періодиці свої вірші. Дев'ятнадцятилітньою Ніна вже мала й "сольну" збірочку "Пелюстка грому". Потім були "Прощання з березнем", "Посіяла жито", "Час колосіння", "Дякую долі", "Шовковиця", "Поки люблю і вірю", "Поміж небес і трав"... Цьогоріч відома поетеса, журналістка, громадська діячка Ніна Гнатюк відсвяткувала подвійний ювілей: життєвий і творчий.

Багато часу віддає роботі у Вінницькому земляцтві, що об'єднує понад 500 її краян. Організовує видання і презентації книг, виставки, акцію "Мистецтво одного села" в столичному Палаці мистецтв "Український дім". Нещодавно завершила антологію (спільно з А. Подолинним) "Сто вінницьких поетів за сто років". Та ще й робота на радіо... А щоб підготувати "Поетичну сторінку" в ефірі, доводиться перечитати не одну книгу віршів класиків чи сучасників. Та передовсім чути про Ніну Юхимівну як про велику правдолюбку, безкорисливого друга і... непередбачувану людину.

У Новоград-Волинському.
Свято "Лесині джерела". 1992 р.

— Пані Ніно, кажуть, з Вами часто трапляються різні чудеса?

— Найбільше диво — сам факт мого народження. Як самі знаєте, я з сорок сьомого року. Тоді була голодівка. Батьки між собою не були в злагоді. І моя згорьована мати не хотіла, щоб я народжувалася. Стрибала у підвал, піднімала важкі мішки, пила за рекомендаціями сільських знахарок якісь ліки. Тому сам факт мого народження вже є дивом... Отож боротьбу за своє виживання я веду ще задовго до дня народження...

— Як жінка жінці, зізнайтеся: що приваблює Вас у мужчинах?

— Залежно від того, хто цей чоловік. В одному цінespecially силу, в іншому — слабкість. В одному — кохання до мене, в іншому — надану мені можливість любити його. А якщо коротко, то благородство, шляхетність, здатність захистити жінку, вміння стати для неї і небом, і землею.

— Мабуть, саме таким був Тарас Мельничук... Розкажіть, як Ви познайомилися.

— Бог дарував нам зустріч з ним 12 квітня 1967 року. Я була тоді авторкою першої збірки віршів "Пелюстка грому", що вийшла 1966 року у видавництві "Молодь". А в квітні наступного року Комісія по роботі з молодими, якою опікувалися тоді Павло Тичина і Володимир П'янов, проводила семінар авторів перших книг в Ірпені. Я приїхала вранці з Вінниці, де навчалася на другому курсі педінституту, прийшла до Спілки письменників. І коли піднімалася східцями на другий поверх, там стояв, обіпершись об поручні, молодий красивий чоловік. Русявий чуб, високе чоло, зелені з іскринкою очі... Він так уважно дивився на мене, в його очах було стільки світла, що я мимоволі подумала: "Боже, я такого любила б усе життя!"

Уже тоді Тараса виключили з Чернівецького університету. Через кілька років він потрапить за ґрати у Пермську область — в'язниця Кучино, а потім, наприкінці вісімдесятих років, друге ув'язнення. У Вінницькій колонії суворого режиму.

Не розповідатиму довго про його життєві поневіряння. Скажу лише, що він справді в'язень сумління: був кинутий за ґрати лише за Слово. Там і втратив здоров'я. І ніщо вже не могло врятувати його — ні піклування друзів, ні надія поєднати своє життя з коханою жінкою, ані визнання його великого таланту: за збірку віршів "Князь роси" Т. Мельничуку 1993 р. було присуджено Шевченківську премію.

Тому, звертаючись до жіночої половини читачів "Слова Просвіти", скажу: "Бережіть свою любов! І хай на заваді вам ніколи не стануть міліцейські вівчарки, тюремні мури і брами. Навіть сльози і вмовляння матерів. Тоді, в юності, я не стала дружиною Тараса, не пішла з ним його невольницькими шляхами і тому, що моя мама Феодосія Іванівна стала на дорозі цього шлюбу. Їй дуже хотілося одружити мене з хлопцем із сусіднього села. Він любив поратися на городі, своєю вантажівкою возив їй гній і жом, з перших днів знайомства називав мамою. Все в нас ніби було гаразд, і сини народилися гарні, а душа моя все життя квилила, щеміла за Тарасом.

Історія мого кохання — у віршах. У моїй збірці "Поміж небес і трав" є розділ "Княжий профіль", присвячений Тарасові.

Якщо повернутися до Вашого запитання, то скажу: Тарас Мельничук був сильним і сміливим у поезії. Мав геніальний дар слова. А в житті був людиною незахищеною, зовсім не пристосованою до труднощів побуту. Хоча б такий факт — упродовж усього життя не мав власної квартири. У Коломиї виділили йому однокімнатну квартиру аж перед кончиною, але вона вже не зігріла його душі.

Тому я й назвала його Небожителем.

— Чи не стане історія вашого кохання темою нової книжки?

— Я б хотіла опрацювати листи, надіслані мені Тарасом Мельничуком з неволі. Там роздуми про життя, поезію, людські долі, там прекрасні карпатські пейзажі та велика туга за жінкою, яка залишилася по той бік муру. Тарас називав мене — "Жінка з Білого міста". Можливо, так і зватиметься перегук наших душ. Його — з вічності, моєї — з берегів Дністра, Південного Бугу, Дніпра.

На моєму творчому вечорі народний депутат України, президент благодійного фонду "Україна інкогніта" Анатолій Матвієнко, завдяки якому побачили світ десятки книг українських письменників, сказав, що готовий допомогти у виданні нової книжки.

— Ви так багато допомагаєте іншим, фактично живете клопотами земляків-вінничан, а чи не настав уже час приділити увагу й собі? Адже, мабуть, і в шухляді залишилося чимало ненадрукованих поезій...

— Розумієте, я народилася лідером. Люблю людей. І хочеться бодай чимось допомогти їм. У безсонні ночі приходять в голову різні ідеї, а вранці кидаюся їх втілювати в життя. Якось лютневої ночі 2000 року з'явилася думка ініціювати заснування Міжнародної літературно-мистецької премії імені Олени Теліги. Вранці я поділилася цією ідеєю з Ольгою Кобець, головою Всеукраїнського жіночого товариства ім. Олени Теліги. І разом з нею, за фінансової підтримки членів Комітету фундаторів Миколи Плав'юка, Анатолія Матвієнка, інших громадських діячів, цю ідею було реалізовано. Тепер премія здобула чільне місце серед національних відзнак для визначних митців. Її лауреатами вже стали Ліна Костенко, Михайлина Коцюбинська, Ніна Марченко.

Ніна Гнатюк і Тарас Мельничук.
Ірпінь, квітень 1967 р.

— Ви вже дванадцять років працюєте в Києві й увесь цей час мешкаєте в невеличкій кімнаті в гуртожитку. Всі ці роки поруч з Вами і молодший син Тарас. А для жінки, тим більше творчої, ой як багато важить власне гніздечко...

— Коли в душі мого чоловіка з'явилася інша жінка, я не стала влаштовувати скандали і переділ майна, взяла свою стареньку друкарську машинку, двотомник Т. Шевченка і поїхала з Вінниці до Києва. Це було в грудні 1990-го. Відтоді в моєму житті було чимало приємних і гірких несподіванок, які й спричинилися до того, що я досі живу в гуртожитку. Справді важко: у мене немає навіть письмового столу. І холодильника, хоч за вікнами влітку було близько сорока градусів. Але я не пускаю побут у душу і знаю, що багатьом жінкам живеться ще важче, ніж мені. Оббивати високі пороги зі слізними проханнями виділити житлоплощу в Києві в мене немає ні часу, ані бажання.

Я дякую Богові за кожен день, не потьмарений підлістю. Молюся за здоров'я близьких людей і прошу у Всевишнього лише одного: не втратити цікавості до життя. А старцювати під вікнами влади — нешляхетне заняття для поета.

— Ким би Ви хотіли стати, якби не були поетом?

— Я закінчила педагогічний інститут. Усе життя працювала в газетах і на радіо. А поезія — це спосіб світобачення і світовідчуття. Так рідко доводилося бути поетом. Усе більше літрабом або куховаркою і прачкою вдома.

— Чи залишиться те, що Ви зробили?

— Залишаться два сини: Тарас і Роман. Мої найкращі, хоч не зовсім відредаговані твори. І в пам'яті моїх ровесників, моїх читачів, вірю, залишиться десяток моїх найкращих віршів...

— А Ваші сини не пішли в літературу?

— Роман працює у Вінниці в газеті "33 канал". Я передала йому хист не до віршів, а до консервування, кулінарії і подорожей. Молодший син Тарас (до речі, Григорович) теж журналіст за фахом. Великий любитель купувати книжки. У моїй гуртожитській кімнаті все закладено книгами. Навіть для телевізора місця немає. Тому обходжуся й без нього. А от внучка Сашуля, якій неповних три рочки, знає напам'ять усі вірші з книжок Ганни Чубач та Івана Малковича. І навіть радісно гукає, коли бачить мене: "Приїхала А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА!".

— Ніно Юхимівно, як Ви любите відпочивати?

— Люблю подорожі. Завдяки творчим відрядженням об'їздила всю Україну і чимало республік колишнього Союзу. У 1986 році мала велику прикрість — зламала руку, тож була півроку на лікарняному. За ті лікарняні гроші купила восени того ж року путівку на теплохід і здійснила круїз навколо Європи. Побувала і на Капрі, і в Парижі...

Але найбільше люблю їздити Україною. У нас прекрасна земля, добрі і роботящі люди. Тільки от на свого Вашингтона з новим і праведним законом, як писав Шевченко, ніяк не спроможемось.

ДОЛЯ

— А хто Ваші друзі?

— Найбільше я люблю самоту. Найкраще почуваюся наодинці з книгами або в товаристві дерев. Ціную друзів старих. За чашечкою чаю або келихом вина можу говорити з ними про все на світі. Або просто мовчати. І нам добре. Але, на превеликий жаль, починається період втрат. Найбільшою втратою для мене була смерть Тараса Мельничука 29 березня 1995 року. На світі стало порожньо й холодно...

— Пані Ніно, а почуваєтеся щасливою зараз?

— Щодня бути щасливим неможливо. Це ті піки, які є у вершин. Але щоб сягнути їх, треба довго дертися по крутосхилах, падати у провалля, обдирати до крові руки. Вершина мусить бути в кожного. Для мене щастя — це духовна злагода з собою. Відчуття того, що ти комусь потрібна. Усвідомлення, що можеш чесно дивитися людям в очі. В одному з моїх віршів є такі рядки: "Я жінка, найщасливіша на світі за всю гірку історію віків".

— Але, певно, спокушало й інше життя?

— Так, звичайно. Я мала змогу виїхати до Канади чи Австралії, мати там добрий заробіток, сім'ю. Але відмовилася. Старі дерева не пересаджують. Я люблю мандрувати, можу поїхати, помилуватися пейзажами хоч на край світу. Але без України свого життя не мислю.

Спілкувалася
Євгенія РУЖЕНЦЕВА

ВИСТУП У ЗОНІ

Тарасові Мельничуку

Ні дерева, ні квітки, ні травини.
Лиш чорні ватянки і чорні кирзяки.
Лиш сірі лиця самоти й провини,
Яким за дротом бути ще роки.

Напевно, легше викосить загінку,
Аніж прийти між публіку таку.
Так дивляться, неначе бачать жінку
Уперше і востаннє на віку.

Тремтять коліна в мене і долоні.
Моя душа зривається на плач.
Я вірші про любов читаю в зоні.
А їх герой — мій нинішній слухач.

З минулого він дивиться на мене,
Кричить безмовно: "Рідна! Дорога!"
Його зіниці — полум'я зелене.
Його долоні — приспана жага.

Він цілував би божевільно, п'янко,
Але між нами — стрижені ряди.
Підійде, скине шапку: "Громадянко,
Прийдіть ще раз!"
А подумки: "Прийди!"

А лейтенант веде мене за браму.
Перепустку вручає. От і все.
Дивився ти на мене, як на маму.
На Матір Божу, що тебе спасе.

Мені хотілось тую браму гризти.
О душе, ти вовчицею завий!
Це називалось просто — творчий виступ.
Це значилося — засіб виховний.

Отож, дзвонили три зими до мене.
І знову ти сідав у перший ряд.
І серце вивалося шалене
З-під ватянки, неначе із-за ґрат.

А дні були у Вінниці холодні.
Здавалося, і тут вже Колима.
Стояти ми були до смерті згодні,
Та в лейтенанта дозволу нема.

...Тобі — в барак. Мені — вже до машини.
Болить душа, неначе свіжий шов.
Дано нам три хвилини. Три хвилини
На погляд, на розмову, на любов.

Я принесла папір і сигарети.
В твоїх очах — весняна каламуть.
...Будь проклята держава, де поети

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ…

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

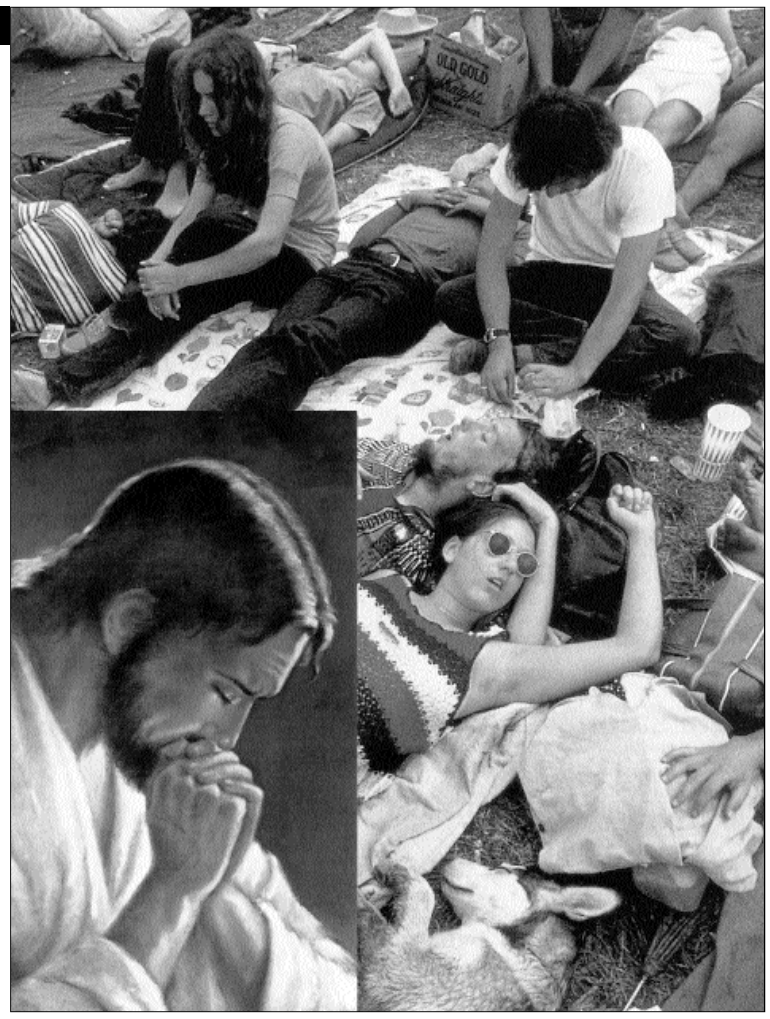

Перед кожною свідомою людиною, рано чи пізно, обов'язково постає запитання: який світ є більшим — видимий чи невидимий? Знаменитий французький мікробіолог Луї Пастер (створив вакцини проти холери, сибірської виразки, технологію вакцинації, спростував дотогочасну теорію самозародження мікроорганізмів) відповідав на це запитання так: "Чим більше вивчаю природу, тим більше із подивом і вдячністю замислююся над доробком Творця".

Закінчення.
Початок у числах… за 2002 р.

З попереднього викладу ми вже знаємо, що будь-який об'єкт певного рівня досконалості (з певними, органічними для нього функціональними можливостями) здатен бачити і розуміти лише ті об'єкти, які мають функціональні можливості не кращі (не більші, не ширші) від даного.

Водночас, цей об'єкт не здатен побачити і повністю зрозуміти ті об'єкти середовища (світу), які мають більш високий рівень функціональних можливостей.

Отже, кожна система (і не тільки людина) може вважати, що **реполь більш високого рівня досконалості, ніж я, знаходиться за межами мого розуміння**.

3. АКВАРІУМ

І ось один чоловік видобув із надр землі **камінь** — залізну руду — і зробив з неї вальцьовану раму. Вставив у раму скло, що він його виплавив із піску, ущільнив цементом, який випалив з каменя. Потім насипав на дно **піску**, влив **води**, пустив у неї **рибок**, висадив **рослини**. Все зробив сам. Зробив акваріум. Побудував систему функціонування пов'язаних елементів різної досконалості. Власноруч створив *маленький світ*.

Радіє чоловік, що зробив таку чарівність. Кімната стала неначе пожвавленішою. Приємно зараз після тяжкої праці у вальцівні сісти у тихому покої і подивитися на милих рибок, що плавають собі за склом туди і назад. Такий собі малий світ у великому помешканні. Малий світ у Безмежному Всесвіті. Чоловік може взяти і перенести цей цілий світ до іншої кімнати або на балкон.

Чоловік дивиться на акваріум з вершини своїх функціональних можливостей і розуміє рибок. Він уже багато чого дослідив з їхнього риб'ячого життя. Навіть прочитав у розумних книжках. Про рослини також, про воду, яка має бути чистою, не холодною, не захараченою. Довідався навіть про пісок, про те, яким він має бути для рослин, щоб ліпше росли, і для рибок, щоб краще їм почувалося.

Чоловік реалізував свої можливості, можливості свого функціонального рівня. Використав свій рівень досконалості (себе як реполь, "заряджений" інтелектуальним полем) для будівництва світу з об'єктів, які він розуміє, бо вони розташовані на нижчих від нього рівнях досконалості. **Людина** реалізувала свої можливості згідно із **закономірністю однобічного спрямування можливостей самореалізації**, тобто зі своєї "гори" *розуміння* — вниз.

Рибка, яка плаває в акваріумі, також *розуміє* себе, рослини, спілкується з ними на свій спосіб, реалізує свої можливості розуміння життя згідно із тією самою *закономірністю однобічного спрямування можливостей самореалізації*, тобто зі своєї "гори" вниз. Рибка, що мешкає в акваріумі, очевидно, вважає, що світ — це акваріум і що вона, рибка, є вершиною цього видимого нею світу. І з точки зору рибки так воно і є, бо рибка не здатна розуміти знизу вгору від свого рівня досконалості, не здатна подолати свою межу можливостей самореалізації, не здатна уявити собі реполь більш високого рівня.

Рослина, яка вчепилася корінням за пісок, добре собі розвивається, пускає нові пагони, радісно хапає відблиски променів сонця. Вона *розуміє* себе, воду, пісок, світло і тепло. Вона реалізує власні можливості *в межах функціональної досконалості свого рівня* згідно із *закономірністю однобічного спрямування можливостей самореалізації*, тобто можливостей розуміння виключно згори вниз. Але вона не здатна зрозуміти рибу, яка знаходиться "вгорі", за межею можливостей самореалізації рослини.

І так є скрізь і завжди у цілому Всесвіті від його створення. Все на світі має *природні* (тобто такі, що дано *при народженні*, а отже — конструктивні) можливості бачення і розуміння видимого для себе світу на своєму рівні й далі вниз згідно із *закономірністю однобічного спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей розуміння у протилежному напрямку.* Коротко цю закономірність можна назвати так: **правило однобічного спрямування можливостей розуміння світу**; або: **правило органічного обмеження репольності**.

Додержання цього правила є принциповою умовою існування всіх систем, оскільки завдяки цьому утримується порядок і самозбереження Великого Всесвіту навіть тоді, коли б глупота якогось елементу (системи) нижчого ступеня досконалості спромоглася розвалити якийсь малий світ. Власне, ця закономірність утримує Світ і всі його малі світи від перетворення у балаган. Дотримання цього правила, як під час створення, так і в процесі подальшого удосконалення Світу, в кінцевому рахунку, завжди має сприяти позитивному розвиткові кожного елемента, системи, рівня досконалості.

Кожен у розглянутому вище ряду об'єктів замикає *свій* світ, в якому присутні всі ті функціональні елементи, можливості самореалізації яких не перевищують функціональних можливостей даного об'єкта. Верхня межа кожного такого малого світу (як світку у Великому Світі) для відповідного об'єкта А проходить між цим об'єктом і об'єктом Б, який є більш функціональним у своїх можливостях самореалізації, тобто таким, що знаходиться на вищерозташованому ступені функціонування систем.

Для оснащеного більш *досконалим полем* об'єкта Б світ А є видимим і зрозумілим. Натомість для об'єкта А, який має *поле нижчого рівня*, світ Б є невидимим і неможливим для зрозуміння. Лише за умови такого *ієрархічно-польового порядку* розміщення об'єктів (і відповідних світів) у Всесвіті, жоден примітивніший світ А ніколи не подолає і не здобуде більш розвинутого (і, сподіваємося, більш морального) світу Б.

Відповідно, світ Б не спроможний завдати шкоди більш розвинутому (репольнішому) світові В, бо не здатен перейти межу між ними.

Тому щаслива рослина в акваріумі відчуває делікатний дотик рибки, як дотик взагалі, а не конкретно рибки. Рослина рибки не бачить. І не тільки тому, що не має очей, в яких могла б відбитися гарна сріблясta луска цієї рибки. Натомість щаслива (як видається) рибка бачить рослину в акваріумі, бачить якісь плями, тіні і світло за склом. Але що може рибка знати про світ за цим склом? Чи можна навіть вважати, що рибка бачить світ поза акваріумом? Бачити — означає розуміти. А що взагалі розуміє рибка про життя у кімнаті, де стоїть акваріум, про речі, об'єкти, явища за склом?

Чи здатна рибка відрізнити, хто стоїть за склом: господар дому, його дружина, мала дитина, або кіт, який давно чекає на те, щоб полишили його самого у кімнаті з акваріумом?

Очевидно, що для рибки світ поза акваріумом є невидимим. І не тільки у сенсі оптичному, а передусім, у сенсі інтелектуальному, в сенсі можливостей пізнання. Репольному.

Мале дитя також не бачить, бо не розуміє, незважаючи на те, що дивиться. Багато дорослих людей не розуміють, здавалося б, цілком елементарних речей, навіть не усвідомлюють, що дивляться на них, бо дивляться не розуміючи. Як правило, ці люди не працюють над розвитком і вдосконаленням своїх *полів*, не намагаються використати *можливості*, надані їм Творцем.

Отже, бачити — це не тільки функція очей. Бачити — означає мати зв'язок через розум і серце зі світом відносно невидимим, відчувати і намагатися зрозуміти його, перетворюючи для себе цей умовно невидимий світ у світ зрозумілий, а отже — видимий. Принагідно варто нагадати, що **релігія** — це *певне сполучення польових (в тому числі інтелектуальних) можливостей розуміння Світу і його систем, зокрема й через вивчення характеру зв'язків між Творцем і Його створіннями.*

Коли б порівняти дві точки зору по обидва боки скла акваріуму — людини про рибу і риби про людину — то яка пропорція відповідала б у такому випадку порівняння їх інтелектуальних, фізичних, функціональних (репольних) можливостей? Тисяча до одного, мільярд до однієї десятої? В кожному разі, людина виступає в даному випадку як *творець* цього акваріумного світу, залишаючись у світі "надакваріумному", який не може бути зрозумілим (видимим) для всіх об'єктів (мешканців) акваріуму.

Сталося так, що мала дитина лишилася сама в кімнаті, дотупцяла до акваріуму і постукала дерев'яною іграшкою у скло. Шибка акваріума тріснула, дитя злякалося і втікло в інший куток кімнати. Там, на килимі, забавилося возиком і одразу забуло про все.

А тим часом вода тихо витекла з акваріума через розбиту шибку. Чотири гарненькі рибки ще якусь хвильку конвульсивно стріпували хвостиками і вже потім лежали тихо.

В їхньому світі сталася катастрофа і майже увесь загинув. Цілий світ обсягом одного відра води. Для рибок іншого не було. Тепер вже не мають сенсу жодні дискусії про видимий і невидимий світи, або про те, чи взагалі можливо виготовити скло з піску (з точки зору риб).

Для риб не був видимий навіть світ кота, який знає цілий мікрорайон, особливо підвали будинків. Не був видимий для рибок світ дитини, яка, крім квартири, двору, парку і дитячого садка, ще трохи пам'ятає берег моря, де була з мамою влітку.

Якщо для рибок залишився невідомим реальний світ далеких країн, до яких час від часу їздить господар помешкання, то що вже казати про світ галактичних систем навколо далеких зірок, світло від яких долинає до Землі протягом десятків років і уявити які здатна далеко не кожна людина? Для рибок існував лише світ з одного відра води між прозорими стінами; і от вже його немає…

Пізно ввечері господар дому вийшов на балкон, подивився на чорне небо, повне зірок. Раптом уявив собі, що він є рибою, яка вдивляється через скло в інший світ, марно намагаючись зрозуміти неможливе. Подумав: щоб вийти за межі нашої людської шибки, щоб вийти за кордон наших можливостей пізнання, аби зрозуміти щось поза нашим акваріумом, обов'язково треба отримати благодать від Творця нашого "акваріума", нашого світу. Світу, який є набагато більшим від об'єму відра води, але також підпорядкований правилу *однобічного спрямування можливостей розуміння світу*, тобто *органічному обмеженню репольності*. Бо світ людини містить у собі відносно сталі пізнавальні межі, завдяки яким для людини більша частина світу є невидимою.

І, дивлячись у нічне небо, думав чоловік про те, що дуже хотів би бути поміченим з того, зовнішнього боку шибки. Думав про те, що життя людини на цьому світі є дуже коротким і що в нашому акваріумі дуже багато таких проблем, що їх, мабуть, навряд чи спроможні вирішити самі люди без допомоги Творця. Особливо враховуючи, що маємо забагато самовпевненості при великій короткозорості.

"Люди — це дуже зарозумілі риби", — подумав собі чоловік на балконі, — **можуть не помітити того, що невидимий світ знаходиться поряд, а не тільки в інших галактиках. Можуть не повірити, що духовне поле сил (душа) людини може жити вічно і незалежно від тіла."**

І тоді відчув, що хтось зацікавлений і добрий згори дивиться на нього. Добрий Творець Світу видимого і невидимого.

● **Євген ҐОЛИБАРД**

"Дивовижне влаштування Космосу і гармонію в ньому можна пояснити лише тим, що Космос був збудований згідно з планом всезнаючого і всемогутнього Творця. Це моє перше і останнє слово".

Ісаак НЬЮТОН

"Кожне досконалне дослідження природи закінчується визнанням існування Бога".

Ганс Крістіан ЕРСТЕД

"Моя величезна шана і захоплення — всім інженерам, а особливо — найбільш величному з них — Богу!"

Томас Алва ЕДІСОН

"Я пишаюся тим, що я людина віруюча. Я вірю в силу молитви не тільки як католик, а й як вчений".

Ґульєльмо МАРКОНІ

"Існує досить поширена думка, що в епоху космічних польотів ми вже так багато знаємо про природу, що нам не потрібно вірити в Бога. Ця думка цілком помилкова. Лише нове навернення до Бога здатне врятувати світ від катастрофи, яка насувається на нас. Наука і релігія — це сестри, а не вороги".

В. Ф. БРАУН

"Коли впродовж останніх років на нас звалилася лавина відкриттів і винаходів, то це лише засвідчує, що Бог-Творець говорить з нами більш голосно, більш ясно, ніж будь-коли".

Фр. ДЕССАУЕР

ОЙ ТАМ, НА ТОРЖКУ, НА БАЗАРІ...

Закінчення. Початок на с. 9

Їхній появі не здивувалися у відділенні зв'язку.

— Є вам переказ. Пред'явіть документи.

Виходили з приміщення на центральній вулиці міста з таким відчуттям, ніби украли ті гроші й ось зараз почують: "Ей, ви! Куди поспішаєте? Ану заждіть!" Було побоювання й з іншого приводу: чи не помітило їх, коли отримували переказ, чиєсь лихе око? Одведи, Боже, і заступи! Сума он яка, злодій і серед білого дня може напасти.

Лише дома зітхнули полегшено й сіли перелічити отримане.

— Усе гаразд, — заспокоїв стару Семен, — дві тисячі гривень з гаком. Аж не віриться.

— Яка молодчина твоя Орися, — мати йому. — Бачиш, як старається, як дбає про сім'ю. Бережи її, сину.

— Чого мав би не берегти?

— Питимеш, то можеш втратити. Довідається, що пускаєш зароблене нею за вітром, гадаєш, миритиметься з тим?

Отримали перегодом від Орисі й листа. Хвалилася, що їй поталанило: доглядає стару й немічну сеньйору, має за ті клопоти коло неї та й по господарству вісімсот доларів на місяць. Половину висилає їм, половину лишає в себе, щоб було що вислати Семенові на дорогу, коли знайде для нього в тамтій Італії роботу. Люди правду казали: для жінок у тих краях така-сяка робота є, а для чоловіків удень з вогнем треба шукати.

— Заковика, — зітхнув Семен. — Що ж буде, коли й там не знайдеться для мене роботи?

— Поживемо — побачимо.

Слово розради не завжди буває втішним, гляди, й за цим разом не потішило б, коли б не чергові приємності, що на них не скупилася Орися. Минув місяць — і на адресу Семена Кандиби знову надійшло чотириста доларів, минув другий — знову чотириста.

"Ну, коли так, — подумав Кандиба, — не розтринькуватиму надіслані дружиною долари, збиратиму їх, а набереться багато, і тут, на Україні, можна буде подумати про бізнес. А що, не святі ж горшки ліплять. Удача і Орисю може повернути згодом додому".

Знову потекли дні за днями, місяці за місяцями і все без перемін. Одна лиш вкралася: Орися рідше стала писати. З грошима не барилася, а на листи все рідше й рідше відповідала. Коли дорікнув за це, пояснила, що сеньйорі, котру доглядає, все гірше й гірше зі здоров'ям. А клопотів, крім неї, і по господарству вистачає. Була б робота, Семен менше дослухався б до гризот своїх. Але ж немає її. Та не до душі, за ту боязко братися. Коли ж лягав у ліжко і відчував відсутність дружини, і зовсім втрачав терпець.

"Не життя — каторга. Запити чи що? Нудьга ж обсідає душу, самотина важким каменем лежить на серці. Була б Орися дома, удвох, гляди, й організували б прибуткове діло. Вона розбитна, з нею, гляди, й організували б".

Черговий лист від дружини спонукав висловити їй саме цю думку. Писала, що її сеньйора нікудишня вже. Що буде, коли помре? Голова пухне від думок. Другої такої роботи і з такою платнею може й не знайти.

"А що тут довго думати? — підказав. — Якщо для мене не передбачається там робочого місця і ти не певна в своїх заробітках, повертайся додому. Скільки можна бути нарізно? Гроші ми з матір'ю приберегли, з грошима і в рідному краї облаштуємо своє життя".

Намалював їй перспективу, спокусив непоганим ділом, послався навіть на друзів, які допоможуть організувати його, та Орися не потішила сподіваною згодою. Та й мовчала чомусь нестерпно довго.

Не стримався, написав ще одного листа. "Не мовчи, черкни бодай кілька слів. Жду".

А діждався не листа — Орисі. Очам своїм не повірив і остовпів з дива.

— Мамо, Васильку! — стямився врешті. — Гляньте, хто до нас приїхав!

Мов хлопчисько, кинувся обіймати дружину, виціловувати. Орися не була такою потішено жвавою, як він. Відбулася традиційним цілунком та й поспішила до сина, а вже ласкаючи його, виказувала всю притаманну їй щирість та ніжність.

Ніхто з домашніх не спостеріг тієї різниці у ставленні до чоловіка і сина. Вона, що не кажіть, зрозуміла. Та чи й до того було на радощах? Повернулася ж дорога серцю кожного людина: дружина, мати, невістка, обділяє дарунками. Першого, розуміється, Василька, потім свекруху за те, що доглядала Василька, а вже потім і чоловіка.

— А мене за що?

— Мабуть, за терплячість.

— Коли за терплячість, тоді приймаю.

І до обіду, і після обіду тільки й розмови було, що про Василька. І виціловувала малого, і тішилася його розумуваннями. Десь аж під вечір сказала Семенові:

— Я піду з Васильком до батьків.

— Тільки з Васильком?

— Ну, чому ж, і ти йди.

Дорогою розпитувала, чи змінилося щось на краще в місті.

— Про місто і тих, що в місті, поговоримо потім. Я жду, що ти скажеш. Як обернулося з тією сеньйорою? Жива, здорова?

— Ні, поховали ми її.

— То ти назовсім приїхала?

— Не знаю. Поговоримо про це в присутності моїх батьків.

Вони підходили вже до помешкання тестя, тож Семен не став наполягати. А в гостях як у гостях, знову тішилися малим Васильком, тішилися й тим, що при купі всі. Та й за столом не полишив святковий настрій, аж поки мова не зайшла про те, що й Семена цікавило: що втішного привезла Орися з Італії?

— Втішного мало, — посмутніла Орися. — Померла та стара пані, я залишилася без роботи.

На якусь мить у кімнаті запала тиша.

— Отак, значить, — сумно пророк господар оселі. — І ти поспішила додому, не стала шукати інше робоче місце?

— Приїхала порадитися, як бути з тим місцем, що відшукалося.

Визнав за потрібне подали свій голос і Семен.

— Іншої ради, гадаю, немає й бути не може. Гроші у нас є і немалі. І тут можемо придбати місце на ринку, торгувати доправленим з баз чи з інших міст товаром та й жити. Головне, при купі будемо.

— Ох, Семене, — скрушно зітхнув тесть. — Чи ти не бачиш, скільки розвелося їх, торгашів? Скоро покупців менше буде, ніж яток по всіх закутках.

— Не було б вигідно, не торгували б.

— На тій торгівлі довго не протягнемо, — не погодилася Орися. — Росте син, його треба буде годувати, зодягати, вчити. Чи на ті заробітки зможемо виховати його, забезпечити йому достойне майбутнє?

— То що ж ти радиш?

Мовчала і довго. Та й у вічі не зважувалася дивитися ані чоловікові, ані батькам.

— Не хотіла б так одразу приголомшувати вас своєю радою, та що вдію? Раз приїхала радитись, рано чи пізно маю сказати: буде ліпше, Семене, коли ми розлучимося з тобою.

— Отак?!— сам не зчувся, як вихопилося в нього те слово. Сидів по тому й дивився на дружину очима, в яких подив боровив подолати крик, на місце крику тут як тут вихоплювався подив. Не менше подивовані були й Орисині батьки.

— Ти що, доню! — першою прийшла до тями мати. — Схаменися. Чи заради статків, що їх обіцяють чужі долари, можна руйнувати родину? Дитинка ж у вас. Про неї ти подумала?

— Казала вже: саме заради дитини і йду на таке. Будуть долари, ростиме забезпечений усім необхідним і Василько.

— А ласка матері? А тепло материних рук?

— Тепло і ласку, сподіваюсь, дасте Василькові ви і не задаром. Треба чимось жертвувати, коли дожили до того, що на своїй землі не можемо забезпечити себе найнеобхіднішим.

Виправдувала свій намір чимось і далі, та Семен не дослухався до її слів. Біль, сором, образа кричали в ньому на повний голос і не дозволяли визначитися, як йому бути. Виказати свій обур чи встати й піти, не чекаючи чийогось заступництва.

— Розлука, як я розумію,— підвів нарешті голову, — потрібна тобі для того, щоб узяти шлюб з іншим?

— Так.

— Хто ж він, той, заради якого зрікаєшся мене, дитини своєї?

— Син покійної сеньйори.

— Так одразу б і казала, — звів на переніссі брови. — Що ж, розлучити нас, здається, можуть і без моєї згоди. А сина я тобі не віддам. Без мого дозволу ти не повезеш його до Італії.

Підвівся і вийшов з хати. А по дорозі до своєї домівки натрапив на знайому забігайлівку і набрався там до чортиків. Не тямить, сам вийшов звідти чи спровадили його. Мабуть, спровадили, а то й витурили, бо опинився під тином і добряче заснув. Той із сусідів, що натрапив на нього, не скоро добудився.

— Семене, — кликав, — чуєш, Семене, ходім додому, бо нагодиться міліція, у витверезнику опинишся.

Хто вів і чи справді додому, не доглядався. Інша думка навідала затуманений алкоголем розум і нагадала вподобану колись та й співану для жарту пісню. Її й заспівав на повний голос.

Ой там, на торжку, на базарі,
Жінки чоловіків продавали.

— Не треба, Семене, — розраджував попутник. — Біду накличеш.

— Дарма.

Із лик мотузок ізсукала,
Взяла свого миленького залигала.

Цього разу мати нічого не сказала синові, доправленому додому ледь тепленьким. Подумала, це у сватів набрався так на радощах. Наступного дня все ж, як Семен виспався, поцікавилася:

— Орисю батьки не відпустили?

— Ні, сама не побажала повертатися до нас.

— Тобто?

— Заявила, що розлучається зі мною, виходить там, в Італії, заміж.

— О, Господи! Світ перевернувся чи що? Чим же вона невдоволена? Як же буде з дитиною?

— Сказала, тому й розриває зі мною шлюб, що я неспроможний прогодувати сім'ю. Але Василька я їй не віддам. Побачимо, що скаже на те, як закрутить у неї в носі.

Ждав дзвінка від дружини того дня, ждав і наступного, а Орися не телефонувала. Лише на третій день подала голос.

— Нам треба зустрітися.

— Приходь, коли треба.

— Та ні, буде ліпше, коли побачимося в місті.

— Що, соромно глянути матері у вічі?

— А ти як думав?

— То кажи, де зустрінемося.

— Найліпше буде у сквері, що біля нас.

— Гаразд, де наше не пропадало.

Розмова була схожа на контракт, тож почали її з головного.

— Ти згарячу сказав так: "Сина я тобі не віддам",— чи віддаси все-таки?

— Не віддам.

— У моєї ж мами йому краще буде.

— Досить уже того, що ростиме без матері, хай матиме хоч батька. Та й звик він до моєї матері.

— До моїх батьків теж звикне, а ти навідуватимеш його.

— Ні і ні!

— А коли так, домовимося: я висилатиму тобі щомісяця сто доларів, а ти даєш мені дозвіл на розлучення і залишаєш Василька у моїх батьків.

— Я не жебрак, подачок не беру, тим більше від тебе.

— Навіщо ти так? Зрозумій, між нас залишається ниточка, яка навіть у розлуці єднатиме нас.

— Яка ще ниточка?

— Син. Заради нього маємо бути поміркованими і терпимішими.

— Чи про терпимість може йти мова, коли душа болить і жадає помсти?

— На мене така злість у неї?

— Не знаю, на кого, але — жадає.

— Для себе не чекаю поблажок. Та думаймо про сина. Якщо ти твердо вирішив... Якщо залишаєш Василька при собі, хай буде так. Висилатиму в такому разі те, що мала б висилати батькам, для Василька, але на твою адресу, розуміється. А то немала сума, чотириста доларів. Вистачить на всіх вас.

Знову зміряв її не так пекучим уже, як подивованим поглядом.

— Певна, що той, новий твій чоловік, дозволятиме таке?

— У нас із ним свій контракт. Ми передбачали: може обернутися так, що дитина моя житиме й виховуватиметься на Україні. Отож отримувану мною за догляд його матері платню він платитиме й надалі, щомісяця і довічно. Її вистачить і вам із Васильком, і батькам моїм, і мені, коли виникне така потреба.

Сидів, хилив на руки голову і відмовчувався.

— Приставай на це, Сьомо. Зрозумій, назад немає вороття. Таку планиду уготувало нам життя та й усьому людові нашому.

— Розумію, чом не розуміти. Та й бачу, наполегливість твоя й про інше промовляє: я викреслений із твого серця, інший заволодів ним.

— То згода?

Подивився на неї виваженим поглядом і потім уже сказав:

— Багато хочеш, Орисю. Таку згоду зопалу не дають. Щоб зважитися на таке, маю переступити через самого себе.

Орися намагалася бути терплячою. Урезонюючи свого і не свого вже чоловіка, старалася підбирати і переконливі аргументи, й улесливі слова, та коли збилася на інший лад і сказала хай і не вельми дуже, все ж кольке, Семен спалахнув, мов сірник, і подався геть. Кілька днів на дзвінки навіть не відповідав. Видимо, й матері наказав: "Телефонуватиме Орися, кажіть, немає вдома".

Стара так і робила, аж поки не вивела Орисю з терпіння і не змусила пригрозити:

— Скажіть Семенові, ще я збираюся вже від'їздити, хай не легковажить, зголошується пристати на те, що пропоную, бо гірше буде.

Подіяло, підійшов до телефону.

— Дні спливають. Що скажемо одне одному на прощання? Надумався ти, даєш згоду на розлучення на тих умовах, що пропоную?

— Не так надумався, як намучився безсонними ночами. Невже ти справді йдеш від нас? Нехай від мене. А від рідної дитини!

— Навіщо згадувати зайвий раз про найболючіше? Думаєш, я не мучилася перед тим, як зректися тебе, землі, на якій зросла, стежок, якими ходила, по суті, прирікала ж себе на вигнання? Та що мала робити? Кажу ж, така наша доля, таку планиду вготувало нам життя. Тим більше, що набачилася за рубежем: не тільки я рубаю цей Гордіїв вузол у такий спосіб, інші мої співвітчизники те саме роблять.

— Мені від того не легше. Та що вдію? — зітхнув так, що зітхання те й Орися почула, мабуть, у слухавці. — Тебе, бачу, не поверну вже до своєї оселі. А жити якось треба. Надії ж замати роботу у нашім злиденнім місті не відшукується, та скоро, мабуть, і не відшукається. Тож роби, як надумала. Але скажу тобі те, що чув уже від тебе: назад не буде вороття. Навіть у тому випадку, коли надії твої на закордонне заміжжя не виправдають себе. Я шукатиму для Василька іншу матір.

Цього разу й Орися не одразу знайшлася на слові.

— Виходить, не тільки вас із сином, і її утримуватиму на свої заробітки?

— А це вже залежатиме від того, кого

Дмитро МІЩЕНКО

ОЙ ТАМ, НА ТОРЖКУ, НА БАЗАРІ...

Наш тижневик не цурається співпраці з українськими письменниками, і читач уже мав змогу не раз переконатися в цьому. Але, звичайно ж, ми не хочемо відбирати хліб у літературних газет і журналів, отож поезію друкуємо, як поетичний автограф од відомого, визнаного поета, а прозу… Прози поки що ми не друкували, але ж вона, проза, варта цього! Особливо тоді, коли за художньою формою, жанровим зразком постають болючі картини сьогодення, його пекучі запитання, постають прототипи, — тобто, носії сьогоднішніх суспільних відносин, нових моральних якостей, — позитивних і негативних, прочитуються живі люди, серед яких ми з вами живемо, з якими разом складаємо суспільство. То чому б, подумали ми, не започаткувати рубрику "Прототипи" для новел та оповідань, сюжети яких продиктовані самим життям? Сподіваємося, що письменники, читачі "Слова Просвіти", підтримають наш задум.

Любов ГОЛОТА

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ

Вчені люди давно сперечаються і ніяк не дійдуть згоди, яка різниця між оповіданням і новелою. Те, що пропоную оце читачам, теж зроджує сумнів. В одному певен, новина неабияка і свіжа-свіжісінька. Самі посудіть.

Коли й за яких обставин Семен Кандиба познайомився з Орисею Яремчук, лишилося, як і багато чого у велелюдному місті, поза увагою сусідів. Тож і не дивно, що здивувалися вони, почувши про весілля в оселях молодят. "Ти глянь, — пошепки казали одне одному, — ніби ж не видно було, щоб ходили в парі, а вже одружуються".

Подивувалися та й забули. Правда, ненадовго: щось надто вже завчасно з'явилося на світ Божий мале Кандибеня. Ну та диво дивом, а коли кличуть відсвяткувати появу в родині нащадка, то чому б і не забути про дива людські, чи, може, й Господні. У кожного своїх клопотів, як і тривог, вистачає. Хіба вони не примусять викинути з голови таємниці сусідів? Тим більше, що Семен з Орисею останнім часом нічим особливим не нагадували про себе. Вдосвіта поспішали на роботу, увечері поверталися з роботи та й зникали з обріїв усіх сторонніх. Заговорили про них тоді вже, як багатьох, не тільки Кандиб, спіткала суспільна нерозбериха: збанкротували фабрики, заводи, і чоловіки перші опинилися серед безробітних.

— Як же так? — обурювалася Орися, почувши від чоловіка цю новину.

— А отак. Продукція нашого заводу стала нікому не потрібною, отож і ми не потрібні заводу.

— І всіх звільнили?

— Не всіх, деякі копошаться ще, щось там організовують при заводі.

— А тебе до тих, що копошаться, не залучають?

— Чи тільки мене? Абсолютну більшість робітників спіткала та ж, що й мене, доля.

Орисі явно не подобалося це. Чомусь так склалося в їхній родині, що не свекруха і не Семен, а Орися верховодила. Треба відвести Василька в дитсадок: "Семене, це твоя робота, веди". Треба сходити в магазин: "Семене, на гроші і щоб одна нога тут, а друга там, бо запізнюсь на роботу". Таке, звичайно, водилося в них колись, нині й Орися присмирніла, в усякім разі не звеліла чоловікові: "Іди й шукай роботу", — обмежилася запитанням:

— Що ж воно буде? Як житимемо без зарплати?

Шукали робоче місце для Семена вдвох і тривалий час, а завершилося тим, що не тільки Семен, а й Орися опинилася серед безробітних. Якийсь грошовитий панок привласнив їхній м'ясо-молочний комбінат, затіяв перебудову, а робочим сказав, век: мені ви більше не потрібні.

Знову злетіло з уст і зависло у квартирі Кандиб те саме питання: як житимуть?

— Іншої ради немає: треба шукати роботу,

— Де?

— Де люди шукають. Організовуються ж фірми, маємо йти і напитувати. Під лежачий камінь вода не тече.

Пошуки тривали довго, хвалити Бога, хоч не дарма. І Семен, хай усього лиш вантажником, усе ж влаштувався, і Орися нашукала місце продавщиці молочних продуктів у кіоску. Першому відмовили Василькові — не стали водити в дитсадок (адже за нього треба платити), зрештою й собі помітно вкоротили асигнування. Коли ж у місті й квартплату підвищили з сорока трьох гривень до ста двадцяти, нічого іншого не лишалося, як переглянутися й запитати одне в одного: "А тепер що чекає на нас?"

Ілюстрація Олександра Скринника

Сумували весь вечір — думали, не спали до глибокої ночі — і знову думали. Перша надумалася — і наступного дня вже — Орися.

— Люди їдуть за кордон, шукають там добре оплачувану працю.

— На те потрібні гроші і немалі.

— Потрібні.

— То де ж ми їх візьмемо?

— Є один варіант: продати свою трикімнатну квартиру та обмежитися придбанням двокімнатної і не в центрі — на околиці міста. Залишиться якась частина на прожиток і на те, щоб податися комусь із нас шукати щастя за кордоном.

— Боженьку мій! — скрушно хитала головою Семенова мати, почувши від дітей цей умисел. — До чого дожилися! Рідну домівку маємо збувати. Тут минула моя молодість, вважай, усе по одруженні з Іваном життя.

— А що вдіємо? Надії на те, що виживемо, маючи такі заробітки, аніякої.

Оскільки Семен занадто довго чухався та зітхав, чухаючись, ініціативу в операції купівля-продаж узяла на себе Орися. Десь ходила, допитувалася, збирала відомості на стовпах телемереж і таки відшукала бажаючих оглянути їхню трикімнатну.

— Прийдуть оглядати квартиру о сімнадцятій нуль-нуль, — застерегла домашніх, — будьте вдома.

— А ти?

— Я теж постараюся бути, але можу й запізнитися.

Перші покупці оглянули квартиру, покрутили носом, коли мова зайшла про ціну, та й пішли. Тим, що навідали їх другими, не сподобалося розміщення кімнат, треті занадто довго торгувалися, зате зійшлися врешті-решт із хазяями в ціні і навіть дали завдаток. Треба було шукати помешкання для себе. Тепер уже й Семен долучився до пошуків, та навряд чи зарадив би щось у цім ділі, коли б не відшукалися брокери. Ті швидко знайшли потрібну Кандибам квартиру і за пристойну ціну.

Питання, хто поїде шукати за кордоном щастя, спершу не стояло: Семен, хто ж іще. Та повернулася з роботи Орися і внесла корективи: усі, з ким говорила з цього приводу, в один голос твердять: чоловікам важко знайти в чужих землях роботу, жінкам простіше.

— Хочеш сказати...

— Еге ж, поїду, мабуть, я.

— А дитина?

— Дитині нашій три роки вже, мати твоя догляне.

— Та ні, це нікуди не годиться.

— А коли те, що розповідають, правда? І гроші проїздиш, і роботу можеш не знайти. У жінок ширший вибір, їх і в прибиральниці беруть, і в офіціантки. А найбільше, кажуть, у домогосподарки, доглядати старих дідів та бабусь.

— Чортівня якась.

— Чому ж чортівня? Влаштуюся та розглянусь, може ж, і тобі підшукаю там роботу. На ті гроші, що залишилися від продажу квартири, протримаєтеся певний час, в усякім разі їх вистачить вам, поки я зароблю та вишлю. Дома ж нічого не висидимо.

І сумнівалися, і сперечались, дошукуючись жаданої істини, та нічого іншого не могли вигадати, змушені були зупинити свій вибір на тому, що пропонувала Орися. І заходилася Семенова дружина бігати по установах, збирати потрібні документи. Спершу — в своєму місті, потім — у стольнім Києві. А зібрала їх, ще більший сум обсів Кандиб. Навіть маленький Василько відчув порожнечу, все частіше допитувався: "Де ж мама?"

А від мами, відтоді, як виїхала, ні звуку. І тиждень, і другий, і третій. Семен те й робив, ще заглядав до поштової скриньки та лаяв себе: "Нащо відпустив дружину? Як би вже не було, та були б при купі, на своїй землі, в своїй оселі". До всього й робота не підверталася. Попередню полишив через клопоти, пов'язані з переселенням, ремонтом, тепер ні тпру, ні ну. Сказитися можна, перебуваючи в такому підвішеному стані. Зозла чи з відчаю забрів якогось дня до забігайлівки, відчув на певний час полегкість та й зачастив туди. Коли прийшов — одного дня на доброму підпитку, мати сплеснула руками:

— Ти що, пити почав?

— Душа болить, мамо. Як воно буде в нас? Що буде?

— Горілка, гадаєш, зарадить лиху? Схаменися, синку.

Днів зо три гамував смуток тим, що шукав роботу, а на четвертий знову випив. Коли повернувся додому, мати мало не з деркачем зустріла його.

— Де тебе носить? Орися дзвонила.

— Звідки?

— Та звідти ж, куди поїхала, з Італії.

— І що сказала?

— Працює вже. Невелике щастя знайшла, посудомийницею влаштувалася в ресторані.

— Адресу повідомила?

— Сказала, в листі напише. А ти знову нажлуктився?

— Треба було. Зустрів товариша, обіцяв замовити за мене слово на своєму підприємстві.

— Гляди мені.

Та Семен не зважив на її застереження. Дійшло до того, що мати сховала решту грошей, які залишилися від продажу квартири, й сказала:

— Все. Більше не матимеш від мене ні копійки.

— Я шукаю ж роботу. Чи без випивки можу знайти її?

— Шукай на свої.

Де син брав гроші на ті кляті випивки, Святий знає, але під градусами повертався додому частенько. А час спливав і не тішив сподіванками на краще, аж поки не зателефонувала Орися.

— Я вислала вам гроші, — сказала. — Запишіть рахунок, підіть у перше-ліпше відділення зв'язку, де є вестерн-юніон. Назвете рахунок, покажете паспорт і вже сьогодні отримаєте переказ.

Що тут зчинилося! Мати Семенова мало не плаче з радості, Семен ходить по кімнаті, як заведений, і мовить про себе:

— Чотириста доларів пересилає! Аж не віриться. Сьогодні вислала, сьогодні, каже, можна й отримати. Чи таке буває?

— А на чиє їм'я вислала?

— Мабуть, на моє, бо сказала: "Паспорт не забудь узяти".

— Підемо вдвох, ліпше буде.

Закінчення на с. 10

ДІВА-ОБИДА Й ГІПЕРБОРЕЙКА ОПІДА

1. “СЛОВО” Й ЗАГАДКОВА *ДІВА-ОБИДА*

В Індії мовами Премчанда й Тагора, тобто хінді й бенгальською, перекладено давньоукраїнську епічну пам’ятку “Слово о полку Ігоревім”. Ініціював ці переклади всесвітньовідомий індійський мовознавець Суніті Кумар Чаттерджі (1890– 1977), який 1964 року побував в Україні на святкуванні 150-річчя Великого Кобзаря. З ініціативи видатного вченого з’явилась і перша індійська п’єса про Тараса Шевченка, яка звучала по Всеіндійському радіо.

Бенгальський автор першого в Індії поетичного перекладу “Слова”, сучасний індійський поет і літературознавець Джоґоннатх Чокроборті (нар. 1924 р.) теж побував в Україні — на 800-річному ювілеї пам’ятки. Вражений винятковою подібністю “Слова” з давніми й середньовічними епічними пам’ятками Індії, він написав і дослідження, де простежив і проаналізував ці паралелі. “Робота над “Словом” була для мене відкриттям нової країни, напрочуд схожої на мою Батьківщину”, — так підсумував перекладач і дослідник свою працю над давньоукраїнською пам’яткою.

А навесні 2002 року українському поету Ігореві Римаруку присуджено Національну Шевченківську премію за збірку віршів “Діва-Обида”. *Діва-Обида* — жіночий персонаж саме “Слова о полку Ігоревім”, в якому індійські перекладачі знаходять стільки спільного з індійськими мовами, божествами, уявленнями, звичаями, міфологією, іменотворенням. Тому й не дивно, що індійський матеріал проливає світло і на цей загадковий персонаж “Слова”.

У “Слові” є місце, яке давно викликає численні дискусії. “Встала обида в силах Дажбожого внука, вступила Дівою на землю Троянову, заплескала лебединими крилами на синьому морі побіля Дону”. Митрополит Іларіон зазначає: подання це таке неясне, що дослідники часто

Діва у баштовій короні на херсонеській монеті (III–II ст. до н. е.)

цю Діву сприймають за Дива. *Обида* — персонаж образи, а взагалі — лиха, констатує він. Реконструктор “Слова” Микола Ткач вважає *Обиду* уособленням смутку й печалі. У Дівi-Обиді, яка на синьому морі тріпоче лебединими крилами, дехто вбачає прекрасну Олену, через яку спалахнула Троянська війна. Інші припускають, що Діва-Обида зросла на Дону, а прийшла на Руську землю з половецьких степів, від моря Азовського. І навіть ідентифікують із половецькою княжною, дружиною Олега Святославовича — усунутий з чернігівського престолу, він тривалий час княжив у Тмуторакані.

Діва — це Артеміда, каже письменник і дослідник Валерій Шевчук у книзі “Мисленне дерево”, вона пов’язана з Тмутораканню і Черніговом. А земля Троянова — Руська, тобто Київська земля. Саме з Дівою-Артемідою пов’язана київська Дівич-гора на правому боці Либеді, саме на Дівич-горі відправлялися обряди на честь цієї богині, а поклоніння Діві відбилося в численних назвах річок, міст, гір, пагорбів, узвиш по всій Україні (МД, 21, 50).

І ці міркування найбільш глибокі й близькі до істини. Та чи не найважливіший висновок дослідника той, що Діва тотожна київській Мокоші, що Діва-Мокоша пов’язана з Черніговом і Тмутораканню. Саме до Тмуторакані, котра на Таманському півострові, тяжіють чернігівські, сіверські князі. Саме вони, а не київські князі, сідали на престол у Тмутораканському князівстві. І саме на Таманському півострові містилася *Сіндика* — країна сіндів, до якої, за Геродотом, по замерзлому Боспору Кімерійському (Керченській протоці) перебиралися взимку кримські скіфи. Та й назви *Тмуторакань* і *Чернігів* означають одне — “Місто Чорного Тура/Бика”.

Для сіндів індійська епічна традиція має другу назву — *сувіри*. А сіндисувіри виявляють спорідненість із кімерами-сіверами-сіверянами, і не лише назвами (ТРС, 10–17). З іншого боку, етноніми *таври* й *руси* семантично тотожні, це дві різні назви одного племені зі значенням *туричі*. У “Влесовій книзі” це *коровичі*, в оригіналі *кравенци* — найдавніша писемна фіксація етноніму *українці*. А таврируси мають виразне індоарійське забарвлення (ТРС, 28 — 38), що підтверджує відома Херсонеська присяга III ст. до н. е., яка згадує *састер*, —це його херсонесці клянуться оберігати від еллінів (!) і варварів. А *састер* — специфічний індійський термін на означення священних книг — *шастр*, найпершою і найавторитетнішою частиною яких були веди.

2. ГЕРОДОТ І ГІПЕРБОРЕЙКА *ОПІДА*

Витоки загадкової Діви-Обиди сягають у значно давніші, аніж “Слово”, пласти давньоукраїнської історії. Це підтверджує Геродот у V ст. до н. е. У своїй “Історії” він пише, що гіперборейці щороку посилали до святилищ Артеміди й Аполлона на острові Делос двох дівчат із дарами, загорнутими в пшеничну солому. Найпершими такими посланницями були *Арга* й *Опіда*, потім — *Гіпероха* й *Лаодіка*. Причому Арга й Опіда нібито прибули туди разом з Артемідою і її братом Аполлоном. Могили дівчат були зі східного боку святилища Артеміди. Делоські жінки поклонялися їм і співали величальних пісень, а потім цей звичай перейняли інші народи (IV, 33–35).

Імена *Опіда* і *Обида*, *Лаодіка* й *Лада* вочевидь споріднені. “Зв’язок Лато з північною Ладою не викликає сумніву”, — констатує академік Б. Рибаков. *Лато*, за міфами, мати Артеміди й Аполлона, а Лада — мати Купала. Крішна-Ґопала — земне втілення Вішну, тобто син Вішну й Лакшмі, тотожної слов’янській Ладі й балтійській Лайме. В епосі Деві виступає сестрою Крішни, а вона тотожна таврській Діві й грецькій Артеміді. Крішна ж має ім’я *Ґопалан*, тотожне імені *Аполлон*. Про таврське святилище Артеміди в Криму мовить Гомер у VIII ст. до н. е. Саме сюди під час Троянської війни богиня-воїтелька перенесла юну Іфігенію, доньку мікенського царя Агамемнона, який очолював грецьке військо в поході на Трою. Тут Іфігенія стала жрицею в таврському храмі Діви-Артеміди.

За грецькими міфами, Діва-Артеміда прийшла до Греції з Таври-ки-Криму, а її статую викрали з таврського храму сама Іфігенія та її брат Орест. У Греції Іфігенія теж стала жрицею в храмі Артеміди. Тобто Діва-Артеміда, її храм і жертовник у Криму — спрадавні. Бо навіщо для пожертви переносити Іфігенію аж у Таврику, якщо жертовник Артеміди був у Греції? Міфи мовлять, що Лато народила Артеміду й Аполлона на Делосі саме тоді, як ішла на острів зі своїх північних країв, Гіперореї.

Таким чином, і геродотівська *Опіда* виявляється причетною до

Дурґа — войовнича іпостась Деві-Діви

Артеміди, отже, й до *Діви-Обиди*. Складається враження, що гіперборейці посилали дівчат у пожертву Артеміді й Аполлону. Бо сама Артеміда, як свідчить міф про Іфігенію, задовольнялася однією дівчиною-жертвою. З іншого боку, індійська Деві має низку імен, які відбивають якусь одну з десяти її головних іпостасей — шести лагідних, милостивих і чотирьох грізних, войовничих. Тому можна припустити: *Арга* та *Опіда*, *Гіпероха* й *Лаодіка* — просто імена Діви-Артеміди, що відбивають якусь її функцію чи іпостась.

3. ХЕРСОНЕСЬКА *ДІВА* Й КИЇВСЬКА *МОКОША*

Столицею таврів-русів на південному узбережжі Криму був Херсонес Таврійський, літописний Корсунь. Берегинею, Матір’ю його була Діва, тотожна індійській *Деві*, “Богині”. Деві — богиня-воїтелька й дружина Шіви; він, як і Деві, зображається з тризубом і уособлює в ньому середнє вістря (праве й ліве уособлюють бог-творець Брахма й бог-охоронець Вішну — у “Влесовій книзі” *Вишень*, *Вишній*). Інше ім’я Деві — *Махеші*, “Велика богиня”, тотожне нашому *Мокоша*. Саме Діви-Мокоші стосується крилатий вислів про “Матір міст руських”. Бо як Діва була Покровителькою літописного Корсуня, так і Мокоша була Покровою, Матір’ю-Берегинею стольного Києва й усіх інших міст Київської Русі.

Таврська Діва-Артеміда має культове ім’я *Тавропола*, тотожне імені *Ґопала*, що його мав Крішна, й архаїчні риси матері-корови. На теракотовій пластинці, знайденій 1946 року в Севастополі-Корсуні, зображено жінку з головою корови. Там же знайдено й монети з Дівою на одному боці й биком — на другому.

Діва посідала чільне місце в херсонеському пантеоні, була царицею міста, мала своє літочислення. Важливі документи херсонесців завершувалися рядками: “Так ухвалили Збори й Народ за царювання Діви”. Її храм із вівтарем у центрі міста був головною святинею. На честь богині відзначалися свята-парфенії, виготовлялися статуї. Монети зображали Діву з сагайдаком, луком і сарною, з розмаяними кучерями, у пов’язці або короні.

4. КОРОНА-*АПІДА* Й РОЗГАДКА

От у цій короні й криється розгадка *Діви-Обиди*. Якщо на Діві красувалася баштова корона, що обрисами нагадувала зубчасті оборонні мури, це означало, що вона постає захисницею міста й помічницею воїнів. Тоді її називали “Богиня-корона”, “Богиня в короні”, “Богиня в баштовій короні”.

У зв’язку з цим привертає увагу санскр. *апіда* — “корона”, “діадема” (СРС, 92); це слово може бути і окремим іменем, і компонентом у двоосновних іменах високого соціального рангу: *Ананґапіда* й *Пушпапіда* — бог кохання Кама, *Бархапіда* — Крішна, *Тарапіда* — Місяць, *Чандрапіда* — Шіва. А також *Джаяпіда*, *Канакапіда*, *Кувалаяпіда*, *Муктапіда*, *Сур’япіда*… *Ананґапіда* означає “Корона Ананґи”, де *Ананґа*, досл. “Безтілесний”, одне з імен Ками (індійське *Ананґа* = українському *Ананко*); *Пушпапіда*, “Квітокоронний”, бо зброя Ками — лук із тятивою з бджіл і п’ять квіткових стріл. На терені України слово *кама* — “любов”, “кохання” має ім’я *Камасарія* у двох боспорських цариць, які жили в IV й II ст. до н.е. (ТРС, 100 — 117). *Бархапіда*, “Павинокоронний” — зачіску Крішни прикрашають павині пера; *Тарапіда* — “Зіркокоронний”, бо Місяць — володар зірок, вони його окраса; *Чандрапіда*, “Місяцекоронний” — зачіску Шіви прикрашає півмісяць. *Канака* в *Канакапіда* — “золото”, а в Криму, між Алуштою і Судаком, де багато індоарійських реліктів, є ручай *Канака*.

Синонімами до *апіда* — “корона” — є санскр. *шекхара* й *мукута*.

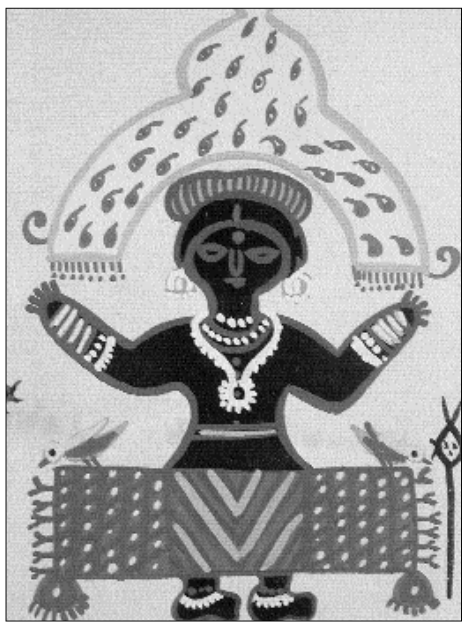

Сільська богиня-берегиня. Гобелен

Чандрапіда “Шіва” має синоніми *Чандрашекхара* й *Чандрамукута*, *Тарапіда* “Місяць” — *Тарашекхара* й *Тарамукута*, *Пушпапіда* “Кама” — *Пушпашекхара* й *Пушпамукута*. Санскр. *шекхара* — “корона”, “вершина”, “ватажок”, “найкращий” (СРС, 653) виступає і як окреме ім’я. Індійське ім’я *Шекхара* тотожне українському прізвищу *Шекера*. Один із сучасних носіїв його — *Шекера* Анатолій Федорович, відомий хореограф, *укоронований*, як і Ігор Римарук, Національною премією імені Тараса Шевченка, тільки за 2000-й рік.

Окремим іменем або компонентом в іменах-композитах виступає і *Мукута* (СРС, 514). Санскр. у часто відповідає українському *и*: *ту* — *ти*, *шула* — *шило*, *муша* — *миша*, *суну* — *син*, *дгум* — *дим*, *чатура* — *чотири*, *рудате* — *ридати*, *куп’яте* — *кипіти*. Тоді виходить, що й індійське ім’я *Мукута* має свого українського родича — ім’я *Микита*. Тож існував не лише термін *апіда* для царського атрибуту — корони, а й ім’я *Апіда,* що цілком могло відбитися, зважаючи на відчутний індоарійський пласт в Україні, в іменах гіперборейки *Опіди* й Діви-*Обиди*. А коли так, то *Діва-Обида* — це *Деві-Апіда*, тобто *Діва-в-Короні*, *Діва-з-Короною*. Бо в “Слові” Діва-Обида згадується, коли русичі були в стані війни. Діва зображалася в зубчастій короні в пору найважчих випробувань для тих, хто шанував її, потребував захисту й допомоги. Вона була Покровою насамперед воїнства — русичів і дарувала їм успіх у битві, а то й порятунок.

В українському фольклорі Мокоша — довгорука, що є реліктом давніх уявлень про багаторуку богиню. Індійська Деві в іпостасі Захисниці й Воїтельки має ім’я *Дурґа*, яке означає “Фортеця”, досл. “Неприступна”. На терені Давньої України ім’я *Дурґадеві* (по-грецькому *Тіргатао*) — “Дурґа-богиня” засвідчене ще в IV ст. до н.е. Його мала дружина сіндського царя Гекатея — меотка з індоарійського племені, що проживало на берегах Меотиди (Азовське море). В іконографії Дурґа — світлошкіра вродлива жінка з різноманітною зброєю у багатьох руках; в одній із них і тризубець, подарований Шівою. На шаблях раджпутів, індійських запорожців, часті символи жіночої божественної сили, *шакті* — поєднана з мужністю воїна, шакті-могуть робить його непереможним. І сама Дурґа має ім’я *Шакті*. Улюблений символ раджпутів на стягах і щитах — тризубець. У них, як і в козаків, шаблю воїнові перед походом неодмінно вручає жінка — мати або дружина. Ім’я *Шакта*, як і ім’я *Ґосак* (укр. *Козак*), містять боспорські написи III ст. саме із Сіндики (СП, №12 і 32, 2001).

Сказане про Діву-Обиду пояснює ще одну нез’ясовану обставину “Слова”: чому князь Ігор завершує свою епопею відвіданням церкви Богородиці Пирогощої на Подолі в Києві? Назву *Пирогоща* пов’язують із грецьким *Пірготісса*, в якому наявне *піргос* — “башта”. Тож цілком імовірно, що *Богородиця-Пирогоща* та сама *Діва-Обида*, *Деві-Апіда* — “Богиня-корона”, “Богиня в короні”, інакше — “Богиня-Покрова”, “Богиня-Захисниця”, “Богиня-Рятівниця”. І тоді як у Херсонесі Таврійському — літописному Корсуні й нинішньому Севастополі, так і в Києві був храм Богині-Воїтельки, Помічниці й Спасительки воїнів, Покровительки й Захисниці, Матері міст руських, найперше — Києва.

І цим храмом була церква Богородиці-Пирогощі на Подолі. Саме в ній, слід гадати, князь Ігор і підніс усемогутній богині вдячну молитву за її безцінний йому дарунок. За свій порятунок.

МД — *Шевчук В.* Мисленне дерево. К., 1989.

СП — Слово Просвіти (газ.).

СРС — Санскритско-русский словарь. М., 1978.

ТРС — *Наливайко С.* Таємниці розкриває санскрит. К., 2000.

●

МАЗЕПА ОЧИМА ЗАХОДУ

На початку XVIII ст. спостерігалася небиякa зацікавленість Україною на Заході, пов'язана саме з діями гетьмана Мазепи та кульмінацією Північної війни, що відбувалася на теренах України. Про все це повідомляли у своїх реляціях дипломати й агенти різних держав, писала тогочасна західноєвропейська преса. Дещо згодом почали з'являтися мемуари й нотатки учасників і свідків подій, історичні праці й, нарешті, літературні твори, щоправда, переважно за межами XVIII століття.

Західноєвропейські джерела дають цінний і в основному об'єктивний матеріал для вивчення бурхливої та складної доби історії України. У сумі своїй вони переконливо спростовують офіційну версію "зради Мазепи", сфабриковану в канцелярії Петра I, і яка мало не до сьогодні супроводжує цю історичну постать. Зрада Мазепи, нагадаю, полягала в тому, що він начебто хотів "запродати Україну шведським і польським феодалам". Але при цьому було зроблено все, щоб не згадувався текст угоди Мазепи зі шведським королем Карлом XII і польським королем Станіславом Лещинським. У ній щодо державно-політичного статусу України говориться: "Україна з двох сторін Дніпра… має бути вічними часами вільною від усякого чужоземного володіння. Союзні держави ні під претекстом визволення її, чи опіки над нею не мають претендувати на абсолютну владу над Україною і військом Запорозьким… Цільність границь її, непорушність законів… свято мають заховувати, аби Україна вічними часами тішилася своїми правами і вольностями без усякого ущербу" — цитую за працею Грушевського "Шведсько-український союз 1708 р."

Тільки віднедавна ми тут, в Україні, можемо говорити, що стратегічна мета Мазепи полягала у збереженні суверенності козацької України, а його "зрада" була відповіддю на політику царя щодо України, спрямовану на її повне поневолення. А тим часом на це вказували ще сучасні Мазепі численні західноєвропейські джерела. Узагальнюючи їх, німецький історик Енгель писав у кінці XVIII ст., що "шведські історики не єдині, хто виправдав виступ Мазепи проти Росії".

Узагалі обсяг інформації в західних джерелах 1708 – 1709 рр. був вельми значним. Він був пов'язаний саме з переходом Мазепи на бік шведів, який став справжньою європейською сенсацією, і з битвою під Полтавою. Найбільше і найґрунтовніше про це писала німецька преса, тому що Північна війна мала пряме відношення до німецьких держав, і від її перебігу та розв'язки багато чого залежало в самій Німеччині. Цінною рисою німецької преси є те, що вона давала інформацію з перших рук, від свідків та учасників подій, тимчасом як преса інших західних країн передруковувала те, що з'являлося в німецьких часописах. Разом із тим, німецькій пресі властива більша кон'юнктурність у висвітленні українських справ, що виразно проявилося у ставленні до Мазепи, якого німці почали таврувати після його переходу на бік шведів. Часто це відбувалося за прямого тиску російського уряду, бо, як відомо, цар Петро надавав важливого значення формуванню європейської громадської думки на користь Росії і ще в ті часи заклав традицію дезінформації в інтересах імперії.

Англійська преса на відміну од німецької відзначалася нейтральністю, а французька взагалі становить з нею разючий контраст, що пояснюється знову-таки політичною кон'юнктурою і, водночас, національними традиціями. Французи не виявляли прихильності до Петра I та засуджували його дії на Україні. Так, офіційне урядове видання "Gazette de France" писало після Полтавської битви дослівно таке: "страшний цар жадає крові України". Широко висвітлювалася інформація про зруйнування Батурина. Наведу вам заголовки французьких та нідерландських газет: "Жахлива різанина", "Плюндрування України", "Ціла Україна купається в крові", "Жінки й діти на вістрі шабель", "Всі мешканці Батурина без огляду на вік і стать вирізані, як наказують нелюдські звичаї московитів". Тобто реакція на розгром України, вчинений Петром I, була негативною, це було розцінено як варварська акція.

Принагідно згадаю, що за Мазепою пішли не всі козаки, що, до речі, ставив у провину нашому гетьманові французький король Людовик XIV. Він скептично поставився до союзу шведського короля з Мазепою, дізнавшись, що за тим пішла лише частина його війська. Людовик XIV також вважав, що Мазепа припустився помилки, не подбавши про належне укріплення Батурина. Отже, у Полтавській битві одні козацькі полки билися на боці шведів, а інші — на боці росіян. І український народ вів проти шведів партизанську боротьбу. Але це не завадило Петрові після перемоги під Полтавою вжити жорстких репресій проти України. Сучасний нинішнього царя" (1716). Перрі був інженером, який 16 років провів у Росії, будуючи верфі й канали — улюблені дітища Петра I. Тим не менше, найповнішими у фактологічному відношенні є шведські джерела. Вельми цінним документом є щоденник Густава Адлерфельда, шведського історика, який постійно перебував поряд із Карлом XII. Адлерфельд загинув у Полтавській битві, і його рукопис дуже складними шляхами згодом потрапив до його вдови та сина. Син переклав французькою мовою і видав 1750 року в Амстердамі під назвою "Військова історія Карла XII". Зважаючи на статус Адлерфельда, його щоденник можна вважати, принаймні, у фактографічному відношенні, джерелом, що заслуговує на довіру. Наприклад, це стосується вельми важливої деталі, що шлях на Україну обрав сам Карл

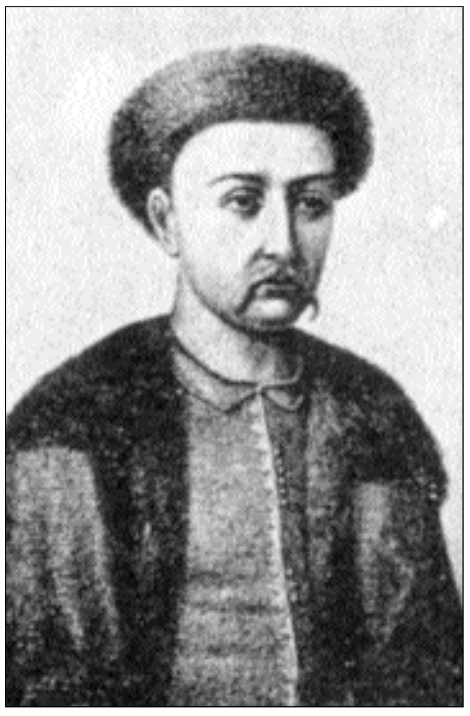

Для кожного народу важливо, як його життя та історія сприймаються іншими народами. З іншого боку, вивчення зарубіжних джерел становить неабиякий науковий інтерес. Адже автохтони та іноземці зовсім по-іншому сприймають ту чи ту національну дійсність, і для повного та всебічного її відтворення це розмаїття джерел надзвичайно цінне. Тож я спробую показати Вам, читачу, як сприймали постать Івана Мазепи його сучасники в Західній Європі.

уже нам англійський історик Л. Р. Левіттер пише про цей похід російської армії на Україну, що "він своїми грабунками, підпалами та ґвалтуваннями нагадував радше карну експедицію, ніж союзне військо"(Наливайко Д. С. Очима Заходу. К., Основи — с. 392).

Але повернімося до тогочасних західноєвропейських джерел. Після безпосередньої реакції в пресі, періодиці, а також дипломатичних реляціях, що часто мають суб'єктивний характер, почала з'являтися більш виважена та обґрунтована історична і мемуарна література про Північну війну та Полтавську битву. Вагоме місце в ній займає аналіз дій Івана Мазепи та причини його переходу на бік шведського короля. Практично всі праці засвідчують той факт, що безпосереднім поштовхом до союзу українського гетьмана з Карлом XII було рішення Петра I перетворити козацькі полки на регулярне військо, що позбавляло Україну збройних сил і загрожувало повною втратою автономії. На це вказує, зокрема, Йоган Норберг, капелан і духівник шведського короля в ґрунтовній праці "Історія Карла XII", написаній 1731 року, вже після смерті її протагоніста. Але цей факт підтверджують не тільки шведські історики. Про це пише, наприклад, протестантський чернець словацького походження Даніель Крман у своєму латиномовному творі XVIII ст. "Історія делегації до шведського короля", виданому угорською академією наук наприкінці позаминулого століття; англієць Джордж Перрі в книзі "Російська держава за

XII, а гетьман лише згодився із цим планом. "До цього рішення, — пише автор, — пристав і Мазепа, великий генерал козаків, який був дуже незадоволений царем і прагнув скинути царське ярмо та перейти під протекцію шведського короля" (там само, с. 402). Але ж ви пам'ятаєте текст угоди, який я навела на початку?

Загалом із тогочасних західних джерел вимальовується привабливий образ Мазепи як людини високоосвіченої, інтелігентної, зовсім не авантюриста, а розсудливого і врівноваженого правителя, доброго дипломата, патріота своєї козацької вітчизни, якого сувора необхідність штовхнула на ризикований крок.

Цікаво буде згадати два твори англійського письменника Даніеля Дефо, широковідомого завдяки своєму романові "Робінзон Крузо": "Історію війн Карла XII" (1715) та "Неупереджену історію Петра Олексійовича, нинішнього царя Московії" (1723) — зверніть увагу на топонім і дату написання. Твори Дефо не є історичними працями, це, власне, публіцистичні твори Дефо-журналіста, написані на основі статей про Північну війну, які він публікував із 1704 по 1707 рр. у журналі "Review of English Nation", це був тодішній рупор англійського уряду. У "Неупередженій історії Петра Олексійовича…" Дефо пише про Мазепу: "Мазепа не мав королівського титулу, але за владою він був рівний королю, в усякому разі в цьому відношенні він був рівний королю Августу" (там само, с. 409) –Август III був польським королем.

Особливий інтерес становить для нас "Історія Карла XII" (1731) великого французького філософа і письменника Вольтера. Річ не просто в тому, що один із розділів праці відведено подіям в Україні. Насамперед, це твір просвітницької історіографії, і саме в ньому намітилася провідна концепція історії України, яка згодом значно поширеться в західноєвропейській історіографії та літературі XVIII ст., а в останній його третині стане визначальною. А концепція така, що минуле й сучасне України західноєвропейські просвітники розглядали насамперед як драматичну й повчальну історію мирного й працелюбного народу, що зазнав поневолення з боку сусідніх феодальних монархій і протягом століть наполегливо виборював свободу. "Україна завжди прагнула бути вільною" — ця фраза з вольтерового твору, власне, вже перетворилася на крилату.

"Історія Карла XII" знаменита й тим, що це перший історичний твір Вольтера, яким сам він дуже пишався і незмінно відносив до своїх кращих творів. Адже йому вдалося сказати чимало нового, маловідомого, а то й зовсім невідомого своїм сучасникам. Через свого приятеля Мезона Вольтер мав зв'язки з Григорієм Орликом, і це було одним із джерел написання книги. Стосовно нашої центральної теми, тобто союзу Мазепи з Карлом XII, то Вольтер теж тлумачить його як протидію політиці Петра I на Україні, спрямовану на ліквідацію її автономії та повне підпорядкування царській адміністрації. Для справедливості треба сказати, що підхід Вольтера до України значною мірою змінився в його пізнішій праці — "Історії Росії за Петра Великого" (1763), написаній на замовлення Катерини II за матеріалами й заготовками, які надсилалися з Петербурга. Відтак у цій другій книзі уже відчутний вплив офіційної імперської політики щодо України. Дуже різко відгукнувся на цей вольтерівський твір Жан-Жак Руссо. Він був вільний від будь-яких ілюзій щодо "освіченого абсолютизму" російських царів.

Але фактом залишається і те, що успіх мала саме "Історія Карла XII", адже цей твір було перекладено майже всіма європейськими мовами. Ще одна безперечна заслуга, про яку не можна не сказати. Саме Вольтер популяризував романтичний образ Мазепи, що в XIX столітті став уже надбанням європейської літератури та мистецтва. Ось як, за Вольтером, Мазепа став гетьманом: "Він народився у Подільському воєводстві; виховувався як паж Яна Казиміра, при дворі якого набув обізнаності в красному письменстві. Коли було викрито любовний зв'язок, який він мав у молодості з дружиною одного польського магната, розгніваний чоловік звелів прив'язати його, зовсім голого, до дикого коня і відпустити в такому стані на всі чотири сторони. Кінь, приведений перед тим з України, примчав Мазепу туди, напівмертвого від утоми й голоду. Місцеві селяни виходили його. Він довго залишався серед них і через певний час відзначився в багатьох походах проти татар. Вищість у освіті забезпечила йому велику повагу серед козаків; його репутація, що зростала з дня на день, спонукала царя призначити Мазепу гетьманом України" (Voltaire. Histoire de Charles XII, roi de Suede — Paris, s.d. P. 181–182) Літературний домисел, а не історичний факт. Але цей потужний образ — дикий кінь, що мчить прив'язаного Мазепу на Україну, долю якої він вершитиме, — справив вплив на літературу й мистецтво.

Цей романтичний сюжет розробляли Байрон, Гюго, Меріме; Ліст, Делакруа, Верне, у XX столітті до нього зверталися Райнер-Марія Рільке та Бертольд Брехт.

Таким чином, відбулася дуже цікава й символічна трансформація: якщо в історії і політології Іван Мазепа — постать драматична і контроверзійна, то в європейській культурі образ Мазепи став беззаперечним художнім топосом.

Олена ПОНОМАРЕВА,
кандидат філологічних наук

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: “А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?”.

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України “вовки в овечих шкурах” у черговий раз обдурили український народ — “прихватизували” його багатства, розграбували вщент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС “прихватизатори” мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва “балконної” вітротехніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики **безпосередньо у споживача**.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітротехніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з’явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання валу одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) брусу.

Зважаючи на те, що найбільш доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

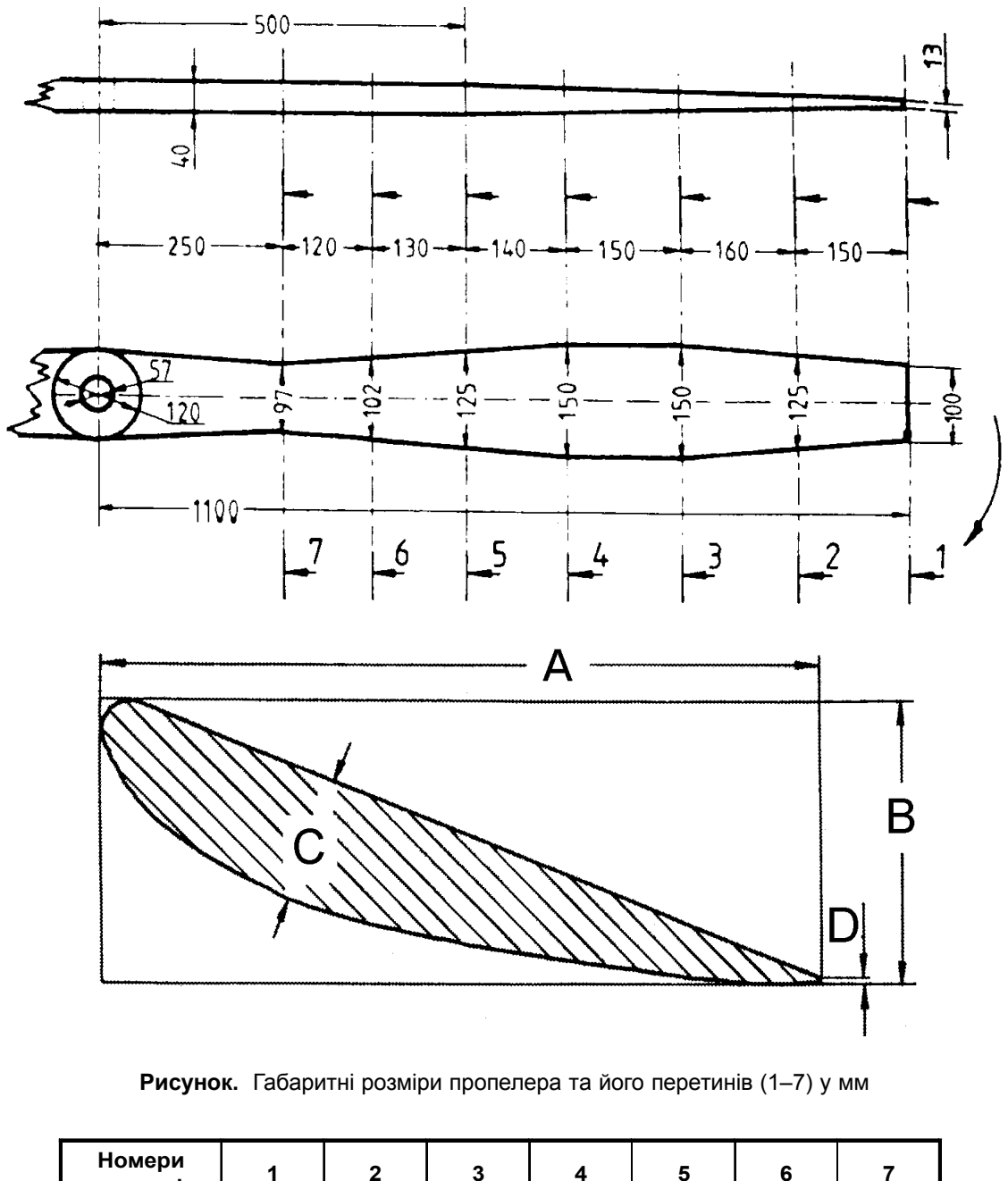

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7) у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликовим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого паса із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

Комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати акумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийняту конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити “хвіст”, площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагування на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого “хвіст” вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно “хвосту” і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щогу, на якій він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямок вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликові чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з’єднання приєднується до фундаменту або металевої плити розміром не менше 1,2 х 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3—4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розташований на відстані 4—7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів, урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10—20 разів більшій за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щогли з 1—1,5-метровим запасом до клемного з’єднання. Після клем до акумулятора треба під’єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватися безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500—800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200—1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10—20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте січкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим “нічним” тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан “за свій вітряк”, а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов’язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 46. Мені 42 роки, киянка, живу з дорослою донькою, яка здобуває вищу освіту. Я ділова жінка, багато працюю, непогано заробляю. Самостійна, практична, рішуча. Але, як і кожна нормальна жінка, мрію про справжнє кохання. Не красуня, але й не страшко: чоловіки кажуть, що симпатична. Середнього зросту, середньої повноти, гарна господиня. Шукаю серйозного, розумного, інтелігентного чоловіка для серйозних стосунків.

Наталя

А 47. Дітей я виховала сама, без чоловіка, дала їм вищу освіту, забезпечила житлом. Тепер маю моральне право потурбуватися про себе. Мені 47 років, середнього зросту, стрункa, кароока. Весела, працьовита, енергійна. Маю відповідальну роботу, у вільний час займаюся приватним бізнесом, а також допомагаю по господарству мамі, яка мешкає у приватному будинку в Київській області. На особисте життя не маю часу, а так хочеться кохати і бути коханою! Якби я зустріла порядного, серйозного, енергійного чоловіка, разом з ним ми б гори перевернули! Доторкнулися б удвох до зірки Кохання і відчули мить щастя…

Інна

А 48. Доброзичлива чернівчанка 26 років, щира українка, інтелігентна, з вищою гуманітарною освітою. Маю творчий фах і різноманітні захоплення: квіти, музика, театр, психологія, шиття, плетіння. Кароока шатенка приємної зовнішності з ніжним голосом. Сонячна натура, людинолюбна й відкрита, мрійлива і приязна, народжена під знаком Лева, а тому енергійна й емоційна. Шукаю надійного, інтелігентного, приємного у спілкуванні українця віком до 40 років. Людину, яка відбулася як професіонал, високоосвічену й успішну, небайдужу до мистецтва, залюблену у світ, природу, життя. Із турботливим, щирим і мудрим чоловіком створю сім'ю, прагну працювати для нашого професійного вдосконалення, підкорити Говерлу і побачити красу України та світу. Вірю в любов, а материнство вважаю складовою сімейного щастя. Озвися, серце, поки що самотнє, — ми будемо щасливими!

А 49. Два тендітні створіння: мати (46 років, 158 см, 53 кг, вища освіта) і донька 12 років, забезпечені матеріально та житлом, мріють оточити турботою і теплом надійного і порядного, без шкідливих звичок чоловіка та батька.

2225, Київ, а/с 258.

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 50. Для шлюбу шукаю дівчину без інтимного минулого, не схильну до повноти, можна з села, віком до 28 років. Про себе: 31 рік, 182 см, 70 кг. Сім'я для мене — сенс буття. Люблю сад, город.

03150, Київ, до запитання М. В. Катричу

А 51. Мені 45 років, зріст 182 см, вага 76 кг. Підприємець, маю автомобіль. Дотримуюся здорового способу життя, житлом та матеріально забезпечений. Люблю дітей. Для створення сім'ї познайомлюся з тендітною симпатичною жінкою до 40 років. Чекаю фото.

08150, Києво-Святошинський район, місто Боярка-1, а/с В, Олександру.

ШУКАЮ НОРМАЛЬНОГО ЧОЛОВІКА

ЗНАЙОМСТВО

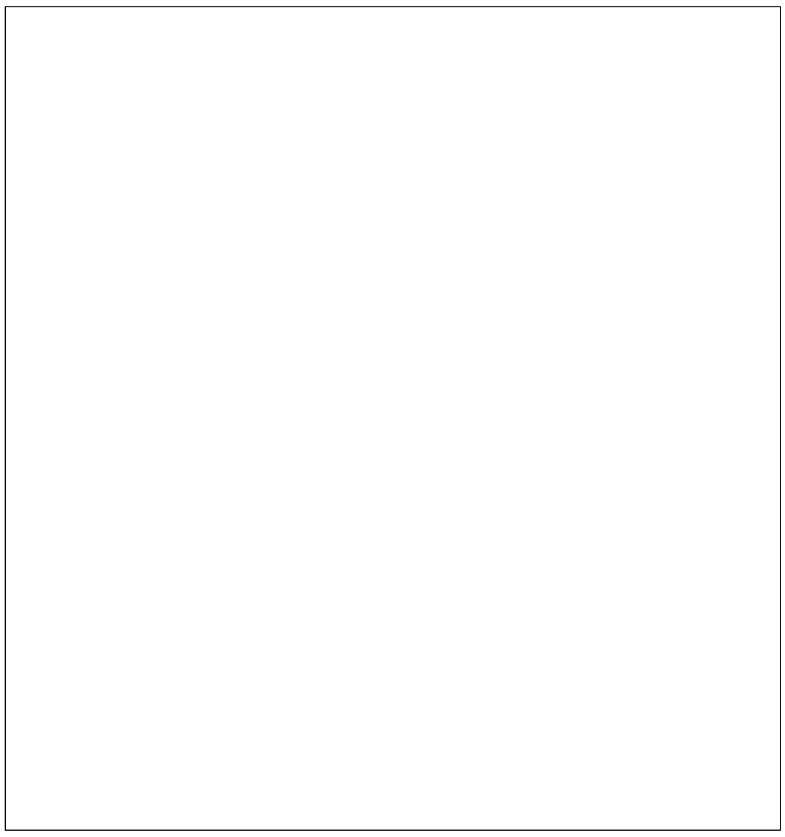

Ольга, абонент А 45

"Казкові лицарі мені не потрібні — шукаю нормального чоловіка: інтелігентного, розумного, серйозного, роботящого", — зізналася Ольга.

ВУСАТА "ГАНЧІРКА"

— Чоловік у мене був ледачий, нерішучий, несамостійний, — згадує Ольга. — Розповім про один випадок, типовий для нашого подружнього життя. Я тоді працювала керівником відділу у міністерстві, а чоловік звільнився з однієї роботи, а іншу не поспішав шукати. І от отримали ми нову квартиру, а сантехніка не працює.

— Сходи в ЖЕК і виклич сантехніка, — попросила я чоловіка. Цілий тиждень ходив він у ЖЕК, але так і не зміг викликати сантехніка.

— Ти розумієш, я його шукав-шукав, а він то п'яний, то збирається випити, то на виклик поїхав, — виправдовувався чоловік.

— То як же нам бути?! Хіба ти не бачиш, що робиться в квартирі?! Помитися не можемо, у туалет зайти гидко! Невже за тиждень ти не зміг вирішити одну-єдину побутову проблему?! Ти ж не працюєш, їсти не вариш, у хаті не прибираєш — то чим же ти займався цілий тиждень?! Що ти зробив для сім'ї?!

— Шукав сантехніка… — похнюпившись, пробурмотів чоловік.

Наступного ранку я відпросилася з роботи і пішла до начальника ЖЕКу.

— Що це за знущання над людьми?! — запитала я його. — Цілий тиждень не можемо викликати сантехніка! Совість у вас є чи нема?! На вулиці спека, а ми помитися не можемо, бо крани не працюють! Якщо ви так ставитеся до людей — не буду платити за квартиру! Сьогодні ж напишу листа в газету, викличу журналістів, покажу, яка сантехніка у ваших будинках, — отоді вам доведеться шукати іншу роботу, де такого зручного крісла, як у цьому кабінеті, не буде! То ви дасте нам сантехніка чи ні?! — та як грюкну кулаком по столу!

Через півгодини всю сантехніку в нашій квартирі полагодили.

Отакий був у мене чоловік: не мужчина — вусата ганчірка! Розлучилася з ним без жалю, бо краще бути самотньою, ніж жити з тюхтієм!

ПИРІЖКИ З ЯБЛУКАМИ

— Кілька років живу сама, — розповідає Ольга. — Але все одно люблю готувати. Одного разу напекла смачних пиріжків з яблуками, пішла у парк, сіла на лаві, їм пиріжок. Поруч присів чоловік років 50, подивився на мене уважно і раптом каже: — Вибачте, ми з вами незнайомі. Але ви мені дуже симпатичні. І пиріжок у вас такий апетитний…

— То пригощайтеся, будь ласка! — запропонувала я. Скуштував він мого пиріжка, здивувався:

— Це ви сама таке напекли?!

— Сама. Люблю готувати.

— Пощастило вашому чоловікові! — тяжко зітхнув він. — А моя дружина така ледащиця! Ні борщу зварити, ні пирогів напекти не вміє. Не вміє і не хоче!

— Чому ж ви з нею одружилися?! — дивуюся. — Куди дивилися ваші очі?

— Розумієте, у неї в молодості була дуже красива фігура. Ноги, як у фотомоделі, — стрункі, довгі! А я так люблю стрункіх жінок, що все їй вибачав тоді. Знав, що вона лінькувата, бачив, що до плити її трактором не затягнеш, але ж вона була така красива! Одружилися. Сплинули роки — дружина розповніла, ноги стали товстими, некрасивими. А готувати як у молодості не хотіла, так і зараз не хоче! Отака біда!

— То ви самі винні! Треба було дивитися не на ноги, а в душу зазирати! А тепер ходіть голодні або надягайте фартух та самі ставайте до плити!

ДВА ДНІ ЗНАЙОМІ — І ДО ШЛЮБУ!

— Боляче мені бачити, як несерйозно ставляться до шлюбу деякі молоді люди, — каже Ольга. — Ось, наприклад, син моєї подруги Віталій. Якось приїжджає до мене радісний і приголомшує: — Тьотю Ольго, я женюся!

— Рада за тебе. Але хто ж твоя наречена? Давно ти її знаєш?

— Лише два дні, але хіба це має велике значення? Адже ми кохаємо одне одного! Вона така красива, така сексуальна!

Я тактовно промовчала, не схотівши ображати юнака. Рік вони прожили, точніше, промучились, і розлучилися.

— Майбутню дружину треба знати не два дні, а принаймні два роки, — якось зізнався мені Віталій. Тепер він уже не поспішає до рагсу…

СЕКРЕТ СІМЕЙНОГО ЩАСТЯ

— Ольго, ви вірите в сімейне щастя? У чому його секрет?

— Сімейне щастя цілком можливе, але тільки сильні та мудрі можуть бути щасливими удвох. Треба поважати іншу людину, намагатися зрозуміти її, поставити себе на її місце, треба уникати дріб'язкових чвар, згладжувати конфлікти, не роздмухувати з іскри непорозуміння багаття скандалу. І якщо ваша прекрасна газета допоможе мені зустріти нормального порядного чоловіка, я доведу йому, що без коханої жінки життя чоловіка нецікаве та сіре, наче день без сонця, а ніч без місяця…

Олег ГУМЕНЮК

● ***Шановні читачі! Якщо вас зацікавила доля Ольги, напишіть їй листа. Її абонентський номер А 45.***

ПОРАДИ ЛІКАРЯ

РОСЛИНИ — ДРУЗІ ЗАКОХАНИХ

З цікавістю читаю всі випуски "Самотнього серця" і навіть написав двом жінкам, які дали свої оголошення. Але відповіді поки що не отримав: мабуть, жінки поїхали у відпустки, а може, я їх не зацікавив? Бо зараз усі жінки мріють про бізнесменів та заможних іноземців, а я — звичайний скромний учитель. Маю одну болісну проблему… Добре, що ведучий сторінки — чоловік, то мені не соромно запитати. Як посилити статевий потяг за допомогою лікарських рослин, що ростуть на Україні? Бо в аптеках багато різних пігулок, але все воно таке дороге, що, якщо почнеш пити оті "віагри", то залишишся без штанів…

І. Р., Житомирська область.

Відповідає читачеві лікар-фітотерапевт **Петро Шкарбанюк.**

На щедрій українській землі росте багато лікарських рослин, які є вірними друзями закоханого чоловіка або жінки. І не варто викидати чесно зароблені гроші на різні "віагри" — усе те нам, українцям, чуже! Друг № 1 — буряк звичайний. Ця геніальна рослина містить цукри, органічні кислоти, пектини, білок, бенатаїн, каротин, аскорбінову кислоту, вітаміни В1, В2, сполуки калію, магнію, заліза, міді, ванадію, бору, йоду, марганцю, кобальту, літію, молібдену, рубідію, фтору і цинку. Буряк, якщо його регулярно вживати у їжу, виявить протипухлинні властивості, відрегулює обмін речовин в організмі, поліпшить зір і позитивно вплине на функції статевих залоз.

Як вживати буряк?

1. Сік буряка в рівних співвідношеннях із соком моркви пити по одній столовій ложці тричі на день.

2. Сік буряка з медом пити по третині склянки тричі на день.

3. Салат із варених буряків уживати щодня.

Свіжонатертий буряк прикладають до ран, а сік закапують у ніс при нежиті.

Увага! Протипоказано вживати буряк у великих кількостях при нирковокам'яній хворобі (насамперед при оксалурії) та інших порушеннях обміну речовин.

Продовження в наступному випуску "Самотнього серця"

УСМІШКА

— У Галини й Остапа вдруге медовий місяць.

— Як таке може бути?! Вони ж двадцять п'ять років живуть у шлюбі!

— Так, і от через багато років медовий місяць повторився: в Галини відпустка у червні, а в Остапа — у жовтні…

"ЧОЛОВІК БЕЗ ЖІНКИ — ЯК БЕЗХВОСТИЙ ВОВК" (Фінське прислів'я)

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, виповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

Дослідження Роменської структури розпочалося в 1927 році. Місцеві власті на виконання гасла індустріалізації запропонували будівництво алебастрового заводу, сировиною для якого мали стати гіпси гори Золотухи, розташованої на околицях міста. Роменський райвиконком попрохав Академію наук УРСР надати їм допомогу у вивченні Роменського родовища гіпсів. Цю роботу доручили проф. Ф. О. Лисенку, який протягом 1928–30 рр. проводив польові дослідження роменської структури. Він дійшов висновку, що для оцінки запасів гіпсів потрібно буріння свердловин. На той час свердлування в Україні практично не велося. Тільки через рік отримали свердлувальний верстат і 27 грудня 1931 р. була забурена свердловина № 1. Не маючи досвіду і умінь, бурильники з великими труднощами за 4 роки спромоглися просвердлити до глибини 563 м. Буріння супроводжувалося постійними аваріями, а на глибині 563 м аварія виявилася непереборною і свердловину довелося ліквідувати. (Свердловину глибиною 563 м в наш час можуть пробурити за 1–2 дні).

Оскільки в свердловині № 1 на глибині 60 м зустрілася кам'яна сіль з ознаками калієносності і газопроявами, проф. Лисенко заклав свердловину № 2, яка під час буріння виявила багаті нафтопрояви, починаючи з глибини 240 м і до вибою, тобто до глибини 301 м. Виявлення нафти на Лівобережжі України викликало широкий резонанс в Україні і за її межами і стало поштовхом інтенсивних досліджень Дніпровсько-Донецької западини. На той час проф. Лисенко захворів і роботи по розвідці нафти на Роменській структурі очолив І. Т. Шамека. Буріння свердловини 2-біс було розпочато 17 жовтня 1937 р. Свердловина зустріла багаті нафтопрояви, в результаті випробування цих інтервалів було отримано 1946 кг нафти протягом 14 діб. Так була відкрита нафтогазоносна провінція України, яка в даний момент забезпечує основний видобуток нафти і газу в нашій державі.

УСІ ВЧЕНІ — ВОРОГИ

У 1937 р. розпочалася хвиля репресій в СРСР. 22 травня 1937 р. Ф.О. Лисенка арештували і звинуватили його в участі в націоналістичній організації, в шкідництві при проведенні розвідувальних робіт на Роменській структурі, в передачі секретних матеріалів через акад. М. Г. Світальського німецькій розвідці, а також у підготовці терористичних методів боротьби проти керівників ВКП(б) і Радянського уряду. Судила професора Лисенка "Трійка", — з Москви прибула виїзна сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР у складі головуючого диввійськюриста А. М. Орлова, членів: бригвійськюриста А.Ф. Козловського і військового юриста 1 рангу Ф. А. Кліміна при секретарі військового юриста 1 рангу А. А. Батнер. Трійка засудила проф. Лисенка до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок остаточний, оскарженню не підлягає і мав бути виконаний негайно.

12 грудня 1937 р. була заарештована дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди… Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухарінських виродків, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем…

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під забороною, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї ганебної фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадала на думку можливість його вбивства… Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених XX ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресій зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), академік С. В. Оппоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясінь і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фремд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провідних учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/-6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під забороною. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилося, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них…

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявились справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих реґіонах промислову нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і затаврували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухарінських виродків, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог XX ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віцепрезидента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті…

Василь СОЗАНСЬКИЙ,
кандидат геолого-мінералогічних наук,
провідний науковий співробітник
Відділення морської геології Національної

ТЕРОРИЗМ ЧИ ПАРТИЗАНСЬКА

«ВТРАТИ В МЕЖАХ ДОПУСТИМОГО»...

ОПИТУВАННЯ

Трагедія у Москві — що це: терористичний акт здеградованих осіб або маньяків, котрі впиваються кров'ю своїх жертв, або державних злочинців, котрі хочуть влади, грошей, привілеїв… Чи, може, це екстраординарний крок (і крик!) відчаю людей, які хочуть нормально жити, а їм не дають жити ніяк.

Ми нікому не підказували ці чи інші можливі варіанти відповідей, а просто поставили відомим в Україні особам одне запитання: Що Ви думаєте, що Вас бентежить у зв'язку з подіями в Москві? Відповіді подаємо без жодної редакторської правки:

Анатолій БІЧ, автор теорії часу (дитинство провів у Чечні):

"Безумовно — це трагедія. Безумовно — це беззаконня. Але, за великим рахунком, це той самий випадок, коли маємо перед собою дві правди.

Чеченці воюють з Росією вже впродовж двох століть, а отже, є загальні причини, які не зводяться до одного чи кількох терористичних актів.

Суттєва різниця у менталітеті росіян і чеченців, в оцінці важливих для кожного народу цінностей породжує дві правди. Тому, засуджуючи тероризм, не можна закривати очі на причини, які ведуть до ворожнечі і породжують тероризм. Впродовж 200 років маленький чеченський народ опирається тискові з боку величезної Росії. Чеченці не хочуть існувати у складі Росії.

Вихід ситуації я бачу в тому, щоб припинити війну, вивести російські війська з Чечні, ввести туди війська ООН, стабілізувати ситуацію, а потім провести референдум і дати можливість цьому маленькому народові самостійно вирішувати свою долю!"

Дмитро ЧОБІТ, народний депутат України трьох скликань:

"Кожна війна — це трагедія. Росія розпочала в Чечні справжню війну. І навіть захоплення людей у палаці культури в Москві трактується російським телебаченням, як захоплення полонених. Сам термін *полонені* треба віднести не до терористичних, а до військових дій. Якщо самі росіяни стверджують, що вони захоплюють чеченців, як полонених, то вони, тим самим, визнають факт ведення Росією військових дій у Чечні.

Тероризм не можна виправдати, але не можна виправдати й те, що чинять російські війська у Чечні, де вони вщент зруйнували країну цілого народу. Крок, який зробили чеченські партизани у Москві, — це відчайдушний крок. Йому, звичайно, виправдання немає, але його можна зрозуміти."

Олег БІЛОРУС, народний депутат України, перший посол незалежної України у США:

"Це прояв міжнародної агресії. Це один з актів глобальної терористичної війни, яка стала чи не найбільшою загрозою у XX столітті. Ми повинні засудити акти тероризму, якими б причинами вони не пояснювалися. Загибель майже двохсот громадян Росії у їхній столиці — це жахливо. Ми бачимо, що ця загроза наближається до України.

У цьому відношенні Україна повинна зайняти чітку однозначну позицію і виступити проти будь-яких агресивних дій, в тому числі й тих, що цей тероризм породжують.

Вирішення проблеми можна знайти тільки за столом переговорів".

Євген ДУДАР, письменник:

"Якби погодились на вимоги терористів — це була б катастрофа, кінець Росії", — так заявив для радіо "Свобода" відомий державний діяч, член Держдуми Борис Нємцов.

Володимир Путін, стаючи на посаду президента Росії, пообіцяв своїм громадянам завершити конфлікт на Кавказі. Пообіцяв і тут-таки розпорядився "всєх мочіть в сортірє". Одразу по тому почалися й "зачистки", а по суті — відкрите застосування бандитизму з боку армії до мирного населення. В результаті такої "війни", такої неприхованої російсько-імперської політики тотального винищення цілого народу, коли сотні тисяч (!) людей репресовано лише за те, що вони прагнули реалізувати своє право, право своєї нації на державне самовизначення. В Чеченії виросло молоде покоління, якому залишається або вмерти під час "зачисток", або боротися. Бо жити їм не дають. Не дає Росія, яка більше за все боїться втратити свою велич, імідж, престиж, імперські простори, для якої слова "чеченець" і "терорист" стали синонімами.

Про престиж нині, після "операції звільнення заручників" у Москві, часто доводиться чути з російських джерел. Мало не половина всіх коментарів крутиться навколо теми престижу. Ведуться дискусії: чи зберегли свій престиж спецслужби Росії? Чи напевне підняв свій престиж пан Путін? Чи треба подати у відставку керівникам силових відомств? Словом, як не крути, а терези полемік у багатьох випадках схиляються в бік того, що, мабуть, все-таки мало і слабо "мочілі" цих чеченців, якщо вони досі піднімають голову.

Коли 11 вересня 2001 року історія США подарувала росіянам таку чудову можливість застосувати термін **міжнародний тероризм** для виправдання своєї імперської агресивності і жорстокості, з якою російські військовослужбовці ліквідують цілу націю, тероризуючи і тортуруючи мирних мешканців абсолютно безкарно, Москва не припускає навіть думки про можливість виводу військ з окупованої Чеченії.

7 вересня цього року польська "Жеч Посполита" надрукувала статтю Збігнєва Бжезінського, який чітко охарактеризував ситуацію:

"Під час розмов з американцями і Путін, і Шарон майже в кожному реченні вживають слово "тероризм", щоб перевести американську боротьбу проти тероризму в спільну боротьбу проти їх конкретних мусульманських сусідів. Путін тут чітко бачить привід, щоб відділити питання ісламської загрози від внутрішніх інтересів Росії, незважаючи на нинішні російські злочини в Чеченії і раніше в Афганістані" (підкреслення моє. — *Є. Г.*).

Чи багато хто бачив коли-небудь на російських телеканалах сльози чеченців, у практично кожній (!) родині яких є вбиті, закатовані, зґвалтовані росіянами, зниклі безвісти? Цілком логічно, що чеченці, які захопили заручників, готові були віддати життя. Були готові помститися. Вимагали негайного мирного розв'язання чеченської війни! Хотіли **домовлятися**. Москва домовлятися не захотіла.

Які можливі наслідки матиме "операція Норд-Ост", як її вже охрестили деякі видання?

По-перше, посилиться пропаганда у напрямку зміцнення авторитету спецслужб і всіх силових структур Росії, яка не здатна на політику іншу, крім політики з позиції сили.

По-друге, ймовірно буде активізовано російські військові дії у Чеченії з метою якнайскорішого придушення чеченського руху опору.

По-третє, чеченці теж зроблять висновки з причин "норд-остівської" трагедії.

По-четверте, Кремль зацікавлений у тому, щоб вивести поняття "чеченський тероризм" за локальні російські межі і цим надати більшу легітимність своїм акціям. А тому готовність російських спецслужб до проведення активних операцій в Україні, як і сама можливість проведення таких операцій, не повинні здаватися фантастичними. Адже щодо України (так само, як і щодо Грузії, проти якої Росія вже оголосила готовність до військових дій), Москва послідовно веде роботу, спрямовану на перетворення національної незалежності у фіговий листочок.

По-п'яте, Москва, як і раніше, вимірює "чєловєчєскій матєріал" у відсотках "нормальних нєізбєжних потєрь". Пам'ятаєте, сталінське — "лєс рубят — щєпкі лєтят"? Отже, втрати "в прєдєлах допустімого", тобто якихось там кількох сотень мирних громадян заручників і сорока чеченців (також громадян Росії!) — це, виявляється, не така вже й велика ціна за… За що? За задоволення продовжувати терористичну війну Росії в Чечні! Війну, припинити яку чеченці просили давно.

Піклуючись лише про власну **великоросійську гідність** (мабуть, варто це слово брати в лапки), високі урядові і неурядові особи в Москві вели переговори з чеченцями не про компроміс, а про **капітуляцію** чеченців. Для керівництва Росії і відповідних силових структур важливішим було і є будь-що залишитися на горі силової перемоги, а не мудрості.

ВІДЛУННЯ ПОДІЇ

КРЕМЛІВСЬКИЙ СМОРІД

КРІЗЬ ЗУБИ

Перші рятувальники і лікарі, котрі увійшли до Театрального центру на Дубровці після штурму, відзначили жахливий сморід у приміщеннях, а особливо — у глядацькій залі. У непритомних заручників раптом зупинялося серце, переривалося дихання, вони втрачали пам'ять… Але офіційні речники вперто переконували всіх (і медперсонал також), що жодних отруйних речовин, жодних бойових газів російський *спецназ* не застосовував. Це ж звучало по-первах у всіх телекоментарях представників влади. І тільки потім, коли число померлих уже після штурму сягнуло за півсотні осіб, речники Федеральної Служби Безпеки Росії крізь зуби визнали: так, газ був застосований. Щоб, мовляв, "нейтралізувати терористів".

Цікаво, що бійцям сумнозвісної "Альфи" перед штурмом ввели антидот, який нейтралізує вплив отруйної речовини. Але от повідомити лікарям, який саме газ був застосований, і передати їм достатні запаси цього антидоту ФСБ відмовлялися дві доби.

Як відзначила британська газета "The Times", західні учені підозрюють, що газ, застосований у московському Театральному центрі на Дубровці, був створений радянськими військовими фахівцями в роки холодної війни для проникнення в ядерні бункери і командні пункти. "Financial Times", зі свого боку, з посиланням на британських медичних експертів зазначає, що під час штурму московського Театрального центру, можливо, був використаний недавно розроблений нервово-паралітичний газ, що викликав незворотний розумовий розлад чи смерть у більшості жертв. А за словами редактора "Jane"s Nuclear, Biological and Chemical Defence" Джона Елдріджа, російське керівництво, можливо, застосувало адамсит, присипляючий газ, створений багато років тому. Небажання визнати його використання, на думку редактора, може пояснюватися тим, що запаси цього газу не були задекларовані відповідно до вимог Конвенції про заборону хімічної зброї від 1993 року. Один український полковник військово-медичної служби, за умови, що його прізвище не буде назване, сказав: "Радше за все — якийсь новий винахід, що його вирішили випробувати на терористах і заручниках. Наявна секретність напевне пов'язана з небажанням російської влади викривати себе і визнавати факт застосування нових бойових отруйних речовин, тобто хімічної зброї нового покоління. Єдине, що можна сказати точно — що відбулося ураження центральної нервової системи, а це не минається без наслідків".

Владімір Путін і його оточення продемонстрували всьому світові, що заради "великої Росії" вони готові на будь-який злочин. Москвичі відчули на собі дію *кремлівського смороду*. Чи готові росіяни і далі дихати ним задля відновлення імперської "величі" країни? Це їхня справа. Але українці мусять робити висновки з того, як їхній "стратегічний партнер" ставиться до людських життів.

Сергій ЧАЛИЙ

У Грозному стріляють без попередження

Фото "Rzeczpospolita"

ОПИТУВАННЯ

"Це велике політичне і терористичне шоу, влаштоване спецслужбами Російської Федерації для того, щоб ще більшого іміджу надати боротьбі Росії з тероризмом і остаточно дискредитувати боротьбу чеченців за незалежність.

Служби спрацювали, на мою думку, дуже добре, так само, як вони хваляться. Деякі "терористи" вже повтікали. Це, очевидно, ті "терористи", котрі там якраз були зі спецслужб і котрі все це організували. Таку версію підтверджує й той тріумф, з яким ці спецслужби подають визволення заручників, під час чого 118 заручників вже загинули, а майже 700 — отруєних газом, ізольованих від усього світу (навіть від своїх рідних), борються за своє життя у лікарні.

Отакі вони, результати великого шоу, подібні до якого, можливо, ще не раз буде організовано у господарстві пана Путіна".

Наталія БАРАНОВСЬКА, старший науковець Інституту історії НАН України, автор кількох документальних книжок про Чорнобильську трагедію:

"Вважаю, що трагедія у Москві — це, певною мірою, логічний наслідок колективного мовчання громадян, підсумок, як мінімум, суспільної байдужості, а по суті, — мовчазного заохочення росіянами агресивних дій своєї влади проти народу, який не хоче мати над собою ніякого насильства.

Кажуть, що без росіян Чеченія не обійдеться. Я б вважала, що Росія має дати можливість Чеченії самій вирішувати свої проблеми.

Те, що відбулося у Москві — це відчайдушна спроба звернути увагу світової спільноти на той факт, що Росія практично знищує Чеченію. І у нас, в Україні, ніхто досі не вийшов на вулиці з цього приводу, не обурився, не поставив перед керівництвом України вимогу рішуче засудити російську агресію і російський тероризм у Чечні.

Все моє дитинство пройшло у Дагестані, серед різних народів. Я їх пам'ятаю як добрих, сердечних і працьовитих людей. І тому не погоджуюсь, коли хтось говорить, що весь чеченський народ — це бандити.

Я пам'ятаю квітучі сади навесні і знаю, що кілька поколінь горців виносили землю з долин, щоб укласти на горах тераси, де посаджено персикові дерева. А у що нині перетворено Кавказ і хто в цьому винен?"

Петро КОНОНЕНКО, академік, директор Інституту українознавства:

"Коли виникає загроза людському життю, коли порушуються норми свободи, демократії і правди, тоді тривога має охоплювати кожну людину, кожну державу і цілий світ.

Зараз нам вимірюють події тероризму цифрами **загиблих** людей під час **рятування** цих людей. І попри всі тріумфальні звіти виходить, що це рятування більше нагадувало знищення.

Але є ще й інший вимір: Росія та Ічкерія. Лише у наші новітні часи Росія тероризує Ічкерію вже добрий десяток років. Водночас чуємо зусібіч, що народ, який живе на своїй землі, має право організуватися сам так, як того вимагають його тисячолітні традиції, його уявлення, його спосіб мислення, місцеві звичаї і пам'ять предків. Ну й дайте йому організуватися!

Треба боротися з тероризмом. Треба боротися там, де він є насправді. Сьогодні мене найбільше турбує те, що, в деяких випадках, будь-яка діяльність у царині політичних, економічних, культурно-етнічних, національних тощо проблем підміняється боротьбою із тероризмом і оформлюється гаслом боротьби з тероризмом. І тоді вже важко розрізнити — де є насправді тероризм, а де

БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ОПИТУВАННЯ

— пригноблення народу і його законних прав на власне життя.

Російський уряд зробив би добре, якби сів за стіл переговорів з представниками затероризованого народу для чесного політичного вирішення свободи народів Росії та Ічкерії. Кожен народ має право сам вирішувати свою долю."

Георгій П'ЯДИК, історик літератури:

"Ситуація складна і зовні дуже заплутана багатьма подіями. З цього приводу я вважаю, що трагедія в Москві — цілком передбачуваний і навіть очікуваний факт. Треба було думати, що це має статися. І ясно чому. Тому що у кожній боротьбі слабкіша сторона застосовує саме такі методи. Були б у партизан Ічкерії літаки, ракети і танки, вони б воювали у цій, нав'язаній їм війні, інакше. А маючи лише автомати і вибуховку, вони й поводяться відповідно, застосовуючи саме такі партизанські методи проти сильнішого ворога.

Гадаю, що чеченці не припинять партизанську боротьбу, якщо росіяни не припинять терор проти мирного населення Ічкерії. Зрозуміло, що самовпевненість і свідомість власної величі заважає росіянам піти на компроміс. Але якщо вони цього не зроблять, не зможуть сподіватися на спокій і безпеку у своєму домі. Ясно, що російські війська слід вивести із Чечні."

Юрій ГНАТКЕВИЧ, голова Київського об'єднання "Просвіта":

"Коли ми думаємо чи говоримо про те, що відбулося в Москві, то ми обов'язково повинні починати з того, звідки все це повелося: як російська імперія загарбала Чечню кілька століть тому, що про це писав наш Тарас Шевченко, як він співпереживав за них. Отже і ми повинні пам'ятати, що Чеченія була загарбана Росією, національні і державні права чеченського народу були потоптані і тому цей народ впродовж кількох століть веде війну за своє визволення. Те, що трапилося у Москві, є продовженням цієї війни. І цій війні не буде кінця, аж поки Чечня не стане незалежною.

До лав чеченських партизан сьогодні стали жінки замість своїх убитих чоловіків, а завтра до лав партизан стануть діти цих убитих у Москві жінок. І вони воюватимуть з Росією.

Звичайно, мені шкода людей, які прийшли на спектакль того вечора і безневинно постраждали, я їм співчуваю; шкода чеченців, яким я також співчуваю, бо вони захищають своє право на волю, на життя у незалежній Вітчизні.

Мені шкода й тієї Росії, яка мучиться, яка хворіє тим, що чіпляється за імперські амбіції руками Путіна і його агресивного оточення, яке не хоче погодитись із очевидною правдою, — зло породжує зло.

Чи вистачить у Росії кількості добра, щоб переламати цю ситуацію на краще? У кожному разі ця терористична акція має дати серйозний останній попереджувальний сигнал для росіян і всіх, так званих, малих народів: "Пробуджуйтесь! Імперіалізм не має майбутнього!"

Олександр ВАСИЛЬЄВ, професор, доктор фізико-математичних наук, автор винаходів з нетрадиційної енергетики:

"Події в Москві засвідчують, що в російській імперії нічого не змінилося від царських самодержавних часів. Ті самі великоросійські амбіції, очевидна брехня на поверхні життя, людське життя нічого не варте. Найбільше мене вразило те, що сплячих чеченських жінок, які перебували у стані смертельного отруєння, міцні російські хлопці добивали пострілами в голову. Звичайно, це досить типовий прояв сучасної російської доблесті.

На мою думку, все це має певне відношення до України. Російська економічна, інформативна, політична, військова тощо експансія в Україні — це очевидний факт. І коли наш народ, нарешті, це усвідомить, а його найбільш активні і відповідальні громадяни стануть на захист суверенітету і національної незалежності Української держави, то, безперечно, правляча верхівка оголосить їх терористами. Бо якщо нормальні парламентські методи не діють, то народові залишається йти у партизани."

Ростислав БРИНСЬКИЙ, художник:

"Не маю ніякої точки зору. Але є передчуття, що це тільки початок, принаймні, продовження. Хтось собі думав, що проїдеться танками чужою землею і на цьому крапка?"

Андрій ОХРІМОВИЧ, поет:

"Чеченці мають право на самооборону. Те, що сталося, можна розцінювати, як партизанські дії у тилу ворога. Це одна версія. Але вже на сьогоднішній день набір фактів ставить нас перед купою запитань. Чому треба було розстрілювати майже всіх моджахедів, чому треба було пускати той газ, де поділися понад 100 людей? Виникають асоціації з підірваними будинками у спальному районі. Підозра падає на ФСБ… Доки запитання залишатимуться без відповідей, люди й надалі "шелестітимуть" біля пивних ларьочків про слід ФСБ".

Ігор ОСТРОВСЬКИЙ, культурологічний оглядач газети "ДЕНЬ":

"Події в Москві показали проблеми, з якими стикається російська політика останнім часом. Попри зухвале декларування перемог, стало очевидним, що багато питань є невирішеними. Звісно, будь-який прояв тероризму заслуговує осуду. Проте "московську" ситуацію можна розглянути і в іншому ракурсі. У Чечні триває війна, на її землю прийшов загарбник. Тисячі жертв породили відчай. Маємо в результаті партизанський акт в тилу ворога…"

Підготували
Євген ҐОЛИБАРД,
Уляна ГЛІБЧУК

ЄДИНИМ ВИХОДОМ Є ПЕРЕГОВОРНИЙ ПРОЦЕС

ТОЧКА ЗОРУ

Резонансні московські події як черговий етап ескалації російсько-чеченської війни тижневику "Слово Просвіти" коментує Ігор Миколайович СЕМИВОЛОС, виконавчий директор Центру близькосхідних досліджень, науковий співробітник Інституту сходознавства НАН України.

— По-перше, та інформація, яку маємо на сьогодні, як на мене, є недостатньою, щоб об'єктивно і вичерпно оцінювати всі наслідки операції у Москві з обох боків.

Щодо ситуації як такої, є дві версії. Перша — що це були шахіди, тобто смертники, готові на все заради Ічкерії. Друга версія говорить уже про чеченську спецоперацію, де не передбачалася загибель чеченців, а йшлося про залякування росіян. Кожна з цих версій має право на існування, оскільки остаточні висновки ми поки що робити не можемо.

Певною мірою можна погодитися з багатьма фахівцями, що дії російського спецназу були виправдані. Єдине, що викликає занепокоєння — це смерть заручників від дії газу. Виникає питання: чому не було враховано подібних наслідків і не підготовлено відповідні служби, щоб рятувати людей?

— Які перспективи російсько-чеченських відносин?

— Вони, знову ж таки, можуть розгортатися в кількох напрямках. Вважаю, що відбудеться поляризація поглядів у російському суспільстві. Зростатиме кількість груп та радикальних структур, які будуть підтримувати війну і йти на відкрите протистояння з усіма без винятку чеченцями. У будь-якому разі останні домоглися загостреної актуальності чеченської проблеми в Росії, яка була приспана офіційними повідомленнями про фактичне розв'язання конфлікту в Ічкерії.

Війна не закінчилася. В цих умовах чеченці вдаються до більш радикальних дій і постає нагальна проблема переведення війни у політичну площину. Так чи інакше, російське суспільство буде вимушене визнати потребу в такому діалозі. В іншому випадку — і суспільство, і Росія потрапляють у дуже небезпечну пастку, з якої вийти практично неможливо.

— Чи може офіційна Москва вивести свої війська з Ічкерії?

— Ні, Росія не може зараз вивести війська. Фактично тим самими вона дасть зелене світло всебічній анархії на північному Кавказі. Єдиним виходом, як на мене, є переговорний процес із представниками сепаратистів для того, щоб забезпечити повільний, але певний перехід влади і країни в русло нормального життя, щоб створити дієздатні нормальні громадські інституції, котрі б стабілізували життя країни.

Підготував

ДРАМА БЕЗ АКТОРІВ…

ШОУ-БІЗНЕС

За останніми даними з Москви, кількість придбаних квитків на публічні, розважальні заходи катастрофічно зменшується. Зрозуміло, що після "Норд-Остівської" трагедії, яка стала відомою на весь світ, мало кому схочеться відвідати розважальні шоу. Столицю опанувала чорна депресія, що не лікується розвагами. Російські столичні концертно-театральні заходи на деякий час не для росіян, що має відповідний резонанс і на Україні. Декілька днів українські громадяни, забувши про бойовики, мали змогу спостерігати документальні кадри на тему тероризму і думати про нього, бо не думати змоги не мали. ЗМІ працювали на любителів гострих відчуттів максимально. Та і тих, хто не страждає на любов до смаженого, події, що розгорталися в Москві, не могли не турбувати. Напружили чеченці, без перебільшення, весь світ, бо до цих, організованих ними ж подій, той же світ вважав чеченсько-російський конфлікт — справою лише двох… Можна лише здогадуватись про талант режисера трагічного шоу, який продумав і розіграв чеченську карту до масштабів світового резонансу. Зрозуміло, що Чечні, тобто Ічкерії, втрачати нічого. Тобто є щось, що тримає цей народ за останню соломинку. І це щось має дуже схожу природу з суттю природи камікадзе. Відчай — єдине виправдання, яким можна "прикрасити" їхній вчинок.

Тут цікавим є факт подальшої долі видовища, на яке зібралися явно не обездолені та голодні люди, кожен з яких, впевнена, прокляв той день, коли придбав для себе та своїх близьких цей дорогий квиток на ешафот смерті. Хто ж думав..? Та кожен з тих людей, що залишилися живими після пекла, яке зрежисерували для них чеченці, про біди навряд чи задумувались до самого фатального вечора. Їшли відпочити, а більшість просто розважитися чи відмітитись на престижному шоу, яке після трагедії відновиться і дістанеться тим, хто втомився під час штурму… Відомо, що першими виставу побачать ті, хто "заробив" відпочинок. Парадоксальність ситуації та цинізм у вирішенні долі вистави, яку не побачили цивільні громадяни, — незаперечна.

Хліба і видовищ, як відомо, вимагали римляни у часи загнивання імперії. Перенасичення та затребуваність видовищних апетитів — одне з яскравих свідчень стану пострадянської Росії. Пригадуєте з історії: коли повстають раби, яким нічого не світить і не гріє? Нагадаю: коли їх помислами править відчай.

Цікаво, що у більшості населення України, за результатами опитувань, не виникає бажання найближчим часом відвідати театрально-концертні заходи. Касири також збентежені і жартують з кислими посмішками приблизно так: "Всі квитки вже продано на "Норд-Ост", але бажаючих туди потрапити поки що немає". Парадокс часу, коли одним не вистачає хліба, а іншим не хочеться на видовища, про які ніхто не спроможний дати гарантію, що вони не перетворяться у драму без акторів, — очевидний.

Леся САМІЙЛЕНКО

УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАЮТЬСЯ ДОДОМУ

МЗС

Станом на 28 жовтня в Україні ще не мали повних списків наших заручників у Москві. Про це повідомив начальник відділу Російської Федерації І територіального округу Міністерства закордонних справ України Євген Кириленко.

— Люди розкидані по різних лікарнях російської столиці, з'ясовано прізвища 33 з 39 громадян України, — розповів у телефонному інтерв'ю Євген Григорович.

— Скільком з них уже вдалося повернутися на Батьківщину?

— Четверо вже повернулися. Поки що про повернення всіх говорити рано, хоч наш літак чекає на летовищі "Домодєдово" своїх пасажирів. Але повних списків українців ще немає.

— У Києві говорять і про таку версію затримки наших громадян у Москві: мовляв, на них чинять моральний тиск, щоб свідчили на користь єдиної версії про "злагоджені і єдино правильні дії ЗМОПу".

— Не знаю, в мене немає такої інформації.

— Що відомо про трьох загиблих українців?

— Ці люди мешкали в Москві, наразі я не знаю, чи поховають їх там, чи в Україні.

— Чи піднімалося питання про матеріальну компенсацію від Російської Федерації нашим потерпілим?

— Поки що нічого невідомо деталей цього питання.

— Яку допомогу надають українські представництва нашим громадянам у Москві?

— Всю можливу допомогу. Робиться чимало — для матеріальної допомоги створено спеціальний фонд, адже, вийшовши з лікарень, наші громадяни переважно опинилися взагалі без грошей. Декотрих поселено в готелі посольства. Є психо-

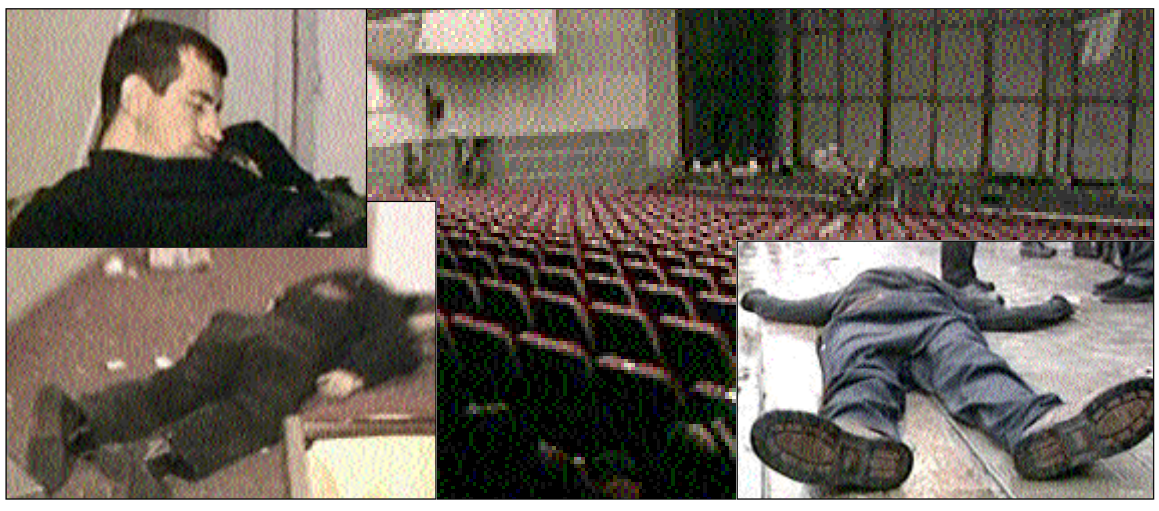

ГАЗОВА КАМЕРА НА ДУБРОВЦІ
або
Російська домінанта

Жорстокі до свого народу,
До чужих ще жорстокіші.
Меншиков у Петра
чи Жуков у Сталіна —
Уславлені полководці
російської домінанти.
Диктують мораль

ДУМКА ПОЕТА

Газуйте, панове, газуйте,
Уб'єте десятки чеченців
І сотні своїх беззахисних.
Їх вистачить — алкоголіки,
А чеченці — плодючі,
мов кролики.
Газуйте вперед, господа,
Аби велика Росія
Лишилась великою.

Іван ДРАЧ

СТОРІНКАМИ НЕВІДОМОГО СЛОВНИКА

Мені завше стає журно і тривожно на душі, коли згадуються два поетичних рядки, написаних колись латвійцем Кнутсом Скуєнієксом у мордовському таборі — "Все, що затиснеш до жмені — витече, зміниться, щезне…". Це закінчення вірша про Геракліта, про те, що не можна увійти до вчорашнього і щось там змінити, аби виправити непоправне. Воістину, багато хто пояснює з таких "наукових" засад своє небажання чи невміння взятися до серйозної роботи з оцінки і відновлення наших втрат саме із того зміненого та пощезлого, чим іздавен ми відрізнялися од інших як окремий самобутній народ зі своєю історичною старожитністю. До руйнації нашої пам'яті, наших звичаїв, нашої мови докладали неймовірних зусиль різні завойовники кілька століть поспіль, але найстрашнішим за своїми наслідками було проминуле двадцяте століття.

Перепрошую, бо у запалі відхилився од теми, тому вертаюся ближче до історії того скарбу, про який мав намір розповісти. Влітку 1964 року одна професійна перекладачка художньої літератури, як на тодішнього мене, то дуже літня жінка — їй тоді йшлося до шістдесятиріччя — повернулася в Україну зі степових просторів східного Казахстану. Ще з кінця тридцятих років довелося їй помандрувати кілька десятиліть за уральськими горами на сибірських просторах. Так сталося, що вона познайомилася з моїми тодішніми літературними вправами, хоча на той час в Києві, як і на всіх українських теренах, вже починало знову сутеніти для української інтелігенції, і я вже почав приховувати за псевдом свої вірші про Крути, Мазепу, пожежу книгозбірні або й звичайну лірику, сповнену смутку й зажури, хоча мені було тоді трохи за двадцять років. І кожного разу мої творіння зазнавали значного редакторського втручання, бо я завше мав ускладнення з редакторами через невміння користуватися "сучасним українським правописом", його відмінками і зворотами, та через вживання деяких "націоналістичних" слів, хоча редактори ставилися до мене досить доброзичливо, коли дізнавалися, що не довелося мені вчити у школі української мови… Ось тоді пані Надія під великим секретом дала мені для передруку близько ста сторінок машинопису словника, який не мав ніяких вихідних позначок: назви, автора, року видання тощо. Вже тоді у тексті було забагато суто друкарських огріхів, вочевидь, від багаторазового передруку поспіхом, потайки від сторонніх очей. У ті часи я не насмілився з кимось ділитися тим подарунком, а незабаром і сам подався далеко за межі України більш як на двадцять років, хоча й збереглося багацько книжок без вихідних даних — їх я позбувався перед тим, як віддати палітурнику, аби можна було відбрехатися од занадто доскіпливих гостей. Такими й досі стоять на моїх книжкових полицях деякі романи Винниченка, Самчука, поезії Олеся, Маланюка…

Коли повернувся до Києва, імперія вже добре хиталася перед своїм ганебним падінням. Я був зайнятий іншими справами, тому тільки нещодавно вирішив довідатися про історію створення того словника. На моє прохання знайомі мовознавці намагалися знайти щось подібне в наукових книгозбірнях чи архівах, та нічого схожого не знайшли. Але й підготувати до друку (а я обіцяв для того віднайти спонсора) теж завагалися, мовляв, чи не сприйме хтось, хто знає витоки цієї роботи, за плагіат.

Я свідомий того, що публікація уривків із цього словника в просвітянському виданні може призвести до різних відгуків, але хочеться почути конструктивні зауваження чи пропозиції щодо його подальшої долі. Може бути, що хтось згадає ім'я автора, а може бути, що й ні, бо цей витвір чиєїсь копіткої праці, можливо, йде до нас не менше сотні років, — фахівці мають визначити, наскільки доцільним є сьогодні нагадати широкому загалу запашний смак живої української мови, якою нині ще володіють по селах досить літні люди. Не тільки в Україні, бо чув я подібні слова і звороти в місцях компактного поселення українців на Кубані, у Казахстані, Киргизстані тощо. Через навальний поступ урбанізованого середовища стрімко меншає сільського населення, яке у всі часи залишалося стійким до іншомовного втручання, стоїчнішим у збереженні предковічних звичаїв, хоча знищували їх за природню впертість мільйонами будівничі "світлого будущего", але й сучасні селяни через телевізійну експансію різних "кроликів" і "сердючок" чи достойніших володарів екранного часу, яким також невтямки поняття національного духу, починають спілкуватися між собою понівеченою мовою, "інтернаціоналізуватися" у найгірших проявах ідеології недавнього імперського режиму.

Моє ставлення до збереження самобутності, насамперед у мові та національних традиціях, аж ніяк не пов'язане з негативним ставленням до інших народів, їх культур, мов та звичаїв. Навпаки! Мені подобається подорожувати білим світом саме тому, що я знайомлюся з іншими народами, зовсім не схожими на нас, що я можу чути інші пісні, бачити інакші танці, заходити до інших храмів, а потім спрагло вертатися на свої рідні терени — до батьківських криниць. Навіть не хочу припустити, що час, чи наша деградація, зможе колись знівелювати чарівні відмінності реґіонів і в самій Україні, бо наша культура багата саме своїм розмаїттям. Від нещодавніх відвідин тієї російської місцевості, де минули мої шкільні роки, залишилося прикре враження — так само знівечено й прадавню культуру ільменських словен, яка вирізнялася своєю вкраїнською самобутністю.

Ні, треба постати рішуче проти подібного ставлення безбатченків до свого минулого, яке зберігалося кожним народом, аби загальнолюдська цивілізація не втратила історичного надбання самобутніх національних культур, від сукупності яких веселково жити на цій планеті — попри намагання деяких ненажер проковтнути і перетравити якусь дещицю національних культур, з яких саме і складається мозаїчне панно спільної культури всього людства нашої Землі. Як на мене, то такий словник "до скрути треба", бо ж не "лизень злизав" нашу пам'ять, бо ж відчуваємо чуже "як сіль ув очу"? А ті, що "не нашої сотні", хай ідуть "ловити вітра".

● **Юрій ЗАВГОРОДНІЙ,**
поет і перекладач

СЛОВНИКОВА СКАРБНИЧКА

Деякі дієслова, що вимагають після себе іншого відмінка, ніж відповідні у російській мові, або ті, що вживаються, — на протилежність їй — без прийменника:

1. Бігти — по кого? по що? — бежать, идти — за кем?

2. Брати, відбирати — кому? що? — отнимать — у кого? что отбирать? (Йому обідрало мову).

3. Бути — за кого? — быть — кем? (Був за голову колгоспу).

4. Вивчати, вивчити — кого? чого? — выучивать — кого? чему научать, научить.

5. Вивчатися, вивчитися чого — выучиваться, выучиться чему. (І став учитися, і за рік усього навчився).

6. Визволитися з чого — избавиться от чего. Визволиться з кари. Избавился от наказания.

7. Визнавати за добре — находить хорошим.

8. Вийти на кого — сделаться кем. Вийшов на лікаря — стал доктором.

9. Відрікатися кого — отрекаться, отказаться от кого.

10. Вистаратися задля кого — прислужиться кому.

11. Витрачатися з чого — израсходовать что.

12. Вірити на кого, на що — верить кому, чему.

13. Ворогувати на кого — враждовать с кем.

14. Ворожити коло кого, коло чого — возиться с кем, чем.

15. Воювати кого — воевать с кем. (Прийшло мені турка воювати).

16. Втішатися з чого — утешаться чем, радоваться чему.

17. Глузувати з кого, з чого — смеяться над кем, чем.

18. Глумитися з кого, чого — насмехаться над кем, чем.

19. Глядіти чого, кого — 1) беречь кого, что, присматривать за кем. (Гляди себе, моя дитино…). 2) Соблюдать что (о праздниках, постах и т. п.). 3) Следить за кем, за чем, обращать внимание на кого, на что. (Коли кінь не глядить на дорогу, то гляди ти).

20. Голосувати на кого — голосовать против кого. Не голосуй на нього!)

21. Грати на що — играть на чем. (Грай на скрипку!)

22. Грати чого — играть что. (Грай польки!).

23. Гукати — на кого? Звать — кого?

24. Дбати — кого? чого? (і ким? чим?) — радеть, стараться, заботиться — о чем? (Було тобі самому сіна дбати).

25. Дивувати — з кого? — удивляться — кому? чему?

26. Доглядати — кого? — смотреть за кем?

27. Додавати — чого? — прибавлять — что?

28. Доживати — чого? — доживать — что? (Доживати віку).

29. Докоряти — кому? — укорять, упрекать — кого?

30. Допитуватися — на що? — расспрашивать — о чем.

31. Дорікати — кому? чим? — упрекать за что?

32. Жалкувати — за ким? за чим? — сожалеть о потере — кого? чего? — оплакивать — кого? что?

33. Женитися, одружуватися — з ким? — жениться — на ком?

34. Ждати — на кого? на що? — ждать — кого? чего?

35. Жити — з чого? — жить — чем?

36. Журитися — ким? чим? — заботиться, хлопотать — о ком? о чем? — принимать к сердцу.

37. Журитися за ким? за чим? — грустить — о ком? о чем?

38. Забарвлювати — на що? — окрашивать — во что? (Забарвлений на зелене — окрашений в зеленый цвет).

39. Забувати — кого? чого? або — кого? на що? — забыть — о ком? о чем?

40. Завдати — чого? — причинять — что? Не завдавайте собі клопоту —

41. Заграти — чого? — заиграть — что? Не причиняйте себе забот; завдав удару — зазнав поразки.

42. Заздрити — кому? чого? — завидовать — кому? в чем? Він йому всього заздрить — во всем завидует.

43. Заздритися на що? — завидовать — чему?

44. Заздрувати — на що?

45. Зазнати — чого? — испробовать — что? испытать — что?

46. Закидати — на кого? — намечать (в мыслях) кого?

47. Закохуватися, закохатися — в чому? — пристраститься — к чему?

48. Закуштувати скуштувати — чого? — испробровать, отведать — что?

49. Залицятися — до кого? на кого? — ухаживать — за кем?

50. Запобігати — кого? чого? — 1) предупредить — кого? что? (запобігай лиха). 2) Получать, добывать, доставать — что? пользоваться — чем? (Чого хотіла, того й запобігла. Запобігай світа, поки служать літа). 3) Заискивать — перед кем? (Самі люди мене запобігали).

51. Зарадити — чим? — употреблять с пользой — что?

52. Зарадитися — кого? — посоветоваться — с кем?

53. Заслабнути — на що? — заболеть — чем?

54. Заслуговувати — на що? чого? — заслужить — чего?

55. Заспівати — чого? — запеть — что?

56. Заходуватися, заходитись коло — кого? чого? — приступать, приступить — к кому? чему? приняться — за что?

57. Збунтувати — на кого? — восстать — против кого?

58. Звестися — на віщо? — превратиться — во что?

59. Зглянутися — на кого? — смилостивиться, умилосердиться — над кем?

60. Згодити — кого? — условиться — с кем? — пригласить или нанять — кого?

61. Здихатися — кого? чого? — избавиться, отделаться — от кого? от чего?

62. З'єднати собі — що? — снискать расположить к себе — кого?

63. Зітхати — за ким? — вздыхать — о ком?

64. Зіходити, зійти — на що? — обратиться — во что?

65. Змінюватися — на краще, на ліпше — перемениться — к лучшему.

66. Змінятися — з чого, на що — меняться — в чем и чем. (Чом ти з личенька змінився?) Змінятися на виду — меняться в лице.

ТВОРЧІСТЬ НАШИХ ЧИТАЧІВ

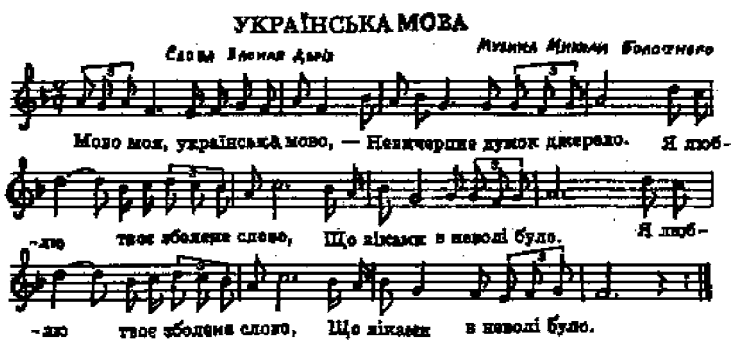

Вельмишановна редакція!

Висилаю Вам нову пісню "Українська мова". Музику до неї написав відомий співак, заслужений артист України Микола Іванович Болотний.

УКРАЇНСЬКА МОВА

Мово моя, українська мово, —
Невичерпне думок джерело.
Я люблю твоє
зболене слово, } двічі
Що віками
в неволі було. } двічі

Я люблю твої лагідні звуки
Та пісень життєдайний акорд,
Що поміг нам осилити муки
І десятки нападницьких орд.

По-синівськи пишаюсь тобою,
Набираюся розуму й сил
І беру тебе, мово,
як зброю } двічі
Із підніжжя
козацьких могил. } двічі

Твоїм словом
звертаюсь до світу.
Твою гідність, як прапор, несу
Та зростаю до дум "Заповіту",
Щоб пізнати і велич, й красу.

З повагою
Василь ДЕРІЙ,
професор Тернопільської академії народного господарства, поет,
м. Тернопіль

м. Бердичів

СЛОВО — БОГ

Слово — Бог…
Так пречисто і ясно.
Бог — це Слово у кожному з нас.
Хай літа осипаються рясно,
Для людини — неміряний час.

Невблаганно складає покоси
Невблаганна до тебе колись…
Але все, все настільки відносне —
Тільки Слова в собі доторкнись!

Доторкнись…
І наблизиться завтра,
І минуле відкриє віки.
І не треба, щоб випала карта
Із чиєїсь там диво-руки.

І відступлять думки пересічні,
І тривога піде в небуття…
Дві вершини є —
Слово і Вічність!
І дорога між ними — Життя!

Анатолій КОНДРАТЮК

НІМІ ГРОМИ

Мої братове
з вулиць і майданів!
Знов ятрить сіль
пречистої сльози:
Хребти зігнули
знаками питання
Німі громи забутої грози.

Бо хто ми є? Аби обід і ванна?
А там — що Бог,
що чорт, що фарисей?
На обрії — земля обітована,
Попереду — позичений Мойсей.

А де ж вона, омріяна раїна
І прапор, що додав, —
було — снаги?
Вже вчать мене
любити Україну
Її позавчорашні вороги…

Богдан ТОМЕНЧУК,
заступник голови